

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

FUNDUSZE EUROPEJSKIE - DLA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

REGIONALNY
PROGRAM OPERACYJNY
WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO
NA LATA 2007-2013
CCI: 2007PL161PO014

*Decyzja Komisji Europejskiej C(2013)9267 z dnia 17 grudnia 2013 r.
zmieniająca decyzję K(2007)5085 w sprawie przyjęcia programu operacyjnego w ramach
pomocy wspólnotowej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego objętego celem
„konwergencja” dla regionu Podlaskiego w Polsce CCI 2007PL161PO014*

Projekt zmiany Programu w 2015 r.

NARODOWE STRATEGICZNE RAMY ODNIESIENIA 2007-2013

**Program współfinansowany
z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego**

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	2
I. WPROWADZENIE	4
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO - GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO	5
1. DIAGNOZA STANU OBECNEGO	5
1.1.1. Uwarunkowania przestrzenne regionu	5
1.1.2. Zasoby ludzkie i rynek pracy	9
1.1.3. Rozwój gospodarczy regionu	16
1.1.4. Infrastruktura techniczna	30
1.1.5. Infrastruktura społeczna	41
1.1.6. Obszary wiejskie	44
1.1.7. Gospodarczo – społeczne zróżnicowanie województwa podlaskiego na poziomie powiatów	45
1.1.8. Kondycja finansowa jednostek samorządu terytorialnego	48
1.1.9. Porównanie sytuacji regionu w stosunku do wskaźników realizacji Strategii Lizbońskiej	48
2. WSPARCIE KRAJOWE I ZAGRANICZNE	50
1.2.1. Krajowa pomoc finansowa dla województwa podlaskiego w latach 1999 – 2005	50
1.2.2. Zagraniczna pomoc finansowa dla województwa podlaskiego w latach 1999 – 2005	50
3. ANALIZA SWOT	57
III. STRATEGIA REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013	64
STRATEGIA I CELE REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013	64
POWIĄZANIE STRATEGII PROGRAMU Z STRATEGICZNYMI WYTYCZNYMI WSPÓLNOTY, NARODOWYMI STRATEGICZNYMI RAMAMI ODNIESIENIA ORAZ KRAJOWYM PROGRAMEM REFORM	74
ZASADY REALIZACJI RPOWP	82
IV. OSIE PRIORYTETOWE REALIZOWANE W RAMACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007- 2013	84
OŚ PRIORYTETOWA I: Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie	84
OŚ PRIORYTETOWA II: Rozwój infrastruktury transportowej	91
OŚ PRIORYTETOWA III: Rozwój turystyki i kultury	98
OŚ PRIORYTETOWA IV: Społeczeństwo informacyjne	103
OŚ PRIORYTETOWA V: Rozwój infrastruktury ochrony środowiska	107
OŚ PRIORYTETOWA VI: Rozwój infrastruktury społecznej	112
OŚ PRIORYTETOWA VII: Pomoc techniczna	117
V. INDYKATYWNY PLAN FINANSOWY	120

VI. SYSTEM REALIZACJI REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013	126
VII. OCENA PROGRAMU PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI (OCENA EX-ANTE) WRAZ Z OCENĄ SPODZIEWANEGO EFEKTU MAKROEKONOMICZNEGO	146
VIII. PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO PROJEKTU REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013	152
IX. KONSULTACJE SPOŁECZNE PROJEKTU REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 – 2013	159
X. ZAŁĄCZNIKI	164
XI. PRZEGLĄD I RENEGOCJACJE PROGRAMÓW OPERACYJNYCH W RAMACH NSRO NA LATA 2007-2013	164
WYKAZ SKRÓTÓW UŻYTYCH W PROGRAMIE	167
WSKAŹNIKI KONTEKSTOWE	169

I. WPROWADZENIE

„Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” stanowi najistotniejszy instrument polityki regionalnej realizujący zapisy „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020”.

Cele oraz osie priorytetowe RPOWP są spójne z kierunkami rozwoju określonymi na poziomie kraju w „Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007-2013” oraz na poziomie Wspólnoty w „Polityce spójności wspierającej wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne Wytyczne Wspólnoty 2007-2013” oraz założeniach odnowionej Strategii Lizbońskiej.

Struktura oraz procedura realizacji Programu uwzględnia zapisy Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.

Program, realizując jeden z trzech celów określonych w art. 3 w/w Rozporządzenia, jakim jest Konwergencja, podejmuje działania prowadzące do zmniejszenia dysproporcji gospodarczych, społecznych i terytorialnych na terenie Wspólnoty.

Krajową podstawę prawną do opracowania, wdrażania i realizacji dokumentu stanowi ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. z 2009 r. Nr 84 poz. 712, z późn. zm.)

Zgodnie z zasadą subsydiarności - podstawową zasadą ustrojową Unii Europejskiej - Regionalne Programy Operacyjne w latach 2007-2013 powstają na poziomie województw, stanowiąc odpowiedź na konieczność efektywniejszego rozwiązywania najistotniejszych potrzeb każdego regionu. Tak pojęta idea decentralizacji stwarza możliwość zwiększenia przekazywanych środków finansowych oraz przeniesienia szeregu działań na poziom lokalny.

„Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” wskazuje cele i priorytetowe osie rozwoju, jakie województwo podlaskie będzie realizowało w nadchodzącym okresie programowania. Realizacja RPOWP ma na celu zmniejszenie różnic w poziomie rozwoju województwa podlaskiego w stosunku do reszty kraju.

Zapisy zawarte w RPO umożliwią realizację projektów infrastrukturalnych, a także projektów ukierunkowanych na wspieranie sektora MSP, które będą przygotowywane i realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, organizacje otoczenia biznesu oraz administrację rządową. Zasadniczą rolę odgrywać będzie właściwe wykorzystanie dotychczasowego doświadczenia przy wdrażaniu środków strukturalnych w latach 2004-2006 oraz wzajemnej wymiany tych doświadczeń, a także upowszechnianie tzw. dobrych praktyk na potrzeby nowego okresu programowania. Istotne znaczenie z punktu widzenia rozwoju województwa podlaskiego w latach 2007-2013 może mieć także instrument współpracy sektora prywatnego i publicznego w postaci partnerstwa publiczno-prywatnego.

Dokument poddany został szerokim konsultacjom społecznym polegającym m.in. na organizacji konferencji regionalnych, w których udział wzięli przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, partnerów społecznych i gospodarczych oraz innych instytucji istotnych z punktu widzenia rozwoju regionu.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO - GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

1. DIAGNOZA STANU OBECNEGO

1.1.1. Uwarunkowania przestrzenne regionu

Położenie. Województwo podlaskie położone jest w północno-wschodniej części Polski. Sąsiaduje z województwami: warmińsko-mazurskim, mazowieckim i na krótkim odcinku z lubelskim. Na północnym-wschodzie graniczy z Litwą (długość granicy ok. 100 km), a na wschodzie z Białorusią (ok. 250 km). Województwo podlaskie stanowi wewnętrzną (z Litwą) i zewnętrzną (z Białorusią) granicę Unii Europejskiej. Stolicą regionu jest miasto Białystok leżące w odległości ok. 180 km od stolicy kraju – Warszawy.

Województwo podlaskie zajmuje obszar 20 180 km², tj. 6,5% powierzchni całego kraju i jest szóstym pod względem wielkości województwem w Polsce. Podzielone jest na 14 powiatów ziemskich i 3 grodzkie oraz 118 gmin i 3304 sołectwa. Sieć osadniczą stanowi 36 miast i 3945 miejscowości wiejskich. Zgodnie z podziałem kraju wg Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), województwo podlaskie podzielone zostało także na dwa podregiony: białostocko-suwalski oraz łomżyński¹.

Poziom urbanizacji. Gęstość zaludnienia województwa podlaskiego wynosi 59,4 osób/km² (średnia krajowa 122 osoby/km²; średnia w UE 25 - 118 osoby/km²), co plasuje je na 15 miejscu w kraju. Poziom urbanizacji (58,1%) należy do średnich w kraju, przy czym 45% ludności miejskiej województwa zamieszkuje w mieście Białymstoku. Gęstość sieci miejskiej wynosi 18 miast na 10 tys. km², co daje 15 miejsce w kraju.

Struktura zamieszkiwania charakteryzuje się dominacją ludności miejskiej – 48%. W gminach wiejskich zamieszkuje 33,5%, a w miejsko – wiejskich 18,5%. Wskaźniki średniego zaludnienia gmin są niższe od średnich krajowych o ok. 25 – 30%.

Sieć osadnicza. Miejska sieć osadnicza składa się z 36 miast, przy czym większe zagęszczenie sieci miast występuje w centralnej i zachodniej części województwa. Średnio na 1 miasto w województwie przypada ok. 14 tys. osób, co plasuje je na 7 miejscu wśród województw. W strukturze funkcjonalnej miejskiej sieci osadniczej wyróżniają się: wojewódzki ośrodek rozwoju – „europol” – miasto Białystok (291,7 tys. mieszkańców) oraz ponadregionalne ośrodki rozwoju – Suwałki (68,9 tys.) i Łomża (63,8 tys.). Gęstość zaludnienia obszarów miejskich jest silnie zróżnicowana i zależna od struktury zabudowy, wielkości obszaru zainwestowania w stosunku do administracyjnego oraz warunków fizjograficznych i waha się od 3 167 osób/km² w Białymstoku do 29 osób/km² w Surżu. W ostatnim dziesięcioleciu występuje tendencja do przekształcania większych wsi gminnych,

¹ - Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS), opracowana na podstawie obowiązującej w krajach Unii Europejskiej Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS), wprowadzona została rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2000 r. (Dz. U. Nr 58, poz. 685). Wykorzystywana jest w procesie gromadzenia informacji, prowadzenia badań statystycznych oraz udostępniania ich wyników w przekrojach przestrzennych. Nomenklatura NTS dzieli Polskę na terytorialne, hierarchicznie powiązane jednostki na pięciu poziomach, z czego trzy określono jako poziomy regionalne (NTS 1 – obszar kraju, NTS 2 – 16 województw, NTS 3 – 45 podregionów) oraz dwa jako poziomy lokalne (NTS 4 – 314 powiatów ziemskich oraz 65 miast na prawach powiatów, NTS 5 – 2478 gmin).

o ukształtowanych historycznie tradycjach i strukturach przestrzennych miejskich, w miasta. Od 1990 r. ludność miast wzrosła o ok. 6,2%.

Obszary miejskie wywierają duży wpływ na obszary wiejskie. Wsie położone w sąsiedztwie dużych ośrodków miejskich czerpią wiele korzyści z racji takiego położenia. Bliskość ośrodków miejskich wpływa na łatwiejszy dostęp do instytucji i urzędów administracji publicznej oraz usług publicznych (opieki zdrowotnej, oświaty, sportu, kultury). Z kolei sieć osadnicza obszarów wiejskich składa się z 3 947 jednostek charakteryzując się dużym zróżnicowaniem zaludnienia i zwartości zabudowy, zależnym od ukształtowanych historycznie stosunków własnościowych i naturalnych do zabudowy. Przeciętna wielkość zaludnienia wsi podlaskiej wynosi 125,4 osób. W układzie funkcjonalnym, w większości wsi dominuje funkcja rolnicza. 82 wsie pełnią funkcje siedzib gmin z rozwiniętymi funkcjami usługowymi, przypisanymi do tej funkcji oraz z niektórymi funkcjami gospodarczymi (obsługa rolnictwa i leśnictwa, lokalny przemysł, obsługa komunikacji i turystyki, itp.).

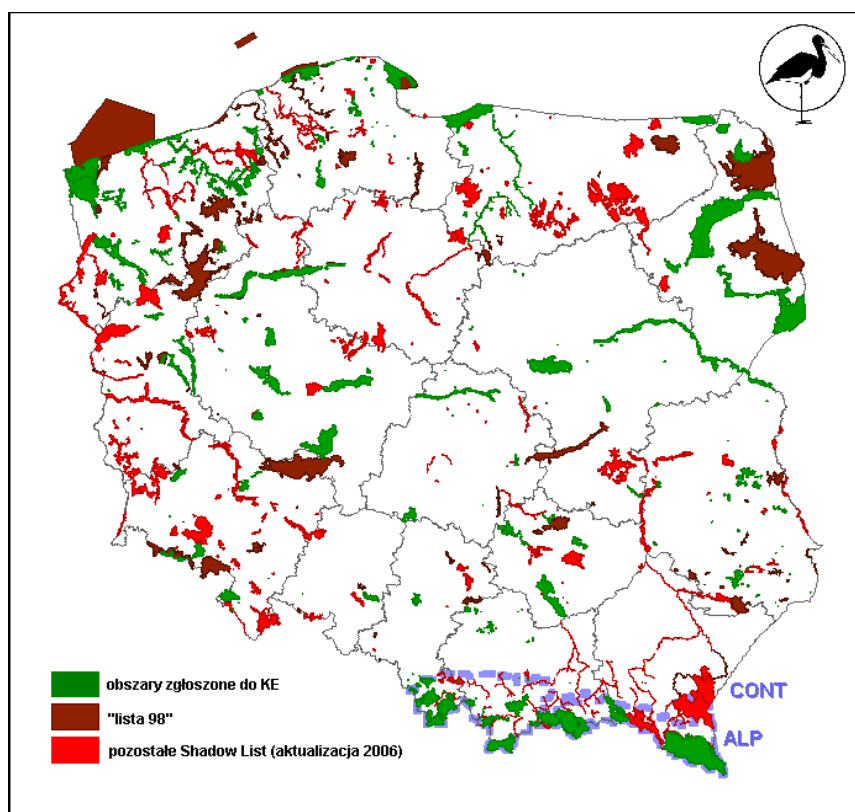
Walory przyrodnicze. Województwo podlaskie jest regionem nizinny (średnia wysokość to ok. 150 m n.p.m.) niemal w całości położonym w dorzeczu Wisły. Głównymi rzekami są Narew, Biebrza i Bug. Ważnym elementem sieci hydrograficznej, stanowiąc przy tym szczególną wartość ekologiczną i rekreacyjną, jest kompleks jezior Pojezierza Suwalsko–Augustowskiego oraz jezior w rejonie Rajgrodu. Największe z nich to Wigry, Hańcza, Szurpiły, Sajno, Dreństwo, Serwy, Necko, Rajgrodzkie. Stopień lesistości wynosi w województwie 29,3% (w kraju – 28,7%). Główne kompleksy leśne występują w północnej i wschodniej części województwa. Malownicze krajobrazy z bogactwem przyrody zachowanym w pierwotnym kształcie tworzy Puszcza Białowieska, Knyszyńska, Augustowska oraz Puszcza Kurpiowska. Region charakteryzuje się przy tym dużym stopniem czystości i naturalności środowiska przyrodniczego, o czym świadczyć może największy w Europie obszar bagien w dolinach rzek Narwi i Biebrzy oraz doliny rzek: Bugu z Nurcem, Narwi z Supraślą, Biebrzą i Pisą, Czarnej Hańczy, Rospudy i Szeszupy, będące terenami o unikalnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych.

Obszary chronione. Nieprzeciętne walory przyrodnicze województwa podlaskiego objęto różnymi formami ochrony. W efekcie tego, w regionie funkcjonują 4 parki narodowe: Białowieski, Biebrzański, Narwiański i Wigierski (w kraju - 23), 3 parki krajobrazowe: Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi, Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej oraz Suwalski Park Krajobrazowy (w kraju – 120), 89 rezerwatów przyrody (w kraju – 1385), 15 obszarów chronionego krajobrazu (w kraju – 445), 1641,4 ha użytków ekologicznych (w kraju – 6177 ha) oraz 2110 pomników przyrody (w kraju – 34385). Z uwagi na unikatowe walory przyrodnicze Białowieski Park Narodowy został uznany przez UNESCO w 1977 r. za Światowy Rezerwat Biosfery, a od 1979 r. – jako jedyny polski obiekt przyrodniczy – znajduje się na liście Światowego Dziedzictwa Ludzkości. Od 1992 r., znaczna część Puszczy Białowieskiej funkcjonuje na liście jako – jeden z siedmiu na świecie i trzech w Europie – polsko-białoruski transgraniczny Obiekt Dziedzictwa Światowego UNESCO.

Wyróżnione w województwie tereny powiązано w spójny, wieloprzestrzenny ekologiczny system obszarów chronionych, utrwalony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin, obejmujący ok. 32% powierzchni całego województwa (w kraju 30%); na 1 mieszkańca przypada 5335m² (w kraju 2429 m²). Jednocześnie, mając na uwadze unikatowe wartości przyrodnicze i kulturowe, cały obszar województwa został także włączony do ekoregionu Zielone Płuca Polski (ZPP).

Ponadto, z uwagi na przywiązywanie przez Unię Europejską szczególnej wagi do wysokich standardów ochrony środowiska, wdrażanie Europejskiego Systemu Obszarów Chronionych w postaci sieci ekologicznej NATURA 2000² obejmuje ok. 26% powierzchni regionu. Sieć NATURA 2000 funkcjonuje w oparciu o dwa akty prawne: tzw. *Dyrektywę Ptasią* (Dyrektywa Rady 79/409/EWG z 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikiego ptactwa³) i *Dyrektywę Siedliskową* (Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory⁴). Przewidują one stworzenie systemów obszarów połączonych korytarzami ekologicznymi, tworzących razem spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną. Dyrektywa Ptasia ma na celu ochronę gatunków ptaków, gospodarowanie nimi i regulowanie ich liczebności, a Dyrektywa Siedliskowa ma na celu zapewnienie różnorodności biologicznej przez ochronę siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory na terytorium państw UE. Obecnie trwają dyskusje nad poszerzeniem sieci NATURA 2000 w województwie podlaskim. Planowane jest powiększenie sieci o tereny: Ostoi Augustowskiej, Pojezierza Sejneńskiego, Ostoi Knyszyńskiej, Niecki Gródecko-Michałowskiej, Bagna Wizny, Doliny Górnego Nurca, Doliny Biebrzy, Jelonki, Schronu Brzeskiego Rejonu Umocnienia.

Obszary NATURA 2000

Źródło: www.wwf.pl

² - Stworzenie sieci NATURA 2000 jest jedynym obligującym prawnie i politycznie Polskę zadaniem w zakresie tworzenia sieci ekologicznych. Podstawą prawną tworzenia Europejskiej Sieci Obszarów Chronionych są art. 3 i 10 Dyrektywy 43/92/EEC z 21 maja 1992 r. (z póź. zm.) w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory.

³ Dyrektywa Rady 79/409/EWG z 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Dz. Urz. UE L 103/1 z dn. 25.4.1979.

⁴ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, Dz. Urz. UE L 206/7 z dn. 22.7.1992.

Surowce. Województwo podlaskie nie należy do obszarów bogatych w surowce mineralne. Zasoby regionu to w większości złoża rud żelaza i pierwiastki ziem rzadkich (położonych na terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego) – z uwagi na nieopłacalność wydobywania nie podlegające eksploatacji – oraz surowce skalne stanowiące bazę na potrzeby budownictwa i przemysłu materiałów budowlanych.

Na terenie województwa pozyskiwane są surowce mineralne należące do kopalin pospolitych, w przeważającej części stanowiąc bazę surowców do rozwoju regionalnego przemysłu – kruszywa naturalne, żwiry, surowce ilaste ceramiki budowlanej, piaski kwarcowe do produkcji betonów komórkowych, piaski kwarcowe do produkcji cegły wapienno-piaskowej, torfy, kreda piszcząca oraz jeziorna.

W województwie podlaskim (w rejonie Augustowa i Supraśla) występują także lecznicze złoża borowin.

Zagrożenia naturalne i techniczne. Podstawą zapewnienia stabilnych warunków do rozwoju społecznego i gospodarczego regionu oraz unikania jego zakłóceń powinien być sprawny i kompleksowy system zarządzania w sytuacjach kryzysowych. Poprawa stanu bezpieczeństwa ludności i środowiska w obliczu narastających zagrożeń związana jest z klęskami żywiołowymi, katastrofami technicznymi, awariami, pożarami oraz innymi stanami zagrożenia życia, zdrowia, mienia i środowiska.

Województwo podlaskie spełnia istotną rolę w krajowym i międzynarodowym systemie komunikacyjnym. Przebiegają tędy ważne szlaki komunikacyjne ze wschodu na zachód i północy na południe. Największym utrudnieniem w ruchu jest brak dogodnych tras dla systematycznie rosnącego ruchu tranzytowego, znaczne nasilenie ruchu samochodów ciężarowych o dużej ładowności po drogach nieprzystosowanych do dużych obciążeń. Jest to powiązane również z dodatkowym zagrożeniem jakim jest transport towarów niebezpiecznych. Ze względu na niezadowalającą jakość dróg (niewłaściwe parametry) województwo podlaskie stanowi wąskie gardło w systemie tranzytowego przewozu towarów i osób w tej części Europy. Najbardziej niebezpieczną trasą kolejową jest szlak: granica państwa-Siemianówka-Hajnówka-Czeremcha-Siedlce. Trasą tą są transportowane największe ilości substancji niebezpiecznych, a jeden z jej odcinków przebiega po grobli przez Zalew Siemianówka.

W województwie mamy również do czynienia z poważnymi zagrożeniami pożarowymi. Lasy stanowią 30% ogólnej powierzchni województwa. 5 spośród 23 nadleśnictw kwalifikuje się do najwyższej, I kategorii zagrożenia lasu, co oznacza szczególnie wysokie ryzyko powstawania wielkoobszarowych pożarów obszarów leśnych. Średnia roczna ilość pożarów lasów w województwie wynosi ok. 600. Największe prawdopodobieństwo przerzutu pożaru lasu przez granicę państwa istnieje w obrębie Puszczy Augustowskiej, Puszczy Knyszyńskiej i otuliny Białowieskiego Parku Narodowego.

Zagrożenie powodziowe występuje na terenie województwa bardzo rzadko, głównie w okresach wiosennych w czasie gwałtownych roztopów śniegu i lodu. Powierzchnia terenów zalewowych w regionie wynosi około 175,4 km². Największe zagrożenie powodziowe występuje w powiecie siemiatyckim, na terenach przyległych do rzeki Bug⁵.

Awarie przemysłowe należą do zagrożeń technicznych. W zakładach przemysłowych województwa stosuje się i wytwarza w procesach technologicznych ok. 600 tys. ton

⁵ „Analiza zagrożenia powodziowego z określeniem prognoz jego rozwoju dla województwa podlaskiego”, Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Białymstoku, Białystok 2002

toksycznych środków przemysłowych (TSP). Są to m. in.: chlor, amoniak, różnorodne kwasy, propan-butan, ciekłe produkty ropopochodne i materiały promieniotwórcze. 10 przedsiębiorstw zaliczonych jest do zakładów o dużym ryzyku, a 5 do zakładów o zwiększonym ryzyku powstania poważnej awarii przemysłowej⁶.

Ze względu na przygraniczne położenie województwa, należy także brać pod uwagę źródła zagrożeń znajdujące się na terenie Białorusi i Litwy. Nagłe uwolnienie toksycznych lub radioaktywnych środków przemysłowych, magazynowanych i wykorzystywanych przez zakłady w procesie produkcji oraz transportowanych, może spowodować zagrożenie w obszarze granicznym.

1.1.2. Zasoby ludzkie i rynek pracy

Demografia. Liczba ludności województwa podlaskiego wynosiła na koniec 2005 r. 1.199,7 tys. osób (3,14% ludności kraju), co stawia je na 14 miejscu w Polsce. W porównaniu z 2000 r., gdy ilość mieszkańców wynosiła 1.210,7 tys., liczba ludności spadła o ok. 11 tys. Województwo podlaskie w latach 2000-2005 charakteryzowało się zatem ujemną dynamiką przyrostu ludności wynoszącą -0,9% (w kraju: -0,25%), gdzie w 5 województwach w Polsce Wschodniej dynamika wynosiła -0,7% (w Świętokrzyskim: - 1,36%, przy wzroście w Warmińsko-Mazurskim 0,07%). Ludność miast osiągnęła stan 710,0 tys. tj. 59% ogółu ludności województwa. Na małą gęstość zaludnienia, wynoszącą 59,4 osób na km², olbrzymi wpływ ma niski stopień urbanizacji województwa.

Wśród czynników wpływających na liczbę ludności, istotnym elementem jest także aspekt migracji. O ile zmniejszają się migracje wewnątrz województwa podlaskiego (w latach 2000-2005 na 1000 ludności z 9,1 do 8,2, przy stałej dla Polski Wschodniej 8,0 i wzrastającej dla kraju – z 7,7 do 8,3), o tyle migracje międzywojewódzkie i zagraniczne stale wzrastają. W 2000 r. saldo migracji dla województwa podlaskiego wynosiło ok. -1,6 tys. (współczynnik na 1000 ludności -1,3, przy średniej -0,5 dla Polski i -1,4 dla pięciu województw Polski Wschodniej), zaś w 2005 r. -1,9 tys. (-1,6 na 1000 ludności; Polska -0,3, Polska Wschodnia - 1,8). Dynamika wzrostu migracji wyniosła w okresie 2005 do 2000 dla województwa podlaskiego 46% (Lubelskie – 65%, Świętokrzyskie – 8,4%). Szczególnie niekorzystne jest zjawisko migracji osób dobrze wykształconych, które potencjalnie mogłyby wzmacniać potencjał zasobów ludzkich regionu.

Jednocześnie, zauważa się, iż większa skłonność do wyjazdu i podejmowanie pracy za granicą charakteryzuje mieszkańców z regionów mniej zurbanizowanych, a przy tym niekorzystnie zróżnicowanych pod względem wysokości przeciętnego wynagrodzenia, stopy bezrobocia czy infrastruktury regionalnej⁷. Województwo podlaskie charakteryzuje się jedną z najwyższych aktywności migracyjnych - ze wskaźnikiem ilości osób przebywających za granicą na 1 tys. ludności aktywnej zawodowo – 62 / 1 tys. (Opolskie – 93 / 1 tys., Podkarpackie – 50 / 1 tys.).

Dane dotyczące migracji zewnętrznych województwa podlaskiego, a przede wszystkim migracji zagranicznych po 1 maja 2004 r. są jednak trudne do jednoznacznego określenia. Odpowiednie badania prowadzone są w odniesieniu do poziomu krajowego, brak jest jednak właściwych metod pomiaru tego zjawiska, zwłaszcza w odniesieniu do poziomu regionalnego.

⁶ „Powódzie i inne zagrożenia na Podlasiu” Podlaski Urząd Wojewódzki, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2003

⁷ - *Analiza społeczno-demograficzna migracji zarobkowe Polaków do państw EOG po 1 maja 2004 roku*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa marzec 2007 r.

Dokonywane są zatem różnego rodzaju oszacowania⁸. Podobnie nie można stwierdzić, jak przedstawia się migracja osób wysoko wykwalifikowanych, czyli tzw. „drenaż mózgow” na poziomie regionalnym. Natomiast oficjalne dane statystyczne z krajów przyjmujących emigrantów i odpowiednie zestawienie organizacji pozarządowej European Citizen Action Service (ECAS) podają, iż od czasu rozszerzenia Unii w 2004 r. do krajów UE wyjechało 1,12 mln Polaków (obejmując około 3% całej krajowej populacji)⁹.

Niezwykle poważnym zagrożeniem, choć niezbadanym w zakresie naukowym, dla stanu zasobów ludzkich w regionie pozostaje problem migracji osób młodych, zwłaszcza po ukończeniu studiów, do innych miast Polski. Skala zjawiska i kierunki migracji odnoszą się w szczególności do pozostających w najbliższym sąsiedztwie Warszawy.

Tabela nr 1. Prognoza ludności województwa podlaskiego oraz powiatów grodzkich w latach 2005-2030 (w tys.)

WOJEWÓDZTWO	2005*	2010	2015	2020	2025	2030
Podlaskie	1199,7	1189,9	1178,9	1165,5	1145,8	1118,4
m. Białystok	291,8	295,1	293,1	287,5	277,8	264,6
m. Suwałki	69,2	70,3	70,4	70,0	68,5	66,1
m. Łomża	63,8	63,7	63,0	61,9	60,0	57,3

Źródło: GUS 2004, Założenia prognozy ludności Polski na lata 2003-2030 za: www.stat.gov.pl (* 31.12.2005 r.)

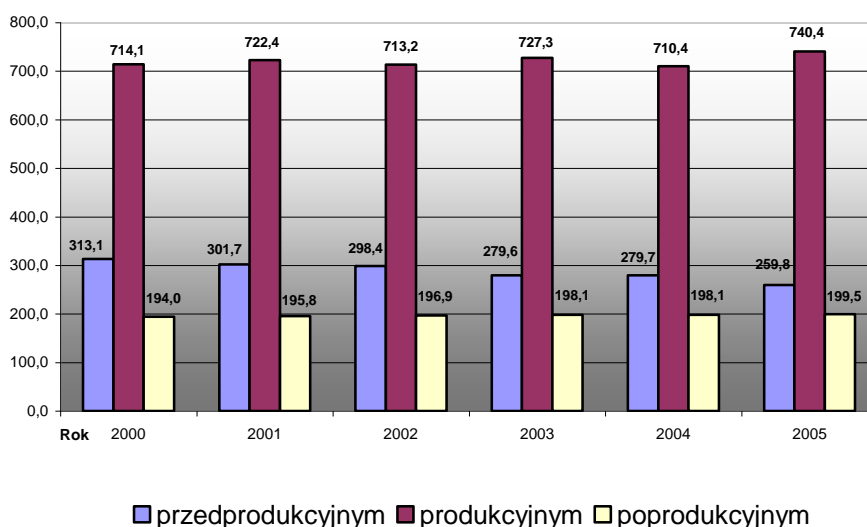
Kierunki niekorzystnych zmian demograficznych lat 2000-2005, zgodnie z prognozami do 2030 r., mają się utrzymywać na mniej więcej stałym poziomie. Wciąż ma spadać liczba mieszkańców w województwie obejmując przede wszystkim wyludnianie się obszarów we wschodniej jego części. Jedynie systemowe zmiany na szczeblu krajowym, a w wymiarze regionalnym na poziomie wszystkich samorządów, będą w stanie przeciwdziałać tym tendencjom.

Największym miastem i jednocześnie stolicą województwa podlaskiego jest liczący ponad 291,8 tys. mieszkańców Białystok. Pełni on rolę gospodarczego i naukowo-kulturalnego centrum północno-wschodniej Polski. Spośród pozostałych miast, powyżej 50 tys. mieszkańców liczą tylko Suwałki (69,3 tys.) i Łomża (63,8 tys.). Augustów, Bielsk Podlaski, Grajewo, Hajnówkę, Zambrów i Sokółkę zamieszkuje ludność w przedziale od 20 tys. do 30 tys. mieszkańców. Pozostałe ośrodki to miasta małe - do 15 tys. mieszkańców. Wiejska sieć osadnicza charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem; średnio na jedną miejscowość wiejską przypada ok. 125,4 mieszkańców (w kraju 259).

⁸ - Wg źródeł krajowych skala migracji wynosi: MPiPS – 660 tys., Kościół katolicki – 1 mln, media 2-4 mln, eksperci 1,2 mln (za: *Migracje zarobkowe Polaków do krajów Unii Europejskiej*, Bożena Kłos, Infos – zagadnienia społeczno-gospodarcze, Biuro Analiz Sejmowych, październik 2006 r.).

⁹ - dane obejmują zarówno osoby stale zatrudnione, jak i pracowników sezonowych; *Who's still afraid of EU enlargement*, Julianna Traser, European Citizen Action Service, Bruxelles 2006.

Schemat nr 1. Struktura wiekowa ludności województwa podlaskiego (w tys.)

Struktura wiekowa mieszkańców województwa podlaskiego charakteryzuje się wyższym niż w całej Polsce odsetkiem ludności w wieku przedprodukcyjnym (województwo – 23,2%, Polska - 22%, UE – 16,4%) i poprodukcyjnym (województwo - 16,4%, Polska - 15%, UE – 16,5%) a także niższym odsetkiem ludności w wieku produkcyjnym (województwo – 60,35%, Polska - 63%, UE – 67,1%).

Dane te obrazują zjawisko „drenażu mózgow”, kiedy to młodzież po zdobyciu wykształcenia opuszcza województwo poszukując pracy w regionach o niższym bezrobociu i wyższej płacy. Ze względu na bliskie położenie głównym ośrodkiem do którego następuje odpływ ludności w wieku produkcyjnym jest Warszawa. Zjawisko to należy uznać za bardzo niekorzystne i niebezpieczne dla dalszego rozwoju województwa. Działania władz powinny skupić się na przeciwdziałaniu temu procesowi poprzez wzrost inwestycji tworzących nowe miejsca pracy zgodnie z celem 3 Strategicznych Wytucznych Wspólnoty tworzenie większej liczby lepszych miejsc pracy.

Specyfika społeczeństwa wielokulturowego. Województwo podlaskie jest regionem o wielokulturowym i wielonarodowościowym charakterze i najbardziej zróżnicowanym pod względem etnicznym w kraju. Zamieszkują tu, obok Polaków: Białorusini, Litwini, Ukraińcy, Tatarzy i Romowie. Różnorodność etniczna i narodowościowa ma swoje odbicie w licznych zabytkach kultury i architektury materialnej, w tym obiektach architektury ludowej oraz miejscach o dużym znaczeniu historycznym. Województwo podlaskie słynie ponadto z bogatej obrzędowości, mającej charakterystyczne cechy folkloru obszarów pogranicza kulturowego. W regionie funkcjonują liczne obiekty sakralne różnych wyznań; część z nich pełni przy tym funkcje sanktuariów pielgrzymkowych. Specyfika uwarunkowań regionalnych oraz troska instytucji państwowych i samorządowych o zachowanie charakteru wielokulturowego województwa sprzyjają kultywowaniu tradycji i obrzędów przez przedstawicieli mniejszości.

Organizacje pozarządowe. Ideą rozwoju społeczeństwa obywatelskiego jest zwiększanie aktywności obywateli w ich działalności na rzecz dobra publicznego i społecznego, zarówno w relacjach między obywatelami i organizacjami pozarządowymi, jak i między organizacjami a organami władzy publicznej. Stąd tak istotny jest wzrost znaczenia i oddziaływania sieci wzajemnych powiązań między sferą publiczną i społeczeństwem. Realizacja tego celu możliwa będzie poprzez wspieranie budowy mechanizmów efektywnej współpracy III sektora z organami władzy publicznej, w tym organami samorządów wszystkich szczebli.

W 2002 r.¹⁰ funkcjonowało w Polsce ok. 41,5 tys. organizacji pozarządowych (w 2004 - 52 tys.), z czego 36,5 tys. stanowiły stowarzyszenia, 5 tys. fundacje (w 2004 odpowiednio - 45 tys. i 7 tys.). W województwie podlaskim w 2002 r. istniało ok. 1,3 tys., co dawało 13 miejsce w kraju (ok. 3%). Dla porównania, najwięcej organizacji pozarządowych zarejestrowanych było w województwie mazowieckim (7,2 tys.) i śląskim (4,5 tys.), najmniej w świętokrzyskim (1,1 tys.) i opolskim (0,8 tys.). W 2004 r. funkcjonowało w województwie podlaskim 1,6 tys. organizacji pozarządowych (mazowieckie - 9,6 tys., śląskie 5,6 tys.; świętokrzyskie - 1,3 tys., opolskie - 1,1 tys.), co dawało ponownie 13 miejsce w kraju (3%).

Wskaźnik liczby zarejestrowanych organizacji na 10 tys. mieszkańców wynosił w 2002 r. dla województwa podlaskiego 10,5 (8 miejsce w kraju), zaś w 2004 r. – 13,41 (miejsce 7).

Charakterystyczne, iż we wskazanym okresie dynamika przyrostu organizacji wyniosła - w przypadku województwa podlaskiego - 27% (6 miejsce w kraju). Największą dynamiką wykazały się opolskie (38%) i mazowieckie (34%), zaś pozostałe regiony Polski Wschodniej, z wyjątkiem świętokrzyskiego (najmniejszy przyrost - 18%), zanotowały zbliżoną dynamikę wzrostu liczby organizacji III sektora.

Struktura przestrzennego rozmieszczenia organizacji pozarządowych w województwie podlaskim (na 10 tys. mieszkańców) wskazuje, iż relatywnie największą aktywnością charakteryzowali się mieszkańcy obszarów północnej części regionu (Suwałki, powiaty sejneński, suwalski i augustowski), w mniejszym stopniu miasto Białystok i Łomża oraz południowo-wschodnia część województwa (powiaty hajnowski i bielski), zaś najmniejszą w częściach wschodniej i zachodniej (powiaty sokólski, kolneński i łomżyński).

Wykształcenie. Poziom wykształcenia mieszkańców stanowi o jakości i potencjale kapitału ludzkiego regionu. W przypadku województwa podlaskiego pozytywnym zjawiskiem jest trend stałego wzrostu poziomu wykształcenia ludności. W latach 1988-2002¹¹ odsetek osób z wykształceniem ponadpodstawowym wzrósł z niespełna 46% do ok. 61%. Bardziej istotne zmiany charakteryzowały pod tym względem mieszkańców wsi, którzy w szybszym tempie podwyższali swoje wykształcenie. Wskaźnik ten bowiem w przypadku ludności wiejskiej wzrósł z 27,9% w 1988 r. do 45% w 2002 r., podczas gdy w miastach z 61,3% w 1988 r. do 71,1% w 2002 r. Wciąż jednak, pomimo dynamicznego wzrostu wykształcenia na wsi, jego poziom pozostaje swoistą barierą dla przemian na wsi, nie sprzyja rozwojowi i racjonalizacji produkcji, a przy tym utrudnia skuteczną reorientację zawodową i podejmowanie nowych inicjatyw gospodarczych. Problemem jest także fakt, iż sieć placówek szkolnictwa skupia się w największych miastach, co również zmniejsza szanse na podniesienie poziomu edukacji.

¹⁰ Dane w oparciu o raporty Stowarzyszenia KLON/JAWOR - *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych - Raport z badania 2002* oraz *Podstawowe fakty o organizacjach pozarządowych - Raport z badania 2004* - wg rejestru REGON z 04.2002 i 09.2004 r.

¹¹ - Źródło: *Narodowy Spis Powszechny 1988 r.* oraz *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002 r.*

Tabela nr 2. Poziom wykształcenia ludności w wieku 15 lat i więcej (w %)

Poziom wykształcenia	1988			2002		
	ogółem	miasto	wieś	ogółem	miasto	wieś
Wyższe	5,3	8,8	1,5	9,5	13,5	3,7
Średnie i policealne	22,9	33,4	11,0	32,1	39,9	20,7
Zasadnicze zawodowe	17,3	19,1	15,4	18,9	17,8	20,5
Podstawowe ukończone	40,6	33,2	49,0	32,2	24,1	44,0
Podstawowe nieukończone, bez wykształcenia szkolnego, nieustalone	13,8	5,6	23,1	7,3	4,7	11,1

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002 oraz Powszechny Spis Rolny 2002

Z roku na rok zauważa się przy tym szybki wzrost liczby studentów i absolwentów uczelni wyższych. Wśród tej grupy osób wykształcenie traktowane jest jako forma zabezpieczenia przed bezrobociem oraz korzystniejsza perspektywa zawodowa. W omawianym okresie najbardziej dynamiczny przyrost charakteryzował grupę osób z wykształceniem wyższym, których udział w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej zwiększył się z 5,3% do 9,5% (8-9 miejsce w Polsce, przy średniej krajowej 10,2%), przy czym wykształcenie wyższe posiadało w 2002 r. 13,5% ludności miejskiej wobec 8,8% w 1988 r., zaś w przypadku mieszkańców wsi z wykształceniem wyższym odsetek ten wynosił odpowiednio 3,7% i 1,5%. W 2005 r. wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe posiadało 26,7% mieszkańców województwa (Polska – 27,7%, UE27-42,1%), wykształcenie ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne 60,5% (Polska – 59,2%, UE27 – 48%), a wykształcenie wyższe miało 12,8% ludności województwa (Polska - 13,1%, UE27 – 19,3%).

Zauważa się przy tym, iż kobiety częściej niż mężczyźni kończyły szkoły wyższe (10,2% kobiet i 8,0% mężczyzn) oraz średnie i policealne (odpowiednio 34,6% i 26,8%). Z kolei mężczyźni przeważali wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych (23,8% mężczyzn i 12,8% kobiet).

Jednym z najważniejszych instrumentów mających na celu zwiększenie aktywności zawodowej osób znajdujących się już w wieku produkcyjnym są działania ukierunkowane na tzw. kształcenie ustawiczne, w tym poprzez system CKP/ CKU. Dane z 2002 r. wskazywały przy tym, iż ponad 19% spośród ludności w wieku 13 lat i więcej kontynuowało naukę, w tym 15,4% w trybie dziennym i 3,9% w trybie wieczorowym, zaocznym i eksternistycznym.

Rynek pracy. Bezrobocie. W I kwartale 2006 r. wg BAEL aktywność ekonomiczna osób w wieku 15 lat i więcej w województwie podlaskim wyniosła ogółem 882,0 tys. osób (w tym aktywnych zawodowo 482,0 tys., w tym pracujących 408,0 tys. i 74,0 tys. bezrobotnych), natomiast biernych zawodowo było 400,0 tys. osób. W porównaniu z I kwartałem 2005 r. liczba osób aktywnych zawodowo zmniejszyła się o 14,0 tys. (tj. o 2,8%); zmniejszyła się również liczba biernych zawodowo - o 14,0 tys. osób (tj. o 3,4%).

Wskaźnik zatrudnienia w województwie wyniósł w 2005 r. 48% (Polska – 45,2%, UE27 – 51,7%). Wśród kobiet był znacznie niższy niż wśród mężczyzn i ukształtował się na poziomie 41% (UE27 – 44,2%). Zatrudnienie wśród mężczyzn wyniosło 55,4% (Polska – 52,4%, UE27 – 51,7%). W 2005 r. odsetek ludzi pracujących w przemyśle wyniósł 15,1% (UE27 – 19,8%), w budownictwie 3,4% (UE27-7,8%), natomiast w usługach rynkowych 27,1% (UE27 –

44,3%), a nierynkowych 18,5% (UE27 – 22%). Ze względu na rolniczy charakter województwa i warunki środowiskowe, w rolnictwie, łowiectwie, leśnictwie i rybołówstwie pracowało 36% ludności województwa podlaskiego (Polska – 17%, UE27 – 6,1%).

Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w sierpniu 2006 r. osiągnęło poziom 94404 osób, co oznacza wzrost o 3,3% w porównaniu z sierpniem 2005 r. W sektorze publicznym przeciętne zatrudnienie w sierpniu 2006 r. wyniosło 12438 osób, co oznacza spadek o 5,8% w porównaniu z analogicznym okresem poprzedniego roku, natomiast w sektorze prywatnym ukształtowało się na poziomie 81966 osób i wzrosło o 5,0 % w stosunku do zanotowanego rok wcześniej.

Schemat nr 2. Struktura bezrobocia w województwie podlaskim w latach 2000-2005

Źródło: GUS – opracowanie własne Urzędu Marszałkowskiego

W końcu sierpnia 2006 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy województwa podlaskiego wynosiła 63121 osób i była niższa niż przed rokiem (o 6672 osoby, tj. o 9,7%). Spośród ogółu bezrobotnych 53,0 % stanowiły kobiety (przed rokiem – 51,4%), a 36,0 % to mieszkańcy wsi (w 2005 r. – 35,9%), 90,0% nie posiadało prawa do zasiłku (rok wcześniej – 90,1%).

W końcu czerwca 2006 roku najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (26,2% ogółu). Drugą pod względem liczebności grupę stanowili bezrobotni w wieku 45-54 lata (24,1% ogółu). Najmniej liczna grupa wśród bezrobotnych to osoby w wieku 60-64 lata (1,2% ogółu).

Wśród bezrobotnych zarejestrowanych w końcu czerwca 2006 roku najwięcej osób posiadało wykształcenie gimnazjalne i niższe (20663 osób – 31,3% ogółu) oraz zasadnicze zawodowe (17777 – 27,5% ogółu). Najmniej bezrobotnych to absolwenci szkół wyższych – 4229 osób, 6,5% ogółu.

W końcu sierpnia 2006 r. stopa bezrobocia rejestrowanego ukształtowała się na poziomie 13,5% (UE – 8,7%) i zmniejszyła się w stosunku do zanotowanej w analogicznym okresie poprzedniego roku (o 0,1 pkt.).

Liczba długotrwale bezrobotnych wyniosła w 2005 r. 39 tys. osób, co stanowi 53,2% ogółu bezrobotnych. Prawo do zasiłku posiadało 8 418 osób, tj. 11,4% ogółu bezrobotnych.

W sierpniu 2006 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw ukształtowało się na poziomie 2237,62 zł, tj. wyższym o 6,9 % niż przed rokiem. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w czerwcu 2006 r. ukształtowało się na poziomie 2160,47 zł, tj. o 5,3% wyższym niż przed rokiem. W sektorze prywatnym przeciętna miesięczna płaca brutto w sierpniu 2006 r. wyniosła 2166,80zł i była wyższa o 537,49 zł niż w sektorze publicznym. W stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego, przeciętne wynagrodzenie w sektorze prywatnym zwiększyło się o 8,4%, zaś w sektorze publicznym o 1,8%*.

Tabela nr 3. Regionalny rynek pracy w podziale na powiaty w latach 2000-2004

Powiaty	Pracujący ogółem*			Stopa bezrobocia rejestrowanego w %			Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł		
	2000	2002	2004	2000	2002	2004	2000	2002	2004
Województwo podlaskie	200814	186310	188343	13,8	15,1	16,1	1675,71	1958,00	2107,50
augustowski	7865	7204	7796	18,4	19,1	21,0	b.d.	2349,22	2531,42
białostocki	14818	13525	15258	14,1	16,2	17,2	b.d.	1708,40	1833,86
bielski	9185	8187	8207	9,2	8,9	10,3	b.d.	1785,87	2005,19
hajnowski	9557	8214	8892	10,1	10,7	11,3	b.d.	1689,69	1810,80
moniecki	3595	3499	3503	10,2	9,3	12,3	b.d.	1784,58	1956,54
sejneński	2112	1982	1984	19,3	20,0	24,6	b.d.	1778,57	1889,23
siemiatycki	5608	5139	5051	7,2	7,6	9,6	b.d.	1778,46	1912,02
sokólski	8753	7751	7943	14,8	15,8	17,5	b.d.	1769,61	1898,66
suwalski	2348	2423	2360	12,3	14,4	16,2	b.d.	1771,43	1974,64
grajewski	6155	5805	5800	21,3	21,5	25,3	b.d.	2079,11	2206,24
kolneński	3663	3307	3201	16,9	17,6	20,9	b.d.	1742,78	1903,10
łomżyński	3173	3050	3229	14,1	14,0	15,9	b.d.	1881,91	1989,40
wysokomazowiecki	6535	6321	6531	10,0	10,2	12,5	b.d.	1806,90	1949,15
zambrowski	5662	5204	5119	16,0	16,9	19,7	b.d.	1742,30	1840,20
Miasta na prawach powiatu:									
Białystok	80624	75861	74452	11,7	14,2	13,3	b.d.	2087,45	2281,63
Suwałki	14118	13239	16189	18,9	23,7	20,1	b.d.	1908,06	1977,27
Łomża	17043	15599	12828	21,6	23,1	21,2	b.d.	1895,81	1944,97

* wg faktycznego miejsca pracy; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie

źródło: US Białystok

* dane WUP w Białymstoku

Przedstawione dane wykazują duże zróżnicowanie wewnątrzwojewódzkie. Jednocześnie nie istnieje powiązanie między stopą bezrobocia a miesięcznym wynagrodzeniem brutto. W skali całego województwa dostrzega się niskie rejestrowane bezrobocie, przy jednoczesnym występowaniu niskiego miesięcznego wynagrodzenia brutto w stosunku do średniej krajowej. Sytuacja ta potwierdza występowanie ukrytego bezrobocia. Bezrobociem ukrytym określa się pewną liczbę osób, które w myśl ustawy nie mogą zarejestrować się jako bezrobotni, albo wykonywana przez nich praca nie jest niezbędna z punktu widzenia zatrudniającego. Zbadanie i oszacowanie tego zjawiska jest jednak bardzo utrudnione, ponieważ nie występuje ono w statystykach, a ostatnie badania na ten temat w województwie podlaskim prowadzone były 10 lat temu. Ocenia się, że bezrobocie ukryte występuje najczęściej na wsi, w rolnictwie i szacuje się je na ok. 7%.

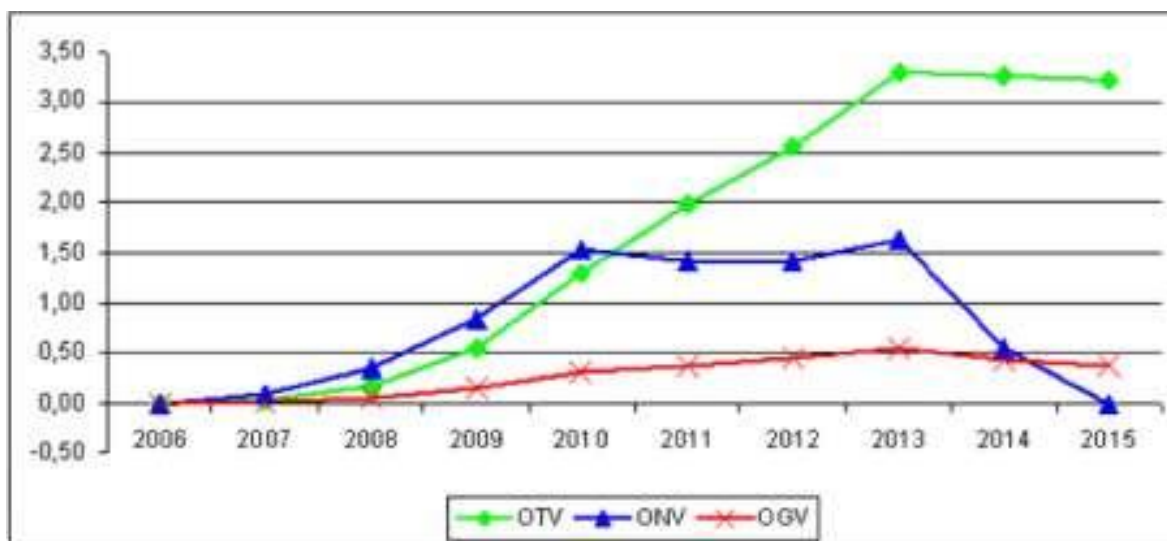
Oceniając sytuację na rynku pracy należy stwierdzić, iż mimo znacznej poprawy i korzystnych tendencji, poziom bezrobocia jest nadal wysoki i przewyższa średnią krajową po zsumowaniu bezrobocia rejestrowanego z ukrytym. Za bardzo niekorzystny należy też uznać bardzo wysoki udział zatrudnionych w rolnictwie, gałęzi gospodarki o niskiej efektywności. Działania nakierowane na restrukturyzację struktury zatrudnienia poprzez przyspieszenie tworzenia nowych miejsc pracy poza rolnictwem będą prowadziły do dalszego spadku bezrobocia a w szczególności likwidacji bezrobocia ukrytego. Bariery, która może spowolnić ten proces jest niska adaptacyjność ludności wiejskiej, stąd równoległe do tworzenia miejsc pracy muszą postępować działania szkoleniowe i edukacyjne.

1.1.3. Rozwój gospodarczy regionu

Poziom technologiczny oraz stopień innowacyjności większości gałęzi przemysłu jest stosunkowo niski. Niski jest również stopień wykorzystania znacznej części majątku produkcyjnego. Ponadto występuje niewielkie zainteresowanie kapitału zagranicznego i krajowego inwestowaniem w województwie podlaskim.

W strukturze gospodarki w 2004 r. 44,7% udziału mają usługi rynkowe (w 2000 r. - 46,3%), 17,8% przemysł (w 2000 r. - 18,4%), 19,9% usługi nierynkowe (w 2000 r. – 19,0%), a 12,1% (najwyższy wskaźnik w kraju) rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo mierzone wytworzoną wartością dodaną brutto (w 2000 r. – 9,9%). Znaczącym działem gospodarki województwa podlaskiego jest rolnictwo, równomiernie rozmieszczone w stosunku do bazy surowcowej. Zaznaczyć jednak należy, iż poziom infrastruktury technicznej na wsi wciąż jest niedostatecznie rozwinięty w stosunku do potrzeb mieszkańców.

Schemat nr 3. Procentowa zmiana wartości dodanej brutto w sektorach: przetwórstwo przemysłowe (OTV), usługi rynkowe (ONV) i usługi nierynkowe (OGV)

Źródło: Obliczenia na podstawie modelu HERMIN

Tabela nr 4. Struktura WDB w sektorach: rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo; przetwórstwo przemysłowe; usługi rynkowe i usługi nierynkowe województwa podlaskiego

Rok	Struktura wartości dodanej brutto w sektorach:			
	rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	przetwórstwo przemysłowe	usługi rynkowe	usługi nierynkowe
	(w %)			
2006	9	18	51	22
2007	9	19	51	21
2008	9	19	51	21
2009	8	20	51	21
2010	8	21	50	21
2011	7	21	50	21
2012	7	22	50	21
2013	7	23	50	21
2014	7	24	49	20
2015	6	25	49	20

Źródło: Obliczenia na podstawie modelu HERMIN

Z uwagi na sieć ekologiczną NATURA 2000 i współfinansowania obszarów tej sieci przez Unię Europejską, istnieje konieczność niwelowania skutków ekonomicznych związanych z ochroną środowiska (zaprzestanie i nie rozwijanie uciążliwej produkcji) poprzez rozwój alternatywnych kierunków rozwoju gospodarczego np.: zrównoważonej turystyki, wielofunkcyjnego leśnictwa, rolnictwa ekstensywnego.

Ponadto, szans rozwoju sektora produkcyjnego upatrywać należy w wysokiej jakościowo bazie surowcowej dla przetwórstwa rolniczego, utrwalonej tradycji produkcyjnej

i eksportowej w niektórych dziedzinach przemysłu (np. mleczarski, mięsny, piwowarski, tytoniowy, włókienniczy, drzewny), bliskości i dobrym powiązaniu z chłonnym rynkiem „wschodnim”, znacznym potencjale naukowo-badawczym szkolnictwa wyższego oraz jakości środowiska korzystnej dla przemysłów wysokich technologii.

PKB i wartość dodana brutto. Województwo podlaskie charakteryzuje się jednym z najniższych poziomów rozwoju gospodarczego. W 2003 roku wartość wytworzonego PKB wynosiła 19 424 mln zł, co stanowiło 2,4% PKB dla Polski¹². Średnia wartość PKB na osobę w 2003 roku w regionie wynosiła 16 105 zł, co stanowiło około 75,4% średniej krajowej i 37,1% średniej unijnej (UE27).

W latach 1995-2003 województwo podlaskie, jako jedno z czterech regionów (jedynie mazowieckie i wielkopolskie zwiększyły swoje udziały w produkcji krajowym brutto) zachowało swój procentowy udział w krajowym PKB – utrzymując stałą wzrostu na poziomie 2,4%. Systematycznie także przesuwało się z lokaty 16 w 1995 r. na 14 w 2003 r. pod względem wielkości PKB. De facto oznacza to proporcjonalnie większy wzrost gospodarczy regionu w skali kraju w porównaniu z większością innych regionów.

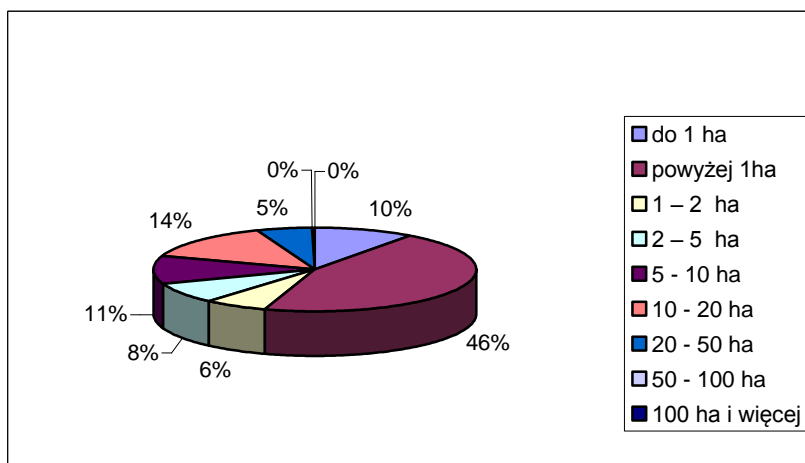
Podobnie jak w kraju, także w województwie podlaskim w latach 1995-2003 nastąpiły istotne zmiany w strukturze rodzajowej gospodarki – zmniejszył się udział przemysłu oraz rolnictwa na rzecz usług, zwłaszcza usług rynkowych. W 2003 r. przemysł stanowił 18,1% (UE – 20,6%), zaś usługi 67,1% (UE – 71,5%) wartości dodanej brutto. Udział rolnictwa na przestrzeni lat obniżył się z 16,0% w 1995 r. do 9,2% w 2003 r. (UE – 1,9%).

Wartość produkcji sprzedanej przemysłu regionu w 2004 r. osiągnęła wartość 1 079,5 mln zł, a jej wartość w przeliczeniu na 1 mieszkańca ustawia je na 15 miejscu w Polsce.

Rolnictwo. Województwo podlaskie to region o charakterze rolniczym. Wg danych GUS, w 2005 roku użytki rolne stanowiły 54,0% (wobec 54,8% w 2004 r.) powierzchni województwa. Rolnictwo prawie w całości związane jest z sektorem prywatnym, w którego użytkowaniu znajduje się 98,5% (98,3% w 2004 r.) użytków rolnych. W regionie funkcjonuje ok. 111 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych, których przeciętna powierzchnia użytków rolnych (przypadających na jedno gospodarstwo rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych) – charakteryzuje się stałą dynamiką wzrostu i w 2005 r. wynosiła 11,5 ha (11,3 ha w 2004 r.).

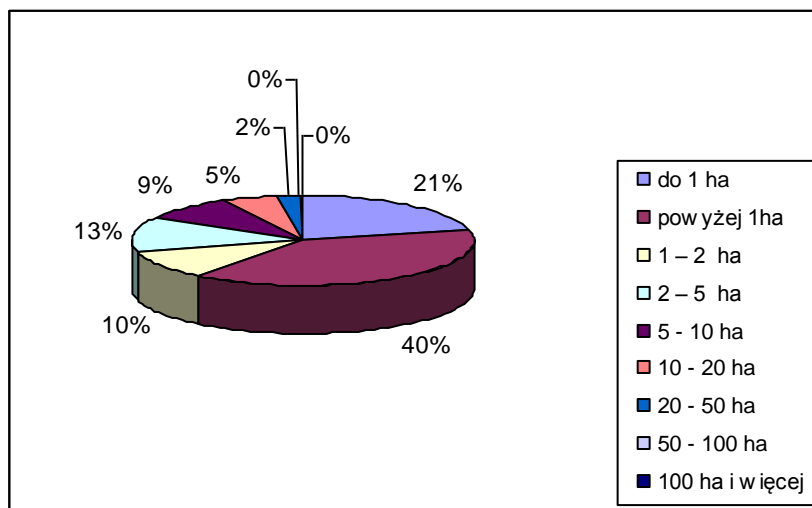
¹² Źródło: *Rocznik statystyczny województwa podlaskiego*, Białystok 2005; *Biuletyn statystyczny województwa podlaskiego*, Białystok 2005.

Wykres nr 1. Liczba i wielkość indywidualnych gospodarstw rolnych na Podlasiu

Źródło: GUS 2004

Wykres nr 2. Liczba i wielkość indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce

Źródło: GUS 2004

Na terenie województwa podlaskiego znajdowało się w 2005 r. 13,8% krajowego pogłowia bydła i 4,8% trzody chlewnej (w 2004 r. odpowiednio – 13,5% i 4,8%). Odnotowano przy tym najwyższą obsadę bydła na 100 ha użytków rolnych - 68 sztuk wobec 34 w kraju (w 2004 r. odpowiednio - 63 sztuki wobec 32 w kraju), zaś obsada trzody chlewnej kształtowała się poniżej średniej krajowej - 82 sztuk wobec 118 w kraju (w 2004 r. – odpowiednio 75 sztuk wobec 107 w kraju). W 2004 r. województwo podlaskie wytworzyło 5,8% krajowej produkcji globalnej rolnictwa i 5,6% towarowej produkcji rolniczej (w 2003 r. – 5,9% oraz 5,7%). W strukturze towarowej produkcji rolniczej przeważała produkcja zwierzęca (86,3% wobec 86,9% w 2003 r.), z dużym udziałem produkcji mleka oraz żywca wieprzowego.

W ciągu ostatnich lat w województwie podlaskim zwiększa się pogłowie bydła mlecznego oraz średnia wielkość gospodarstwa. Proces ten przebiega jednak wolno, a w momencie wprowadzenia dopłat bezpośrednich do ziemi oraz kwotowania produkcji mleka nastąpiło jego spowolnienie.

W województwie podlaskim działa Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie wraz z siecią powiatowych zespołów doradztwa, do której głównych zadań należy doradztwo w zakresie prowadzenia nowych odmian i technologii produkcji oraz pomoc w pozyskiwaniu środków unijnych, co ze względu na rolniczy charakter regionu ma szczególne znaczenie. Ośrodek znany jest w kraju dzięki organizacji licznych targów i wystaw rolniczych o znaczeniu ogólnokrajowym.

Gleby w województwie podlaskim nie są żyzne (zbyt mała zawartość próchnicy i duże zakwaszenie), a klimat jest bardzo niestabilny. Największy odsetek stanowią grunty IV i V klasy bonitacyjnej. W strukturze użytków rolnych występuje największy w Polsce udział łąk i pastwisk, które stanowią 35,1% powierzchni użytków rolnych, natomiast bardzo mało jest sadów (0,3%) oraz mniejszy od przeciętnego w kraju, odsetek gruntów ornych (64,6%). W produkcji roślinnej przeważa, podobnie jak w kraju, uprawa roślin mało pracochłonnych, w tym głównie zbóż i ziemniaków. Poziom zanieczyszczenia gleb jest niski, a czyste ekologicznie obszary stwarzają potencjalne warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Duży areal użytków zielonych stwarza warunki do hodowli bydła, głównie mlecznego. Obsada bydła wykazuje tendencję wzrostową (na 100 ha użytków rolnych najwyższa w kraju – 66,1 sztuk). Udział krów w pogłowie bydła ogółem wynosił w 2004 r. 54,5% (w kraju - 52,4%). Pod względem produkcji mleka region zajmuje istotną pozycję w kraju.

Niestety, mimo dobrze rozwiniętego rolnictwa i nieustannego procesu jego unowocześniania, wysoki udział w strukturze gospodarki regionu jako gałęzi o niskiej efektywności jest niekorzystny i wpływa na niski wskaźnik produktu krajowego brutto województwa.

Przemysł. Przemysł województwa podlaskiego związany jest głównie z dominującym rolnictwem, a kluczową pozycję – w strukturze działowej przemysłu udział 44% – zajmuje produkcja i przetwórstwo artykułów spożywczych i napojów. W regionie przetwarzane są głównie rodzime surowce. W przetwórstwie rolno – spożywczym wiodące są przemysły: mięsny, owocowo – warzywny, piwowarski, spirytusowy i młynarski oraz najlepiej rozwinięte przetwórstwo mleka. Podlaskie mleczarnie są największymi i najnowocześniejszymi wytwórniami produktów mlecznych w kraju. Część produkcji importuje się na bardzo wymagające rynki Europy Zachodniej.

Pomimo, iż przemysł to przede wszystkim produkcja i przetwórstwo artykułów spożywczych (55,9 %), istotne znaczenie ma również produkcja maszyn i urządzeń (4,3 % udziału w produkcji przemysłu), produkcja tkanin (7 %) oraz drewna i wyrobów z drewna (11,8 %). Stosunkowo niski jest jednak poziom technologiczny przemysłu.

Z wyjątkiem przetwórstwa rolniczego, równomiernie rozmieszczonego w stosunku do bazy surowcowej, największe ogniska przemysłu skupione są w największych miastach województwa – Białymstoku - największym ośrodku przemysłowym regionu (z rozwiniętym przemysłem budowlanym, lekkim, elektromaszynowym i spożywczym) oraz w Łomży i Suwałkach.

Głównym rynkiem zbytu dla towarów podlaskich przedsiębiorstw jest aglomeracja warszawska ze względu na chłonność rynku oraz bliskie położenie.

Klastry przemysłowe. *Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.* zdefiniowała wiodące obszary rozwoju gospodarczego regionu opierając je na priorytetowych działaniach prorozwojowych na najsilniejszych i najaktywniejszych branżach przemysłowych regionu.

Klastrowe obszary wsparcia objęły zatem przemysły mleczny i maszynowy (produkcja maszyn rolniczych)¹³ oraz przemysł drzewny (w tym meblarski).

Struktura produkcji sprzedanej przemysłu województwa podlaskiego w 2005 r. wynosiła dla największych działów przetwórstwa przemysłowego w produkcji:

- artykułów spożywczych i napojów – 49,8% (i wykazuje tendencje wzrostową – 3,6% w porównaniu do 2000 r),
- drewna i wyrobów z drewna (oraz słomy i wikliny) - 9,6% (tendencja minimalnie malejąca – 1,2% do 2000 r.),
- maszyn i urządzeń – 4,4% (spadek o 0,4% w porównaniu do 2000 r.).

Razem trzy dominujące działy stanowiły w 2005 r. ok. 64% produkcji sprzedanej przemysłu w regionie, zatrudniając przy tym ok. 30% wszystkich pracujących osób.

Szczególne uwaga została też poświęcona potencjalnej wiodącej branży rozwoju województwa podlaskiego - turystyce, która choć nie stanowi dominującej gałęzi gospodarki, a jej udział w budowaniu regionalnego PKB nie jest zbyt znaczący, traktowana jest jako niewykorzystywany potencjał regionu, który przy odpowiednim wsparciu, korzystnie może wpłynąć na rozwój gospodarczy województwa.

Przedsiębiorstwa i instytucje otoczenia biznesu. Według danych GUS w 2005 roku w województwie podlaskim zarejestrowanych było 88,9 tys. podmiotów gospodarki narodowej (gdy w 2000 r. - 85,8 tys., a w 2003 r. - 96,9 tys.), z tego 96,4% w sektorze prywatnym. W województwie podlaskim problem przekształceń przedsiębiorstw państwowych nie przyjął takich rozmiarów, jak w innych regionach. W momencie rozpoczynania procesów prywatyzacyjnych w 1990 r. funkcjonowało w województwie podlaskim najmniej w skali kraju przedsiębiorstw państwowych (ok. 3%). W okresie od 01.08.1990 r. do 31.12.2005 r. przekształcenia dotyczyły 173 przedsiębiorstw, z czego na koniec 2005 r. pozostawało jeszcze 23 firmy o statusie przedsiębiorstw państwowych (2,2% w skali kraju). Mimo, iż jeszcze nie wszystkie przedsiębiorstwa zostały sprywatyzowane to można już mówić o zakończeniu procesu restrukturyzacji. Znaczenie pozostałych nie sprywatyzowanych przedsiębiorstw dla gospodarki regionu jest znikome a kolejne prywatyzacji nie będą już miały charakteru systemowego. Proces przekształceń dotyczył nie tylko restrukturyzacji finansowej i własnościowej, ale również organizacyjnej i produktowo-technologicznej. Duże firmy w wyniku przeprowadzonej restrukturyzacji ograniczyły zatrudnienie i przeszły tym samym do sektora MSP. Dzięki prywatnej inicjatywie powstała możliwość dostarczania usług publicznych wysokiej jakości m.in. w oświacie i służbie zdrowia.

Duże znaczenie w gospodarce regionu odgrywa zatem sektor małych i średnich przedsiębiorstw, którego udział w ogólnej liczbie przedsiębiorstw wynosi 99,8%. Ich rozkład terytorialny jest bardzo nierównomierny. Główne skupiska MSP koncentrują się w miastach. Podstawowymi barierami ich szybkiego rozwoju są: brak własnych środków oraz niedobór zewnętrznych źródeł finansowania, trudności z uzyskaniem kredytu, bariery rynkowe obejmujące popyt na rynku wewnętrznym i rynkach zagranicznych oraz konkurencję, bariery związane z zasobami pracy (niewłaściwe przygotowanie zawodowe pracowników, brak środków na sfinansowanie szkoleń i kursów dla zatrudnionych).

¹³ W ramach projektu *Rozwój Klastrow Przemysłowych (INCLUD) w obszarze CADSES* finansowanego z Programu Interreg III B (program trwający od maja 2003 r. do grudnia 2004) i przeprowadzonej analizy ukierunkowanej na stworzenie koncepcji organizacji, promocji i rozwoju klastrow m.in. w województwie podlaskim, wytypowane zostały dwie wiodące branże przemysłowe w regionie, które mogłyby tworzyć potencjalne klastry tj. przemysł mleczny i maszynowy (produkcja maszyn rolniczych).

Istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego mają instytucje wsparcia biznesu (finansowe, ubezpieczeniowe, świadczące usługi doradcze, targowo – promocyjne, zajmujące się obrotem nieruchomościami, naukowo-badawcze), których zadaniem jest tworzenie korzystnego klimatu dla przedsiębiorczości. Na terenie całego województwa podlaskiego działa łącznie 26 instytucji okołobiznesowych, w tym 5 o profilu funduszy finansowych - pożyczkowych, poręczeniowych i kredytowych, z tego jeden działający w obszarze podwyższonego ryzyka *venture capital* (stanowi to ok. 4% działających w kraju), 3 centra transferu technologii (ok. 7%), 17 ośrodków szkoleniowo-doradczych (ok. 6%) oraz 1 park naukowo-technologiczny. Łączna ilość instytucji okołobiznesowych w regionie stanowi ok. 4,6% ogółu tego typu instytucji w kraju i sytuuje województwo na 13 miejsce. Na terenie województwa funkcjonuje:

Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna odpowiedzialna jest za sprzedaż terenów inwestycyjnych oraz wydawanie zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej. Zarządzającym jest Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A. z siedzibą w Suwałkach przy ul. Noniewicza 49.

W skład Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej - wchodzi 4 podstrefy: Suwałki (116,19 ha), Elk (104,65 ha), Gołdap (57,15 ha) i Grajewo (10,93).

W ramach strefy 57 podmiotów prowadzi działalność gospodarczą (2005r./2006r.)

Głównymi inwestorami na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej są przedsiębiorcy z następujących branż: drzewnej, poligraficznej, tworzyw sztucznych, materiałów budowlanych, metalowej, mechaniki precyzyjnej, odzieżowej, spożywczej, informatycznej i elektronicznej.

Park Naukowo-Technologiczny Polska – Wschód w Suwałkach Spółka z o.o. istnieje od 2004 r. (data powstania – 04.06.2004 r., kapitał zakładowy 2 993 000,00 zł) - posiada siedzibę w Suwałkach przy ul. Noniewicza 10/203.

Misją Parku (PNTP-W) jest stymulacja rozwoju ekonomicznego regionu poprzez wykorzystanie możliwości współpracy międzynarodowej i wspieranie przedsiębiorczości zorientowanej na zaawansowane technologie.

W ramach PNTP-W preferowane są przedsięwzięcia inwestycyjne ukierunkowane na:

- technologie systemów informatycznych i sieci telekomunikacyjnych;
- elektronikę, w tym optoelektronikę i mikroelektronikę;
- technologie inżynierii materiałowej;
- technologie ochrony zdrowia i inżynierii medycznej (w tym urządzenia i materiały medyczne, farmaceutyka oraz telemedycyna);
- technologie związane z ochroną środowiska i wykorzystaniem odnawialnych, niekonwencjonalnych źródeł energii, w tym geologia i geoekologia;
- automatyka, aparatura pomiarowa i laboratoryjna, mechanika precyzyjna.

Park Naukowo-Technologiczny Polska-Wschód współpracuje z Suwalską Specjalną Strefą Ekonomiczną.

Zambrowski Park Przemysłowy w Zambrowie, (otwarty w kwietniu 2006 r.) którym w imieniu Miasta Zambrów zarządza Zarząd Nieruchomościami Spółka z o.o. w Zambrowie. Park ma być miejscem wspierającym inwestorów i przedsiębiorców w regionie, jak również platformą tworzenia nowych miejsc pracy.

Park zaadaptował i wyremontował budynek dawnej tkalni o pow. 22 000 m² na cele przemysłowe. Planuje adaptację kolejnego budynku na cele produkcyjno-usługowe o powierzchni 7 688 m². Firmy w Zambrowskim Parku Przemysłowym mają docelowo zatrudnić 400 osób. Obecnie działające tam przedsiębiorstwa zajmują się produkcją okien i wyrobów papierowych.

Istotnym ograniczeniem w efektywnym wspieraniu rozwoju przedsiębiorczości w regionie jest nie tylko stosunkowo niewielka ilość podmiotów działających na rzecz biznesu, ale także ich nierównomierne rozmieszczenie. W układzie terytorialnym, tego typu ośrodki koncentrują się głównie w większych miastach, a ich oddziaływanie zwłaszcza na obszarach wiejskich jest mocno ograniczone. Większość podmiotów sfery otoczenia biznesu funkcjonuje w trzech największych miastach regionu – Białymstoku, Łomży i Suwałkach. Najwięcej jednostek otoczenia biznesu zarejestrowanych jest jednak w stolicy województwa, Białymstoku, który pełni funkcję centrum działalności gospodarczej w regionie.

Handel zagraniczny. Aktywność województwa podlaskiego w obrotach handlu zagranicznego jest obrazem stanu rozwoju gospodarczego regionu i pozostaje relatywnie jedną z najniższych w kraju. Przygraniczne położenie, choć mogłoby odgrywać znaczącą rolę w rozwoju obrotów handlowych województwa i wciąż ma istotne znaczenie z punktu widzenia regionu to nie jest właściwie wykorzystywane.

Wartość eksportu *per capita* w 2000 r. w podlaskim wyniosła 338 USD (Polska – 827 USD, UE – 5229,2 USD), importu – 355 USD (Polska – 1279 USD, UE - 5327,2 USD), zaś w 2004 r. eksportu - 862 USD (Polska – 1932 USD, UE – 7912,9 USD), importu – 695 USD¹⁴ (Polska – 2309 USD, UE – 7841,6 USD). Zmiana wartości stanowiła 2,5-krotny wzrost (4 miejsce w kraju) przy średniej rocznej dynamice wzrostu wartości eksportu w latach 2000-2004 w wysokości 26,7% (4 miejsce w kraju, powyżej średniej krajowej). W kategoriach bezwzględnych wartość eksportu wyniosła w 2004 r. 624,6 mln USD, przy dynamice wzrostu w porównaniu do 2000 r. w wysokości 172,7% (1 miejsce w kraju).

Szczególny udział w eksporcie województwa miały produkty rolne i spożywcze osiągając w latach 2002 i 2004 odpowiednio 23,4% i 27,2% (1 miejsce w kraju), wykazując przy tym stałe tendencje wzrostowe.

Struktura odbiorców podlaskiego eksportu wskazuje, iż w 2004 r. eksport województwa podlaskiego ukierunkowany był na rynki Unii Europejskiej w ok. 73%¹⁵ (import stamtąd stanowił ok. 52%), zaś na obszar Rosji, Ukrainy i Białorusi w ok. 17,5% (przy imporcie ok. 32% - co w obu przypadkach stawiało województwo podlaskie na 1 miejscu w kraju).

Suma wartości eksportu i importu *per capita* wyniosła w 2004 r. 1556 USD (14 pozycja)

Pomimo jednak znacznych zmian w strukturze handlowej i stałych wzrostów, zwłaszcza w eksporcie, udział województwa wciąż stanowił niewielką część handlu całego kraju i w 2000 r. wynosił 1,3% w eksporcie, zaś w 2004 r. wskaźnik ten przekraczał 1,5%, w imporcie 2000 – 0,9%, 2004 – 1,1%.

Można zatem przyjąć, iż z jednej strony mamy do czynienia ze stałym wzrostem powiązań z innymi krajami UE, co w ramach jednolitego rynku jest tendencją zupełnie naturalną, zaś w zakresie kontaktów i wymiany handlowej z krajami wschodnimi wciąż charakteryzuje się swoistą specyfiką położenia przygranicznego.

¹⁴ Za: *Handel zagraniczny Małopolski. Metodologia badań oraz analiza obrotów w latach 2000-2004*, K.Gawlikowska-Hueckel, S.Umiński, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2005.

¹⁵ W 2001 r. eksport województwa podlaskiego do krajów UE miał wynosić ok. 53%, zaś na rynki wschodnie (kraje b. ZSRR) ok. 35% - dane za: *Profil wrażliwości gospodarki regionalnej na integrację Unią Europejską – województwo podlaskie*, (red.) S. Umiński, Instytut Badań Nad Gospodarką, Gdańsk 2003.

Przestrzeń innowacyjna i badawczo-rozwojowa. Jednym z najistotniejszych elementów podnoszenia konkurencyjności regionu jest poziom innowacyjnego rozwoju województwa. Określają go m.in. wskaźniki inwestycji w obszarach innowacyjności, w tym w gospodarce oraz sferze badawczo-rozwojowej. Elementy trwałych przewag konkurencyjnych warunkuje także obecność i funkcjonalność instytucji wspierających zarówno prace B+R, jak i ich wdrażanie. Województwo podlaskie należy do najmniej rozwiniętych pod tym względem regionów w Polsce.

W zakresie inwestycji w przedsiębiorstwach przemysłowych, nakłady na działalność innowacyjną wyniosły od 138,4 mln zł w 2000 r. do 276,7 mln zł w 2003 r. i 246,4 mln zł w 2004 r. Stanowiło to ok. 1,6-1,8% wszystkich nakładów w Polsce sytuując region na 14-15 miejscu w kraju. Z kolei nakłady na działalność badawczo-rozwojową w regionie wyniosły w 2000 r. 36,3 mln zł, by w 2004 r. osiągnąć pułap 51,5 mln zł (1% i 13 miejsce w skali kraju; dla porównania nakłady na B+R na Mazowszu wyniosły ok. 44%, w Małopolsce ok. 12,5%). Biorąc pod uwagę nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do PKB, województwo podlaskie również zajmuje jedno z ostatnich miejsc w kraju. Nakłady te stanowią 0,2% PKB województwa (Polska – 0,6%, UE27 – 1,84%). Zatrudnienie w sektorze B+R utrzymywało od 2000 r. tendencję wzrostową i wyniosło w 2004 r. 2,4 tys. (1,9% krajowego zatrudnienia), przy czym wskaźnik pracowników na 1000 osób aktywnych zawodowo – 1,8 (przy 3,6 w kraju).

Należy zauważyć jednocześnie, iż w okresie 2000-2004 liczba jednostek naukowych wzrosła w województwie podlaskim z 8 w 2000 r. do 21 w 2004 r. (2,2% wszystkich działających w kraju). Pozytywnym zjawiskiem jest także struktura wydatków w sektorze badawczo-rozwojowym. W 2004 r. 43,4% (2003 r. - 31,1%) nakładów B+R przeznaczonych było w regionie na wydatki inwestycyjne (2 wynik w kraju po województwie lubuskim), zaś 56,6% (2003 r. - 68,9%) stanowiły wydatki bieżące. Średnia wydatków na inwestycje znacznie przekraczała zatem średnią krajową wynoszącą jedynie 19,8% (2003 r. - 14,5%).

Rodzaj działalności innowacyjnej jest zależny od wielkości przedsiębiorstwa i poziomu jego innowacyjności. Niewiele, bo zaledwie 11,5% podlaskich firm jest zaangażowanych we własną działalność badawczo – rozwojową. Są to przede wszystkim przedsiębiorstwa średnie i duże, zlokalizowane w centralnym obszarze województwa. Przedsiębiorstwa, które nie prowadzą własnej działalności, deklarują, że w przypadku ich działalności nie istnieje potrzeba prowadzenia prac badawczo – rozwojowych (47%), nie jest to opłacalne ze względu na rozmiary firmy (33%), brak jest dostępu do odpowiednich kadr (13,1%), są trudności w dostępie do preferencyjnych źródeł finansowania działalności B+R (19,9%).¹⁶

Ogólny stan zaplecza badawczo-rozwojowego Podlasia pozostawia zatem wiele do życzenia: wciąż niewielka jest liczba jednostek zajmujących się działalnością B+R, niskie są nakłady na B+R, a jednocześnie wciąż niskie pozostaje wykorzystanie potencjału naukowego. Słabość sektora B+R w województwie podlaskim wynika z uwarunkowań historycznych. W Polsce jednostki B+R powstawały w rejonach przemysłowych, przy dużych zakładach przemysłowych. Upośledzone zostały w ten sposób regiony rolnicze bez tradycji przemysłowych. Brak jest przy tym jasnych perspektyw dla tworzenia nowych jednostek naukowych. Najsilniejszym ośrodkiem badawczo-rozwojowym, który prowadzi badania o charakterze innowacyjnym jest Akademia Medyczna w Białymstoku. Nie są w stanie poprawić sytuacji, jak na razie, instytucje wspierające współpracę między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką, które działają w regionie: Park Naukowo-Technologiczny Polska-

¹⁶ Dane szacunkowe na podstawie ankiet, za: *Aktywność innowacyjna województwa podlaskiego, II raport z badań*, pod. Red. G. Klamecka – Roszkowska, E. Piekarska, M. Muczyński, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2007, s. 58-62

Wschód z siedzibą w Suwałkach oraz trzy ośrodki związane z transferem technologii - Wschodni Ośrodek Transferu Technologii (przy Uniwersytecie w Białymstoku), Centrum Innowacji i Transferu Technologii (przy Politechnice Białostockiej) oraz Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT w Białymstoku. Działalność tych instytucji ogranicza się tylko do działań „miękkich” inicjujących współpracę pomiędzy światem nauki i biznesu. Niestety brak środków na budowę i wyposażenie: centrów badawczych, laboratoriów, inkubatorów i parków technologicznych uniemożliwia im prowadzenie rzeczywistej działalności badawczo-rozwojowej. Gospodarka regionu oparta w 99,8 % na MŚP sprawia, że środki na B+R pochodzące z sektora prywatnego są też niewielkie. Jedynym źródłem finansowania inwestycji w dobudowanie niezbędnej infrastruktury B+R są publiczne środki zewnętrzne: krajowe i unijne.

Inwestycje. Województwo podlaskie charakteryzuje się niskim udziałem inwestycji zewnętrznych, w tym zagranicznych. Według danych szacunkowych PAIiZ 2005, spośród ogólnej liczby bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w Polsce do 2004 r., jedynie 1,6% z nich ulokowanych zostało w województwie podlaskim¹⁷. Niekorzystną sytuację podkreśla fakt, iż w 2004 r. oprócz zerowego poziomu inwestycji zagranicznych w województwie podlaskim, zerowe było również zainteresowanie możliwością inwestowania w regionie. Oznacza to, iż region nie jest brany pod uwagę w analizach lokalizacyjnych sporządzanych przez potencjalnych inwestorów ściągających do Polski. Pewną szansę dla regionu stanowi fakt, iż wzrasta w całości BIZ w Polsce udział inwestycji typu *greenfield* (2002 - 37%, 2003 - 51%, 2004 - 58%), a maleje udział prywatyzacji (2002 - 36%, 2003 - 22%, 2004 - 17%), co sugerować może skupienie uwagi przez potencjalnych inwestorów na lokowaniu kapitału od podstaw także w województwie podlaskim.

Jednym z podmiotów, zajmujących się zdobywaniem i obsługą inwestorów w województwie podlaskim (choć funkcjonuje także w obrębie województwa warmińsko-mazurskiego), jest Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A. - jedna z 14 działających w Polsce. Obejmuje obszar 288,94 ha. W jej skład wchodzi 4 podstrefy: Suwałki (116,19 ha), Ełk (104,65 ha), Gołdap (57,15 ha) i Grajewo (10,93). Na koniec 2005 roku działało w niej 55 podmiotów (spośród 62 posiadających zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej). Nakłady inwestycyjne poniesione przez działające podmioty wyniosły (na koniec każdego roku, w mln zł): w 2001 - 289, 2002 - 325, 2003 - 355,5; 2004 - 399,9; 2005 - 478,1. Udział SSSE na koniec 2005 r. we wszystkich poczynionych nakładach inwestycyjnych w specjalnych strefach ekonomicznych wyniósł 1,9%. Dynamika przyrostu nakładów sytuuje SSSE na końcowych miejscach w kraju. Inwestycje w SSIE generowały w tym czasie: w 2001 r. - 2306 miejsc pracy, 2002 r. - 2695, 2003 r. - 3053, 2004 r. - 3235, 2005 r. - 3739 (3,3% w skali całego kraju).

Na koniec 2004 r., spośród 90,9 tys. podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w regionie, jedynie 397 charakteryzowało się udziałem kapitału zagranicznego (wg danych PAIiZ działało wtedy w Polsce 51 500 firm z udziałem kapitału zagranicznego). Ośmiu największych inwestorów (m.in. American Tobacco Industries Plc, PepsiCo, Pfeleiderer) ulokowało w regionie inwestycje przekraczające 1 mln USD każda. Zainteresowania inwestorów zagranicznych koncentrują się zwłaszcza na przedsięwzięciach dystrybucyjnych, w mniejszym stopniu na produkcyjnych.

¹⁷ Według danych PAIiZ 2005 skumulowana wartość kapitału zagranicznego w Polsce w latach 1993-2004 wyniosła na 31.12.2004 prawie 84,48 mld USD (w tym wartość kapitału zainwestowanego w podmiotach nie objętych badaniem PAIiZ tj. z udziałem kapitału zagranicznego poniżej 1 mln USD, została oszacowana na kwotę 3,83 mld USD).

Tabela nr 5. Atrakcyjność inwestycyjna województwa podlaskiego

Dostępność transportowa		Zasoby i koszty pracy		Rynek zbytu		Infrastruktura gospodarcza		Infrastruktura społeczna		Poziom bezpieczeństwa powszechnego ¹⁸		Atrakcyjność wobec inwestorów		Atrakcyjność inwestycyjna województwa *	
r*	k*	r	k	r	k	r	k	r	k	r	k	r	k	r	k
16	E	15	E	12	D	16	E	14	E	3	A	13	D	16	E

Źródło: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową 2005

*UWAGA: ranga województwa w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej jest wypadkową wartości wskaźników cząstkowych.

r* - ranga województwa, k* - klasa

Zainteresowanie kapitału zewnętrznego, w szczególności zagranicznego, jest niewielkie z uwagi na bardzo małą atrakcyjność regionu, w szczególnym stopniu obszarów wiejskich, spowodowaną między innymi: małym stopniem urbanizacji i rozwoju infrastruktury, mało konkurencyjną kadrą pracowniczą itp. W szczególności jednak, barierą pozostaje nie tylko niezadawalająca dostępność komunikacyjna, ale także brak wystarczającej ilości terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą, gdzie mógłby być lokowany kapitał.

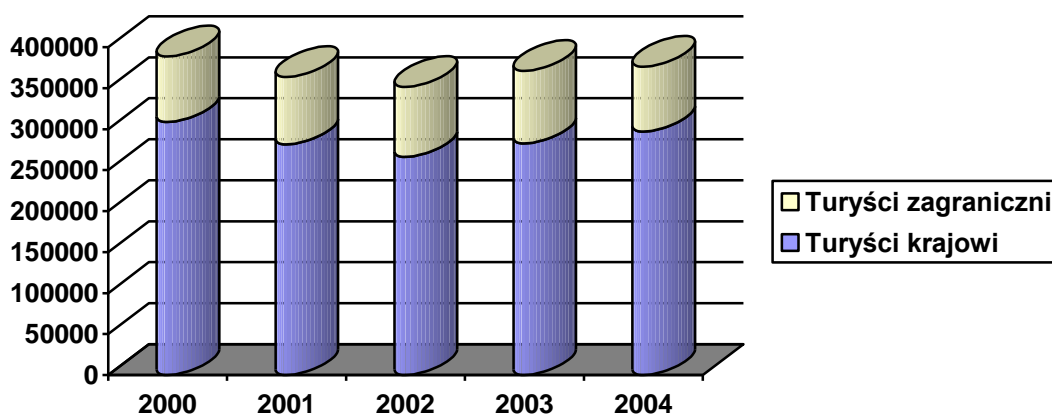
Turystyka. Województwo podlaskie należy do regionów o wybitnych walorach przyrodniczo - krajobrazowych i jest regionem atrakcyjnym turystycznie dla tych, którzy lubią bliski kontakt z naturą. Obszar całego województwa położony jest w strefie Zielonych Płuc Polski, na co składają się unikalne w skali Europy tereny bagienne, puszcze, wielkie kompleksy leśne, jeziora, nieskażone cywilizacją czyste powietrze, jak również różnorodne środowisko dziedzictwa kulturowego. Szczególną wartość przyrodniczą, historyczną i rekreacyjną stanowią obszary i okolice parków narodowych, parków krajobrazowych, dolin rzek Narwi, Biebrzy i Bugu oraz pojezierza Suwalsko-Augustowskiego. Walory środowiska stwarzają szansę rozwoju turystyki wiejskiej, kwalifikowanej, krajoznawczej oraz uzdrowisk. Kanał Augustowski jest kanałem żeglownym, który przebiega przez Polskę i Białoruś, na Równinie Augustowskiej i Kotlinie Biebrzańskiej. Łączy Dorzecza Wisły tradycyjnych Niemna. Długość Kanału wynosi 101,3 km uregulowanych koryt rzecznych i 21,3 km jezior. Kanał Augustowski należy do najdłuższych, sztucznych dróg wodnych w kraju i jest jednym z najciekawszych zabytków techniki, a jednocześnie dużą atrakcją turystyczną wykorzystywaną obecnie głównie przez kajakarzy i turystyczne statki żeglugi. Od 1968 r. Kanał Augustowski jest chroniony prawem jako zabytkowy obiekt budownictwa wodnego, zabytek najwyższej rangi krajowej – pomnik klasy zerowej. Obecnie trwają prace nad wpisaniem go na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO. Kanał jest usytuowany w szczególnym otoczeniu, na niezwykle cennych obszarach przyrodniczych, pomiędzy Puszcą Białowieską, Parkiem Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej, Biebrzańskim Parkiem Narodowym, Wigierskim Parkiem Narodowym i Suwalskim Parkiem Krajobrazowym.

¹⁸ w województwie podlaskim zauważa się wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego, co pozostaje nie bez znaczenia przy potencjalnym lokowaniu inwestycji przez inwestorów – wzrasta wskaźnik wykrywalności sprawców z poziomu 55,7% w 2000 r. do 67,3% w 2005 r. przy jednoczesnej malejącej liczbie przestępstw w zakończonych postępowaniach przygotowawczych z poziomu ok. 33,5 tys. w 2000 r. do 31,8 tys. w 2005 (za: *Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2006, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2006*)

Obok tradycyjnych form uprawiania turystyki, w województwie podlaskim funkcjonuje silnie rozwijający się nurt **turystyki aktywnej**: *kajakowej* - Kanałem Augustowskim łączącym wszystkie większe jeziora augustowskie oraz dorzeczami Wisły i Niemna; *rowerowej, pieszej i konnej* - w podlaskich parkach krajobrazowych, narodowych dolinach Narwi i Biebrzy. Charakter regionu sprawia, iż ściśle powiązana z turystyką aktywną jest **turystyka przyrodnicza** (np.: *Podlaski Szlak Bociana* z miejscowością Pentowo - Europejską Wsią Bocianią).

W charakterystyczny pejzaż środowiska wkomponowane są obiekty historyczno-turystyczne, nierzadko stanowiąc całe kompleksy miejscowości świadczące o przygranicznym położeniu oraz wielonarodowej i etnicznej spuściznie. Bogactwo wielu kultur umożliwia przy tym rozwój **turystyki kulturowej** (np.: *Szlak Tatarski* z meczetami i mizarami, *Kraina Otwartych Okiennic* z drewnianymi budynkami mieszkalnymi z bogato zdobionymi okiennicami czy trasa ukazująca zróżnicowanie kulturowe i religijne regionu - *Szlakiem religii województwa podlaskiego*).

Schemat nr 4. Turyści w obiektach noclegowych zbiorowego zakwaterowania w latach 2000-2004

Źródło: GUS Warszawa 2005 r.

W 2004 r. z noclegów w obiektach turystycznych skorzystało 376 tys. osób, w tym 79 tys. to turyści pochodzący z zagranicy, podczas gdy w 2000 r. było to odpowiednio 388,9 tys. i 79,9 tys. Jednocześnie liczba udzielonych noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania wynosiła: w 2000 r. - 790 tys. (w tym 120 tys. dla turystów zagranicznych), a w 2004 r. - 675 tys. (w tym 117 tys. dla turystów zagranicznych).

Tabela nr 6. Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania oraz liczba miejsc noclegowych w województwie podlaskim w latach 2000-2004

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	Udział % w skali kraju w 2004 r.
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania	223	205	201	188	188	2,7%*
Liczba miejsc noclegowych	15.814	25.090	14.047	12.897	12.581	2,15%**

Źródło: GUS Warszawa 2005 r. www.stat.gov.pl; * - wg danych liczba turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w kraju w 2004 r. wynosiła 6 972, ** - a liczba miejsc noclegowych w nich – 584 672

Spośród 188 obiektów turystycznych, dysponujących 12,5 tys. miejscami noclegowymi, zaledwie 22 można zaliczyć do hoteli o wyższej klasie. Tak niska liczba hoteli świadczy o znacznym niedoborze w zakresie infrastruktury o podwyższonym standardzie, a tym samym stanowi poważną barierę w turystycznym wykorzystaniu regionu. Baza i poziom usług nie odpowiada potrzebom klientów, a połączenia transportowe nie dają szansy na bezpieczne i szybkie przemieszczanie się. Aby zwiększyć wpływ turystyki na rozwój gospodarczy, istnieje potrzeba rozwoju inwestycji w tym sektorze.

Liczba turystów zagranicznych odwiedzających województwo podlaskie rośnie od roku 2002, kiedy osiągnęła liczbę 0,7 mln, by w 2005 roku osiągnąć 1,2 mln gości¹⁹. Dynamika wzrostu wyniosła zatem ok. 30%, pozwalając osiągnąć najlepsze dla regionu wskaźniki z drugiej połowy lat 90-tych XX w. Jak wskazują analizy Instytutu Turystyki, wśród gości zagranicznych zdecydowaną większość stanowią Białorusini, Rosjanie i Ukraińcy oraz mieszkańcy państw nadbałtyckich: Litwini, Łotysze i Estończycy. Natomiast relatywnie rzadko docierają do regionu turyści z Europy Zachodniej stanowiąc niewielką liczbę wszystkich cudzoziemców odwiedzających województwo podlaskie. Wśród powodów pobytów przeważały podróże służbowe oraz odwiedziny rodzin i znajomych, a także przejazdy tranzytowe. Podkreśla się przy tym, iż turyści zagraniczni odwiedzający region nocują najczęściej w kwaterach prywatnych, okres wizyty nie przekracza trzech dni, a największa aktywność turystyczna przypada na miesiące letnie.

Uzdrowiska. Naturalne uwarunkowania przyrodnicze regionu umożliwiają nie tylko wysokiej jakości turystykę i wypoczynek, ale także podejmowanie leczenia i rehabilitacji. W województwie podlaskim istnieją naturalne warunki do rozwoju przyrodolecznictwa i lecznictwa uzdrowiskowego w oparciu o trzy ośrodki:

- **Augustów** (leży w pobliżu Puszczy Augustowskiej oraz jezior Necko i Sajno; status uzdrowiska posiada od 1970 r.; znajdują się tu znaczne zasoby leczniczych wód mineralnych, bogate pokłady borowiny oraz specyficzny, korzystny mikroklimat związany z położeniem wśród lasów sosnowych. Leczenie ukierunkowane jest głównie na choroby układu krążenia, narządów ruchu i reumatyczne),
- **Supraśl** (leży w Puszczy Knyszyńskiej w odległości 12 km od Białegostoku - stolicy regionu; status uzdrowiska ma od 2001 r.; główne walory uzdrowiskowe opierają się na korzystnym mikroklimacie związanym z położeniem wśród borów sosnowych oraz na

¹⁹ Źródło: komentarze i raporty Instytutu Turystyki z lat 2002-2005.

występujących w okolicy bogatych pokładach borowiny; klimat sprzyja leczeniu schorzeń reumatycznych, kardiologicznych i dróg oddechowych),

- **Mielnik** (leży na zboczu Doliny Bugu w tzw. Podlaskim Przełomie Bugu, granicząc od wschodu z Białorusią; charakteryzuje się korzystnym klimatem oraz pokładami wód mineralnych w postaci termicznych wód solankowych, dotychczas nie zagospodarowanych, na bazie których można rozwijać wodolecznictwo).

Aktualnie status uzdrowisk posiadają Augustów i Supraśl (Mielnik czyni starania o przyznanie statusu), zaś czynne lecznictwo uzdrowiskowe prowadzone jest jedynie w Augustowie. W obu podlaskich uzdrowiskach brakuje odpowiedniej bazy do wykorzystania ich potencjału uzdrowiskowego.

Współpraca krajowa. Województwo podlaskie graniczy z trzema województwami: warmińsko-mazurskim, mazowieckim oraz lubelskim. Z uwagi na przyjęte przez każde z województw priorytety rozwoju różnie mogą być zdefiniowane obszary wzajemnej współpracy.

Województwo podlaskie, od 2002 r., jest członkiem-założycielem Stowarzyszenia *Związek Województw RP*. Cele stowarzyszenia obejmują wspieranie idei samorządu terytorialnego, obronę wspólnych interesów województw oraz dążenie do ich społeczno-gospodarczego rozwoju. W ramach Związku funkcjonuje *Komisja ds. Ściany Wschodniej* (jedyna ukształtowana terytorialnie, co oznacza, iż wschodnie województwa zostały zdefiniowane jako istotny obszar problemowy). Stanowi ona zatem instytucjonalny wymiar współpracy województw Polski Wschodniej (podlaskiego, lubelskiego, podkarpackiego i warmińsko-mazurskiego oraz mazowieckiego) na rzecz szybszego rozwoju społeczno-gospodarczego regionów-sygnatariuszy i skutecznego niwelowania różnic względem pozostałej części kraju.

Jednym z najistotniejszych obszarów współpracy międzywojewódzkiej, mającej strategiczne znaczenie z punktu widzenia regionu, jest *Porozumienie Zielone Pola Polski*. Po raz pierwszy Porozumienie podpisane zostało w 1988 r., a po licznych aktualizacjach treści, w tym uwzględniając nowy podział terytorialny kraju i nowe samorządowe województwa reaktywowane zostało w 2004 r. Oprócz rozwoju ekologicznego, przyrodniczego i kulturowego, celem Porozumienia jest wzrost gospodarczy północno-wschodniego obszaru Polski z uwzględnieniem aspiracji i potrzeb mieszkańców tych terenów, zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju.

Województwo podlaskie, z racji większego potencjału rozwoju obszaru metropolitalnego Białegostoku oraz byłych miast wojewódzkich – Łomży i Suwałk, szczególną uwagę powinno także skierować na obszary przygraniczne województwa, i to zarówno w zakresie sąsiedztwa z innymi województwami, jak też z Białorusią i Litwą.

Współpraca zagraniczna. Województwo podlaskie prowadzi wielokierunkową współpracę z partnerami zagranicznymi. Cele i kierunki współpracy wynikają z przyjętej przez Sejmik Województwa Podlaskiego w dniu 10.04.2006 r. *uchwały w sprawie priorytetów współpracy z zagranicą Województwa Podlaskiego*. Obejmuje ona kontakty z regionami Litwy, Białorusi i Rosji, z którymi sąsiaduje województwo podlaskie, regionami państw Unii Europejskiej, regionami członkowskimi międzynarodowej organizacji Konferencja Peryferyjnych Morskich Regionów Europy (CPMR), regionami członkowskimi Euroregionów „Niemen” oraz „Puszcza Białowieska”.

Województwo podlaskie posiada podpisane *porozumienia o współpracy* z: Obwodem Grodzieńskim na Białorusi, Autonomiczną Prowincją Bolzano we Włoszech, Włosko-Polską Izbą Handlową w Mediolanie, która posiada upoważnienie Rady Regionu Lombardii do reprezentowania regionu w kontaktach zagranicznych. Ponadto, podpisane zostały również *deklaracje intencji współpracy* z: Autonomiczną Prowincją Trydent we Włoszech, Regionem Häme z Finlandii. Pomimo braku stosownych porozumień, bardzo istotne dla rozwoju regionu jest utrzymywanie zainicjowanych kontaktów z regionami takimi jak: Värmland w Szwecji, Departament Saône-et-Loire we Francji i Land Brandenburgia w Niemczech.

Województwo podlaskie jest także członkiem międzynarodowej organizacji skupiającej 149 regionów członkowskich z 27 państw Europy (także spoza Unii Europejskiej) – Konferencji Peryferyjnych Morskich Regionów Europy (CPMR). Wszystkie regiony – leżące w basenach mórz Europy – współpracują w celu wzmocnienia swojej konkurencyjności i likwidowania różnic w konkurencyjności między centralną częścią Europy i jej peryferiami.

Euroregiony. Euroregiony to obszary transgraniczne, w ramach których prowadzona jest współpraca między jednostkami reprezentującymi regiony dwóch lub więcej państw. Celem euroregionów jest rozwój współpracy gospodarczej, rozbudowa infrastruktury, ochrona środowiska, turystyka i działalność kulturalno-edukacyjna.

Na granicach Polski istnieje siedemnaście euroregionów, z czego na obszarze województwa podlaskiego dwa – Euroregion „Niemen” (od 1997 r.) oraz Euroregion „Puszcza Białowieska” (od 2002 r.).

W skład Euroregionu „Niemen” wchodzi - ze strony polskiej: województwo podlaskie (z wyłączeniem części byłego województwa łomżyńskiego) oraz część województwa warmińsko-mazurskiego (gminy wchodzące w skład byłego województwa suwalskiego); ze strony litewskiej: rejony Alytus, Mariampol i Wilno; ze strony białoruskiej: województwo grodzieńskie; ze strony rosyjskiej: rejony Czerniachowsk, Gusiew, Oziorsk, Krasnoznamensk i Niestierow (Obwód Kaliningradzki).

Euroregion „Puszcza Białowieska” obejmuje swoim zasięgiem unikalny w skali Europy i świata kompleks lasów pierwotnych Puszczy Białowieskiej, w skład którego wchodzi - po stronie polskiej powiat hajnowski, a po stronie białoruskiej rejony: Kamieniecki, Prużański i Świsłocki.

1.1.4. Infrastruktura techniczna

Położenie województwa podlaskiego w geograficznym środku Europy sprawia, iż może ono spełniać istotną rolę w krajowym i międzynarodowym systemie komunikacyjnym. Przebiegają tędy ważne szlaki transportowe z zachodu na wschód (z Berlina przez Warszawę, Grodno, Mińsk do Moskwy) oraz z północy na południe (z Helsinek przez kraje nadbałtyckie do Warszawy). Europejska Konferencja Ministrów Transportu na Krecie w 1994 r. i w Helsinkach w 1997 r., ustaliły trasy dróg i linii kolejowych o znaczeniu transeuropejskim. Przez województwo przebiega I korytarz sieci TEN-T, w którego skład wchodzi: droga szybkiego ruchu – VIA BALTICA oraz linii kolejowej – RAIL BALTICA. Ostateczny przebieg VIA BALTICA podlega właśnie analizom w celu wyboru optymalnego wariantu uwzględniającego potrzeby społeczne, gospodarcze i ochrony środowiska. RAIL BALTICA zaliczona została do 30 priorytetów sieci TEN-T, co wskazuje na jej kluczowe znaczenie nie tylko dla transportu

województwa, ale i całej UE. Zarówno połączenie kolejowe jak i drogowe, niezależnie od obranej trasy, będą wymagały od rządu polskiego poniesienia nakładów na dostosowanie tych połączeń do standardów korytarzy sieci TEN-T. Ponadto, w perspektywie rozwoju województwa podlaskiego należy też mieć na uwadze potencjał i możliwości wykorzystania stacji przeładunkowych w miejscowościach, przez które przebiegają linie kolejowe normalne i szerokotorowe białoruskiej sieci kolejowej np.: Siemianówka, Kuźnica Białostocka, Sokółka, Zubki Białostockie.

Nadzieję na rozwój województwa podlaskiego należy także wiązać z planowanym uruchamianiem lokalnych, drogowych i pieszych przejść granicznych, które mogą przyczynić się do aktywizacji obszarów przygranicznych nie tylko w zakresie rozwoju stosunków między ludzkich i międzyregionalnych, ale także z punktu widzenia rozwoju lokalnej i regionalnej turystyki.

Sieć drogowa

W wymiarze krajowym i regionalnym strategiczne znaczenie odgrywają drogi:

- Nr 8 Warszawa - Białystok - Augustów - Suwałki - Budzisko – granica państwa,
- Nr 16 Olsztyn - Ełk - Augustów - Pomorze - Poćkuny - Ogrodniki - granica państwa,
- Nr 19 granica państwa - Kuźnica - Białystok - Bielsk Podlaski - Siemiatycze - Lublin - Rzeszów,
- Nr 61 Warszawa - Ostrołęka - Łomża - Grajewo - Augustów,
- Nr 63 Pisz - Kolno - Kisielnica - Łomża - Zambrów - Czyżew - Sokół Podlaski,
- Nr 65 granica państwa - Gołdap - Ełk - Grajewo - Mońki - Białystok - Bobrowniki - granica państwa,
- Nr 66 Zambrów - Wysokie Mazowieckie - Brańsk - Bielsk Podlaski - Kleszczele - Czeremcha - granica państwa.

Drogi wojewódzkie, stanowiące połączenie między miastami, które są najbardziej obciążone ruchem (tab. nr 7), w pierwszej kolejności wymagają poprawy ich przepustowości – rozbudowy. Na 459,111 km dróg wojewódzkich, co wynosi 39% całości dróg będących w zarządzie Podlaskiego Zarządu Dróg Wojewódzkich (dane: PZDW w Białymstoku), szerokość jezdni jest mniejsza niż minimalna normatywna, co powoduje zmniejszenie ich przepustowości, i wpływa negatywnie na bezpieczeństwo ruchu drogowego. Konstrukcje nawierzchni w wielu przypadkach nie są dostosowane do wymaganej nośności 80 kN/oś.

Tabela nr 7. Zestawienie dróg wojewódzkich o największym natężeniu ruchu

Nr i Przebieg drogi	Opis odcinka	Pojazdy sam. ogółem
645 Myszyniec – Dęby – Nowogród – Łomża	Granica województwa-Nowogród	3014
	Nowogród-Łomża	3675
673 Lipsk – Dąbrowa Białostocka – Sokółka	Dąbrowa Białostocka-Sokolany	2190
	Sokolany-Sokółka	4096
674 Sokółka – Krynki	Sokółka /przejście/	6656
	Sokółka-Krynki	2209
676 Białystok – Supraśl – Krynki – granica państwa	Porosły-Białystok	13446
	Białystok-Supraśl	5400
677 Łomża /droga 63/ - Śniadowo – Ostrów Mazowiecka – Małkinia – Kosów Lacki – Sokołów Podlaski	Łomża- granica województwa	6422
678 Białystok – Sokoły – Wysokie Mazowieckie	Białystok-Tołcze	13479
	Tołcze-Roszki Wodźki	2890
	Roszki Wodźki-Sokoły	3323
	Sokoły-Wysokie Mazowieckie	4266
682 Łapy – Turośń Dolna – Markowszczyzna	Łapy /przejście/	5273
	Łapy-Tołcze	4244
685 Zabłudów – Narew – Nowosady – Hajnówka – Kleszczele	Zabłudów-Nowosady	2963
	Nowosady-Hajnówka	4109
	Hajnówka /przejście/	3856
689 Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa	Bielsk Podlaski-Hajnówka	2049
	Hajnówka /przejście/	7782
693 Kleszczele – Siemiatycze	Kajanka-Siemiatycze	2213
	Siemiatycze /przejście/	7532

Przygraniczne położenie województwa podlaskiego, w wąskim przesmyku łączącym kraje nadbałtyckie z resztą Europy sprawia, iż jest ono ważnym terenem tranzytowym. Białystok usytuowany jest na styku dwóch dróg ekspresowych S8 i S19, realizujących powiązania międzynarodowe z krajami nadbałtyckimi, Białorusią i Rosją oraz z południem Europy. Niestety wzrastający ruch tranzytowy stanowi w województwie coraz większy problem ze względu na niedostosowanie parametrów dróg do aktualnego ruchu.

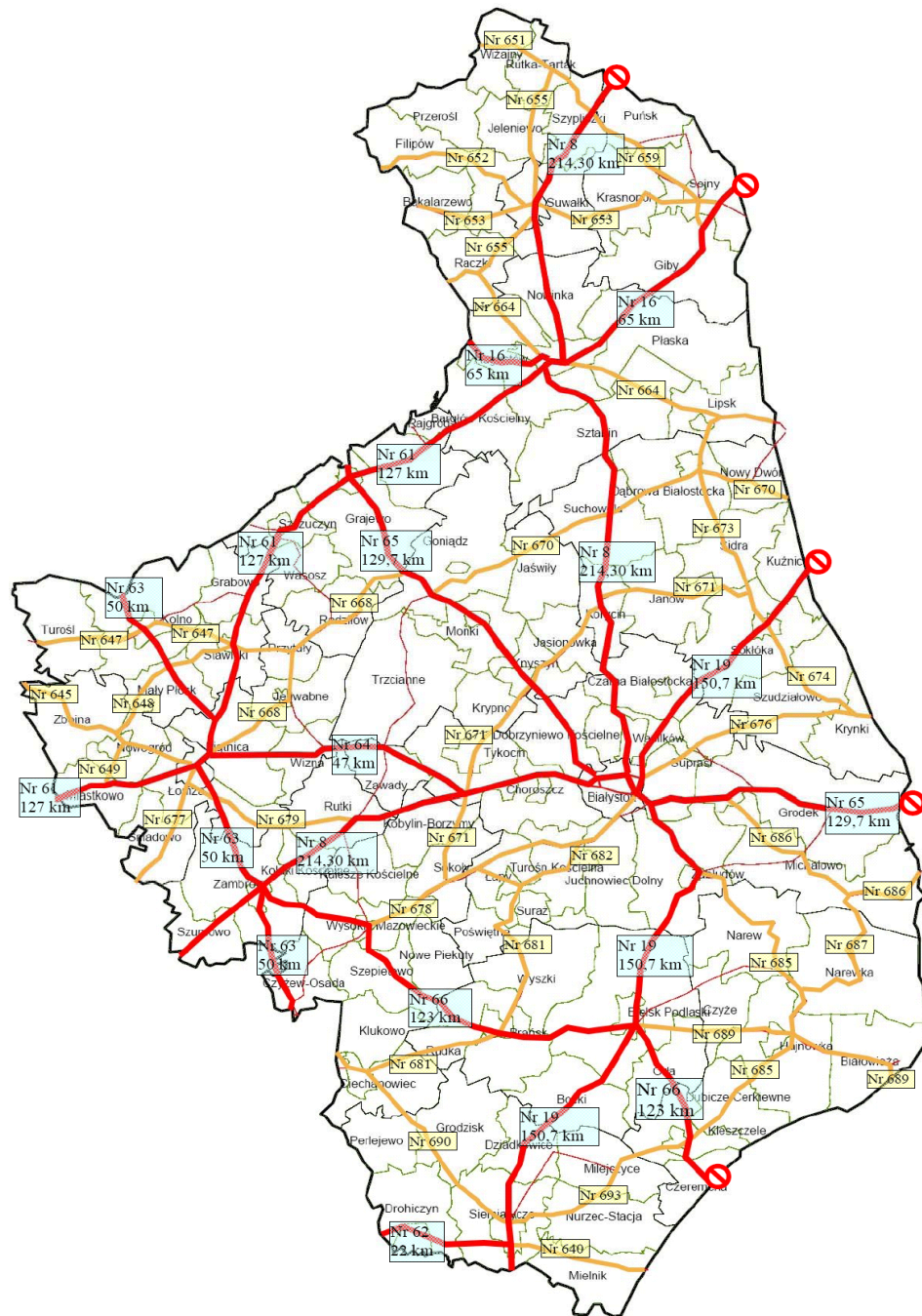
Krajowe i międzynarodowe znaczenie tras przebiegających przez województwo podlaskie podkreślają wskaźniki wzrostu ruchu pojazdów w latach 2000-2005, które wyniosły w kategorii dróg:

- międzynarodowych - 1,44 (najwyższy wskaźnik w kraju),
- pozostałych krajowych - 1,25,
- krajowych ogółem - 1,31 (najwyższy wskaźnik w kraju),

w stosunku do średniej krajowej wynoszącej dla każdej z kategorii dróg tylko 1,18²⁰.

²⁰ za: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Białymstoku – z syntezy wyników Generalnego Pomiaru Ruchu z 2005 r.

Mapa nr 1. Sieć dróg krajowych i wojewódzkich w województwie podlaskim

LEGENDA

- - drogi krajowe
- - drogi wojewódzkie
- Nr 66
123 km - numery dróg krajowych oraz ich długość w granicach woj. podlaskiego
- Nr 690 - numery dróg wojewódzkich
- ⊘ - drogowe przejścia graniczne

Sieć dróg publicznych o twardej nawierzchni w województwie podlaskim liczy 10 683 km, (z czego 8 362 km o nawierzchni ulepszonej). Podstawową sieć drogową województwa stanowią drogi krajowe o długości 984 km, wojewódzkie – 1 189 km, powiatowe – 6 390 km i gminne – 2 068 km. Wskaźnik gęstości dróg o twardej nawierzchni wynosi 52,9 km/100 km² przy średniej krajowej 79,9 km/100 km². Pod tym względem województwo podlaskie zajmuje 15 miejsce w kraju.

Układ przestrzenny dróg jest wystarczający pod względem obsługi sieci osadniczej, natomiast pod względem nawierzchni ich stan techniczny jest niezadowolający. Sieć drogową w województwie podlaskim modernizowana była w latach 70-tych i 80-tych, a wiele jej odcinków pochodzi jeszcze z lat 60-tych. Stanowi to poważną barierę rozwoju rolnictwa, drobnego przemysłu (zwłaszcza rolno-spożywczego) i usług oraz obniża standard życia ludności.

Z kolei stan nawierzchni dróg krajowych w województwie podlaskim i analiza ich jakości w regionie na przestrzeni lat 1998-2004 przedstawia się korzystnie. O ile w roku 1998 - 35% sieci dróg krajowych w województwie określano jako dobra (37% jako niezadowolająca, wymagająca remontu w ciągu 1-3 lat, a 28% jako stan zły, wymagający natychmiastowego remontu), o tyle w 2004 roku wskaźniki te wynosiły odpowiednio – 67% - 22% - 11%. W roku 2005 korzystny trend poprawy stanu nawierzchni załamał się i w roku 2005 nastąpił wzrost procentowego udziału dróg o nawierzchni w stanie złym (wymagającego natychmiastowego remontu) - z 11% do 16%. Świadczy to o nieadekwatności dostępnych środków na utrzymanie stanu nawierzchni w warunkach dynamicznego wzrostu obciążenia ruchem, zwłaszcza ruchem ciężkich pojazdów.

Ze względu na znaczne nasilenie ruchu i niedostosowanie standardu nawierzchni dróg do obciążeń oraz ograniczone środki finansowe dla potrzeb remontowych, następuje przyspieszony proces degradacji nawierzchni dróg – największa na drogach wojewódzkich o charakterze tranzytowym. Na tych drogach wystąpił stan krytyczny w zakresie równości podłużnej oraz stan krytyczny nośności. Blisko 35% dróg wojewódzkich nie spełnia wymogów technicznych odnośnie szerokości jezdni.

Drogowe przejścia graniczne w województwie podlaskim znajdują się w Budzisku, Ogrodnikach i Berżnikach (granica z Litwą) oraz Kuźnicy Białostockiej, Bobrownikach, Białowieży i Połowcach – dla obywateli RP i RB (granica z Białorusią).

Sieć kolejowa

Zasadniczy szkielet sieci kolejowej stanowią linie:

- Nr 6 Zielonka - Małkinia - Białystok - Sokółka - Kuźnica Białostocka - granica państwa,
- Nr 40 Sokółka - Augustów - Suwałki,
- Nr 51 Suwałki - Trakiszki - granica państwa,
- Nr 31 Siedlce - Czeremcha - Hajnówka - Siemianówka - granica państwa,
- Nr 32 Czeremcha - Bielsk Podlaski - Białystok,
- Nr 38 Białystok - Grajewo - Ełk - Głomno,
- Nr 39 Olecko - Suwałki,
- Nr 43 Czeremcha - granica państwa,
- Nr 36 Ostrołęka - Śniadowo - Łapy,
- Nr 37 Białystok - Zubki Białostockie - granica państwa.

Przez województwo podlaskie przebiega I korytarz sieci TEN-T tj. E 75 (RAIL BALTICA) objęty międzynarodowymi umowami AGC/AGTC w szczególności liniami Warszawa - Białystok - Sokółka - Suwałki - Trakiszki - granica państwa z Litwą.

Sieć kolejową na terenie województwa tworzy 682 km eksploatowanych linii normalnotorowych (w tym zaledwie 220 km jest zelektryfikowanych), co stanowi około 3,4% łącznej długości w całym kraju. Przez województwo przebiega także 55 km linii szerokotorowych (granica państwa - Kuźnica Białostocka - Gieniusze oraz granica państwa - Siemianówka - Chryzanów), które łączą się z białoruską siecią kolejową. Wskaźnik gęstości linii kolejowych wynosi 3,4 km/100 km² (w kraju 7,1 km/100 km²), co daje 15 miejsce w zestawieniu ogólnopolskim.

Linie kolejowe wymagają modernizacji i dostosowania do standardów europejskich. Linie kolejowe objęte umową europejską AGC po modernizacji dostosowane będą do prędkości: 160 km/h w ruchu pasażerskim i 120 km/h w ruchu towarowym, przy nacisku osi 225 kN. Region nie posiada szybkiej kolei umożliwiającej skrócenie czasu dojazdu z/do Warszawy i innych aglomeracji. Pogorszenie koniunktury w ostatnich latach wpłynęło na wyraźny spadek liczby przewozów, zarówno towarowych jak i pasażerskich. Spowodowało to nierentowność niektórych linii kolejowych, zwłaszcza peryferyjnych oraz konieczność zawieszania na tych liniach przewozów. Znaczna część infrastruktury dworców kolejowych i przystanków w regionie jest w stanie niezadowalającym – wiele uległo zniszczeniom, część nie odpowiada realnym potrzebom. Przewiduje się, iż sytuacja ta wymusi na PKP weryfikację wykorzystania obiektów dworcowych i przekształceń własnościowych np. w drodze przekazywania samorządom.

Samorzady województwa podlaskiego podejmują działania mające na celu wykorzystanie istniejącej - lokalnej i ponadlokalnej - infrastruktury kolejowej (gmina Białystok, gmina Sokoły) czy też zapewnienie większej dostępności kolejowych środków transportu poprzez przywracanie do ruchu osobowego nierentownych połączeń kolejowych (samorząd wojewódzki).

Kolejowe przejścia graniczne w województwie podlaskim znajdują się w miejscowościach: Trakiszki (Litwa) oraz Kuźnica Białostocka, Czeremcha, Siemianówka i Zubki (Białoruś). W tych dwóch ostatnich odprawiany jest tylko ruch towarowy.

Transport lotniczy. Komunikacja lotnicza w województwie podlaskim nie istnieje. Lotniska sportowo-sanitarne w Białymstoku i Suwałkach nie są przystosowane do celów komunikacyjnych. Z lotniska w Białymstoku korzysta m.in. Podlaski Oddział Straży Granicznej. Dostępność komunikacyjna, w tym lotnicza, regionu w coraz większym stopniu decyduje o poziomie atrakcyjności inwestycyjnej czy turystycznej województwa, a tym samym warunkuje tempo rozwoju gospodarczego.

Transport wodny śródlądowy. Transport wodny śródlądowy w województwie podlaskim funkcjonuje w ograniczeniu do usług ruchu turystycznego. Wybudowany w pierwszej połowie XIX wieku „Kanał Augustowski” wchodzący w skład drogi wodnej łączącej Wisłę przez rzeki Narew, Biebrzę, Nette, Czarną Hańczę z Niemnem pozostał jedynie drogą wodną o znaczeniu lokalnym służąc flisowi drewna do Wisły i Niemna. W okresie międzywojennym Kanał Augustowski stał się atrakcją turystyczną jako malowniczy krajobrazowo szlak kajakowy, żeglarski i komunikacji statkami pasażerskimi. Taką funkcję w ograniczonym zakresie spełnia na odcinku polskim do dzisiaj. Kontynuowane są prace remontowe odcinka Kanału

znajdującego się na terytorium Białorusi wraz z międzynarodowym przejściem granicznym Rudawka – Lesnaja.

Istnieją także projekty, z czym wystąpił rząd Białorusi, rozważenia możliwości spływu towarów nadawanych z Brześcia – Bugiem do Wisły i poprzez Kanał Bydgoski do Odry i dalej do Niemiec.

Telekomunikacja. W ostatnich latach nastąpił dynamiczny rozwój systemu telekomunikacyjnego. Duże zaległości w tej dziedzinie w stosunku do innych regionów uległy znacznej redukcji.

Jednym z podstawowych wskaźników określających w porównywalnym do innych regionów zakresie stopień rozwoju rynku telekomunikacyjnego pozostaje kryterium ilości abonentów na 1000 mieszkańców. Na przestrzeni lat 2001-2005 wskaźnik gęstości telefonicznej w województwie podlaskim wzrósł z 286,3 w 2001 r. (9 miejsce w kraju) do 303,6 na koniec 2005 r. (8 miejsce) przy średniej krajowej odpowiednio 295,8 i 308,3. W odniesieniu do obszarów wiejskich wskaźnik ten wynosił z kolei w 2005 r. 186,2 przy średniej krajowej 150,6, co plasowało województwo podlaskie na 2 miejscu w kraju.

Wiele jednak jeszcze należy uczynić w województwie podlaskim w zakresie dostępności infrastruktury informatycznej do szkół.

Tabela nr 8. Dostęp do infrastruktury informatycznej w województwie podlaskim w 2002 r.

Rodzaj szkoły	Ilość szkół z pracownikami komputerowymi (w %)		Liczba uczniów na 1 komputer		Liczba uczniów na 1 komputer z dostępem do Internetu	
	Podlaskie	POLSKA	Podlaskie	POLSKA	Podlaskie	POLSKA
szkoła podstawowa	61%	56,2%	42	44	63	79
gimnazjum	98,3%	97,2%	22	28	23	30
liceum	91,9%	93,9%	22	20	24	22
średnia szkoła zawodowa	70,0%	45,8%	19	18	23	23

Źródło: „Edukacja informatyczna 2002”, MENiS 2002 r.

W 2002 r. wskaźnik % wszystkich szkół z pracownikami komputerowymi wynosił dla województwa podlaskiego 71,3% (w kraju – 63,7%) i był najwyższy w kraju. Mniej korzystnie jednak przedstawiała się dostępność stanowisk komputerowych, bowiem wskaźnik uczniów na 1 komputer wynosił w tym okresie 28 (w Polsce 30) i był jednym z najniższych w kraju. Natomiast liczba uczniów na 1 komputer z dostępem do Internetu wyniosła wówczas 33 uczniów przy średniej w Polsce 38, co plasowało województwo na ostatnim miejscu w kraju. Należy zauważyć przy tym, iż wysokimi wskaźnikami charakteryzowały się w tym czasie, zarówno na tle kraju, jak i w odniesieniu do innych kategorii szkół w województwie podlaskim, średnie szkoły zawodowe.

Tabela nr 9. Prognoza penetracji komputerów i dostępu do usług sieci Internet w województwie podlaskim w latach 2007-2013

	Liczba gospodarstw domowych (w tys.)	% gospodarstw z komputerem	Liczba gospodarstw domowych z komputerem (w tys.)	% gospodarstw wyposażonych w komputer z dostępem do Internetu	Liczba gospodarstw domowych z PC i z dostępem do Internetu (w tys.)	osób na komputer	Liczba ludności z dostępem do Internetu (w tys.)
2007							
razem	409	35,0%	143	32,0%	131	4,2	549
miasto	259	43,9%	113	40,4%	105	4,2	439
wieś	150	19,7%	30	17,5%	26	4,2	110
2009							
razem	408	47,0%	192	38,5%	157	4,1	644
miasto	259	58,6%	152	49,0%	127	4,1	520
wieś	149	26,9%	40	20,0%	30	4,1	122
2011							
razem	407	56,0%	228	45,0%	183	4	731
miasto	259	70,0%	181	58,0%	150	4	601
wieś	148	31,8%	47	22,0%	33	4	130
2013							
razem	406	62,0%	252	55,0%	223	3,9	870
miasto	258	77,5%	200	67,0%	173	3,9	674
wieś	148	36,0%	52	34,0%	50	3,9	196

Źródło: baza wyjściowa dane GUS Rocznik Województw 2005; „Diagnoza Społeczna 2005”, badania ankietowe w wybranych powiatach województwa podlaskiego 2006 r.

Energetyka i gazownictwo. Infrastruktura elektroenergetyczna województwa podlaskiego posiada zdywersyfikowane zasilanie i stosunkowo dobrze rozwinięty system na poziomie wysokich napięć z wyjątkiem północnej części regionu. Problemy z zasilaniem występują na niektórych obszarach wiejskich, gdzie stare sieci SN i NN wymagają modernizacji.

W systemie energetycznym województwa podlaskiego swoje miejsce mają również odnawialne źródła energii, wzrost wykorzystania których jest jednocześnie obowiązkiem Polski jako kraju członkowskiego Unii Europejskiej. Konieczność ochrony unikalnych walorów środowiska przyrodniczego województwa i zachowania jego czystości uzasadniają rozwój i wsparcie przedsięwzięć w tym zakresie.

Rozwój systemu energetycznego w oparciu o odnawialne źródła energii w regionie będzie możliwy m.in. dzięki korzystnym warunkom do wykorzystywania energii wiatru (w mniejszym stopniu wody), znacznym ilościom naturalnej niewykorzystanej biomasy (która ma największy udział wśród odnawialnych źródeł energii) i dużym ilościom gruntów marginalnych, przydatnych do upraw roślin energetycznych. Przewiduje się, iż największe inwestycje generowane będą w obszarze produkcji energii z biomasy oraz instalacji wiatrowych.

Tabela nr 10. Potencjał energetyczny województwa podlaskiego oraz aktualne i przewidywane zużycie odnawialnych źródeł energii w 2010 roku

ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII	POTENCJAŁ ENERGETYCZNY WOJEWÓDZTWA [TJ]	AKTUALNE ZUŻYCIE ENERGII [TJ]	PRZEWIDYWANE ZUŻYCIE ENERGII W 2010 ROKU [TJ]
Energia słoneczna	121.230	0,75	4,00
Energia wiatru	79.560	24,72	1.182,00
Hydroenergetyka	360	20,64	23,00
Energia geotermalna	1.600.000	0,00	0,00
Biomasa	43.138	3.181,00	6.000,00
Pompy ciepła	300,00	0,18	1,00
RAZEM	2.144.288	3.327,29	7.210,00

Źródło: „Praktyczne aspekty wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Plan energetyczny województwa podlaskiego.” – Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego, Białystok 2006

System sieci gazownictwa ziemnego województwa podlaskiego zalicza się do najslabiej rozwiniętych w kraju (1012,70 km długości). Fakt, iż z gazu przewodowego korzystają mieszkańcy 10 miast, plasuje województwo podlaskie na ostatnim miejscu w kraju pod względem jego odbioru i zużycia. Trzy gazociągi transgraniczne z Rosji i Białorusi zapewnią perspektywiczne potrzeby zasilania regionu.

Gospodarka wodno-ściekowa. Województwo podlaskie należy do jednych z najslabiej wyposażonych w sieć wodociągową (10 620 km długości). Na koniec 2004 r. sieć wodociągową posiadały wszystkie miasta i ośrodki gminne, i korzystało z niej 1 030,7 tys., ludności województwa. Źródłem zaopatrzenia w wodę wodociągów komunalnych są generalnie wody podziemne, z wyjątkiem m. Białegostoku, gdzie pobierana jest również woda powierzchniowa z rzeki Supraśl. Wody podziemne województwa są dobrej jakości i wymagają ochrony ilościowej i jakościowej. Produkcja wody zgodnie ze standardami jakościowymi Unii Europejskiej wymaga dostosowania i poprawy wydajności urządzeń uzdatniających wodę.

Infrastruktura kanalizacyjna jest lepiej rozwinięta w miastach, a znacznie słabiej na obszarach wiejskich województwa. Długość sieci kanalizacyjnej pod koniec 2004 r. wynosiła w województwie podlaskim 1 878 km i korzystało z niej 683 900 osób.

W województwie podlaskim funkcjonuje 29 oczyszczalni przemysłowych, w tym: 4 mechaniczne, 24 biologicznych i jedna z podwyższonym usuwaniem biogenów oraz 100 oczyszczalni komunalnych, w tym: 67 biologicznych i 33 z podwyższonym usuwaniem biogenów. Procent ludności korzystającej z oczyszczalni z podwyższonym usuwaniem biogenów ścieków wynosi 49,4%, a z oczyszczalni biologicznych 11,7%.

Wody opadowe z terenów zainwestowania są w większości odprowadzane powierzchniowo. Kanalizacja deszczowa występuje jedynie w miastach, choć tu również znaczna część terenów zabudowy ekstensywnej jeszcze jej nie posiada. Wyloty kanalizacji deszczowej do zbiorników wodnych nie są praktycznie wcale wyposażone w systemy podczyszczające (np. osadniki, separatory).

Konieczny jest dalszy rozwój gospodarki wodno-ściekowej województwa podlaskiego ze szczególnym uwzględnieniem obszarów chronionych i zabezpieczeniem sanitarnym stref zasobowych komunalnych ujęć wody.

Zgodnie z *Dyrektywą Rady dotyczącą oczyszczania ścieków komunalnych*²¹, realizowaną za pomocą Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, w województwie podlaskim funkcjonują 44 aglomeracje o liczbie ludności powyżej 2000, w tym dwie (Białystok, Suwałki) – powyżej 100 tys., 11 aglomeracji o liczbie ludności od 15 tys. do 100 tys. i 31 aglomeracji o RLM 2 tys.-15 tys.. Wszystkie aglomeracje posiadają oczyszczalnie ścieków, ale niektóre z nich wymagają rozbudowy i modernizacji, w tym w zakresie gospodarki osadowej. Prawie wszystkie z wymienionych aglomeracji rozbudowywać będą kanalizację. Oczyszczalnie, które nie spełniają wymogów unijnych, planują inwestycje w celu dostosowania się do nich.²². Szacuje się, że spośród 46 oczyszczalni ścieków w aglomeracjach, niewiele ponad 25% spełnia wszystkie wymogi Traktatu Akcesyjnego.

Gospodarka odpadami. Głównym sposobem zagospodarowania odpadów komunalnych w województwie podlaskim jest składowanie. Odpady deponuje się obecnie na 122 zalegalizowanych składowiskach, jednak ich stan techniczny i zabezpieczenie przed negatywnym oddziaływaniem na środowisko są w wielu przypadkach niewystarczające. Odpady stałe gromadzone są także w miejscach przypadkowych, na tzw. „dzikich wysypiskach”. Ilość zebranych odpadów komunalnych przypadających na jedną osobę wyniosła w 2005 r. w województwie podlaskim 223,4 kg/osobę (Polska – 245 kg/os, EU25 – 227 kg/osobę). Dużym problemem jest również zaśmiecanie poboczy dróg, terenów brzegowych rzek i jezior. Pilnego rozwiązania wymaga także kwestia odpadów pozostawionych przez osoby przekraczające granicę.

W województwie podlaskim funkcjonują dwa składowiska odpadów przemysłowych. Większość odpadów powstających w sektorze gospodarczym jest wykorzystywana, tylko niewielką ich część umieszcza się na składowiskach odpadów komunalnych. Problem stanowią odpady zawierające azbest, dla których obecnie jedyną metodą utylizacji jest składowanie (w województwie jedynie Gm. Miastkowo posiada wydzieloną kwaterę na składowisku do składowania odpadów zawierających azbest). Odpady medyczne w znacznej części są unieszkodliwiane w czterech przystosowanych do utylizacji odpadów medycznych spalarniach przyszpitalnych; pozostała część jest przekazywana do zakładów unieszkodliwiania poza województwo. Konieczne jest wprowadzenie systemowej gospodarki odpadami w układzie ponadlokalnym, wdrażanie selektywnej zbiórki odpadów oraz nowoczesnych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów.

Gospodarka odpadami wymaga dostosowania do dyrektyw unijnych (w tym konieczności budowy instalacji pozwalających na wykorzystanie odpadów do produkcji energii), z których podstawową jest ramowa *Dyrektywa Rady w sprawie odpadów*²³.

W celu dostosowania do wymogów unijnych, w województwie podlaskim w latach 2003-2004 przeprowadzono modernizację 21 składowisk gminnych. W okresie 2003-2004 zamknięto i zrehabilitowano 5 składowisk, natomiast na rekultywację oczekuje jeszcze 14 zamkniętych składowisk województwa podlaskiego. Selektywna zbiórka odpadów tylko w ok. 15% wszystkich gmin funkcjonuje w szerokim zakresie. Świadczy to o braku zorganizowanych systemów selektywnego zbierania poszczególnych rodzajów odpadów, co grozi nieosiągnięciem wymaganych poziomów odzysku w gospodarce odpadami opakowaniowymi.

²¹ Dyrektywa Rady z dnia 21 maja 1991r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych (91/271/EWG), Dz. Urz. UE L135/40 z dn. 30.5.1991.

²² *Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych* - Sprawozdanie z wykonania KPOŚK w 2006 r. w województwie podlaskim.

²³ Dyrektywa Rady z dnia 18 marca 1991r. zmieniająca dyrektywę 75/442/EWG w sprawie odpadów (91/156/EWG). Dz. Urz. UE L78/32 z 26.3.1991.

Należy podkreślić, że poziomy te z roku na rok są coraz wyższe, np. zakładany limit odzysku i recyklingu opakowań ze szkła w roku 2006 wynosi 35%, natomiast w roku 2010 – 45%, opakowań z tworzyw sztucznych – 22% w 2006 roku i 30% w roku 2010.

W województwie funkcjonują 122 składowiska odpadów komunalnych, z których znaczna część nie spełnia wymaganych norm i powinna zostać zamknięta. Nadal na wielu składowiskach brakuje niezbędnego sprzętu, np. wagi, brodzika, kompaktora. W latach 2003-2004 zrealizowany został plan zamykania składowisk (zamknięto 14 składowisk). Do 2014 r. należy zamknąć i zrehabilitować 87 składowisk, a do dalszej eksploatacji ma pozostać 21 składowisk.

Zbyt duża masa komunalnych osadów ściekowych trafia na składowiska (ponad 60 % w 2003 r.) lub jest magazynowana na terenie oczyszczalni (prawie 43 % w 2004 r.). Zauważa się niepokojącą tendencję zmniejszania stopnia odzysku wytworzonych komunalnych osadów ściekowych - odzyskowi poddaje się niecałe 33% wytworzonych osadów. Podobna sytuacja występuje w przypadku osadów pochodzących z przemysłowych oczyszczalni ścieków²⁴.

Stan jakości powietrza. Statystyki przygotowywane przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku, w celu kontroli jakości powietrza zgodnie z wymogami *Dyrektywy Rady w sprawie oceny i zarządzania jakością otaczającego powietrza*²⁵, wskazują, że wielkość emisji przemysłowej z terenu województwa dla *zanieczyszczeń pyłowych* wynosiła w 2006 r. - 2,3 tys. ton. Była niższa niż w latach poprzednich (2005 roku – 3,0 tys. ton, 2004 – 3,1 tys. ton, 2003 roku – 2,8 tys. ton 2002 – 2,9 tys. ton).

Emisja zanieczyszczeń gazowych wyniosła w 2006 roku ok.15,6 tys. ton (bez CO₂). Tu również obserwowano spadek (2005 – 17,8 tys. ton, 2004 -18,1 tys. , 2003 – 16,8 tys. 2002 - 9 tys. ton).

Na obszarze województwa największa emisja zanieczyszczeń do powietrza pochodzi ze źródeł zlokalizowanych w miastach. Według danych GUS z miastach wyemitowano ok. 1,9 tys. ton pyłu i 5,2 tys. ton zanieczyszczeń gazowych. Do największych źródeł zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego na terenie województwa podlaskiego zaliczono miasta: Białystok, Łomżę i Suwałki, gdzie głównymi źródłami zanieczyszczeń są miejskie przedsiębiorstwa energetyki ciepłej oraz zakłady szczególnie uciążliwe.

Szacunkowe wskaźniki emisji z terenu województwa w 2006 roku kształtują się następująco:

- *wskaźnik emisji dwutlenku azotu* wyemitowany przez zakłady przemysłowe oszacowano na poziomie 1,75 Mg/km². Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (21,58), powiat miasta Łomża (5,24), miasta Suwałki (1,38), powiat grajewski (0,65), powiat zambrowski (0,25), powiat białostocki (0,13), powiat hajnowski (0,10).

W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 0,1 Mg/km².

- *wskaźnik emisji dwutlenku siarki* oszacowano na poziomie 2,74 Mg/km². Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (26,12), miasta Łomża (17,62), miasta Suwałki (1,31) powiat zambrowski (0,30), powiat grajewski (0,29) oraz powiat białostocki (0,24). W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 0,2 Mg/km².

²⁴ Informacja z realizacji zadań zawartych w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami w latach 2003 – 2004 (listopad 2005 r.), Departament Infrastruktury i Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w Białymstoku.

²⁵ Dyrektywa Rady 96/62/WE z dnia 27 września 1996r. w sprawie oceny i zarządzania jakością otaczającego powietrza, Dz. Urz. UE L296 z dn. 21.11.1996.

- *wskaźnik emisji tlenku węgla* oszacowano na poziomie 1,13 Mg/km². Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (9,15), powiat miasta Łomża (4,37), powiat miast Suwałki (1,38), powiat zambrowski (1,32), powiat grajewski (0,76) oraz powiat białostocki (0,51). W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 0,5 Mg/km².
- *wskaźnik emisji dwutlenku węgla* oszacowano na poziomie poniżej 953,04 Mg/km². Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (11121,54), powiat miasta Łomża (4046,63), powiat zambrowski (231,54), powiat miasta Suwałki (196,56) oraz powiat grajewski (164,08). W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 150 Mg/km².
- *wskaźnik emisji zanieczyszczeń pyłowych* wyemitowanych przez zakłady przemysłowe oszacowano na poziomie poniżej 0,7 Mg/km². Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (5,71), powiat miasta Łomża (4,26) oraz powiat miasta Suwałki (0,60). W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 0,5 Mg/km²⁶.

1.1.5. Infrastruktura społeczna

Sfera społeczna w zakresie edukacji, służby zdrowia, kultury i opieki socjalnej oraz sportu jest w województwie podlaskim stosunkowo dobrze rozwinięta na poziomie ponadlokalnym. Podstawowym ograniczeniem pozostaje jakość wielu usług oraz ich dostępność wśród społeczności lokalnych. W szczególności dotyczy to mieszkańców obszarów wiejskich. Podniesienie poziomu życia mieszkańców oraz jakości dostępnych instrumentów w wymiarze społecznym ma duże znaczenie dla rozwoju całego regionu.

Ochrona zdrowia i pomoc społeczna. W 2004 roku na bazę służby zdrowia województwa podlaskiego składało się 26 szpitali ogólnych, w tym 2 kliniczne. Ambulatoryjna opieka zdrowotna świadczona była przez 741 placówek, w tym 114 przychodni publicznych, 67 ośrodków zdrowia oraz ok. 350 praktyk lekarskich. Pod względem liczby osób przypadających na jedno łóżko (188) w szpitalach ogólnych, region zajmuje 4 miejsce w kraju. Choć zarówno baza materialna służby zdrowia, jak i ilość świadczonych usług nie odbiegają od średniej krajowej, wciąż niewystarczająca jest jakość ochrony zdrowia i dostęp do specjalistycznych usług medycznych. Niewystarczający jest też dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej na obszarach wiejskich.

Trzeba mieć na uwadze, iż wciąż postępuje ubożenie określonych grup społecznych (bezrobocie, niskie dochody), a w konsekwencji rosną różnice w poziomie życia oraz starzeje się społeczeństwo. Wzrasta tym samym, z jednej strony zapotrzebowanie mieszkańców na pomoc społeczną ze strony instytucji publicznych czy organizacji pozarządowych, z drugiej strony na dostępność i różnorodność nowych form wsparcia, takich jak: zakłady opiekuńczo-lecznicze, sanatoria, zakłady opieki paliatywnej. Osoby i rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, losowej, finansowej mogą zgłaszać się do właściwych ze względu na miejsce zamieszkania i pobytu ośrodków pomocy społecznej, których jest w województwie na szczeblu gminnym 118 (w tym 18 miejskich, 18 miejsko-gminnych i 82 gminnych), na szczeblu powiatowym: 14 Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie oraz w miastach na prawach powiatu – Białystok, Łomża, Suwałki – miejskie ośrodki pomocy społecznej i 4 Ośrodki Interwencji Kryzysowej. Ponadto, w województwie podlaskim działa 26 placówek

²⁶ Ocena poziomów substancji i klasyfikacja stref województwa podlaskiego w 2006 roku (na podstawie Art.89 Ustawy Prawo ochrony środowiska), Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku 2006.

i ośrodków adopcyjno-opiekuńczych i opiekuńczo-wychowawczych, 22 domy pomocy społecznej, 10 środowiskowych domów samopomocy i 2 powiatowe ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. System pomocy dziecku i rodzinie wspierany jest przez kościoły i związki wyznaniowe, przez szereg organizacji pozarządowych, które prowadzą m. in. domy pomocy społecznej, stacje opieki, punkty dożywiania i wydawania odzieży, placówki dziennego pobytu, w tym: świetlice środowiskowe, opiekuńczo – wychowawcze, socjoterapeutyczne, poradnie rodzinne i rehabilitacyjne, ośrodki szkolno – wychowawcze, grupy samopomocowe.

Liczba istniejących placówek nie zaspakaja jednak występujących i ciągle wzrastających potrzeb w zakresie opieki socjalnej. Większość z nich wymaga rozbudowy i modernizacji w celu osiągnięcia określonych standardów. W szczególności wzmocnienie infrastruktury opieki społecznej i zdrowia istotne jest na obszarach wiejskich. Problemem jest jakość świadczonych usług oraz dostęp do nich.

Edukacja. W dziedzinie edukacji województwo podlaskie charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią placówek oświatowych. Podstawowym problemem jest natomiast ubogi stan ich infrastruktury technicznej oraz słabe wyposażenie. Kształcenie prowadzone jest na wszystkich poziomach, łącznie ze studiami doktoranckimi. W roku szkolnym 2004/2005 na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 159 placówek przedszkolnych (w 2002/2003 – 168), 520 szkół podstawowych (w 2002/2003 – 568) i 218 gimnazjów (w 2002/2003 – 205). Między obszarami wiejskimi a miejskimi występują liczne dysproporcje, także w zakresie infrastruktury i wychowania przedszkolnego – w 2005 r. istniało na wsi tylko 21 przedszkoli, do których uczęszczało 1 103 dzieci, natomiast w mieście 136 przedszkoli, z których korzystało 15 976 dzieci.

W roku szkolnym 2004/2005 młodzież i dorośli zdobywali wykształcenie: młodzież w 53 szkołach zasadniczych (zawodowych) (w 2002/2003 - 77), 80 liceach ogólnokształcących (w 2002/2003 - 74), 68 ponadgimnazjalnych liceach profilowanych (w 2002/2003 - 61), 99 ponadpodstawowych średnich szkołach zawodowych i ponadgimnazjalnych technikach (w 2002/2003 - 197), a także w 118 szkołach policealnych (w 2002/2003 - 94), a dorośli w 161 szkołach dla dorosłych (w 2002/2003 - 191). Ogółem liczbę uczniów w/w placówek oświatowych (oprócz przedszkoli) w roku 2004/2005 oszacowano na 227 588 osób (w 2002/2003 – 214 366)²⁷.

Bazą szkolnictwa wyższego jest przede wszystkim białostocki ośrodek naukowo-akademicki, w którym funkcjonuje 19 wyższych uczelni, w tym 3 filie warszawskich szkół wyższych oraz filia Papieskiego Wydziału Teologicznego w Poznaniu. Szkoły wyższe działają również w Łomży (4), Suwałkach (3) oraz po jednej w Siemiatyczach, Drohiczynie, Supraślu i Bielsku Podlaskim. W sumie na uczelniach wyższych w województwie studiowało w roku akademickim 2004/2005 ponad 53 tys. studentów, podczas gdy w roku akademickim 2000/2001 – ok. 45 tys.; liczba absolwentów wynosiła odpowiednio – 7 tys. i ok. 10,5 tys.²⁸

Kultura. Różnorodność kulturowa stanowi jeden z najważniejszych atrybutów województwa podlaskiego w skali kraju i Europy. Na tym obszarze od wieków ścierały się wpływy różnych

²⁷ - Źródło: "Województwo podlaskie – podregiony, powiaty, gminy" Urząd Statystyczny w Białymstoku 2005, "Województwo podlaskie – podregiony, powiaty, gminy" Urząd Statystyczny w Białymstoku 2004, Rocznik Statystyczny Województwa podlaskiego 2003.

²⁸ - Źródło: Rocznik Statystyczny województwa podlaskiego 2003, Rocznik Statystyczny województwa podlaskiego 2004, Rocznik Statystyczny województwa podlaskiego 2005

kultur, państw i religii, pozostawiając po sobie niespotykany gdzie indziej w Polsce, i stanowiący o bogactwie kultury materialnej i niematerialnej, tygiel narodowościowy i wyznaniowy.

Działalność na rzecz kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego w regionie prowadzi ok. 400 samorządowych instytucji kultury różnego szczebla, w tym: 256 bibliotek publicznych, 166 domów, centrów, klubów i ośrodków kultury, 22 muzea, 5 teatrów i instytucji muzycznych oraz 19 kin (dane GUS za 2005 r.). Głównymi centrami kultury w województwie są największe miasta: Białystok, Suwałki i Łomża. Działają w nich większość związków twórczych, stowarzyszeń i innych organizacji działających na polu kultury. W Białymstoku – stolicy regionu – znajdują się największe instytucje kultury. Są to m.in. Teatr Dramatyczny im. Aleksandra Węgierki, Białostocki Teatr Lalek, Opera i Filharmonia Podlaska, Muzeum Podlaskie, Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury i Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego. Ponadto działają tu państwowe i niepaństwowe szkoły artystyczne (również 2 filie wyższych uczelni warszawskich), galerie sztuki i domy kultury. W Białymstoku wydawanych jest ok. 20 tytułów prasowych, funkcjonuje 5 rozgłośni radiowych oraz Regionalna Telewizja TVP. W stolicy regionu istnieje największe w województwie środowisko twórcze oraz działają liczne zespoły artystyczne.

Sieć instytucji kultury jest dobrze rozwinięta, jednak posiadana przez nie baza materialna jest wyeksploatowana i wymaga modernizacji.

Ochrona kultury niematerialnej ma na celu zachowanie zwyczajów, obrzędów, pieśni i przyspiewek charakterystycznych dla kultury naszego regionu i jego społeczności. Dokumentowaniem i upowszechnianiem takiego dorobku pokoleń zajmują się oprócz muzeów, przede wszystkim etnografowie zatrudnieni w Wojewódzkim Ośrodku Animacji Kultury w Białymstoku oraz w Regionalnych Ośrodkach Kultury w Łomży i Suwałkach.

Ochrona dziedzictwa kultury materialnej realizowana jest w ograniczonym zakresie, ze względu na niewielkie środki jakie na ten cel są w stanie przeznaczyć w swoich budżetach samorządy. Ogranicza się ona do absolutnie niezbędnych remontów, zatrzymujących degradację, nie umożliwiając one jednak udostępnienia obiektów dziedzictwa kulturowego regionu turystom.

Zasoby mieszkaniowe regionu. Na koniec 2004 roku w województwie podlaskim było 396,6 tys. mieszkań, tj. o 12,4 tys. (3,2%) więcej niż w 2000 r. Liczba mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wzrosła w tym czasie z 317 do 330 (w kraju 332). Około 2/3 zasobów mieszkaniowych regionu skupiona jest w miastach, z czego 27,5% w Białymstoku i prawie 11% w Łomży i Suwałkach.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań wynosi w województwie podlaskim 72,4 m² (w kraju 69 m²) i wzrosła w latach 2000 – 2004 o 7,7 m², tj. o 11,2 %. Na wsi mieszkania są większe niż w miastach, średnio o 25 m², tj. o 40 %. Powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę wynosi 23,9 m² (kraj – 22,9 m²) i jest wyższa w porównaniu z 2000 r. o 3,1 m², tj. o 15%.

W strukturze własnościowej mieszkań przeważają zasoby osób fizycznych – 58% (kraj – 55%), w tym ok. 95% na wsi i 36% w miastach. Spółdzielnie mieszkaniowe mają ok. 1/3 ogółu mieszkań, w tym 52% – w miastach.

Głównymi barierami rozwoju regionalnego mieszkalnictwa w większych miastach, a w Białymstoku i jego strefie podmiejskiej w szczególności, są:

- brak stosownych do potrzeb rozwoju zasobów terenów komunalnych, zwłaszcza uzbrojonych i pasywność gmin w ich tworzeniu,
- nienadążanie z wyposażeniem terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej w komunalną infrastrukturę techniczną i społeczną o dobrej dostępności, głównie wskutek rozpraszania frontów inwestycyjnych,
- nadmiar wyznaczanych planistycznie terenów mieszkaniowych w stosunku do rzeczywistych potrzeb, skutkujące niekorzystnym rozpraszaniem zabudowy, obniżającym w efekcie jej standard cywilizacyjny i funkcjonalny.

Przełamywanie tych barier wymaga stosownych działań w sferze polityki przestrzennej i gospodarki nieruchomościami, a także selektywnego wspierania rozwoju infrastruktury.

1.1.6. Obszary wiejskie

Podlaska wieś charakteryzuje się dość wysokim udziałem użytków rolnych w powierzchni ogółem, który jest wyższy od średniego w Polsce. Struktura użytków rolnych w województwie podlaskim odzwierciedla wysoki udział pogłównia bydła w hodowli oraz charakterystyczny dla tego regionu bardzo wysoki wskaźnik pogłównia bydła na hektar. W strukturze użytków rolnych w województwie podlaskim zdecydowanie większy udział niż w innych województwach mają łąki i pastwiska.

W produkcji roślinnej dominuje uprawa zbóż i ziemniaków. Podobna struktura charakteryzowała wszystkie województwa w Polsce. Natomiast w produkcji zwierzęcej - pod względem produkcji mleka - podlaskie zajmowało 3 miejsce w kraju.

W województwie podlaskim liczba ludności zamieszkującej wieś wynosi 491 597 osób, co stanowiło 40,9% ogółu ludności województwa. Bezrobotni z obszarów wiejskich stanowią 36,27% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych w regionie.

Województwo podlaskie, pomimo posiadania znaczących zasobów wód powierzchniowych, odczuwa podobnie jak pozostałe obszary kraju, okresowe jej niedobory związane z brakiem odpowiedniej zabudowy hydrotechnicznej (mało zbiorników małej i dużej retencji). Wiąże się to także z ukształtowaniem terenu i wytworzonymi stosunkami wodnymi.

Jednym z ważniejszych źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych w województwie podlaskim są ścieki bytowo-gospodarcze, przemysłowe i rolnicze o różnym stopniu oczyszczenia, jak również odprowadzane osobną siecią kanalizacyjną ścieki deszczowe. Pomimo znaczącego w ostatnim dziesięcioleciu postępu w rozwoju systemów gospodarki ściekowej na terenach wiejskich, stan opóźnienia w ich budowie w stosunku do potrzeb jest ogromny.

Przyjmując założenie, że długość sieci kanalizacyjnej powinna stanowić około 0,65 długości sieci wodociągowej, należałoby zbudować w województwie podlaskim około 7 553,1 km, a obecnie w województwie jest razem 1 878,4 km.

Na taki stan składa się wiele przyczyn, głównie wysoki koszt budowy systemów kanalizacyjnych, spotęgowany na terenach wiejskich rozproszoną zabudową wymagającą budowy nawet od 10 do 20 m kanału na jednego mieszkańca.

Na koniec 2005 roku ludność wiejska liczyła 489 739 osób, tj. 43,7% mieszkańców województwa. Obserwuje się istotne różnice w rozwoju społeczno-gospodarczym pomiędzy miastem, a wsią. Dotyczą one wielu sfer (aspektów) życia takich jak dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej, usług administracyjnych i kultury. Różnice widoczne są również w takich

kwestiach (dziedzinach) jak korzystanie i dostęp do sieci kanalizacyjnej jak również oczyszczalni ścieków.

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w 2005 roku wynosiła: w miastach 1 198,3 km, na wsi 832,0 km. Liczba połączeń kanalizacyjnych prowadzących do budynków mieszkalnych ukształtowała się w miastach na poziomie 39 859 sztuk, na wsi 16 556. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w stosunku do ogólnej liczby ludności w 2005 roku - w mieście ukształtowała się na poziomie 94,35 %, na wsi 15,32%. Liczba ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie wyniosła – w miastach 669 821 osób, na wsi 75 027. Sieć gazowa w miastach w 2005 wynosiła 674,9 km, na wsi 624,5 km.

Duże różnice zanotowano w dziedzinie edukacji na wszystkich poziomach nauczania. W 2005 roku współczynnik skolaryzacji brutto w miastach wyniósł: szkoły podstawowe 107,80%, gimnazja 117,20%, na wsi 84,20% i 75%. Z kolei liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli w 2004/5 – w odniesieniu do wszystkich pozostających w wieku przedszkolnym – wyniosła w miastach 60,58 %, zaś na wsi jedynie 5,47 %. W miastach liczba absolwentów, którzy otrzymali świadectwo dojrzałości wyniosła 6 397, na wsi 1 019.

Dostęp do opieki zdrowotnej był znacznie niższy na wsi, niż w ośrodkach miejskich. W 2005 roku w miastach istniało 346 zakładów opieki zdrowotnej-przychodni, ośrodków zdrowia, poradni- na wsi było zaledwie 95 placówek tego typu. Duże dysproporcje zanotowano w liczbie głównych łączów telefonicznych – w miastach 272,7 tys., na wsi zaledwie 91,5 tys.

1.1.7. Gospodarczo – społeczne zróżnicowanie województwa podlaskiego na poziomie powiatów²⁹

W ujęciu powiatowym województwo podlaskie charakteryzuje się licznymi dysproporcjami w zakresie gospodarki komunalnej, infrastruktury transportowej, ochrony zdrowia, stopy bezrobocia. Najkorzystniej prezentują się miasta na prawach powiatów tj. Białystok, Łomża i Suwałki. Stanowią one główne ośrodki rozwoju w województwie wraz z tzw. zespołem bielsko – hajnowsko – siemiatyckim.

Infrastruktura drogowa

W 2004 r. w województwie podlaskim było 6 456 km dróg publicznych o twardej nawierzchni, co stanowi 5,6% udziału w ogólnej długości dróg w Polsce. Natomiast ich gęstość, wynosiła 31,98 km/100 km² przy średniej w kraju 36,69 km/100 km². W ujęciu powiatowym na pierwszym miejscu pod względem gęstości dróg powiatowych, znajdowały się miasta na prawach powiatu: miasto Białystok – 84,57 km/100 km². W dalszej kolejności powiat wysokomazowiecki, gdzie na 100 km² przypadało 43,66 km dróg o twardej nawierzchni. Natomiast najniższą gęstością dróg charakteryzowały się powiaty: augustowski, białostocki, hajnowski oraz sejneński.

Najwięcej dróg publicznych o twardej nawierzchni przypadających na 10 tys. ludności znajdowało się w powiecie suwalskim, sejneńskim oraz siemiatyckim. Miasta na prawach powiatu znalazły się na ostatnich miejscach, gdyż długość dróg publicznych nie przekraczała tam 10 km/10 tys. ludności.

Długość gminnych dróg w województwie wynosiła 2 186,9 km, z czego najwyższym udziałem charakteryzował się powiat białostocki (12% dróg gminnych całego województwa) oraz

²⁹ Na podstawie: *Diagnoza województwa podlaskiego na tle kraju wraz z ujęciem kluczowych zagadnień w układzie powiatów*, Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr, Białystok 2006

wysokomazowiecki (10,2%). Wśród powiatów o najmniejszym udziale dróg gminnych były: miasta na prawach powiatu; Łomża i Suwałki, oraz powiat sejneński i augustowski. Długość dróg w tych powiatach nie przekraczała 50 km. Średnia gęstość dróg gminnych w województwie wynosiła 10,8 km/100 km².

Sieć wodociągowa

W roku 2004 r. w województwie podlaskim znajdowało się 10 620,1 km sieci wodociągowej. Stanowiło to jedynie 4,44% udziału w skali kraju. Wśród powiatów, wskaźnik udziału sieci wodociągowej w całkowitej długości sieci wodociągowej w województwie podlaskim, był najwyższy w powiecie białostockim i wynosił 1 252,2 km (w 2000 r. – 1138,0 km), co stanowiło 11,8% udziału w odniesieniu do całego województwa podlaskiego. Natomiast najniższym udziałem charakteryzowały się miasta na prawach powiatu: Suwałki oraz Łomża, za nimi znajdowały się powiaty: kolneński, grajewski oraz sejneński.

W roku 2004 w województwie podlaskim gęstość sieci wodociągowej wynosiła 52,6 km/100 km². Analiza gęstości sieci wodociągowej w ujęciu powiatowym wskazuje, że największym udziałem charakteryzowały się miasta na prawach powiatu. Natomiast najmniejsza gęstość sieci wodociągowej charakteryzowała powiat kolneński, gdzie wskaźnik ten wynosił jedynie 30,5 km/100 km² (w 2000 r. – 16 km/100 km²)

Ludność województwa podlaskiego korzystająca z sieci wodociągowej stanowiła 3,16% ludności korzystającej z sieci wodociągowej w Polsce. W województwie podlaskim w 2004 roku z sieci wodociągowej korzystało 85,72% ludności zamieszkującej całe województwo. Szczególnie wysokim udziałem charakteryzują się miasta na prawach powiatu: Białystok, Suwałki, Łomża oraz powiat zambrowski, gdzie przekraczał on 90%. Na ostatnim miejscu uplasował się powiat kolneński z najniższym udziałem 60,40%.

Sieć kanalizacyjna

W województwie podlaskim rozkład sieci kanalizacyjnej w układzie powiatów jest nierównomierny. Najlepszym wyposażeniem charakteryzował się powiat białostocki - ok. 430 km (w 2000 r. - 217,2 km), miasto Białystok- ok. 320 km (w 2000 r.- 286 km) i powiat moniecki. Najmniej kilometrów sieci kanalizacyjnej zlokalizowanych było w powiecie suwalskim - ok. 19 km. W ujęciu powiatowym, najwyżej pod względem liczby ludności korzystającej z kanalizacji, znalazły się miasta na prawach powiatu.

Oczyszczalnie ścieków

Na terenie województwa występowało bardzo silne zróżnicowanie w zakresie ilości osób, jaka była obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków. Największym udziałem (100% ludności) charakteryzowało się miasto Łomża. W Suwałkach wskaźnik ten wyniósł roku 98,7%, zaś w Białymstoku niewiele więcej, bo 99,7%. Zdecydowanie gorzej prezentowała się sytuacja w powiatach łomżyńskim, suwalskim, wysokomazowieckim. Tam dostęp do oczyszczalni ścieków miało odpowiednio: 11,2% (w 2000 r. – 5,61%), 20% (w 2000 r. – 12,6%) i 25,4% (w 2000 r. – 20%) ludności ogółem, zamieszkałej na terenie poszczególnych powiatów.

Infrastruktura mieszkaniowa

W województwie podlaskim w 2004 roku oddano do użytku 3 377 mieszkań, co stanowiło 3,12% udziału oddanych mieszkań w całej Polsce. Istniała duża różnica między poszczególnymi powiatami w ilości mieszkań oddanych do użytku. Kształtowała się ona na poziomie od 0,6 do 5,4 mieszkań na 1000 mieszkańców. W porównaniu do pozostałych powiatów województwa, miasto Białystok charakteryzowało się największą ilością mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców i wskaźnik ten wyniósł 5,4 mieszkań. Najmniej korzystnie wypadły powiaty: sokólski, wysokomazowiecki, suwalski, a także zambrowski.

Ochrona zdrowia

W województwie podlaskim w 2004 r. znajdowało się 26 szpitali, co stanowiło 3,6% udziału w kraju. Był to jeden z najniższych wskaźników w całej Polsce. Wśród powiatów najkorzystniejsza sytuacja była w miastach na prawach powiatu oraz powiecie białostockim, hajnowskim i bielskim. Najmniej zakładów opieki zdrowotnej oraz praktyk lekarskich było w powiecie suwalskim, sejneńskim, kolneńskim i zambrowskim. Województwo podlaskie charakteryzowało się 408 obiektami zakładów opieki zdrowotnej. W ujęciu powiatowym największa ich ilość miała miejsce w mieście Białystok (186 obiektów; w 2000 r. – 116). Najmniejsza liczba zakładów opieki zdrowotnej charakteryzowała: powiat sejneński (5 obiektów; w 2000 r. - 4), kolneński (5 obiektów; w 2000 r. - 8), zambrowski (6 obiektów; w 2000 r. - 3) oraz suwalski (7 obiektów). W 2004 roku w województwie podlaskim znajdowało się 357 praktyk lekarskich. W poszczególnych powiatach największa ich ilość miała miejsce w miastach na prawach powiatu: Białystok (68 obiektów; w 2000 r. - 42), Suwałki (40 obiektów; w 2000 r. - 27) oraz Łomża (30 obiektów; w 2000 r. - 13). Najmniejsza liczba praktyk lekarskich - jedynie 3 obiekty – miała miejsce w powiecie monieckim, suwalskim i sejneńskim.

Bezrobocie

Stopa bezrobocia w województwie podlaskim wynosiła w 2004 r. 16,1%, co oznacza, że była niższa od średniej krajowej (19%). Najwyższa stopa bezrobocia, przekraczająca 20%, charakteryzowała powiat grajewski i kształtowała się na poziomie 25,3%. Zaledwie w czterech powiatach wskaźnik ten kształtował się na znacznie niższym poziomie w porównaniu do województwa podlaskiego i wynosił: 9,6% - powiat siemiatycki, 10,3% - powiat bielski, 11,3% - powiat hajnowski oraz 12,3% - powiat moniecki.

Natomiast w ujęciu powiatowym najwięcej osób bezrobotnych zarejestrowanych na obszarach wiejskich znajdowało się w powiecie białostockim, gdzie liczba ich wynosiła 4,6 tys. osób (w 2000 r. – 4,7 tys. osób) Najmniejszy wskaźnik występował w powiecie bielskim – wynosił 0,9 tys. osób bezrobotnych na obszarach wiejskich (3,25%), oraz monieckim z liczbą 1 tys. osób (w 2000 r. – 1 tys.), co stanowiło 3,44% ogółu bezrobotnych zarejestrowanych na obszarach wiejskich w całym województwie podlaskim.

W 2004 roku w województwie podlaskim największy udział pracujących dotyczył sektora rolnego (35,9%), a następnie usług rynkowych (26,9%). Wśród powiatów o największym udziale osób pracujących w rolnictwie, znacznie przewyższającym średni udział województwa (35,9%), znalazły się: łomżyński, suwalski, moniecki i kolneński - przekraczały 70% ludności pracującej.

Szkoły

W ujęciu powiatowym, w 2004 r. najwięcej szkół podstawowych zlokalizowanych było powiecie białostockim (13,5%), łomżyńskim (8,2% udziału) oraz mieście Białystok - 8%. Najmniejsza ilość tego typu szkół występowała w miastach na prawach powiatu, gdzie liczba ta nie przekraczała 10 obiektów.

Nieco inaczej wyglądała sytuacja w odniesieniu do szkół gimnazjalnych. Największa ich ilość dotyczyła miasta Białegostoku (33 obiekty) oraz powiatu białostockiego (22 obiekty). Natomiast wśród powiatów charakteryzujących się najmniejszą ilością tego typu szkół znalazły się: powiat sejneński (5 obiektów), zambrowski (5 obiektów), moniecki (8 obiektów).

1.1.8. Kondycja finansowa jednostek samorządu terytorialnego

Możliwości finansowe samorządu województwa podlaskiego pozostają w ścisłym związku z sytuacją gospodarczą województwa i kraju. Zależą również od sytuacji gospodarczej i politycznej sąsiadów, uregulowań stosunków politycznych i gospodarczych z Litwą, Białorusią, Rosją, Ukrainą, a także od polityki gospodarczej Unii Europejskiej.

Dochód województwa zależy pośrednio od kondycji gospodarczej kraju, rentowności podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w województwie oraz od dochodów jego mieszkańców.

Dane dotyczące dochodów i wydatków budżetów miast i powiatów województwa w latach 2000 i 2004 obrazują niewielką dynamikę wzrostową w powiatach ziemskich - zarówno dochody, jak i wydatki zwiększyły się o niecałe 5%. Lepszą sytuację finansową obserwuje się w miastach na prawach powiatu, gdzie wzrost przewyższa 25%.

Zbyt wolny proces decentralizacji finansów publicznych powoduje, że subwencje i dotacje na cele inwestycyjne otrzymywane ze środków budżetu państwa nie pokrywają w pełni zapotrzebowania na środki finansowe zgłaszane przez jednostki samorządu terytorialnego. Konsekwencją tej sytuacji jest wzrastający poziom zadłużenia gmin.

Deficyt, z którego finansowane są nakłady inwestycyjne utrzymuje się głównie w dużych miastach, które są jednocześnie głównymi beneficjentami funduszy strukturalnych. W dłuższym okresie może to stanowić zagrożenie dla optymalnej struktury inwestycyjnej na obszarze województwa.

1.1.9. Porównanie sytuacji regionu w stosunku do wskaźników realizacji Strategii Lizbońskiej

Porównując wartości wybranych wskaźników monitorujących realizację Strategii Lizbońskiej (SL) należy zwrócić uwagę na wyraźną różnicę punktów procentowych pomiędzy wartościami wskazanymi przez SL jako docelową do roku 2010 a wartościami wskaźników dla województwa podlaskiego w roku bazowym (dane dostępne za 2005 r.).

Tabela nr 11. Przegląd wybranych wskaźników monitorujących realizację Strategii Lizbońskiej

Wskaźnik "lizboński"	Wartość docelowa do roku 2010	Polska (2005)	Województwo Podlaskie (2005)
Wskaźnik zatrudnienia – ogółem	70%	52,8%	56,9%
Wskaźnik zatrudnienia – kobiety	60%	46,8%	50,4%
Wskaźnik zatrudnienia – osoby w wieku 55 – 64	50%	27,2%	32,0% (dla osób 50+)
Nakłady na badania i rozwój (% PKB)	3%	0,57 % (2004)	0,24% (2004)
Nakłady przedsiębiorstw na badania i rozwój (%)	67%	28,7% (2004)	7,6% (2004)
Dostęp do Internetu gospodarstw domowych	30%	36% (IV kw. 2006)	19,6 % (2005)
Udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu energii elektrycznej	22%	1,6% (2004)	1,3% (2005)

Wskaźniki zatrudnienia dla województwa podlaskiego przewyższają wartość swoich odpowiedników dla całego kraju jednak odbiegają od wskaźników docelowych SL. Natomiast w sferze wydatków na badania i rozwój wskaźnik krajowy jest bardzo niski, mimo to jest on dwukrotnie wyższy od nakładów w naszym województwie. Priorytet I RPOWP ma na celu zmniejszenie tych dysproporcji poprzez wsparcie organizacji procesu powstawania innowacji oraz tworzenia i rozwoju infrastruktury ułatwiającej ten proces.

W dziedzinie dostępu gospodarstw domowych do Internetu, mimo iż w 2006 roku Polska przekroczyła wartość docelową, województwo podlaskie pozostaje daleko w tyle ze wskaźnikiem 19,6% (dane na rok 2005). Jednakże można zaobserwować wzrost liczby korzystających z Internetu w roku 2006 o około 20% w stosunku do danych z roku 2005. Patrząc na udział energii ze źródeł odnawialnych w zużyciu energii elektrycznej można łatwo zaobserwować, że cała Polska jest daleko od pożądaných wartości. Działania wspierane w ramach priorytetu V RPOWP mają zmienić sytuację w regionie i przybliżyć województwo podlaskie do zakładanego przez Strategię Lizbońską wskaźnika.

2. WSPARCIE KRAJOWE I ZAGRANICZNE

1.2.1. Krajowa pomoc finansowa dla województwa podlaskiego w latach 1999 – 2005

Województwo podlaskie w latach 1999-2006 otrzymało bezpośrednie wsparcie z budżetu państwa w wysokości 4 826 807 000 zł z czego:

- a) budżety wojewodów 3 428 713 000 zł
- b) budżety samorządów 4 796 807 000 zł
- c) finansowanie inwestycji wieloletnich 553 828 000 zł.
- d) Rezerwy celowe 30 000 000 zł

Bezpośrednim narzędziem polityki regionalnej w regionach były kontrakty wojewódzkie.

Region podlaski otrzymał w ramach kontraktów 622 566 232 zł, z czego:

- w latach: 2001-2003: 553 986 648 zł. oraz 366 tys. euro
- w roku: 2004: 38 885 000 zł
- w latach: 2005-2006: 29 694 584 zł

W ramach kontraktów wojewódzkich dofinansowano ponad 570 projektów z zakresu: transportu drogowego, lotniczego, turystyki, sportu i rekreacji, edukacji, ochrony środowiska, kultury, zdrowia, społeczeństwa informacyjnego, promocji oraz wsparcia instytucji otoczenia biznesu.

1.2.2. Zagraniczna pomoc finansowa dla województwa podlaskiego w latach 1999 – 2005

W wyniku przyjętej przez Radę Europejską od końca roku 1997 wzmocnionej strategii przedakcesyjnej uruchomiona została pomoc finansowa dla państw nieczłonkowskich przeznaczona na przeprowadzanie reform niezbędnych do uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej. Uruchomienie funduszy przedakcesyjnych: PHARE, ISPA i SAPARD pozwoliło na intensyfikację tych działań.

Suma zagranicznych środków pomocowych pozyskanych w latach 1993 – 2006 na różnego typu inwestycje w województwie podlaskim wynosi 326 585 481,40 zł. W ogólnej wartości pozyskanych środków w latach 1993 – 2006:

- projekty twarde stanowią kwotę 324 182 265,40 zł,
- projekty miękkie stanowią kwotę 2 403 216,00 zł.

W latach 1993 - 2006 projekty wspierane środkami pomocowymi realizowane były we wszystkich powiatach województwa podlaskiego.

Od 1999 roku województwo podlaskie było beneficjentem pomocy ze środków UE w ramach programów: PHARE, ISPA, SAPARD. Łączne wsparcie środkami UE w tych latach wyniosło 147,553 mln euro.

Wraz z akcesją Polski do UE region podlaski otrzymał dofinansowanie z **funduszy strukturalnych**. Największą pulę środków z funduszy strukturalnych UE na rozwój regionalny województwo podlaskie otrzymało w ramach **Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego**. Na realizację Programu w latach 2004-2006 przyznano województwu łącznie 109 886 093,00 euro, tj. 421 577 995,79 zł (przeliczono kursem 1 euro = 3,8365 zł dn. 31.12.2005 r.) ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Zadania realizowane są w ramach trzech głównych priorytetów:

Priorytet I *Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów* (alokacja: 250 951 419,25 zł), Priorytet II *Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach* (alokacja: 63 102 364,51 zł), Priorytet III *Rozwój lokalny* (alokacja: 107 524 212,03 zł) oraz Priorytetu IV *Pomoc techniczna wspierającego proces wdrażania ZPORR*.

Tabela nr 12. Poziom wykorzystania środków w ramach ZPORR w województwie podlaskim na koniec roku 2005

	Alokacja na województwo podlaskie lata 2004-2006 (euro)	Alokowane na lata 2004-2006 środki przeliczone kursem (1 euro = 3,8365 zł)	Liczba wniosków i ich wartość dofinansowania z EFRR/EFS*		Ilość i wartość umów (decyzji) o dofinansowanie		Poziom zakontraktowani a w stosunku do alokowanych środków na lata 2004-2006
			zaakceptowanych przez Zarząd Województwa i przyjętych do realizacji				
OGÓLEM	109 886 093,00	428 654 660,19	395	375 603 880,60	367	333 642 961,53	77,83
Priorytet 1	65 411 552,00	255 163 923,20	55	241 141 591,42	52	218 422 798,30	85,60
Priorytet 2	16 447 899,00	64 161 609,21	155	40 678 779,67	141	34 983 053,05	7,03
Priorytet 3	28 026 642,00	109 329 127,78	185	93 783 509,51	133	78 794 000,10	22,83
Priorytet 4	-	-	-	-	41	1 443 110,08	-
EFRR*	-	-	-	-	226	298 659 908,48	-
EFS*	-	-	-	-	141	34 983 053,05	-

*EFRR - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, EFS - Europejski Fundusz Społeczny.

Zestawienie zakontraktowania środków ZPORR w podziale terytorialnym pokazuje, iż w wykorzystaniu środków wiodące są główne miasta województwa: Białystok (2 projekty; łączna wartość dofinansowania projektów 48 632 822,04 zł), Suwałki (3 projekty, łączna wartość dofinansowania projektów 22 030 892,96 zł) i Łomża (6 projektów, łączna wartość dofinansowania projektów 19 656 444,95 zł); realizujące na swoim obszarze duże projekty infrastrukturalne. Wynika to m.in. z doświadczeń tych miast we wdrażaniu dużych projektów infrastrukturalnych realizowanych w ramach programu Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza np. miasto Białystok w ramach edycji Phare SSG zrealizowało 4 duże projekty infrastrukturalne.

Samorząd Województwa bądź inne jednostki szczebla regionalnego biorą także udział we wdrażaniu określonych działań w ramach **sektorowych programów operacyjnych**, dla których Instytucjami Zarządzającymi są właściwi ministrowie bądź jednostki wewnętrzne podległe ministrom – Minister Gospodarki, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Departament Zarządzania EFS w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego.

W ramach **Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”** w województwie podlaskim część działań wdrażana jest przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa – Oddział Regionalny w Łomży oraz przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego w Białymstoku. Na koniec 2006 roku podpisano 3756 umów na łączną kwotę 231 021 313,22

Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego w Białymstoku wdraża w ramach *Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”* – Działania: 2.2 *Scalanie gruntów*, 2.3 *Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego* oraz 2.5

Gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi. Do końca 2006 roku Zarząd Województwa Podlaskiego skierował do realizacji 85 projektów na kwotę dofinansowania środkami UE ogółem 30 059 454 zł

Samorząd Województwa Podlaskiego w okresie programowania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej na lata 2000-2006 uczestniczył również we wdrażaniu **Sektorowego Programu Operacyjnego „Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006” (SPO RZL)** wspieranego z Europejskiego Funduszu Społecznego. Popisano 70 umów na łączną kwotę 43 084 493,75 zł.

W ramach **Sektorowego Programu Operacyjnego „Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, lata 2004-2006”** współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego część działań wdrażała Regionalna Instytucja Finansująca – Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego w Białymstoku. Wymiar regionalny dotyczy Działania: 2.1 *Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez doradztwo* oraz 2.3 *Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje*. Wobec braku limitów środków finansowych w podziale na regiony, szczegółowy schemat wsparcia finansowego dla beneficjentów z obszaru województwa podlaskiego przedstawia poniższe zastawienie.

Tabela nr 13. Stan wdrażania SPO WKP przez PFRR w Białymstoku*

Działanie	Liczba złożonych wniosków	Kwota wnioskowanej pomocy (w zł)**	Liczba podpisanych umów	Kwota podpisanych umów (w zł)**	Stopień wykorzystania limitów	Kwota zrealizowanych płatności*** (w zł)**
2.1 Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez doradztwo	86	2 526 967,00	47	1 266 043,50	brak koperty regionalnej	331 979,00
2.3 Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje	809	325 115 658,51	126	74 664 587,24	brak koperty regionalnej	36 625 675,54
RAZEM						

* stan na 31.12.2006 r.

** dotyczy wyłącznie środków EFRR

*** dotyczy umów zakończonych i rozliczonych

Ocena efektywności dotychczasowej pomocy przedakcesyjnej oraz środków Wspólnoty Europejskiej dla regionu

W ramach przygotowania Polski do wstąpienia do Unii Europejskiej województwo podlaskie od roku 2000 wykorzystuje środki pochodzące z czterech edycji programu PHARE – Spójność Społeczna i Gospodarcza. Przeprowadzane projekty ukierunkowane były na wsparcie sektora produkcyjnego, rozwój zasobów ludzkich w regionie oraz rozbudowę i modernizację infrastruktury.

W zakresie komponentu infrastrukturalnego w latach 2000 - 2005 rozpoczęto realizację jedenastu dużych projektów oraz 14 małych inwestycji gminnych.

Zakończona została realizacja zadań prowadzonych w ramach PHARE 2000 tj.:

- Modernizacja drogi krajowej nr 61 na odcinku Grajewo – Rajgród,
- Budowa tunelu na obwodnicy wokół Białegostoku,
- Unowocześnienie i marketing Kanału Augustowskiego,
- Małe Projekty Infrastrukturalne, w ramach których współfinansowanych było 14 inwestycji gminnych w zakresie modernizacji dróg, budowy sieci wodno-kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków,
- Projekt z zakresu rozwoju zasobów ludzkich,
- Rozwój MSP - Fundusz Dotacji Inwestycyjnych.

Zakończona została realizacja zadań prowadzonych w ramach PHARE 2001 tj.:

- System drogowy Białegostoku,
- Przedłużenie drogi krajowej nr 61 (odc. Szczuczyn-Grajewo, odc. Grabowo-Szczuczyn),
- System gospodarki wodno-ściekowej w Łomży,
- Promocja zatrudnienia i rozwój zasobów ludzkich,
- Promocja rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Pozostałe edycje PHARE SSG (2002, 2003) są jeszcze w 2007 r. w trakcie realizacji ze zróżnicowanym stopniem zaawansowania technicznego robót. Realizowane projekty dotyczą: modernizacji drogi krajowej nr 61 na odc. Barszcze-Netta (PHARE 2002 SSG), poprawy dostępu do obszarów inwestycyjnych w Suwałkach (PHARE 2002 SSG) i w Białymstoku (PHARE 2002 SSG), rozwoju inwestycji w Białymstoku (PHARE 2003 SSG), rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Łomży (PHARE 2003 SSG).

Wynikiem realizacji projektów programu PHARE SSG jest także pomoc inwestycyjna, szkoleniowa i doradcza dla małych i średnich firm działających w regionie w ramach głównych podprojektów, jakimi są:

- Fundusz Dotacji Inwestycyjnej,
- Program Rozwoju Przedsiębiorstw,
- Program Rozwoju Przedsiębiorstw Eksportowych,
- Program Rozwoju Przedsiębiorstw Internetowych,
- Technologie Informatyczne dla Przedsiębiorstw.

Doświadczenia we wdrażaniu tego komponentu przełożyły się bezpośrednio na realizację Działania 3.4 ZPORR „Mikroprzedsiębiorstwa”. Zauważalne jest, że przedsiębiorcy z terenu województwa podlaskiego w szczególności poszukują możliwości sfinansowania zakupu środków trwałych pozwalających na wprowadzenie nowych usług/produktów w przedsiębiorstwie. W toku realizacji programu PHARE SSG, wśród zaoferowanych możliwości wsparcia szczególnym zainteresowaniem cieszył się Fundusz Dotacji Inwestycyjnych komponentu MSP (z podpisanych 584 umów dotacji, 529 było z zakresu FDI),

a w Działaniu 3.4 ZPORR wszystkie projekty, na które podpisano umowy o dofinansowanie, były projektami inwestycyjnymi (brak projektów doradczych).

W zakresie projektów realizowanych w ramach komponentu Rozwój Zasobów Ludzkich prowadzone były/są podprojekty dotyczące m.in.:

- aktywnego działania rynku pracy na rzecz bezrobotnych oraz innych osób napotykaających trudności na rynku pracy,
- promowania przedsiębiorczości poprzez szkolenia,
- promowania zdolności adaptacyjnych w ramach którego przeprowadzono szkolenia dla pracowników MSP,
- wspierania rozwoju lokalnej współpracy partnerskiej w dziedzinie zatrudnienia poprzez organizację szkoleń,
- szkolenia i poradnictwa biznesowego dla osób zagrożonych bezrobociem,
- promocji postaw przedsiębiorczości w szkołach średnich.

W ramach poszczególnych edycji PHARE:

- wybudowano/zmodernizowano/przebudowano **61,1321 km** dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych,
- wybudowano/przebudowano **ok. 30,8 km** sieci wodociągowej,
- wybudowano/przebudowano **64,42 km** sieci kanalizacyjnej,
- wybudowano **0,66 km** sieci gazociągowej.

Udział województwa podlaskiego we wszystkich edycjach programu PHARE SSG wpłynął na poprawę konkurencyjności województwa wobec innych regionów Polski. Przede wszystkim jednak umożliwił jednostkom samorządu terytorialnego, przedsiębiorcom i innym instytucjom zapoznanie się z procedurami realizacji projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. Można przypuszczać, iż obserwowana tak duża aktywność podmiotów aplikujących w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006, to m.in. efekt realizowanych w województwie podlaskim programów przedakcesyjnych.

W ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich /PAOW/ zrealizowano inwestycje infrastrukturalne z zakresu zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków, gospodarki odpadami oraz dróg gminnych i powiatowych (komponent C), zadania wspierające rozwój edukacji na obszarach wiejskich (podkomponent B2), zadania wspierające rozwój potencjału instytucjonalnego administracji lokalnej i regionalnej (komponent B3).

W ramach przydzielonych środków na komponent C (2 831 031,00 euro) zrealizowano 49 inwestycji infrastrukturalnych obejmujących: 11 dróg powiatowych, 29 dróg gminnych, 6 wodociągów, 3 inwestycje kanalizacyjne.

Efektami rzeczowymi zrealizowanych projektów jest:

- wybudowanie i zmodernizowanie 111,748 km dróg,
- zainstalowanie 98,442 km sieci wodociągowej,
- wykonanie 920 szt. przyłączy,
- wykonanie 213 szt. przyzagrodowych oczyszczalni ścieków,
- wykonanie 4,915 km sieci kanalizacyjnej,
- wykonanie 321 szt. przyłączy kanalizacyjnych.

Jednocześnie, realizując komponent C, wszystkie jednostki samorządu terytorialnego miały możliwość skorzystania z programu szkoleniowego dotyczącego realizacji projektów

infrastrukturalnych w gminach wiejskich. Szkolenie miało na celu przygotowanie beneficjentów do efektywnego wykorzystania publicznych środków finansowych na inwestycje infrastrukturalne. W ramach tego programu stworzono możliwość bezpłatnego uczestnictwa w szkoleniach dla 2-3 przedstawicieli wszystkich jednostek samorządowych z województwa podlaskiego. Z proponowanej oferty skorzystało 147 pracowników samorządowych z 84 jednostek samorządowych.

Natomiast w ramach podkomponentu B2 (713 673,00 euro) zrealizowano 89 wniosków (składających się z 142 projektów), złożonych przez jednostki samorządu terytorialnego na remonty i wyposażenie szkół i świetlic szkolnych, znajdujących się na obszarach wiejskich. W ramach tego zadania wykonano 21 remontów świetlic i 79 remontów szkół oraz zakupiono wyposażenie do 26 świetlic i 16 klas zerowych.

W ramach realizacji zadań z zakresu budowy potencjału instytucjonalnego administracji lokalnej i regionalnej - komponent B3, realizowano działania instytucjonalne, przygotowano Plan Rozwoju Instytucjonalnego (jednostki uczestniczące w PRI otrzymały sprzęt informatyczny i oprogramowanie na kwotę stanowiąca równowartość 395 667,00 euro) oraz przeprowadzono w ramach Ogólnopolskiego Programu Szkoleniowego szkolenia dla pracowników administracji publicznej województwa podlaskiego.

W ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego do końca roku 2005 w ramach **Priorytetu I - Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów**, realizowane były 52 projekty o łącznej kwocie dofinansowania z EFRR 218 422 798,30 zł., co stanowi ponad 85 % środków alokowanych na Priorytet I w ramach ZPORR 2004-2006. Zakończono realizację 13 projektów o łącznej wartości dofinansowania z EFRR 16 515 699,32 zł. Zrefundowano wydatki na ponad 30 mln zł. (12,22 % wartości alokacji przyznanej na Priorytet I).

W ramach **Priorytetu II - Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach**, w ww. okresie realizowanych było 141 projektów o łącznej kwocie dofinansowania z EFS 34 983 053,05 zł., co stanowi ponad 54 % środków alokowanych na Priorytet II w ramach ZPORR 2004-2006. Ogółem w projektach Priorytetu II uczestniczyły 21 772 osoby, w tym 15 378 osób pochodziło z terenów wiejskich. W ramach Działania 2.2 *Wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez programy stypendialne* pomocą stypendialną objęto od początku realizacji 9 959 uczniów i studentów, w tym z terenów wiejskich pochodziło 9 449 osób. Zakończono realizację 30 projektów o łącznej wartości dofinansowania z EFS 3 153 171,29 zł. Zrefundowano wydatki na ponad 715 tys. zł. (1,13 % wartości alokacji przyznanej na Priorytet II).

W ramach **Priorytetu III - Rozwój lokalny**, w ww. okresie realizowane były 133 projekty o łącznej kwocie dofinansowania z EFRR 78 794 000,00 zł., co stanowi ponad 72 % środków alokowanych na Priorytet III w ramach ZPORR 2004-2006. W wyniku realizacji samego Działania 3.4 *Mikroprzedsiębiorstwa* umową dofinansowania objęto 58 projektów przedsiębiorców z województwa podlaskiego (wartość EFRR ponad 4 mln zł.) i planowano dalsze podpisanie 51 umów o wartości dofinansowania ponad 3 mln zł. Ogółem w Priorytecie III zakończono realizację 74 projektów o łącznej wartości dofinansowania z EFRR 36 887 796,35 zł. Zrefundowano wydatki na ponad 30 mln zł. (28,21 % wartości alokacji przyznanej na Priorytet III).

W ramach **Priorytetu IV – Pomoc techniczna**, w ww. okresie realizowane były 41 projekty o łącznej kwocie dofinansowania z EFRR 1 443 110,08 zł. Zakończono realizację 23 projektów o łącznej wartości dofinansowania z EFRR 710 814,65 zł. Zrefundowano wydatki na ponad 34 tys. zł. (0,46 % wartości alokacji przyznanej na Priorytet IV).

Od początku realizacji ZPORR w województwie podlaskim do końca roku 2006:

- wybudowano/zmodernizowano **109,47 km** dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych,
- wybudowano **193,87 km** sieci wodociągowej,
- wybudowano **54,25 km** sieci kanalizacyjnej,
- wybudowano/zmodernizowano **4** stacje uzdatniania wody,
- zmodernizowano **3** oczyszczalnie ścieków,
- wyremontowano/zmodernizowano **4** placówki edukacyjne i **12** placówek służby zdrowia,
- zakupiono **93 szt.** sprzętu medycznego dla szpitali.

Prace nad oceną oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój regionów nie zostały zakończone, w związku z czym nie jest możliwe udzielenie szczegółowych informacji nt. skonsolidowanych rezultatów wdrażania EFS w województwie.

3. ANALIZA SWOT

Wybór właściwej i najefektywniejszej polityki rozwoju w województwie podlaskim musi się opierać na rzetelnej analizie oddziaływania różnych czynników na aktualny rozwój. Zgromadzenie wszelkich dostępnych i istotnych danych przy opracowaniu Programu oraz ich analiza połączona z wnioskowaniem, stanowią podstawę przy opracowaniu tego typu dokumentów planistycznych.

Wiodącym narzędziem stosowanym do oceny czynników wzrostu jak i regresu, przy określonych uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych, jest analiza SWOT. W celu pełniejszego zobrazowania istoty problemów rozwojowych województwa podlaskiego odstępiono od uniwersalnego schematu analizy SWOT na rzecz ujęcia tematycznego poprzez identyfikację głównych problemów rozwojowych województwa. Obszary tematyczne, zgodne z podziałem zawartym w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia, odnoszą się do sfer: gospodarczej, społecznej, infrastrukturalnej oraz obszarów wiejskich i wymiaru przestrzennego województwa. Ze względu na szczególne znaczenie turystyki w województwie podlaskim, dodano element „Turystyka” do części infrastrukturalnej. Następnie, w każdym z poszczególnych obszarów tematycznych, dokonano oceny problemów przy zastosowaniu charakterystycznej dla uniwersalnej analizy SWOT metody – „Mocne strony/Słabe strony” oraz „Szanse/ Zagrożenia”.

Tabela nr 14. Mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia województwa podlaskiego

Strony silne	Strony słabe
Kapitał ludzki i zasoby społeczne	
<ul style="list-style-type: none"> - niskie koszty pracy, - niska przestępczość i wysoki poziom jej wykrywalności, - rozwijający się system kształcenia ustawicznego, - bogactwo kultury materialnej, etnicznej i narodowościowej. 	<ul style="list-style-type: none"> - niski udział ludności w wieku produkcyjnym, - ukryte bezrobocie, przede wszystkim wśród ludności wiejskiej, - pozostawanie bez pracy znacznego odsetka osób aktywnych zawodowo w szczególności z grupy wiekowej 18 - 34 lata, - słabe dostosowanie profili kształcenia do zmieniających się potrzeb rynku pracy, - słabe wyposażenie służby zdrowia oraz niedostatecznie rozwinięty rynek usług medycznych na obszarach wiejskich, - mała mobilność siły roboczej

Konkurencyjność przedsiębiorstw, B+R, społeczeństwo informacyjne i sektor usług	
<ul style="list-style-type: none"> - spadek udziału rolnictwa, a wzrost udziału usług w strukturze gospodarki, - duże nakłady przeznaczane na sferę badawczo-rozwojową w jednostkach naukowo-badawczych, - wysoki wskaźnik gęstości telefonicznej, szczególnie na obszarach wiejskich, - duża liczba szkół z pracownikami komputerowymi - wysoko specjalistyczna produkcja mleczarska, - baza rodzimych surowców niezbędnych do rozwoju przemysłu rolno-spożywczego, drzewnego, budowlanego, - kończący się proces restrukturyzacji przedsiębiorstw państwowych, - istnienie Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, - znaczący udział sektora prywatnego w wartości dodanej brutto, - bliskość aglomeracji warszawskiej 	<ul style="list-style-type: none"> - niskie nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach, - brak środków na sfinansowanie szkoleń i kursów dla pracowników, - niski poziom e-usług, - niski poziom wykorzystania Internetu, - mała liczba uczniów na jeden komputer z dostępem do Internetu, - słabe wykorzystanie potencjału naukowego, brak nowych ośrodków naukowo-badawczych, - niska efektywność gospodarki, - mała konkurencyjność regionu, - niska atrakcyjność inwestycyjna województwa, - niski poziom innowacyjności gospodarki, - niedostatecznie rozwinięta i nierównomiernie rozmieszczona sieć instytucji otoczenia biznesu, - zmniejszanie się liczby ludności, - niska aktywność regionu w eksporcie
Infrastruktura, w tym turystyczna	
<ul style="list-style-type: none"> - dobrze rozplanowany przestrzennie układ sieci transportowej, - czyste i mało zmienione działalnością człowieka środowisko naturalne – cały obszar województwa należy do Zielonych Płuc Polski, - dobrze rozwinięta sieć placówek oświatowych - korzystne warunki rozwoju agroturystyki 	<ul style="list-style-type: none"> - zły stan techniczny infrastruktury transportowej, - mała przepustowość podlaskich dróg, - brak terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą, - niedobór bazy turystycznej regionu, - niski poziom zagospodarowania odpadów, - niewystarczające nakłady finansowe na rozwój kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, - słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na obszarach wiejskich, - zły stan infrastruktury i wyposażenia placówek oświatowych
Wymiar przestrzenny, w tym obszary wiejskie	
<ul style="list-style-type: none"> - dobre zaplecze dla rozwoju przemysłu rolno-spożywczego, - dobrze rozwinięta sieć osadnicza, - przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców wsi w różnicowaniu działalności gospodarczej, - wybitne walory przyrodnicze i kulturowe regionu, w tym parki narodowe i krajobrazowe 	<ul style="list-style-type: none"> - słaba dostępność komunikacyjna regionu, - niski poziom kapitału w gospodarstwach i niedofinansowanie w rolnictwie, - nadmierne zatrudnienie w rolnictwie, - niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz niekorzystna struktura agrarna, - niska gęstość zaludnienia

Szanse	Zagrożenia
Kapitał ludzki i zasoby społeczne	
<ul style="list-style-type: none"> - wzrastająca rola organizacji pozarządowych w działaniach o charakterze społecznym, - efektywna współpraca administracji publicznej, trzeciego sektora i sektora prywatnego w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, - wzrost mobilności siły roboczej, - dostosowanie edukacji do potrzeb rynku pracy, - rozwój elastycznych i efektywnych form organizacji pracy oraz usług opiekuńczo-wychowawczych, - wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> - niekorzystne trendy demograficzne, w tym nadmierna emigracja ludności, - postępujące ubożenie określonych grup społecznych i rosnące różnice w poziomie życia, - emigracja dobrze wykształconych ludzi, - wzrost udziału ludzi w wieku poprodukcyjnym – starzenie się społeczeństwa
Konkurencyjność przedsiębiorstw, B+R, społeczeństwo informacyjne i sektor usług	
<ul style="list-style-type: none"> - wzrost potencjału podlaskich firm - efektywniejsza współpraca świata nauki i sektora prywatnego, w tym wzrost prywatnych i publicznych inwestycji w badania naukowe, - tworzenie nowych ośrodków naukowo-badawczych, szczególnie w sferze wysokich technologii, - rozwój e-usług i dostępu do sieci szerokopasmowej, - rozwój markowych produktów turystycznych - napływ inwestycji zewnętrznych, - rozwój współpracy z aglomeracją warszawską, - otwarcie gospodarki na współpracę międzynarodową, w tym rozwój współpracy przygranicznej, - intensyfikacja współpracy z regionami partnerskimi, - położenie przygraniczne, - rozwój gospodarstw towarowych, - rozwój działalności pozarolniczej na wsi 	<ul style="list-style-type: none"> - utrzymujący się niski udział nakładów finansowych na sferę B+R w przedsiębiorstwach, - małe zainteresowanie przedsiębiorców współpracą ze światem nauki, - pogłębiające się różnice w dostępie do Internetu – wzrost zagrożenia wykluczeniem cyfrowym - uszczelnienie granicy wschodniej dla polskich towarów, - wzrastający poziom zadłużenia gmin, - konflikty społeczne i ekologiczne przy lokalizacji inwestycji infrastrukturalnych, - utrzymująca się mała atrakcyjność inwestycyjna regionu połączona z niskim napływem do gospodarki inwestycji krajowych i zagranicznych
Infrastruktura, w tym turystyczna	
<ul style="list-style-type: none"> - realizacja rządowego programu budowy i modernizacji dróg i kolei, - uruchomienie nowych przejść granicznych, 	<ul style="list-style-type: none"> - pomijanie województwa przy planowaniu inwestycji krajowych, - niebezpieczeństwo nasilania się różnic między ochroną środowiska

<ul style="list-style-type: none"> - zwiększenie dostępu do sieci szerokopasmowej, - zwiększenie zainteresowania produkcją alternatywnych źródeł energii, - wprowadzanie nowych technologii bezpiecznych dla środowiska 	<p>a strategicznym dla regionu rozwojem społeczno-gospodarczym,</p> <ul style="list-style-type: none"> - centralizacja polityki rolnej przy ograniczaniu roli samorządu regionalnego
Wymiar przestrzenny, w tym obszary wiejskie	
<ul style="list-style-type: none"> - wzrastająca powierzchnia indywidualnych gospodarstw rolnych, - rozwój rynku produktów regionalnych, - wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w oparciu o programy pomocowe, - wykorzystanie przestrzennie zróżnicowanych obszarów dla rozwoju turystyki, w tym kwalifikowanej (m.in. przyrodniczej, kulturowej) 	<ul style="list-style-type: none"> - wyludnianie się obszarów we wschodniej części województwa, - niechęć inwestorów do inwestycji na obszarach wiejskich, w tym w sektorze pozarolniczym, - wzrost ubóstwa zwłaszcza wśród ludności małorolnej, - nierównomierny i niezadowalający rozwój peryferyjnych części województwa

Województwo podlaskie dysponuje wieloma atutami, od których racjonalnego wykorzystania zależy powodzenie podejmowanych działań w ramach określonych celów strategicznych i priorytetów. Głównym zadaniem, przed którym stoi samorząd wojewódzki jest konieczność optymalnego wykorzystania silnych stron oraz szans rozwojowych, jakie zdefiniowane są w poszczególnych obszarach. Projekcja kierunków rozwojowych wynikająca ze *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku* wymaga przy tym efektywnego ukierunkowania działań prorozwojowych przy jednoczesnym minimalizowaniu skutków istniejących słabości oraz zagrożeń w dalszym rozwoju regionu.

Podstawą oceny stopnia rozwoju regionu oraz określenia jego atrakcyjności gospodarczej, w tym atrakcyjności inwestycyjnej jest – w szczególności – opis stanu jego sytuacji makroekonomicznej oraz poziomu innowacyjności jako elementów, które najlepiej obrazują faktyczny rozwój gospodarczy województwa. Zdefiniowane słabości wskazują na niską efektywność gospodarki, w przeważającej części opartej na tradycyjnych gałęziach przemysłu i charakteryzującej się jednocześnie niskim poziomem innowacyjności stosowanych rozwiązań (choć wskazać jednocześnie można na wysoki i dynamiczny rozwój wysoko specjalistycznej produkcji mleczarskiej). Z drugiej strony, niedostatecznie rozwinięta oraz nierównomiernie rozmieszczona sieć instytucji otoczenia biznesu utrudnia efektywne osiągnięcie celów rozwojowych przez podmioty gospodarcze. Istniejące instytucje czy wyższe uczelnie nie zapewniają w sferze B+R niezbędnych do dalszego rozwoju podmiotów gospodarczych instrumentów innowacyjnych i nie dostarczają - w oczekiwanym stopniu - rozwiązań technologicznych. Zauważa się pozytywne elementy rozwoju, jak znaczący udział sektora prywatnego w wytwarzaniu wartości dodanej brutto czy wciąż wzrastający, pomimo relatywnie niskiej aktywności eksportowej na tle innych regionów, poziom eksportu. Wiele uwagi należy także poświęcić wsparciu sektora MSP, jako sektora podmiotów kreujących nowe miejsca pracy oraz zwiększających pozycję konkurencyjną regionu na rynku. Bilans pokazuje, iż de facto mamy do czynienia z ograniczoną konkurencyjnością całego regionu.

W nowym okresie programowania przewiduje się szereg działań ukierunkowanych na zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej regionu oraz wzrost napływu inwestycji krajowych i zagranicznych. W szczególności, co stanowi obecnie wielką barierę inwestycyjną, brak jest odpowiednich terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą, a podlaskie drogi charakteryzują się małą przepustowością. Atrakcyjność inwestycyjna regionów z punktu

widzenia kapitału zewnętrznego stanowi dziś jeden z najważniejszych elementów świadczących o wysokiej konkurencyjności. Korzyści w postaci nowych miejsc pracy czy powstawaniu infrastruktury okołoinwestycyjnej są dla rozwoju regionu niezwykle potrzebne.

Pozytywnymi elementami, z punktu widzenia zainteresowania inwestorów i rozwoju regionu, są wykwalifikowana kadra oraz wysoki udział ludzi w wielu produkcyjnym. W zestawieniu z niskimi kosztami pracy, rozwiniętym systemem kształcenia ustawicznego oraz planowanym efektywniejszym dostosowaniem profilów kształcenia do potrzeb rynku pracy w nowym okresie programowania, stanowić to może istotną wartość dodatnią z punktu widzenia działań prorozwojowych. Sprzyjać temu będzie także efektywniejsza współpraca administracji publicznej, trzeciego sektora i sektora prywatnego w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego oraz rozwój elastycznych i efektywnych form organizacji pracy oraz usług opiekuńczo-wychowawczych. Problem może stanowić nadmierna emigracja ludności województwa, szczególnie osób z wyższym wykształceniem oraz mała mobilność siły roboczej.

Problemem, z jakim należy się zmierzyć w sferze zasobów ludzkich województwa podlaskiego jest problem bezrobocia, przede wszystkim wśród ludności wiejskiej. Grupą szczególnego ryzyka wśród osób aktywnych zawodowo pozostających bez pracy są ludzie młodzi w przedziale 18-34 lata. W obliczu zmniejszającej się liczby ludności oraz emigracji ludzi w wieku produkcyjnym, w szczególności osób młodych, aktywne przeciwdziałanie wszystkich samorządów województwa podlaskiego będzie w tej sferze niezwykle istotne. Pomocna w tym zakresie oraz w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego będzie wzrastająca rola organizacji pozarządowych w działaniach o charakterze społecznym.

Zróżnicowanie narodowościowe i wyznaniowe społeczności zamieszkującej województwo podlaskie jest niezwykle ważnym elementem kultury regionu, jej atutem i mocną stroną, którą należy chronić i wspierać. Realizowane działania w tym zakresie, jak np.: konkursy, festiwale, przeglądy, wydawnictwa, konferencje, itd. przyczyniają się do wzajemnego poznania i zrozumienia, uczą postaw tolerancji i przyjaznego współistnienia narodów. Tworzą również dobre warunki do rozwoju współpracy i wymiany kulturalnej z zagranicą, szczególnie Białorusią, Litwą i Ukrainą.

Dużą szansę na rozwój województwa stanowi spadek udziału rolnictwa, a wzrost znaczenia sektora usług, w strukturze gospodarki. Pozytywny wpływ na region może mieć rozwój e-usług i większy dostęp do sieci szerokopasmowej, natomiast pogłębianie się różnic w dostępie do Internetu będzie oddziaływało w kierunku wykluczenia cyfrowego niektórych obszarów województwa. Pozytywne jest to, że jednostki badawczo – rozwojowe przeznaczają coraz większe nakłady na rozwój sfery B+R, niestety przedsiębiorstwa mają ograniczone środki na działalność innowacyjną i prowadzenie szkoleń i kursów dla pracowników. Zauważyć można jednak przestrzeń dla efektywniejszej współpracy świata nauki i sektora prywatnego, w tym wzrostu publicznych i prywatnych nakładów na badania naukowe oraz tworzenie nowych ośrodków naukowo-badawczych, szczególnie w sferze wysokich technologii.

Wśród szans rozwojowych, które determinują rozwój województwa podlaskiego jest dostępność komunikacyjna regionu. O ile województwo charakteryzuje się dobrym układem sieci transportowej i jej przestrzennym rozmieszczeniem, o tyle wciąż niezadowolający jest stan techniczny infrastruktury transportowej. Konsekwencją globalnego podejścia rządu do rozwiązania problemów komunikacyjnych kraju jest rządowy program budowy i modernizacji dróg, który będzie realizowany m.in. w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej oraz operacyjnych programach sektorowych na lata 2007-2013. Szereg inwestycji realizowanych na obszarze województwa podlaskiego w zakresie modernizacji i rozbudowy połączeń drogowych i kolejowych o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i wojewódzkim

pozwole polepszyć jakość połączeń komunikacyjnych województwa (Białystok przecinają dwie drogi krajowe o standardzie dróg ekspresowych, w tym jedna będąca częścią transeuropejskiego korytarza transportowego).

Poważnym ograniczeniem w tym wymiarze jest jednak niebezpieczeństwo nasilania się różnic między strategicznym dla regionu rozwojem społeczno-gospodarczym, w tym infrastrukturą transportową a ochroną środowiska. Niewątpliwym atutem regionu pozostaje czyste i mało zmienione działalnością człowieka środowisko naturalne. Wybitne walory zachowane w postaci parków narodowych i krajobrazowych są dowodem poszanowania wartości przyrodniczych. Projektowane działania zakładają wykorzystanie szans, jakie daje środowisko naturalne, poprzez zwiększenie zainteresowania produkcją alternatywnych źródeł energii oraz wprowadzanie nowych technologii bezpiecznych dla środowiska. Rozwój społeczno-gospodarczy uwzględniać będzie zatem z jednej strony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, troskę o dziedzictwo przyrody, a z drugiej konieczność zapewnienia naturalnej drogi rozwoju regionu.

Przyszłość województwa podlaskiego wiązać także należy z rozwojem turystyki. Podlasie stanowi m.in. naturalne zaplecze dla wypoczynku letniego oraz weekendowego. Ograniczeniem potencjału turystycznego regionu jest nie tylko niedobór bazy noclegowej i infrastruktury wypoczynkowej, ale także krótki okres jego atrakcyjności ograniczający się do miesięcy letnich. Poza istniejącymi walorami przyrody i dziedzictwa kulturowego zdefiniowana zatem została potrzeba ukierunkowania działań na wydłużenie sezonu turystycznego i tzw. zimowe otwarcie regionu. Stąd programowanie rozwoju województwa podlaskiego na lata 2007-2013 przewiduje inwestycje w tym obszarze. Ponadto, istotnym obszarem działania będzie zwiększenie dostępności regionu – z jednej strony poprzez rozbudowę infrastruktury transportowej – dla turystów z kraju i Unii Europejskiej, z drugiej – dla turystów przyjeżdżających z zachodniej i północno – wschodniej granicy, a także podróżujących tranzytem, dzięki planowanej rozbudowie infrastruktury granicznej. Planowanie rozwoju sektora turystycznego w województwie podlaskim obejmuje także poszerzenie oddziaływania polityki związanej z promocją markowych produktów turystycznych jako jakościowych znaków eksportowych regionu.

Szczególną uwagę należy też poświęcić problematyce rozwoju obszarów wiejskich. Znaczenie tej kwestii podkreśla fakt zaangażowania znacznego potencjału ludzkiego i ekonomicznego w województwie podlaskim właśnie w sferze rozwoju wsi i rolnictwa. Podstawową słabością obszarów wiejskich jest niewystarczająco rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna. W przypadku sfery infrastrukturalnej przejawia się to m.in. w niechęci inwestorów do inwestycji na obszarach wiejskich, w tym w sektorze pozarolniczym. W przypadku instrumentów polityki społecznej uderza niska jakość służby zdrowia oraz niedostatecznie rozwinięty rynek usług medycznych, choć jednocześnie można podkreślić funkcjonowanie względnie dobrze rozwiniętej infrastruktury edukacyjnej. Cele rozwoju obszarów wiejskich uwzględniać zatem będą przeciwdziałanie zróżnicowaniu w poziomie życia i dostępności do instrumentów infrastruktury społecznej i edukacyjnej, by możliwie najlepiej realizować zasadę równości szans.

Sfera ekonomiczna charakteryzuje się nadmiernym zatrudnieniem w rolnictwie, dotychczasowym niedofinansowaniem i niskim poziomem kapitału obecnego w gospodarstwach, a także niską jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej i niekorzystną strukturą agrarną. Z drugiej strony, silnie zaznaczona jest dobra pozycja zaplecza dla rozwoju przemysłu rolno-spożywczego (w tym mleczarskiego), co wynika nie tylko z czystości

środowiska naturalnego, ale także z dobrej organizacji produkcji i wprowadzenia wysokich standardów w gospodarstwach rolnych produkujących mleko. Stanowi to przykład nowoczesnego spojrzenia na kwestię produkcji rolnej i podnoszenia jej konkurencyjności na rynku krajowym i zagranicznym dla innych gałęzi produkcji rolnej i przetwórczej w województwie podlaskim. Ponadto, dobrze rozwinięte jest doradztwo rolnicze, korzystnie przedstawiają się warunki i perspektywy rozwoju agroturystyki w regionie, dynamicznie rozwija się rynek produktów regionalnych.

Jak się przewiduje, jednym z podstawowych zadań rozwojowych będzie zmiana struktury zatrudnienia na obszarach wiejskich. Dotychczasowy proces charakteryzuje się bowiem wzrastającą powierzchnią indywidualnych gospodarstw rolnych, prowadząc przy tym m.in. do rozwoju gospodarstw towarowych. Kierunki przemian powinny się więc koncentrować na wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich oraz wspieraniu postaw przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców wsi w różnicowaniu działalności gospodarczej, w tym tworzeniu warunków do powstawania nowych miejsc pracy w produkcji, usługach i handlu poza rolnictwem.

III. STRATEGIA REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013

W województwie podlaskim dokonano szczegółowej analizy sytuacji społeczno - gospodarczej i określono słabe i mocne strony regionu, co zostało następnie wykorzystane do sformułowania głównych kierunków rozwojowych z uwzględnieniem polityki Unii Europejskiej zawartej w odnowionej Strategii Lizbońskiej.

SPOSÓB DOCHODZENIA DO STRATEGII:

W wyniku szeroko zakrojonych konsultacji regionalnych oraz konsultacji międzyresortowych RPOWP przyjęto szereg zgłaszanych uwag do Programu, które miały wpływ na ostateczny wybór osi priorytetowych oraz alokacje finansowe na poszczególne priorytety i działania.

Na podstawie przeprowadzonej oceny Programu przed rozpoczęciem realizacji (ocena ex-ante) wraz z oceną spodziewanego efektu makroekonomicznego uznano, że w RPOWP na lata 2007-2013 trafnie dobrano obszary diagnostyczne i zidentyfikowano problemy rozwojowe regionu, jego potrzeby i towarzyszące temu wyzwania. Oceniono, że poprawnie opisane zostały zjawiska, które mogą wpływać (tak pozytywnie, jak i negatywnie) na dynamikę działań modernizacyjnych w regionie. W sposób relatywnie poprawny wskazano silne i słabe strony regionu, jak również skojarzone z nimi szanse i zagrożenia. Uwagi zawarte w ocenie zostały wykorzystane w toku dalszych prac nad Programem.

"Prognoza oddziaływania makroekonomicznego realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013" zawierająca wyniki symulacji dla najważniejszych kategorii ekonomicznych w okresie objętym przez RPO oraz dla siedmiu lat następnych, przy hipotetycznym założeniu, że gospodarka polska nie otrzymuje w tym okresie żadnych innych środków z funduszy unijnych oraz, że poziom absorpcji funduszy w ramach RPO wyniesie 100%, wskazuje na wzrost poziomu PKB dzięki realizacji RPOWP (poziom PKB będzie najniższy w trzech pierwszych latach wykorzystywania funduszy, po czym w latach kolejnych zacznie wzrastać osiągając swoje maksimum w 2015 r. wynoszące 3,4% powyżej poziomu referencyjnego /poziom referencyjny odnosi się do projekcji sytuacji ekonomicznej w przypadku braku środków/). Podobnie wygląda analiza wpływu na dynamikę PKB; największe zwiększenie dynamiki wzrostu PKB ma miejsce w 2013 r., gdy wynosi ona 0,65pp. Ponadto, prognoza wskazuje też na wzrost wielkości pozostałych wskaźników ekonomicznych takich jak: konsumpcja prywatna, nakłady inwestycyjne, zatrudnienie i wynagrodzenia realne, wydajność pracy, zasoby infrastruktury oraz kapitał rzeczowy.

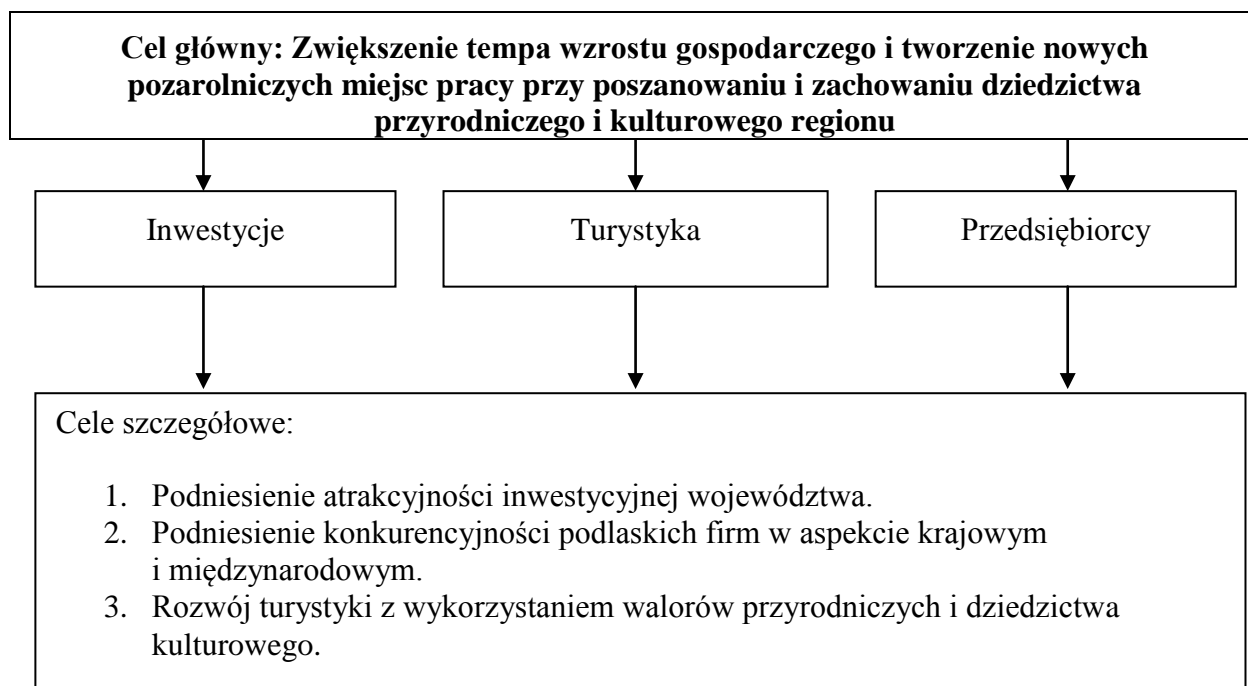
Wpływ programu na zasadę zrównoważonego rozwoju był przedmiotem strategicznej oceny oddziaływania na środowisko i konsultacji społecznych. Szereg rekomendacji z tym związanych zostało ujętych w programie operacyjnym.

STRATEGIA I CELE REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 wskazuje cele rozwoju wypływające bezpośrednio ze Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku skorelowane z założeniami strategicznych dokumentów szczebla krajowego i wspólnotowego.

Działania, jakie formułuje Strategia Programu skupiają się na zmianie strategii gospodarczej regionu poprzez zmniejszenie udziału zatrudnienia w rolnictwie charakteryzującym się niskim potencjałem innowacyjnym. W związku z tym należy dążyć do przesunięcia pracowników z sektora rolnictwa do gałęzi o wyższym poziomie efektywności ekonomicznej oraz wyższej innowacyjności i absorpcji środków na cele badawczo – rozwojowe. W celu efektywnego wykorzystania ograniczonych środków na rozwój regionu Strategia definiuje 3 obszary strategiczne, na których zostanie skupione wsparcie. Są to klastry: spożywczy, drzewny, maszynowy i potencjalny turystyczny.

Biorąc powyższe pod uwagę, sformułowany został cel główny oraz cele szczegółowe RPOWP 2007-2013:

Województwo podlaskie, z powodu nieefektywnej struktury gospodarki, jest jednym z najbardziej potrzebujących regionów Unii Europejskiej. Cel główny Programu wskazuje zatem na konieczność przyspieszenia rozwoju gospodarki województwa poprzez tworzenie nowych, pozarolniczych miejsc pracy (wzrost inwestycji zewnętrznych). RPOWP wskazuje trzy obszary o wysokiej efektywności i dużym potencjale innowacyjnym, których wsparcie daje szansę na utworzenie nowych miejsc pracy w trzech obszarach: inwestycje (wzrost inwestycji zewnętrznych) i przedsiębiorcy jako najistotniejsze czynniki wzrostu społeczno-gospodarczego regionu (wzrost inwestycji wewnętrznych) oraz turystyka jako dziedzina gospodarki, dla rozwoju której województwo posiada znaczny, nie w pełni wykorzystany potencjał inwestycyjny oparty na walorach przyrodniczo – krajobrazowo – kulturowych.

Słuszność wskazanych obszarów wsparcia potwierdza analiza przeprowadzona na potrzeby RPOWP przy zastosowaniu modelu makroekonomicznego Hermin, która prognozuje spadek udziału w strukturze wartości dodanej brutto do roku 2015 rolnictwa, łowiectwa, leśnictwa i rybactwa z 9% do 6% oraz wzrost udziału przetwórstwa przemysłowego z 18% do 25%.

Cel główny RPOWP wpisuje się w cel główny Strategii Rozwoju Kraju - *podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski, poszczególnych obywateli i rodzin*. Ambicją regionu jest osiągnięcie celu głównego poprzez uzyskanie wzrostu poziomu PKB na mieszkańca do wysokości 45,5 % według parytetu siły nabywczej w stosunku do średniej UE27, a także uzyskanie poprawy wartości podstawowych wskaźników społeczno-gospodarczych, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji Strategii Lizbońskiej.

Biorąc pod uwagę fakt, iż Podlaskie jest regionem typowo rolniczym gdzie sektor rolniczy cechuje przerost zatrudnienia, przy jednocześnie występującym bezrobociu oraz niskim stopniu towarowości produkcji, prognozowane tendencje mogą mieć pozytywny wpływ na rozwój tego regionu. Ponadto, województwo podlaskie charakteryzuje się jednym z najniższych poziomów rozwoju gospodarczego i udziału sektora przemysłu w wartości dodanej brutto. Prognoza wzrostu udziału przetwórstwa przemysłowego w strukturze wartości dodanej brutto pozwala przewidywać niwelowanie różnic między rozwojem podlaskiego a resztą kraju.

Tabela nr 15. Wskaźniki realizacji celu głównego RPO

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym	Zakładana wartość wskaźnika w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
1.Utworzone miejsca pracy brutto w wyniku realizacji programu, w tym:	szt.	0	3 667	4 400	Rocznie	system monitorowania RPOWP
- dla kobiet	szt.	0	1 870	2 250	Rocznie	system monitorowania RPOWP
- dla mężczyzn	szt.	0	1 797	2 150	Rocznie	system monitorowania RPOWP
- na obszarach wiejskich	szt.	0	916	1 100	Rocznie	system monitorowania RPOWP
2.Liczba nowo utworzonych miejsc pracy netto	szt.	0	14 020	14 020	Rocznie	Hermin
3.Koszt utworzenia jednego miejsca pracy	euro	0	173 495	152 850	Rocznie	system monitorowania RPOWP
4.Zmiana poziomu PKB w wyniku oddziaływania programu**	%	0	2,88	2,88	Rocznie	Hermin

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

** Utworzone miejsca pracy (netto) - oznaczają liczbę dodatkowo pracujących ogółem w efekcie wdrożenia RPO - różnica pomiędzy scenariuszami "z RPO" i "bez RPO". Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują stan na koniec 2013 roku (i ewentualnie 2015) - nie są to wielkości skumulowane. Wpływ realizacji programu na zmianę PKB - oznacza zmianę w poziomie PKB liczonego w cenach rynkowych stałych (w %) - różnica pomiędzy scenariuszami "z RPO" i "bez RPO". Oszacowane na podstawie modelu HERMIN wartości docelowe pokazują skumulowany wpływ RPO w 2013 (i ewentualnie 2015). Oszacowania modelu HERMIN bazują na założeniu określonego rozkładu płatności w RPO, według którego największe płatności są realizowane w roku 2013, natomiast w latach 2014 - 2015 następuje ich znaczący spadek."

- Realizacja celu głównego odbywać się będzie poprzez osiągnięcie trzech celów szczegółowych:
- w zakresie zwiększenia aktywności inwestycyjnej w regionie poprzez inwestycje infrastrukturalne głównie w sferze transportu, infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, środowiska i infrastruktury społecznej;
 - w zakresie podniesienia potencjału konkurencyjnego firm województwa podlaskiego poprzez wsparcie inwestycji w przedsiębiorstwach, tworzenie sprzyjającego otoczenia biznesu oraz potencjału naukowo-badawczego nastawionego na współpracę z sektorem przedsiębiorstw;
 - w zakresie rozwoju turystyki, opartej głównie na wartościach przyrodniczych, dziedzictwie kulturowym regionu poprzez szukanie nisz dla regionu na rynku turystycznym, które w najlepszy sposób wykorzystywałyby potencjał regionu. Inwestycje będą koncentrować się na stworzeniu zintegrowanego pakietu atrakcji turystycznych poprzez takie jego uzupełnianie, które skutkowałyby większą dywersyfikacją usług i wydłużeniu sezonu turystycznego w regionie.

Cel szczegółowy nr 1: Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

Pod względem atrakcyjności inwestycyjnej województwo podlaskie plasuje się na ostatnim miejscu w kraju. Według Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową region charakteryzuje się najgorszą w Polsce infrastrukturą gospodarczą, dostępnością transportową oraz zasobami i kosztami pracy. Ma to bezpośrednie przełożenie na najniższy w Polsce udział naszego regionu w inwestycjach zagranicznych.

Dla realizacji celu głównego programu wzrost inwestycji zewnętrznych jest jednym z trzech głównych obszarów tworzenia nowych, pozarolniczych miejsc pracy. Zaplanowane działania będą likwidować dwie podstawowe bariery atrakcyjności inwestycyjnej: dostępność transportowa i przygotowanie wysoko wykwalifikowanej kadry regionalnej, niezbędnej do tworzenia i dyfuzji innowacji, które decydują o długoterminowej konkurencyjności gospodarki regionalnej.

Rozwój infrastruktury drogowej to warunek niezbędny do zapewnienia łatwego i sprawnego dostępu do regionu. Poprawa sieci połączeń komunikacyjnych przyczyni się do rozwoju działalności gospodarczej, ułatwi dostęp do terenów wypoczynkowych i turystycznie atrakcyjnych oraz w dalszej perspektywie spowoduje wzrost zatrudnienia w województwie.

Z uwagi na położenie województwa podlaskiego przy granicy z Białorusią i Litwą inwestowanie w infrastrukturę drogową stwarza szansę dynamicznego rozwoju regionu leżącego wzdłuż istniejących i planowanych europejskich korytarzy transportowych, łączących Europę Środkową z krajami bałtyckimi.

Otwarcie podlaskiej przestrzeni powietrznej dla transportu lotniczego, poprzez rozwój odpowiedniej infrastruktury, uatrakcyjniłoby region dla polskich i zagranicznych inwestorów.

Tworząc region atrakcyjny inwestycjom planuje się wesprzeć działania zmierzające do tworzenia nowych oraz podnoszenia jakości istniejących terenów inwestycyjnych. Wspierane będzie kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych („greenfield”) wraz z drogami dojazdowymi w celu przyciągnięcia inwestorów z kraju i zagranicy.

Mimo, iż województwo podlaskie posiada duże zasoby pracy „zmagazynowane” w rolnictwie, to zapewnienie atrakcyjnej kadry dla inwestorów wymaga stworzenia infrastruktury społecznej, która będzie wykorzystywana do realizacji procesu przekwalifikowywania rolników w pracowników przemysłu i usług, odpowiedniego edukowania, ale również stworzenia zachęt do pozostania w regionie w postaci nowoczesnej infrastruktury kulturowej i zdrowotnej. Umożliwiłyby to także podniesienie ogólnego poziomu życia mieszkańców.

Utworzenie nowoczesnej bazy dydaktycznej jest odpowiedzią na zapotrzebowanie wysoko wykwalifikowanej kadry specjalistów z różnych dziedzin gospodarki. Realizacja celu odbywać się będzie poprzez modernizację i jak najlepsze wyposażenie placówek oświatowych na różnych poziomach kształcenia.

Uzupełnieniem systemu oświatowego będzie dobrze rozwinięta i zmodernizowana sieć placówek kultury, zapewniająca stały proces rozwoju intelektualnego mieszkańców województwa.

Kolejnym elementem wpływającym na wysoką wydajność i efektywność pracowników regionu jest nowoczesna, dobrze wyposażona, świadcząca wysoko specjalistyczne usługi sieć placówek służby zdrowia.

Realizacja zamierzonych działań pozytywnie wpłynie na rozwój i podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu. Wzmocni jednocześnie tworzący się najsilniejszy ośrodek metropolitalny w północno-wschodniej Polsce - Białystok, jako regionalne centrum biznesu, administracji, edukacji, kultury, handlu i usług.

Ten cel szczegółowy będzie wdrażany poprzez następujące osie priorytetowe:

- I Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie
- II Rozwój infrastruktury transportowej
- VI Rozwój infrastruktury społecznej

Tabela nr 16. Wskaźniki realizacji Celu 1

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym*	Zakładana wartość wskaźnika w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
5.Oszczędność czasu na nowych i zrekonstruowanych drogach w przewozach pasażerskich i towarowych	euro/rok	0	12 600 000	12 600 000	rocznie	Beneficjent
6.Poprava rentowności w przewozach pasażerskich na trasach obsługiwanych przez wymienione jednostki taboru kolejowego	euro	0	11 000 000	18 000 000	rocznie	Beneficjent
7.Wartość nowych inwestycji zagranicznych wykreowanych dzięki	mln euro	0	7,6	7,6	rocznie	IZ, Hermin

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym*	Zakładana wartość wskaźnika w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
wsparciu w ramach programu						
8.Powierzchnia udostępnionych terenów inwestycyjnych	ha	0	70	70	rocznie	Beneficjent

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

Cel szczegółowy nr 2: Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym

Województwo podlaskie charakteryzuje się znaczącym udziałem sektora małych i średnich przedsiębiorstw (głównie mikro) w ogólnej liczbie prywatnych podmiotów w gospodarce regionu oraz ich znaczącym udziałem w wytwarzaniu regionalnego PKB. Tę grupę przedsiębiorców cechuje niska innowacyjność, niskie wydatki na badania, niskie wydatki na promocję, znikomy eksport. Celem Programu będzie zatem wsparcie procesu zwiększania potencjału przedsiębiorców poprzez likwidację zidentyfikowanych barier rozwojowych.

Kluczem do podniesienia konkurencyjności podlaskich firm jest innowacja. Szybkie tempo rozwoju techniki i nowoczesnych technologii sprawia, że tylko przedsiębiorstwa innowacyjne mogą zaistnieć i utrzymać się na rynku, stąd niezwykle istotnym elementem wsparcia mają być działania wzmacniające konkurencyjność innowacyjną podlaskich przedsiębiorstw.

Ponadto, przewiduje się, że wzmocnienie związku nauki z biznesem zaktywizuje sektor MSP do wykorzystywania nowych technologii, poprawi warunki rozwoju małych przedsiębiorstw zlokalizowanych przy szkołach wyższych i instytucjach naukowo – badawczych, doprowadzi do rozwoju systemów informacyjnych, a w efekcie do trwałego wzrostu gospodarczego. Spowoduje też powstanie załączków sprawnego systemu pobudzania, transferu i promocji innowacji.

Elementem hamującym rozwój podlaskich przedsiębiorstw są trudności w dostępie do tanich środków finansujących dalsze inwestycje. Stąd też istnieje konieczność rozbudowy systemu funduszy m.in. poręczeniowych i pożyczkowych na poziomie regionalnym.

Ważnym źródłem zdobywania kapitału będzie też bezpośrednie wsparcie dotacyjne na inwestycje zwiększające potencjał MŚP.

Wsparcie powinny otrzymać też działania promocyjne MŚP oraz promocja gospodarcza regionu w celu ułatwienia wejścia naszych produktów na rynki zagraniczne.

Ważnym elementem wspierającym eksport będzie też rozwój dostępu do Internetu i e-usług, co pozwoli na oferowanie naszych produktów i usług poprzez sieć internetową na całym świecie, a tym samym przełamanie bariery peryferyjności.

Kierowane środki publiczne w ramach Programu na budowanie potencjału podlaskich firm powinno przynieść efekt mnożnikowy w postaci zwiększania się w strukturze przedsiębiorstw firm dużych o większej innowacyjności.

Ten cel szczegółowy będzie realizowany poprzez następujące osie priorytetowe:

- I Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie
- IV Społeczeństwo informacyjne

Tabela nr 17. Wskaźniki realizacji Celu 2

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym*	Zakładana wartość wskaźnika w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
9.Dodatkowe inwestycje wykreowane dzięki wsparciu	mln euro	0	137	155	rocznie	IZ
10.Liczba projektów realizowanych w oparciu o patent	szt.	0	15	20	rocznie	IZ
11.Wartość eksportu podlaskich firm wspartych w ramach programu	mln euro	0	40	55	rocznie	Beneficjent

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

Cel szczegółowy 3: Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego

Województwo podlaskie, leżące w obszarze Zielonych Płuc Polski, to teren szczególny ze względu na bogactwo środowiska naturalnego. Czystość powietrza i niewielka, w porównaniu do innych regionów Unii Europejskiej, ingerencja człowieka w środowisko nadaje tym obszarom odpowiednią specyfikę oraz poczucie wyjątkowego klimatu i unikatowego charakteru. Specyfikę temu obszarowi nadaje także występująca tu różnorodność, a niekiedy i unikatowość różnych gatunków roślin i zwierząt. Szczególny wymiar ochrony przyrody przejawia się w istniejących parkach narodowych i krajobrazowych, rezerwach przyrody i innych obszarach chronionego krajobrazu. Cenna pod względem przyrodniczym bioróżnorodność objęta została także ochroną w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000, obejmując w ramach obszarów specjalnej ochrony ptaków oraz specjalnych obszarów ochrony siedlisk ok. 26,2% powierzchni województwa.

Unikatowe warunki przyrodnicze stwarzają liczne możliwości uprawiana turystyki, jak choćby tradycyjnej turystyki historycznej i dziedzictwa kulturowego, przyrodniczej, wodnej czy specyficznego rodzaju rekreacji tj. lecznictwa i turystyki uzdrowiskowej.

Ograniczone możliwości zwiększenia wykorzystania istniejącego potencjału regionu, zwłaszcza w zakresie dominującej w województwie podlaskim turystyki przyrodniczo-krajoznawczej, wynikające z krótkiego sezonu turystycznego oraz stanu bazy infrastrukturalnej. Sezon turystyczny niemal pokrywa się z okresem wakacyjnym, obejmując okres jedynie od maja/czerwca do końca września. Natomiast ograniczenia natury infrastrukturalnej obejmują zarówno elementy bazy noclegowej, niejednokrotnie nieadekwatnej do potrzeb turystów, w szczególności w odniesieniu do bazy o podwyższonym standardzie, jak również infrastruktury towarzyszącej uprawianiu sportów, w tym sportów zimowych czy wykorzystywaniu okresu turystycznego w sposób aktywny. W obu przypadkach dotyczy to jednocześnie ich nierównomiernego rozmieszczenia w regionie.

Podstawowe cele rozwojowe mają być zatem ukierunkowane na udostępnienie województwa podlaskiego turystom w dłuższej perspektywie czasowej poprzez wydłużenie sezonu turystycznego. Środkiem do osiągnięcia zakładanych celów będzie realizacja działań i projektów przede wszystkim z zakresu udostępniania odrestaurowanych i wyremontowanych obiektów dziedzictwa historycznego i kulturowego, a także tworzenia zaplecza noclegowego i infrastruktury towarzyszącej oraz bazy rekreacyjnej i wypoczynkowej, a także inwestycje w podstawową infrastrukturę techniczną, jaką są sieci drogowe, wodociągowe, kanalizacyjne itp. obszarów wiejskich.

Istotnym i stałym elementem strategii rozwoju turystycznego regionu jest także rozwój alternatywnej turystyki na bazie wielokulturowej tradycji regionu, ale także perspektywiczne kierunki sektora turystycznego np.: lecznictwa uzdrowiskowego czy turystyki biznesowej. Także w tym obszarze wsparcie koncentrowane będzie na rozwijaniu inicjatyw i przedsięwzięć zwiększających atrakcyjność turystyczną województwa podlaskiego.

Ten cel szczegółowy będzie wdrażany poprzez następujące osie priorytetowe:

- III Rozwój turystyki i kultury
- V Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

Tabela nr 18. Wskaźniki realizacji Celu 3

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym*	Zakładana wartość wskaźnika w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
12.Liczba turystów odwiedzających region, - w tym zagranicznych	osoby	398 271 85 981	500 000 100 000	500 000 100 000	rocznie	GUS, POT
13.Liczba miejsc noclegowych w obiektach turystycznych wygenerowanych w ramach realizacji programu.	szt.	0	1 840	2 000	rocznie	Beneficjent

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

Powiązania strategii Programu z osiami priorytetowymi

Wykres na następnej stronie pokazuje graficzne relacje pomiędzy strategią RPOWP a następującymi osiami priorytetowymi:

- Oś Priorytetowa I** Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie
- Oś Priorytetowa II** Rozwój infrastruktury transportowej
- Oś Priorytetowa III** Rozwój turystyki i kultury
- Oś Priorytetowa IV** Społeczeństwo informacyjne
- Oś Priorytetowa V** Rozwój infrastruktury ochrony środowiska
- Oś Priorytetowa VI** Rozwój infrastruktury społecznej
- Oś Priorytetowa VII** Pomoc techniczna

CEL GŁÓWNY REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 – 2013

Zwiększenie tempa wzrostu gospodarczego i tworzenie nowych pozarolniczych miejsc pracy przy poszanowaniu i zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu

CELE SZCZEGÓŁOWE REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 – 2013

Cel 1.
Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa

Cel 2.
Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym

Cel 3.
Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego

OSIE PRIORYTETOWE REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 - 2013

OŚ I Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie
OŚ II Rozwój infrastruktury transportowej
OŚ VI Rozwój infrastruktury społecznej

OŚ I Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie
OŚ IV Społeczeństwo informacyjne

OŚ III Rozwój turystyki i kultury
OŚ V Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

OŚ VII Pomoc techniczna

POWIĄZANIE STRATEGII PROGRAMU Z STRATEGICZNYMI WYTYCZNYMI WSPÓLNOTY, NARODOWYMI STRATEGICZNYMI RAMAMI ODNIESIENIA ORAZ KRAJOWYM PROGRAMEM REFORM

Programy współfinansowane przez politykę spójności powinny dążyć do kierowania środków na następujące trzy priorytety, które zostały zawarte w Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla Spójności:

- poprawę **atrakcyjności Państw Członkowskich, regionów i miast** poprzez poprawę dostępności, zapewnienie odpowiedniej jakości i poziomu usług, oraz zachowanie ich potencjału środowiskowego;
- wsparcie **innowacyjności, przedsiębiorczości** i wzrostu **gospodarki opartej na wiedzy** poprzez zdolności w zakresie badań i innowacyjności, łącznie z nowymi technikami informacyjno-komunikacyjnymi; oraz
- tworzenie **większej liczby lepszych miejsc pracy** poprzez zachęcanie większej liczby osób do podjęcia zatrudnienia lub rozpoczęcia działalności gospodarczej, poprawę adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki.

Na poziomie krajowym opracowane zostały Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, dokument realizujący założenia Strategicznych Wytycznych Wspólnoty, którego głównym celem jest **tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.**

W perspektywie finansowej 2007-2013 instrumentami realizacji polityki spójności będą: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Społeczny oraz Fundusz Spójności (programowany łącznie z EFS i EFRR). Zgodnie z NSRO, w Polsce priorytety spójności UE będą realizowane przez 5 sektorowych programów operacyjnych i 16 programów regionalnych:

- PO Infrastruktura i środowisko (finansowanie z EFRR i FS), gdzie głównymi obszarami wsparcia są infrastruktura transportowa, środowiskowa i energetyczna oraz rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego,
- PO Kapitał ludzki (finansowanie z EFS), w którym wsparcie uzyskają poza projektami z zakresu edukacji, integracji społecznej i walki z bezrobociem również przedsięwzięcia dotyczące promocji zdrowia,
- PO Innowacyjna gospodarka (finansowanie z EFRR), w ramach którego będzie udzielana pomoc przedsiębiorcom, poprzez dotacje inwestycyjne, ale także wsparcie dla rozwoju nowoczesnych technologii i sfery badawczo-rozwojowej,
- PO Rozwój Polski Wschodniej (finansowanie z EFRR), w ramach którego specjalne wsparcie uzyskują najbiedniejsze regiony Polski Wschodniej,
- PO Europejskiej Współpracy Terytorialnej - EWT (finansowanie z EFRR), stanowiące pakiet programów współpracy przygranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej,
- regionalne programy operacyjne (finansowanie z EFRR), które wspierać będą projekty ukierunkowane na podnoszenie konkurencyjności regionów, a więc przede wszystkim inwestycje w rozwój technologiczny, wsparcie przedsiębiorczości, budowa społeczeństwa informacyjnego, inwestycje w turystykę i kulturę, transport, infrastrukturę zdrowia i społeczną, a także inwestycje w ochronę środowiska.

W okresie programowania 2007-2013 finansowanie rozwoju obszarów wiejskich będzie głównie wspierane z budżetu Wspólnej Polityki Rolnej poprzez stworzony w tym celu nowy instrument finansowy, tj. Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013. Z kolei finansowanie sektora rybackiego będzie wspierane z budżetu Wspólnej Polityki Rybackiej i „obsługiwane” przez stworzony w tym celu nowy instrument finansowy, tj. Europejski Fundusz Rybacki w ramach Programu Operacyjnego Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013.

Zamieszczona poniżej tabela przedstawia współzależność między celami SWW, Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia a celami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013, pokazuje które cele RPOWP realizują poszczególne cele NSRO. Widzimy, że realizacja celów szczegółowych SWW i NSRO (finansowanego w ramach EFRR) przebiegać będzie w ramach celów RPOWP.

Drugi graf uszczegóławia obraz na poziomie Programu pokazując, które osie priorytetowe RPOWP przyczyniają się bezpośrednio do realizacji/wypełnienia jakich celów RPOWP. Każdemu celowi przyporządkowanych jest kilka osi priorytetowych.

Tabela 19. Relacja między priorytetami określonymi w SWW a horyzontalnymi celami szczegółowymi NSRO i RPOWP

STRATEGICZNE WYTYCZNE WSPÓLNOTY		NARODOWE STRATEGICZNE RAMY ODNIESIENIA	REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013
ZWIĘKSZENIE ATRAKCYJNOŚCI EUROPY I JEJ REGIONÓW POD WZGLĘDEM INWESTYCJI I ZATRUDNIENIA			
1.1.1	Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej	Cel 3 Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski	Cel 1. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa
1.1.2	Wzmacnianie synergii między ochroną środowiska a wzrostem		
1.1.3	Podjęcie kwestii intensywnego wykorzystywania tradycyjnych źródeł energii w Europie		
POPRAWA POZIOMU WIEDZY I INNOWACYJNOŚCI NA RZECZ WZROSTU			
1.2.1	Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji na BRT	Cel 4. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług	Cel 2. Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym
1.2.2	Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości		
1.2.3	Promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich		
1.2.4	Poprawa dostępu do finansowania		
ZWIĘKSZENIE LICZBY I POPRAWA JAKOŚCI MIEJSC PRACY			
1.3.1	Przyciągnięcie na rynek pracy i przedłużenie aktywności zawodowej większej liczby osób oraz modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego	Cel 2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej	Cel 1. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa
1.3.2	Zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw oraz elastyczności rynków pracy		

1.3.3	Zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i poprawę kwalifikacji		
1.3.4	Zdolności administracyjne	Cel 1. Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa	-
1.3.5	Wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia pracowników	Cel 2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej	Cel 2. Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym
TERYTORIAŁNY WYMIAR POLITYKI SPÓJNOŚCI			
2.1	Wkład miast we wzrost i zatrudnienie	Cel 5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	Cel 1. Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa
2.2	Wspieranie zróżnicowania gospodarczego obszarów wiejskich, obszarów rybołówstwa oraz obszarów o niekorzystnym położeniu ze względu na warunki przyrodnicze.	Cel 6. Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich	Cel 3. Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego
2.4	Współpraca transgraniczna	Cel 5. Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	
2.5	Współpraca ponadnarodowa		
2.6	Współpraca międzyregionalna		

Tabela 20. Zgodność celów RPOWP na lata 2007-2013 z Krajowym Programem Reform (KPR)

Powiązanie celów szczegółowych Programu z zapisami Krajowego Programu Reform na lata 2005-2008 na rzecz realizacji Strategii Lizbońskiej przedstawiono w tabeli poniżej:

Priorytety KPR	Obszary tematyczne RPOWP	Cele szczegółowe RPOWP
Rozwój przedsiębiorczości	- wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie	- podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym
Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw	- wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie - społeczeństwo informacyjne - rozwój infrastruktury ochrony środowiska	- podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym
Rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych	- rozwój infrastruktury transportowej - rozwój infrastruktury ochrony środowiska	- podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa - rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego
Tworzenie i utrzymanie nowych miejsc pracy oraz zmniejszanie bezrobocia	- wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie - rozwój turystyki i kultury	- podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym - podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa - rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego
Poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw poprzez inwestowanie w kapitał ludzki	- społeczeństwo informacyjne - wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie	- podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym

Demarkacja pomiędzy programami

W celu wyeliminowania ewentualnego nakładania się interwencji poszczególnych programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, EFRROW i EFR, Instytucja Zarządzająca będzie stosować się do zapisów „Linii demarkacyjnej pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej” – dokumentu akceptowanego przez Komitet Koordynacyjny NSRO. Ww. dokument szczegółowo określa kryteria rozgraniczające (demarkację), które opierają się głównie na: zasięgu terytorialnym działań, wartości projektów, rodzaju beneficjenta, itd. Dokument ten jest efektem uzgodnień wszystkich instytucji zaangażowanych w programowanie rozwoju na lata 2007-2013.

Komitet Koordynujący NSRO powoła grupę roboczą, złożoną z przedstawicieli wszystkich instytucji zarządzających programami finansowanymi ze środków EFRR, EFS, EFRROW i EFR. Zadaniem powyższej grupy roboczej będzie opracowanie propozycji mechanizmów kontroli krzyżowej dla inwestycji wspieranych w ramach poszczególnych programów (np. odpowiednie pytania we wnioskach o dofinansowanie, kontrole na próbie projektów, wspólny dostęp do baz danych). Celem ww. działań będzie unikanie podwójnego finansowania projektów i zagwarantowanie przestrzegania ustalonej linii demarkacyjnej.

Mechanizmy koordynacji

Dla zapewnienia przestrzegania demarkacji między RPOWP a pozostałymi programami operacyjnymi na etapie ich realizacji, zapewnione zostaną następujące narzędzia koordynacji:

1. Komitet Koordynacyjny NSRO (w którym uczestniczyć będą również przedstawiciele IZ PROW oraz IZ Programu Operacyjnego Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich);
2. Komitety Monitorujące RPO oraz Podkomitety Monitorujące PO KL;
3. Cross-checking projektów,
4. Oświadczenia beneficjentów.

Ponadto, koncentracja instytucji zaangażowanych we wdrażanie RPO, komponentu regionalnego PO KL, EWT oraz niektórych działań PROW w Urzędzie Marszałkowskim, sprzyjać będzie zapobieganiu podwójnemu finansowaniu oraz optymalizacji wdrażania wszystkich programów.

Powiązania Programu ze Strategią rozwoju województwa

Kolejnym ważnym dokumentem wykorzystanym przy formułowaniu celu głównego oraz celów szczegółowych Regionalnego Programu Operacyjnego była Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku, której misja brzmi: **Województwo podlaskie regionem aktywnego i zrównoważonego rozwoju z wykorzystaniem walorów środowiska naturalnego, wielokulturowej tradycji i położenia przygranicznego.** Cele szczegółowe Strategii skupiają się na podniesieniu atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa, konkurencyjności podlaskich firm oraz rozwoju zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami lokalnego rynku pracy. Są one realizowane poprzez 3 priorytety ingerujące w infrastrukturę techniczną, społeczną i bazę ekonomiczną województwa. Realizacja Strategii pozwoli na zwiększenie spójności społeczno – ekonomicznej i konkurencyjności regionu

poprzez stworzenie warunków do pełniejszego wykorzystania jego potencjału oraz wzmocni rozwój funkcji metropolitalnych Białegostoku – stolicy i najprężniej rozwijającego się miasta regionu.

Schemat nr 5. Realizacja celów Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r. w poszczególnych Programach Operacyjnych oraz PROW

PROGRAMY OPERACYJNE CELE SZCZEGÓŁOWE SRWP	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013	PO Innowacyjna Gospodarka	PO Infrastruktura i Środowisko	PO Kapitał Ludzki	PO Rozwój Polski Wschodniej	Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej (dokumenty w trakcie programowania)	PO Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich na lata 2007-2013	PROW
Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa	X	X	X	X	X			
Rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy	X			X				
Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym	X	X		X			X	
Ochrona środowiska naturalnego	X		X			X		
Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego	X		X	X		X		
Wykorzystanie przygranicznego i transgranicznego położenia województwa						X		
Rozwój rolnictwa i tworzenie warunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi	X			X				X

Relacje pomiędzy strategią Programu i osiami priorytetowymi, a częścią diagnostyczną Programu

Tabela 21. Powiązanie celów RPOWP z diagnozą sytuacji w regionie

Osie priorytetowe RPOWP	Przesłanki wynikające z diagnozy sytuacji w regionie
Cel 1 Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa	
Oś I Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie	<ul style="list-style-type: none"> - brak odpowiednich terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą
Oś II. Rozwój infrastruktury transportowej	<ul style="list-style-type: none"> - zły stan techniczny infrastruktury transportowej - mała przepustowość podlaskich dróg - słaba dostępność komunikacyjna regionu - pomijanie województwa przy planowaniu inwestycji krajowych - nierównomierny i niezadowalający rozwój peryferyjnych części województwa
Oś VI. Rozwój infrastruktury społecznej	<ul style="list-style-type: none"> - słabe wyposażenie służby zdrowia oraz niedostatecznie rozwinięty rynek usług medycznych na obszarach wiejskich - niewystarczające nakłady finansowe na rozwój kultury i ochronę dziedzictwa kulturowego - zły stan infrastruktury i wyposażenia placówek oświatowych - niekorzystne trendy demograficzne, w tym nadmierna emigracja ludności - słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na obszarach wiejskich - słabe dostosowanie profili kształcenia do zmieniających się potrzeb rynku pracy
Cel 2 Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym	
Oś I. Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie	<ul style="list-style-type: none"> - niska atrakcyjność inwestycyjna regionu połączona z niskim poziomem innowacyjności gospodarki - niedostatecznie rozwinięta i nierównomiernie rozmieszczona sieć instytucji otoczenia biznesu - niska aktywność regionu w eksporcie - brak terenów uzbrojonych pod działalność gospodarczą - utrzymująca się mała atrakcyjność inwestycyjna regionu połączona z niskim napływem do gospodarki inwestycji krajowych i zagranicznych - niskie nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach - słabe wykorzystanie potencjału naukowego, brak nowych ośrodków naukowo-badawczych - brak środków na sfinansowanie szkoleń i kursów dla pracowników - pozostawanie bez pracy znacznego odsetka osób aktywnych zawodowo w szczególności z grupy wiekowej 18 - 34 lata - emigracja dobrze wykształconych ludzi - nadmierne zatrudnienie w rolnictwie - wzrost ubóstwa zwłaszcza wśród ludności małorolnej - niekorzystne trendy demograficzne, w tym nadmierna emigracja ludności

Oś. IV. Społeczeństwo informacyjne	<ul style="list-style-type: none"> - niski poziom wykorzystania Internetu - niski poziom e-usług - pogłębiające się różnice w dostępie do Internetu – wzrost zagrożenia wykluczeniem cyfrowym - mała liczba uczniów na jeden komputer z dostępem do Internetu
Cel 3 Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego	
Oś III. Rozwój turystyki i kultury	<ul style="list-style-type: none"> - niedobór bazy turystycznej regionu - zły stan infrastruktury i wyposażenia jednostek - słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na obszarach wiejskich - niski poziom kapitału w gospodarstwach i niedofinansowanie w rolnictwie - nadmierne zatrudnienie w rolnictwie - niska jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz niekorzystna struktura agrarna
Oś V. Rozwój infrastruktury ochrony środowiska	<ul style="list-style-type: none"> - niebezpieczeństwo nasilania się różnic między ochroną środowiska a strategicznym dla regionu rozwojem społeczno-gospodarczym - słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na obszarach wiejskich - niski poziom zagospodarowania odpadów - zły stan infrastruktury i wyposażenia jednostek

ZASADY REALIZACJI RPOWP

Tworząc założenia funkcjonowania Programu zostały zachowane zasady i wartości wynikające z przyjętego systemu uregulowań prawnych, wspólnotowych i krajowych:

Koncentracja

W celu realizacji celów RPOWP wydatkowanie środków finansowych skupia się na świadomie wybranych dziedzinach, dążąc do wzrostu gospodarczego oraz wzrostu zatrudnienia. Dla zapewnienia koncentracji środków zdefiniowano w Programie główne klastry gospodarki województwa. Inwestycje wpływające na rozwój klastrów będą miały pierwszeństwo w dostępie do środków.

Wymiar miejski

Województwo podlaskie dysponuje bardzo rozproszoną siecią osadniczą z niewielką liczbą większych miast takich jak Białystok, Łomża czy Suwałki. W odróżnieniu od innych regionów, Podlaskie nie należy do regionów przemysłowych o koncentracji przemysłu ciężkiego, w związku z tym miasta nie posiadają problemów obszarów poprzemysłowych i zdegradowanych, w których należałoby podjąć wysiłki rewitalizacyjne. Dlatego Program nie będzie zawierał zintegrowanych działań w zakresie zrównoważonego rozwoju miast ujętych w art. 9 Rozporządzenia Rady Europejskiej dotyczącego Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (1080/2006). Podobnie, region nie zamierza wspierać mieszkalnictwa społecznego. Region nie planuje także wprowadzenia inicjatywy JESSICA w tym okresie programowania.

W związku z tym, w Programie nie zdefiniowano specjalnego priorytetu dla miast, tylko zakładane cele i obszary wsparcia w ramach tematycznych osi priorytetowych preferują ośrodki miejskie, poprzez:

- wprowadzenie priorytetów regionalnych z ograniczeniem minimalnej wielkości projektu,
- przeznaczenie większości środków na wsparcie innowacyjności, infrastruktury społecznej, głównych ciągów komunikacyjnych, przygotowania dokumentacji niezbędnej do rozpoczęcia procesu budowy regionalnego portu lotniczego.

Jednocześnie RPOWP będzie uzupełnieniem PO RPW w realizacji celu rozwoju funkcji metropolitalnych Białegostoku oraz pozostałych ośrodków miejskich.

Trwały i zrównoważony rozwój (*sustainable development*)

Podstawową zasadą przy realizacji celów RPOWP było znalezienie konsensusu pomiędzy efektywnością ekonomiczną podejmowanych działań a wymogami związanymi z promocją zasad zrównoważonego rozwoju przy zachowaniu walorów środowiska naturalnego.

Realizacja celów RPOWP ukierunkowana jest na osiągnięcie wzrostu gospodarczego przy jednoczesnym ograniczaniu negatywnych skutków rozwoju poprzez zachowanie walorów środowiska naturalnego i ładu przestrzennego.

W strukturze Instytucji Zarządzającej funkcjonował będzie Menedżer ds. zrównoważonego rozwoju odpowiedzialny za utrzymywanie bieżących kontaktów z przedstawicielami organów środowiskowych oraz organizacji ekologicznych, którzy będą uczestniczyć w pracach Komitetu Monitorującego oraz z którymi będą konsultowane kwestie środowiskowe dotyczące przygotowania, oceny i realizacji projektów w ramach Programu

Natura 2000

Projekty współfinansowane w ramach programu operacyjnego będą w pełni zgodne z postanowieniami dyrektyw o ochronie siedliskowej i ptasiej. W fazie wyboru projektów zostaną zastosowane odpowiednie kryteria kwalifikacyjne celem zagwarantowania, że projekty spełniają wymagania określone przez wyżej wymienione dyrektywy. Współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na potencjalne obszary Natura 2000 (tzn. te obszary, które w opinii Komisji Europejskiej powinny zostać wyznaczone 1 maja 2004 roku, ale nie zostały wyznaczone przez Polskę), nie będzie dozwolone.

Pomoc publiczna/projekty generujące dochód/zamówienia publiczne

Instytucja Zarządzająca zapewni, iż jakakolwiek pomoc publiczna przyznana w ramach RPOWP będzie zgodna z zasadami udzielania pomocy publicznej obowiązującymi w chwili jej przyznania.

Projekty generujące dochody powinny stosować się do Artykułu 55 Rozporządzenia Rady (WE) NR 1083/2006.

Instytucja Zarządzająca zapewni, że zamówienia publiczne, w tym udzielone koncesje, związane z projektami finansowanymi z pomocy Funduszy Strukturalnych są zgodne z Dyrektywą 2004/17WE, 2004/18/WE, Rozporządzeniem WE Numer 1564/2005 lub stosownymi postanowieniami Traktatu.

Partnerstwo, równość szans kobiet i mężczyzn oraz zasada niedyskryminowania

Realizacja Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego, na każdym etapie prac nad Programem (planowanie, wdrażanie i monitorowanie pomocy), opiera się na stosowaniu zasady partnerstwa. Swoje wkład do przygotowania Programu wnieśli - obok jednostek samorządu terytorialnego - również partnerzy społeczni i gospodarczy, organizacje pozarządowe i inni partnerzy uczestniczący w konsultacjach społecznych.

Podstawową zasadą na każdym etapie realizacji Programu jest niedyskryminowanie osób ze względu na jakiegokolwiek okoliczności jak np. płeć, rasa, pochodzenie, religia, światopogląd, wiek czy orientacja seksualna. Zapewnione zostaną mechanizmy zapewniające przy realizacji Programu równe traktowanie kobiet i mężczyzn. Zasada niedyskryminowania będzie miała szczególne zastosowanie przy wyborze projektów do sfinansowania w ramach RPOWP. Na etapie monitorowania i sprawozdawczości oraz oceny, o ile pozwalać na to będzie charakter pomocy, dane będą przedstawiane w podziale na płeć.

Efektywność energetyczna

Realizacja celów RPOWP poprzez poszczególne priorytety wpisuje się w Politykę Energetyczną Polski do 2025 roku i długofalowe kierunki działań określone w tym dokumencie: 1. Zdolności wytwórcze krajowych źródeł paliw i energii. 4. Efektywność energetyczna gospodarki 5. Ochrona środowiska. 6. Wzrost odnawialnych źródeł energii. Strategia Programu realizowana będzie w tym zakresie poprzez zwiększenie efektywności wytwarzania oraz wykorzystania energii, a także poprzez uczynienie z efektywności energetycznej jednego z głównych kryteriów oceny działań we wszystkich priorytetach.

Działania bezpośrednie obejmą wsparcie wytwarzania energii odnawialnej (wiatrowej, wodnej i z biomasy), natomiast działania pośrednie skierowane zostaną na efektywność wykorzystywania energii i stosowanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku, które przyczynią się do oszczędności energii. Będą się one przyczyniały do redukcji negatywnego wpływu działalności ludzkiej na zmiany klimatyczne, zwłaszcza poprzez ograniczenie emisji CO₂. Wpływ programu na zmniejszanie emisji CO₂ będzie monitorowany.

IV. OSIE PRIORYTETOWE REALIZOWANE W RAMACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013

OŚ PRIORYTETOWA I: Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie

Cel główny Osi priorytetowej:

Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa podlaskiego.
--

Uzasadnienie Osi priorytetowej

Rozwój innowacyjny województwa podlaskiego opiera się przede wszystkim na przyjętej w 2005 r. *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Podlaskiego (RIS)*, która jest dokumentem o fundamentalnym znaczeniu dla rozwoju przedsiębiorczości i jej związków z instytucjami otoczenia biznesu oraz szkołami wyższymi i jednostkami naukowymi. Wskazuje ona obszary, w których województwo podlaskie charakteryzuje się niskim potencjałem innowacyjnym. Jest on wynikiem stosunkowo niskiego poziomu nakładów na sferę badawczo-rozwojową (B+R) oraz słabej współpracy pomiędzy B+R a gospodarką. Istniejący w sferze B+R potencjał wiedzy oraz infrastruktura techniczna bardzo często nie odpowiadają jednak potrzebom przedsiębiorstw. Strukturalną słabością sektora badawczo-rozwojowego jest skupienie się w swej działalności głównie na badaniach podstawowych i reagowanie w niewielkim stopniu na potrzeby rynkowe przedsiębiorstw. Podkreśla się także, iż działalność innowacyjna to nie tylko sfera badawczo-rozwojowa, ale też działalność produkcyjna oraz pozostała działalność przedsiębiorstw związana z wprowadzeniem innowacyjnych produktów na rynek. Działalność innowacyjna wiąże się również z wykorzystaniem technologii informacyjnych, w tym z rozwojem systemu dostępu przedsiębiorców do informacji i usług publicznych on-line.

W ramach Osi priorytetowej w pierwszej kolejności wspierane będą działania sprzyjające dynamicznemu rozwojowi opisanych w *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.* trzech klastrów przemysłowych: spożywczego (głównie mleczarskiego), drzewnego (w tym meblarskiego), maszynowego. Możliwe będzie też wspieranie innych klastrów powstających w regionie.

W celu zapobiegania „drenażowi mózgów” ludzi dobrze wykształconych/absolwentów szkół wyższych podejmowane będą działania wspierające współpracę świata nauki z biznesem, tworzenie miejsc pracy dla ludzi młodych i dobrze wykształconych.

Cele szczegółowe Osi priorytetowej:

- Zwiększenie ilości badań naukowych nakierowanych na przedsiębiorstwa,
- Wykorzystanie wyników badań naukowych w przedsiębiorstwach,
- Stworzenie dogodnych warunków do rozwoju przedsiębiorczości oraz powstawania nowych firm innowacyjnych,
- Podniesienie konkurencyjności podlaskich przedsiębiorstw działających na rynku krajowym i międzynarodowym,
- Dynamiczny rozwój wiodących gałęzi przemysłu województwa (m.in. klastrów).

Opis Osi priorytetowej

Zaplanowana pomoc w ramach Osi priorytetowej ma zapewnić wsparcie przedsiębiorców poprzez ułatwienie dostępu do nowoczesnych technologii oraz kapitału w postaci dotacji bezpośrednich i finansowych instrumentów obrotowych, a także wzmocnić funkcjonowanie sfery otoczenia biznesu i ułatwić warunki prowadzenia działalności gospodarczej.

W stosunku do bezpośredniego wsparcia przedsiębiorstw, poprzez przeznaczenie większej alokacji, priorytetowo traktowane będą działania proinnowacyjne i wspierające instytucje otoczenia biznesu.

Tworzenie warunków dla rozwoju innowacyjności

W ramach wsparcia rozwoju innowacyjności dofinansowane będzie tworzenie i rozwój infrastruktury dostosowanej do potrzeb przedsiębiorstw zaawansowanych technologicznie tj. parków technologicznych, naukowo-technologicznych i przemysłowych oraz inkubatorów technologicznych i przedsiębiorczości.

Wsparcie otrzymają też projekty z zakresu tworzenia centrów: obsługi inwestora, promocji, doskonalenia zawodowego, zaawansowanych technologii, badawczo-rozwojowych, transferu technologii, kompetencji, logistycznych, itp. W ramach budowy parków, inkubatorów i centrów finansowane będzie zagospodarowanie terenu wokół tych obiektów oraz drogi dojazdowe.

W ramach wsparcia powiązań kooperacyjnych dofinansowane będą: budowa i rozwój powiązań klastrowych, w tym: tworzenie laboratoriów i centrów badawczo-rozwojowych, prowadzenie badań.

Wsparcie ośrodków innowacyjności oraz wspieranie powiązań kooperacyjnych ułatwi przedsiębiorcom dostęp do nowoczesnych technologii oraz tworzenie własnych centrów badawczych, w szczególności dla inicjatyw klastrowych. W tym zakresie możliwa będzie także realizacja projektów pilotażowych (eksperymentowanie).

Region atrakcyjny dla inwestycji

Tworząc region atrakcyjny dla inwestycji planuje się wesprzeć działania zmierzające do: tworzenia nowych oraz podnoszenia jakości istniejących terenów inwestycyjnych, zintegrowanej promocji regionu oraz podniesienia aktywności przedsiębiorstw na rynku międzynarodowym.

Wspierane będzie kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych („greenfield”) wraz z drogami dojazdowymi w celu przyciągnięcia inwestorów z kraju i zagranicy.

W ramach promocji gospodarczej regionu wspierane będzie tworzenie terenów wystawienniczych, udział w imprezach targowych, organizacja i promocja wydarzeń regionalnych i ponadlokalnych, realizacja kampanii reklamowych promujących region w kraju i zagranicą oraz promocja wspólnej marki powiązań kooperacyjnych. W celu podniesienia aktywności przedsiębiorstw na rynku międzynarodowym zakłada się wsparcie misji gospodarczych oraz udziału w targach i wystawach międzynarodowych.

Wsparcie instytucji otoczenia biznesu

W ramach wsparcia instytucji otoczenia biznesu pomoc będzie miała charakter wsparcia pośredniego poprzez zapewnienie dostępności obrotowych instrumentów finansowych. Realizowane będą działania ułatwiające przedsiębiorcom dostęp do kapitału zewnętrznego

w postaci tworzenia i dokapitalizowania funduszy pożyczkowych i poręczeniowych oraz innych nowoczesnych instrumentów finansowych. Przy wdrażaniu tego rodzaju działań możliwe jest także skorzystanie z inicjatywy JEREMIE.

Wsparcie inwestycyjne dla przedsiębiorstw

Wsparcie inwestycyjne mikro, małych i średnich przedsiębiorstw powinno koncentrować się na rozwoju potencjału rynkowego oraz na zwiększaniu w nich zatrudnienia. Preferowanym kryterium będzie innowacyjność wspieranych przedsięwzięć. Pozwoli to na zwiększenie potencjału innowacyjnego a co za tym idzie na zwiększanie wydatków tych przedsiębiorstw na sektor B+R. Wsparcie to realizowane będzie w postaci dotacji bezpośrednich na rozbudowę lub rozszerzenie działalności przedsiębiorstw, a także zmiany procesu produkcyjnego czy też sposobu świadczenia usług. Wsparcie obejmuje również przedsięwzięcia prowadzące do poprawy wydajności pracy i jakości zarządzania firmami, np. poprzez racjonalizację logistyki, wprowadzenie nowych systemów informatycznych, wdrażanie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem.

Wsparcie biznesu w ramach RPOWP koncentruje się na małych i średnich firmach. Tylko w absolutnie wyjątkowych przypadkach będzie dozwolone wsparcie dużych firm pod następującymi warunkami: wielkość inwestycji nie może przekroczyć 2 mln euro oraz powinna wystąpić znaczna i jasna korzyść dla regionu (np. wkład do klastra). Pomoc dla dużych firm nie przekroczy max.10% ogólnej puli środków na bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw.

Beneficjentami Osi priorytetowej mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną
- administracja rządowa
- jednostki naukowe
- szkoły wyższe
- partnerzy społeczni i gospodarczy
- organizacje pozarządowe
- instytucje otoczenia biznesu
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)
- przedsiębiorcy

Szczegółowe kategorie beneficjentów kwalifikujące się do objęcia wsparciem wskazane zostaną w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Przy wyborze projektów preferowane będą inwestycje zgodne z RIS, działające na rzecz rozwoju klastrów oraz inwestycje o proekologicznym charakterze (spełniające wymogi ochrony środowiska), a także inwestycje wpisujące się w Strategię Europa 2020 i Strategię UE dla Regionu Morza Bałtyckiego.

Szczegółowe kryteria wyboru projektów zostaną przyjęte przez Komitet Monitorujący i zamieszczone w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Zasada cross-financing:

W ramach Osi priorytetowej I, w należycie uzasadnionych przypadkach realizacji projektów lub części projektów, **dopuszcza się** możliwość finansowania działań, które należą do obszaru interwencji EFS, w zakresie nie większym niż 10% kosztów kwalifikowanych projektu.

Możliwość ta jest ograniczona jedynie do działań / projektów, które są niezbędne zarówno dla pomysłnej realizacji projektu, jak i bezpośrednio powiązane z projektem (zostanie to określone na dalszym etapie prac).

Komplementarność i demarkacja z innymi programami:

Program	Oś priorytetowa/działanie	Kryteria demarkacji
Finansowanymi przez programy operacyjne realizowane w ramach NSRO 2007-2013		
PO Innowacyjna Gospodarka	Oś Priorytetowa 1. Badania i rozwój nowoczesnych technologii Oś Priorytetowa 2. Infrastruktura sfery B+R Oś Priorytetowa 3. Kapitał dla innowacji Oś Priorytetowa 4. Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia Oś Priorytetowa 5. Dyfuzja innowacji Oś Priorytetowa 6. Polska gospodarka na rynku międzynarodowym Oś Priorytetowa 8. Społeczeństwo Informacyjne - zwiększenie innowacyjności gospodarki	- wartość projektów - rodzaj projektu/rodzaj instrumentu finansowego - wartość projektu - zasięg i rodzaj projektu
PO Rozwój Polski Wschodniej	Oś priorytetowa I. Nowoczesna gospodarka Działanie I.3. Wspieranie innowacji Oś priorytetowa III. Wojewódzkie ośrodki wzrostu Działanie III.2. Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej	- z wyłączeniem projektów wskazanych do realizacji w ramach PO RPW
PO Kapitał Ludzki	Priorytet 2. Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących Priorytet 4. Szkolnictwo wyższe i nauka Priorytet 6. Rynek pracy otwarty dla wszystkich	- rodzaj projektu

	Priorytet 8. Regionalne Kadry Gospodarki	
PO Infrastruktura i Środowisko	Oś priorytetowa IV: Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska	- wielkość przedsiębiorstwa
Finansowanymi przez EFRROW i EFR		
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora leśnego i rolnego Działanie Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej Działanie: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej Działanie: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw Oś 4. LEADER Działanie: Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju	- rodzaj działalności - lokalizacja przedsiębiorstwa - zasięg projektu
PO Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich	Priorytet 2. Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury	- rodzaj działalności

Przedsięwzięcia realizowane w ramach Osi priorytetowej I są komplementarne z 7 Programem Ramowym Unii Europejskiej w zakresie powiązań działalności firm i sektora B+R w celu transferu nowych technologii i innowacji.

Kategorie interwencji:

- 02 - Infrastruktura B+RT (w tym wyposażenie w sprzęt, oprzyrządowanie i szybkie sieci informatyczne łączące ośrodki badawcze) oraz specjalistyczne ośrodki kompetencji technologicznych,
- 03 - Transfer technologii i udoskonalanie sieci współpracy między MŚP, między MŚP a innymi przedsiębiorstwami, uczelniami, wszelkiego rodzaju instytucjami na poziomie szkolnictwa pomaturalnego, władzami regionalnymi, ośrodkami badawczymi oraz biegunami naukowymi i technologicznymi (parkami naukowymi i technologicznymi, technopoliami, itd.)
- 05 - Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw
- 06 – Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw)

07 - Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji (innowacyjne technologie, tworzenie przedsiębiorstw przez uczelnie, istniejące ośrodki B+RT i przedsiębiorstwa, itp.),

08 – Inne inwestycje w przedsiębiorstwa,

09 - Inne działania mające na celu pobudzanie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP

14 – Usługi i aplikacje dla MSP (handel elektroniczny, edukacja i kształcenie, networking itp.).

Obszar realizacji Osi priorytetowej: teren województwa podlaskiego z wyłączeniem projektów wspartych w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej.

Wskaźniki monitorowania Osi priorytetowej:

**Tabela nr 22. Wskaźniki monitorowania - OŚ PRIORYTETOWA I:
Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie**

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym*	Zakładana wartość w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Produkt						
1.1. Liczba projektów z zakresu B+R	szt.	0	32	32	rocznie	IZ
1.2. Liczba projektów promujących przedsiębiorczość i zastosowanie nowych technologii	szt.	0	16	17	rocznie	IZ
1.3. Liczba projektów z zakresu bezpośredniego wsparcia inwestycyjnego dla MSP,			500	540		
1.3.1. w tym: liczba przedsiębiorstw, którym udzielono wsparcia przez pierwsze 2 lata po rozpoczęciu działalności	szt.	0	25	27	rocznie	IZ
1.3.2. w tym: - przedsiębiorstwa innowacyjne			295	315		
1.3.3. Według wielkości przedsiębiorstwa: - Mikro (do 9) - Małe (10 - 49) - Średnie (50 - 249) - Duże (powyżej 250)			270 145 79 6	274 169 91 6		
1.4. Liczba pożyczek/gwarancji udzielonych	szt.	0	900	1 100	rocznie	Beneficjent

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013

w ramach programu						
Rezultat						
1.5. Liczba przedsiębiorstw, które skorzystały z infrastruktury parków naukowo-technologicznych, parków przemysłowych i inkubatorów technologicznych	szt.	0	24	24	rocznie	Beneficjent
1.6. Liczba utworzonych miejsc pracy w zakresie B+R – etaty badawcze (najlepiej w okresie 5 lat od rozpoczęcia projektu)	szt.	0	20	20	rocznie	Beneficjent
1.7. Liczba utworzonych miejsc pracy (brutto, zatrudnienie w pełnym wymiarze godzin): - kobiety - mężczyźni	szt.	0	2 692 1 374 1 318	3 392 1 732 1 660	rocznie	Beneficjent
1.8. Całkowita wartość inwestycji (wkład UE + wkład prywatny)	mln euro	0	215	270	rocznie	IZ

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

OŚ PRIORYTETOWA II: Rozwój infrastruktury transportowej

Cel główny Osi priorytetowej:

Zwiększenie dostępności komunikacyjnej województwa podlaskiego poprzez unowocześnianie infrastruktury transportowej wpływającej na rozwój regionu

Uzasadnienie Osi priorytetowej

Rozwój społeczno - gospodarczy województwa podlaskiego jest silnie uwarunkowany istnieniem dużych różnic w rozwoju infrastruktury, w tym w szczególności transportowej, pomiędzy naszym regionem a resztą kraju. W istotny sposób ogranicza to możliwość sprostania presji konkurencji międzyregionalnej i utrudnia integrację społeczno-gospodarczą z innymi częściami Polski.

Stan układu sieci transportowej nie zapewnia właściwej jakości obsługi ruchu w przewozach pasażerskich i towarowych. Utrudnia to wymianę regionalną i międzynarodową, co w konsekwencji prowadzi do braku zainteresowania lokowaniem nowych inwestycji w województwie oraz paraliżuje rozwój ośrodków miejskich.

Rozwój infrastruktury transportowej ma ogromny wpływ na wzrost atrakcyjności województwa podlaskiego jako miejsca pracy, inwestowania, kształcenia, zamieszkania i wypoczynku. Podejmowanie przedsięwzięć ukierunkowanych na poprawę dostępności komunikacyjnej województwa podlaskiego i zwiększenie mobilności mieszkańców, wpłynie na wzrost lokalizacji działalności gospodarczej i biznesowej decydującej o możliwościach rozwojowych regionu.

Cele szczegółowe Osi priorytetowej:

- Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa poprzez integrację lokalnych i ponadlokalnych układów transportowych z krajowym systemem transportowym,
- Zwiększenie wewnętrznej spójności komunikacyjnej regionu,
- Poprawa funkcjonowania transportu publicznego w miastach,
- Poprawa bezpieczeństwa transportowego,
- Zwiększenie udziału kolei w przewozach.

Opis Osi priorytetowej

Usprawnienie systemu transportowego województwa podlaskiego jest podstawowym elementem warunkującym efektywne wdrożenie całego Programu. Zadanie to realizowane będzie w sposób zintegrowany z wykorzystaniem czterech systemów transportowych: drogowego, kolejowego, lotniczego i miejskiego.

Usprawnienie infrastruktury drogowej realizowane będzie poprzez dwa wyodrębnione poddziałania różniące się zakresem i charakterem inwestycji: regionalne i lokalne.

Regionalna infrastruktura drogowa

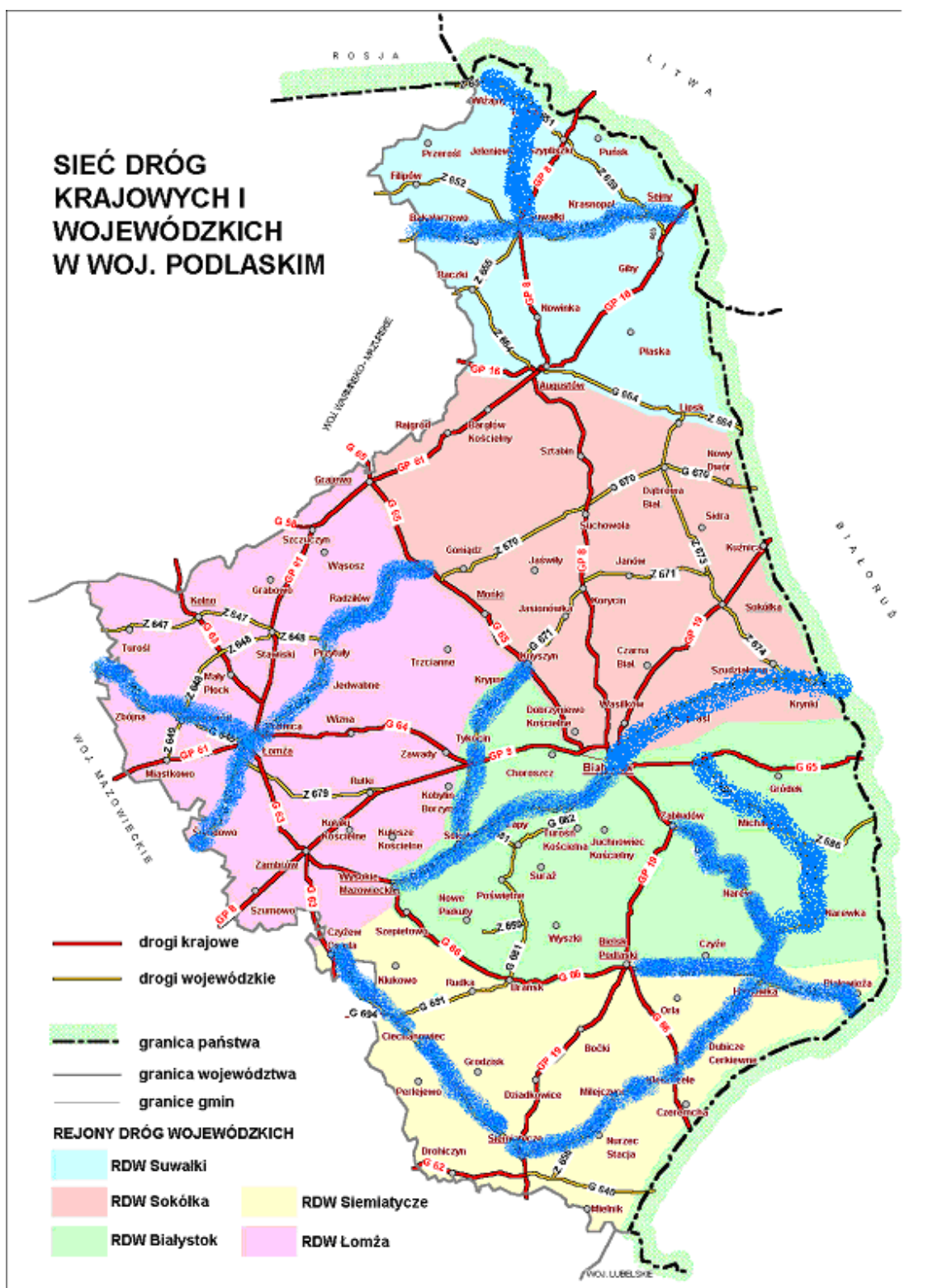
Wsparcie w zakresie regionalnej infrastruktury drogowej dotyczy budowy, przebudowy i remontu sieci drogowej w głównych miastach regionu: Białystok, Łomża, Suwałki oraz dróg wojewódzkich, istotnych z punktu widzenia połączeń pomiędzy ośrodkami wzrostu i rozprowadzających ruch z przebudowywanych dróg ekspresowych S8, S19 oraz drogi krajowej nr 61, modernizowanych w ramach PO IŚ (S8 i S19), oraz w ramach PO RPW (np. obwodnice w ciągu drogi nr 61).

W związku z tym, w ramach Osi priorytetowej realizowane będą między innymi projekty podnoszące parametry techniczne nawierzchni dróg, budowy i przebudowy ulic w miastach, w tym budowy obwodnic miast, wiaduktów i innych drogowych obiektów inżynierskich. Przewiduje się wsparcie działań zmierzających do podniesienia poziomu bezpieczeństwa ruchu drogowego, m.in. w wyniku prewencji, kontroli i śledzenia ruchu, zmierzających do zmiany postaw i zachowań uczestników ruchu drogowego oraz infrastruktury towarzyszącej w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego i ochrony środowiska oraz projektów dotyczących Inteligentnych Systemów Transportu.

Lokalna infrastruktura drogowa

Wsparcie w zakresie lokalnej infrastruktury drogowej realizowane będzie poprzez budowę, przebudowę i remont dróg gminnych i powiatowych w celu poprawy warunków życia mieszkańców i połączeń z siecią ponadlokalną.

Mapa nr 2. Sieć dróg wojewódzkich z zaznaczonymi głównymi ciągami drogowymi przewidzianymi do realizacji w ramach wsparcia regionalnej infrastruktury drogowej.

Dopuszcza się realizację inwestycji na innych odcinkach dróg o szczególnym znaczeniu dla rozwoju gospodarczego regionu.

Transport publiczny

Zwiększająca się liczba samochodów i migracja ludności wiejskiej do miast oraz rozwój miejscowości podmiejskich powoduje coraz większe problemy komunikacyjne, zwiększa wypadkowość oraz niekorzystnie wpływa na środowisko naturalne. Niezbędnym elementem rozwoju aglomeracji miejskich jest stworzenie zintegrowanego systemu transportu publicznego w większych ośrodkach regionu.

Sprawne funkcjonowanie transportu w miastach uwarunkowane jest zsynchronizowanym powiązaniem układu drogowego z układem kolejowym oraz możliwością zwiększenia udziału transportu zbiorowego w przewozach pasażerskich.

Poprzez budowę i rozbudowę infrastruktury komunikacji dążyć się będzie do szybkiego przemieszczania się ludności w ośrodkach miejskich i podmiejskich, poprawę komfortu świadczonych usług. Działania te poprawią bezpieczeństwo na drogach, mobilność pracowników oraz zmniejszą negatywny wpływ transportu na środowisko.

W dziedzinie transportu publicznego realizowane będą projekty dotyczące: budowy, adaptacji, rozbudowy, wykonywania robót remontowych lub przebudowy infrastruktury pomocniczej służącej zwiększeniu bezpieczeństwa i dostępności do sieci transportu publicznego; budowy, przebudowy lub modernizacji infrastruktury transportu publicznego połączonej z zakupem sprzętu (włączając w to zakup taboru); tworzenia warunków do wykorzystania infrastruktury kolejowej dla potrzeb rozwoju systemów miejskiej komunikacji zbiorowej, zakup oraz montaż urządzeń z zakresu telematyki; budowa, przebudowa, rozbudowa przystanków, stacji i węzłów przesiadkowych, a także Inteligentne Systemy Transportu dotyczące transportu publicznego (przewóz pasażerów).

Infrastruktura kolejowa

Spadek zapotrzebowania na przewozy kolejowe w województwie podlaskim powoduje zamykanie nierentownych linii oraz małe nakłady inwestycyjne na modernizację infrastruktury kolejowej pozostałych połączeń. W pełnej sprawności technicznej są tylko linie najważniejsze. Najgorsza sytuacja jest na liniach regionalnych. Istnieje potrzeba zwiększenia udziału kolei w przewozach, jako transportu mającego najmniej szkodliwy wpływ na środowisko, szczególnie w obszarach cennych przyrodniczo i środowiskowo. Ze względu na bardzo wysokie koszty modernizacji linii kolejowych i ograniczone środki w ramach Programu regionalnego nie przewiduje się wsparcia modernizacji i budowy linii kolejowych.

Wsparcie w ramach działania powinno skupić się na poprawie rentowności regionalnych połączeń kolejowych i jakości świadczonych usług, poprzez projekty dotyczące wymiany taboru transportu kolejowego. Wprowadzenie nowoczesnych, komfortowych i lekkich szynobusów, w zamian za tradycyjne pociągi, skróci czas, podniesie jakość i komfort podróży oraz wpłynie na obniżenie kosztów bez konieczności podnoszenia wysokich wydatków na modernizację linii.

Transport lotniczy

Istniejące połączenia drogowe i kolejowe nie wystarczają, by zrekompensować peryferyjne położenie regionu. Transport lotniczy stanowi niezbędny czynnik rozwoju aglomeracji białostockiej. Rozwój regionu uwarunkowany jest rozwojem jego regionalnych ośrodków wzrostu, w szczególności jego stolicy. Białystok, aby rozwijać swoje funkcje metropolitalne i kreować endogeniczne impulsy rozwojowe, potrzebuje nowoczesnego lotniska mogącego obsługiwać transport międzynarodowy, zarówno pasażerski jak i towarowy. Perspektywiczne osiągnięcie przez miasto Białystok statusu „europolu”, jak również potrzeba zapewnienia

równomiernego rozwoju województwa podlaskiego, w szczególności konieczność wykorzystania potencjału turystycznego oraz zapewnienie niezbędnej obsługi inwestorów zewnętrznych poprzez zwiększenie dostępności komunikacyjnej województwa, wymaga posiadania bezpośredniej dostępności komunikacyjnej, która może zostać zapewniona poprzez wybudowanie regionalnego portu lotniczego dla województwa podlaskiego. Ze względu na złożoność projektu polegającego na budowie portu lotniczego wraz z niezbędną infrastrukturą towarzyszącą, w ramach obecnej perspektywy finansowania w RPO Województwa Podlaskiego przewiduje się realizację projektu zakładającego opracowanie koncepcji inwestycyjnej oraz przygotowanie kompletnej dokumentacji techniczno-projektowej (wraz z uzyskaniem niezbędnych pozwoleń/decyzji). Takie rozwiązanie umożliwi rozpoczęcie właściwego procesu inwestycyjnego w infrastrukturę w kolejnym okresie programowania bez ryzyka przekroczenia okresu kwalifikowania wydatków.

W ramach wskazanego powyżej projektu opracowana zostanie także analiza wielokryterialna, która wskaże najlepsze tereny na lokalizację lotniska regionalnego, a władze regionalne podejmą decyzję odnośnie lokalizacji ze szczególnym uwzględnieniem poszanowania kwestii ochrony środowiska. Ostateczny kształt koncepcji projektu inwestycyjnego będzie musiał odpowiadać treści stosownych Dyrektyw Środowiskowych Parlamentu Europejskiego i Rady WE.

Beneficjentami Osi priorytetowej mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- przedsiębiorcy.

Szczegółowe kategorie beneficjentów kwalifikujące się do objęcia wsparciem wskazane zostaną w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Przy wyborze projektów preferowane będą inwestycje o proekologicznym charakterze (spełniające wymogi ochrony środowiska) oraz zgodne z dokumentami programowymi dotyczącymi rozwoju transportu w województwie podlaskim, a także inwestycje wpisujące się w Strategię Europa 2020 i Strategię UE dla Regionu Morza Bałtyckiego.

Szczegółowe kryteria wyboru projektów zostaną przyjęte przez Komitet Monitorujący i zamieszczone w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Zasada *cross-financing*:

W ramach Osi priorytetowej II **nie dopuszcza się** możliwości finansowania działań, które należą do obszaru interwencji EFS.

Komplementarność i demarkacja z innymi programami:

Program	Oś priorytetowa/działanie	Kryteria demarkacji
Finansowanymi przez programy operacyjne realizowane w ramach NSRO 2007-2013		
PO Infrastruktura i Środowisko	Oś priorytetowa VI Drogowa i lotnicza sieć TEN-T Oś priorytetowa VII Transport przyjazny środowisku Oś priorytetowa VIII Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe	- klasyfikacja dróg - lokalizacja lotniska - obszar realizacji projektu - klasyfikacja dróg, wartość projektu
PO Rozwój Polski Wschodniej	Oś priorytetowa III:. Wojewódzkie ośrodki wzrostu Działanie III.1. Systemy miejskiego transportu zbiorowego Oś priorytetowa IV:. Infrastruktura transportowa Działanie IV.1 Infrastruktura drogowa	- z wyłączeniem projektów wskazanych do realizacji w ramach PORPW
Finansowanymi przez EFROW i EFR		
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora leśnego i rolnego Działanie: Poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa	- klasyfikacja dróg (w ramach projektów scaleniowych)

Kategorie interwencji:

- 18 - Tabor kolejowy
- 23 – Drogi regionalne/lokalne
- 25 – Transport miejski
- 28 – Inteligentne systemy transportu
- 29 – Porty lotnicze

Obszar realizacji Osi priorytetowej: teren województwa podlaskiego z wyłączeniem projektów wspartych w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej.

Wskaźniki monitorowania Osi priorytetowej:

**Tabela nr 23. Wskaźniki monitorowania - OŚ PRIORYTETOWA II:
Rozwój infrastruktury transportowej**

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym*	Zakładana wartość w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Produkt						
2.1. Liczba projektów z zakresu infrastruktury transportowej, w tym: - transportu drogowego - budowy/modernizacji lotnisk - transportu publicznego - transportu kolejowego	szt.	0	75 69 1 4 1	78 72 1 4 1	rocznie	IZ
2.2. Długość nowych dróg wybudowanych w wyniku realizacji programu, w tym: - gminnych - powiatowych - wojewódzkich	km	0	6,21 4,89 1,32 0	6,21 4,89 1,32 0	rocznie	Beneficjent
2.3. Długość zrekonstruowanych dróg w wyniku realizacji programu, w tym: - gminnych - powiatowych - wojewódzkich	km	0	430 165 175 90	470 165 175 130	rocznie	Beneficjent
2.4. Liczba zakupionego/zmodernizowanego taboru komunikacji miejskiej	szt.	0	48	48	rocznie	Beneficjent
2.5. Pojemność zakupionego/zmodernizowanego taboru komunikacji miejskiej (miejsca)	szt.	0	5 433	5 433	rocznie	Beneficjent
Rezultat						
2.6. Przyrost liczby ludności korzystającej z komunikacji miejskiej wspartej w ramach programu	%	0	1	1	rocznie	Beneficjent
2.7. Oszczędność czasu na nowych i zrekonstruowanych drogach w przewozach pasażerskich i towarowych	euro/rok	0	12 600 000	14 000 000	rocznie	Beneficjent

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

OŚ PRIORYTETOWA III: Rozwój turystyki i kultury

Cel główny Osi priorytetowej:

Wzrost atrakcyjności i konkurencyjności turystycznej województwa podlaskiego
--

Uzasadnienie Osi priorytetowej

Dobre warunki rozwoju turystyki, sportu i wypoczynku województwo podlaskie zawdzięcza istnieniu licznych kompleksów leśnych, urozmaiconej rzeźby polodowcowej, licznych jezior w północnej części województwa, nizinnych dolin rzecznych z fragmentami unikalnych w Europie bagien oraz urozmaiconego pod względem etnicznym środowiska kulturowego i czystego środowiska. Wykorzystanie walorów przyrodniczych, wypoczynkowych i kulturowych stwarza szansę wykreowania oferty turystycznej skierowanej do osób ceniących aktywny wypoczynek. Wykorzystanie potencjału regionu wymaga rozbudowy i podwyższenia standardów bazy turystycznej i sportowej.

Dodatkową możliwością dla regionu jest rozwój turystyki uzdrowiskowej. Wielkie kompleksy leśne, nieskażone powietrze oraz złoża borowiny umożliwiają zwiększenie znaczenia funkcji leczniczych i uzdrowiskowych Augustowa i Supraśla.

Największą barierą rozwoju turystyki jest stosunkowo krótki okres turystyczny. Warunki naturalne przyciągają turystów jedynie w okresie letnim. Brak alternatyw dla „ładnej pogody” oraz słaba całoroczna infrastruktura turystyczna skracają sezon turystyczny do jedynie dwóch miesięcy w roku. Tworzenie nowych miejsc pracy w sektorze turystycznym i okołoturystycznym oraz zwiększenie dochodu mieszkańców z działalności turystycznej wymaga dużych nakładów finansowych na zbudowanie całorocznej bazy noclegowej, obiektów uatrakcyjniających pobyt w regionie oraz infrastruktury służącej uprawianiu aktywnych form turystyki. Ponadto, działania te doprowadzą do podwyższenia jakości życia mieszkańców regionu oraz przyczynią się do kreowania i realizacji funkcji miejskich i metropolitalnych głównych miast regionu.

Cele szczegółowe osi priorytetowej:

- Rozbudowa bazy turystycznej w regionie,
- Podniesienie jakości usług turystycznych,
- Poprawa dostępności do infrastruktury sportowej,
- Wzrost roli turystyki, sportu i rekreacji jako czynników stymulujących rozwój społeczny i gospodarczy,
- Poszerzenie oferty usług turystycznych, rekreacyjnych i sportowych w województwie,
- Wspieranie działań mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich,
- Rozwój funkcji miejskich i metropolitalnych największych ośrodków miejskich w regionie

Opis Osi priorytetowej

W ramach Osi priorytetowej wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu wydłużenie sezonu turystycznego, a co za tym idzie, czasu przebywania turystów w regionie. W celu stworzenia zintegrowanego pakietu turystycznego regionu i przyciągnięcia turystów i inwestorów wspierany będzie rozwój głównych ośrodków miejskich. Wsparcie turystyki

realizowane będzie w ramach dwóch działań: rozwój atrakcyjności turystycznej regionu oraz rozwój bazy turystycznej.

Rozwój atrakcyjności turystycznej

W ramach rozwoju atrakcyjności turystycznej regionu współfinansowane będą przedsięwzięcia z zakresu infrastruktury turystycznej, infrastruktury sportowej i rekreacyjnej oraz kulturalnej. Realizacja działań w ramach infrastruktury turystycznej odbywać się będzie poprzez realizację: infrastruktury uzdrowisk związanej z rozwojem funkcji leczniczo – wypoczynkowych, wspierania tworzenia centrów wystawienniczych i kongresowych, wspierania rozwoju turystyki biznesowej, infrastruktury transportu wodnego, jak też rozwój infrastruktury noclegowej i gastronomicznej towarzyszącej w/w funkcjom oraz tworzenia i rozwoju spójnego systemu promocji województwa podlaskiego zwiększającego turystyczną atrakcyjność regionu. Możliwe jest wsparcie działań dotyczących promocji marki regionu wzmacniającej gospodarkę województwa oraz projektów zmierzających do podniesienia poziomu bezpieczeństwa w ruchu turystycznym (system monitoringu strategicznych punktów miejscowości turystyczno-wypoczynkowych, utworzenie sezonowych komisariatów Policji działających w miejscach o dużym natężeniu ruchu turystycznego). W ramach rozwoju infrastruktury sportowej finansowany będzie rozwój i modernizacja infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form turystyki, które dodatkowo kreować będą funkcje miejskie. W celu dywersyfikacji oferty turystycznej wspierane będzie powstawanie obiektów umożliwiających organizowanie imprez masowych, przyciągających turystów spoza regionu i budujących metropolitalny wizerunek województwa (stadiony piłkarskie, hale sportowe, obiekty pływackie, itp.).

W ramach Osi priorytetowej wspierane będą działania z zakresu budowy i remontu obiektów kulturalnych stanowiących atrakcję turystyczną i przyczyniające się do rozwoju turystyki kulturoznawczej oraz opracowanie i utworzenie systemów i centrów informacji turystycznej.

Region będzie rozwijać swoje kanały marketingu oraz zapewni dostępność międzynarodową obiektów poprzez poprawę atrakcyjności regionu dla turystyki zagranicznej. Podjęte będą starania zapewnienia efektu synergii z kampanią promocyjną walorów turystycznych w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej.

Rozwój bazy turystycznej

Drugie działanie skierowane jest do przedsiębiorców i ukierunkowane będzie głównie na rozbudowę bazy noclegowej regionu, bazy gastronomicznej oraz innej infrastruktury turystycznej. Priorytetowo traktowane będą przedsięwzięcia związane z rozwojem turystyki leczniczo-wypoczynkowej.

Wsparcie to realizowane będzie w postaci dotacji bezpośrednich na rozbudowę lub rozszerzenie działalności przedsiębiorstw z branży turystycznej oraz zmianę sposobu i podwyższenie standardu świadczonych usług.

Projekty z zakresu turystyki wpisane w ramach Osi priorytetowej powinny prezentować wpływ ekonomiczny na rozwój województwa; priorytetowo należy traktować te

projekty, które przede wszystkim przyciągają turystów spoza regionu, wydłużają sezon turystyczny i czas pobytu turysty w regionie.

Inwestycje w bazę noclegową będą realizowane wyłącznie na obszarach najbardziej atrakcyjnych turystycznie zgodnie ze strategią rozwoju turystyki w tych gminach, które są w dużym stopniu zależne od sektora turystycznego ze względu na ich walory środowiskowe (NATURA 2000) i gdzie można udowodnić znaczący wpływ inwestycji na lokalny rynek pracy. Ponadto, inwestycje dot. budowy obiektów zbiorowego zakwaterowania będą stanowiły część szerszej zintegrowanej oferty turystycznej, a także będą wykazywać potencjał innowacyjny oraz zapewniać wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego.

Beneficjentami Osi priorytetowej mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- administracja rządowa,
- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- organizacje pozarządowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i krajobrazowe,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- przedsiębiorcy.

Szczegółowe kategorie beneficjentów kwalifikujące się do objęcia wsparciem wskazane zostaną w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Przy wyborze projektów preferowane będą inwestycje zgodne z „Programem Rozwoju Turystyki i Zagospodarowania Turystycznego Województwa Podlaskiego w latach 2010-2015” zawierającym plan marketingowy oraz inwestycje o proekologicznym charakterze (spełniające wymogi ochrony środowiska), a także inwestycje wpisujące się w Strategię Europa 2020 i Strategię UE dla Regionu Morza Bałtyckiego.

Szczegółowe kryteria wyboru projektów zostaną przyjęte przez Komitet Monitorujący i zamieszczone w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Zasada cross-financing:

W ramach Osi priorytetowej III, w należycie uzasadnionych przypadkach realizacji projektów lub części projektów, **dopuszcza się** możliwość finansowania działań, które należą do obszaru interwencji EFS, w zakresie nie większym niż 10% kosztów kwalifikowanych projektu.

Możliwość ta jest ograniczona jedynie do działań / projektów, które są niezbędne zarówno dla pomyślnej realizacji projektu, jak i bezpośrednio powiązane z projektem (zostanie to określone na dalszym etapie prac).

Komplementarność i demarkacja z innymi programami:

Program	Oś priorytetowa/działanie	Kryteria demarkacji
Finansowanymi przez programy operacyjne realizowane w ramach NSRO 2007-2013		
PO Kapitał Ludzki	Priorytet 2. Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw. Priorytet 6. Rynek pracy otwarty dla wszystkich. Priorytet 8. Regionalne Kadry Gospodarki.	
PO Innowacyjna Gospodarka	Oś Priorytetowa 6. Polska gospodarka na rynku międzynarodowym	- zasięg oraz rodzaj projektu
PO Rozwój Polski Wschodniej	Oś priorytetowa III: Wojewódzkie ośrodki wzrostu Działanie III.2 Infrastruktura turystyki kongresowej i targowej	- z wyłączeniem projektów wskazanych do realizacji w ramach PORPW
Finansowanymi przez EFRROW i EFR		
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	Oś 3 Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej Działanie: Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej Działanie: Odnowa i rozwój wsi Działanie: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw Oś 4 LEADER Działanie: Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju	- charakter projektu - rodzaj beneficjenta
Finansowanymi przez EFRROW i EFR		
PO Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich	Oś priorytetowa 4. Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa	- rodzaj działalności

Kategorie interwencji:

- 08 – Inne inwestycje w przedsiębiorstwa,
 31 - Śródlądowe drogi wodne (regionalne i lokalne)
 55 – Promowanie walorów przyrodniczych
 56 - Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego
 57 – Inne wsparcie na rzecz wzmocnienia usług turystycznych
 59 – Rozwój infrastruktury kulturalnej
 79 – Pozostała infrastruktura społeczna

Obszar realizacji Osi priorytetowej: teren województwa podlaskiego

Wskaźniki monitorowania Osi priorytetowej

**Tabela nr 24. Wskaźniki monitorowania - OŚ PRIORYTETOWA III:
 Rozwój turystyki i kultury**

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Zakładana wartość w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Produkt						
3.1. Liczba projektów z zakresu turystyki	szt.	0	70	70	rocznie	IZ
3.2. Liczba projektów z zakresu infrastruktury sportowej i rekreacyjnej	szt.	0	10	10	rocznie	IZ
3.3. Liczba przedsiębiorstw wspartych w wyniku realizacji programu - w tym przez pierwsze 2 lata od założenia działalności	szt.	0	38 2	49 3	rocznie	IZ
Rezultat						
3.4. Liczba utworzonych miejsc pracy brutto w tym dla kobiet	osoby osoby	0 0	600 306	640 326	rocznie	Beneficjent
3.5. Liczba osób korzystających z atrakcji turystycznych powstałych w wyniku realizacji programu	osoby	0	280 550	280 550	rocznie	Beneficjent
3.6. Liczba nowoutworzonych miejsc noclegowych w wyniku realizacji programu	szt.	0	1 840	2 000	rocznie	Beneficjent

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

OŚ PRIORYTETOWA IV: Społeczeństwo informacyjne

Cel główny Osi priorytetowej:

Upowszechnienie stosowania nowoczesnych technologii informacyjnych oraz zwiększenie dostępu do usług elektronicznych poprzez rozbudowę regionalnej i lokalnej infrastruktury teleinformatycznej.

Uzasadnienie Osi priorytetowej

Powszechność, dostępność oraz poziom rozwoju usług informacyjnych ma istotne znaczenie dla rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Dzięki wysokiej konkurencyjności dobrze rozwiniętej sieci usług informatycznych zwiększa się ich dostępność i obniża koszt korzystania z nich. Zastosowanie nowoczesnych technik informacyjnych i elektronicznych dotyczy wszystkich dziedzin życia społecznego i gospodarczego oraz powoduje eliminowanie barier instytucjonalnych, regionalnych i granic państwowych. Tworzenie infrastruktury szerokopasmowego Internetu poprzez rozbudowę regionalnej i lokalnej infrastruktury teleinformatycznej, zwłaszcza na obszarach wiejskich i w małych miastach zapobiega wykluczeniu i marginalizacji tych terenów, przyczynia się do wyrównywania dysproporcji w zakresie dostępu i wykorzystania Internetu oraz innych technik informacyjnych. Ma to szczególne znaczenie dla obszarów leżących z dala od głównych centrów gospodarczych, obszarów wiejskich i małych miast.

Działania podjęte w ramach IV Osi priorytetowej zakładają upowszechnienie dostępu do informacji oraz usług on-line. Powinny skupiać się na rozwoju i upowszechnianiu usług elektronicznych tzw. e-usług oraz na budowie lub rozbudowie infrastruktury Internetu szerokopasmowego w zakresie regionalnej i lokalnej infrastruktury teleinformatycznej z dopuszczeniem łącznie z nią budowy lub rozbudowy sieci dostępowych tzw. „ostatniej mili”.

Cele szczegółowe Osi priorytetowej:

- Upowszechnienie wykorzystania zaawansowanych technologii informacyjnych, w tym m.in. e-usług przez mieszkańców województwa podlaskiego,
- Wyrównywanie dysproporcji w dostępie do Internetu oraz innych Technologii Informacyjnych i Komunikacyjnych (ICT) w regionie.

Realizacja działań w ramach IV Osi priorytetowej przyczyni się do praktycznego wdrożenia idei społeczeństwa informacyjnego, umożliwiając obywatelom załatwianie spraw na drodze elektronicznej poprzez wirtualny kontakt.

Opis Osi priorytetowej

W ramach Osi Priorytetowej wspierane będą projekty koncentrujące się na poprawie warunków dostępu do Internetu oraz rozwoju usług elektronicznych tzw. e-usług. Realizacja Osi priorytetowej odbywać się będzie w ramach dwóch obszarów wsparcia. Pierwszy obszar obejmuje budowę lub rozbudowę regionalnej i lokalnej infrastruktury Internetu szerokopasmowego z dopuszczeniem łącznie z nią budowy lub rozbudowy sieci dostępowych oraz tworzenie Publicznych Punktów Dostępu do Internetu, ze szczególnym uwzględnieniem wyrównywania dysproporcji w dostępie do sieci i usług na obszarach wiejskich i w małych miastach. Drugi obszar dotyczy zakupu i wdrożenia platform elektronicznych świadczących

e-usługi takie jak: e-government, e-edukacja, e-zdrowie, e-bezpieczeństwo oraz e-business na poziomie regionalnym i lokalnym; zakupu i wdrożenia systemów back-office'owych umożliwiających sprawny i bezpieczny dostęp do zasobów danych i informacji publicznych; zakupu i wdrożenia systemów bezpiecznego świadczenia usług elektronicznych oraz upowszechnienia stosowania podpisu elektronicznego.

Specyfika obszarów wsparcia w ramach IV Osi priorytetowej wymaga, aby projekty wybrane do realizacji spełniały szereg dodatkowych wymagań, do których zaliczyć należy m. in.:

- zgodność z Działaniem 2.1 Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej,
- zgodność z zasobami województwa podlaskiego w tym zakresie,
- zgodność z wymogami KE, w tym m. in. zasadami konkurencyjności rynku telekomunikacyjnego, otwartego dostępu oraz neutralności technologicznej,
- zapewnienie długofalowej zasadności inwestycji.

Projekty powinny zakładać realizację zadań zintegrowanych, obejmujących jak największą ilość partnerów.

Beneficjentami Osi priorytetowej mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)
- partnerzy społeczni i gospodarczy
- organizacje pozarządowe
- administracja rządowa
- jednostki naukowe
- szkoły wyższe
- przedsiębiorcy.

Szczegółowe kategorie beneficjentów kwalifikujące się do objęcia wsparciem wskazane zostaną w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Przy wyborze projektów preferowane będą inwestycje o proekologicznym charakterze (spełniające wymogi ochrony środowiska), a także inwestycje wpisujące się w Strategię Europa 2020 i Strategię UE dla Regionu Morza Bałtyckiego.

Szczegółowe kryteria wyboru projektów zostaną przyjęte przez Komitet Monitorujący i zamieszczone w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Zasada *cross-financing*:

W ramach Osi priorytetowej IV, w należycie uzasadnionych przypadkach realizacji projektów lub części projektów, **dopuszcza się** możliwość finansowania działań, które należą do obszaru interwencji EFS, w zakresie nie większym niż 10% kosztów kwalifikowanych projektu.

Możliwość ta jest ograniczona jedynie do działań / projektów, które są niezbędne zarówno dla pomyślnej realizacji projektu, jak i bezpośrednio powiązane z projektem (zostanie to określone na dalszym etapie prac).

Komplementarność i demarkacja z innymi programami:

Program	Oś priorytetowa/działanie	Kryteria demarkacji
Finansowanymi przez programy operacyjne realizowane w ramach NSRO 2007-2013		
PO Innowacyjna Gospodarka	Oś priorytetowa 7. Społeczeństwo informacyjne- budowa elektronicznej administracji Oś priorytetowa 8. Społeczeństwo informacyjne- zwiększenie innowacyjności gospodarki	- zasięg projektu
PO Infrastruktura i Środowisko	Priorytet 13. Infrastruktura szkolnictwa wyższego	PO Infrastruktura i Środowisko
PO Rozwój Polski Wschodniej	Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka Oś Priorytetowa II. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego	PO Rozwój Polski Wschodniej
PO Kapitał Ludzki	Priorytet I. Zatrudnienie i integracja społeczna. Działanie 1.1 Wsparcie systemowe instytucji rynku pracy. Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej Priorytet III. Wysoka jakość systemu oświaty. Priorytet IV. Szkolnictwo wyższe i nauka. Priorytet V: Dobre rządzenie Priorytet VI. Rynek pracy otwarty dla wszystkich.	PO Kapitał Ludzki

Kategorie interwencji:

- 10 - Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe)
13 - Usługi i aplikacje dla obywateli (*e-zdrowie, e-administracja, e-edukacja, e-integracja, itp.*),

Obszar realizacji Osi priorytetowej: teren województwa podlaskiego

Wskaźniki monitorowania Osi priorytetowej:

**Tabela nr 25. Wskaźniki monitorowania - OŚ PRIORYTETOWA IV:
Społeczeństwo informacyjne**

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym*	Zakładana wartość w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Produkt						
4.1. Liczba projektów z zakresu społeczeństwa informacyjnego, w tym: projekty dotyczące usług elektronicznych	szt.	0	7 3	7 3	rocznie	IZ
4.2. Liczba uruchomionych PIAP	szt.	0	250	250	rocznie	Beneficjent
4.3. Długość wybudowanej sieci Internetu szerokopasmowego	km	0	650	650	rocznie	Beneficjent
4.4. Liczba uruchomionych usług on-line	szt.	0	0	8	rocznie	Beneficjent
Rezultat						
4.5. Liczba osób, które uzyskały możliwość dostępu do Internetu, w tym: - na obszarach wiejskich	osoby	0	83 000 67 000	83 000 67 000	rocznie	Beneficjent
4.6. Liczba możliwych połączeń do Internetu szerokopasmowego, w tym: - MŚP - szkoły - jednostki administracji publicznej	szt.	0	600 42 24	600 42 24	rocznie	Beneficjent
4.7. Liczba osób korzystających z (PIAP)	osoby/rok	0	16 500	16 500	rocznie	Beneficjent
4.8. Liczba osób korzystających z usług on-line	osoby	0	0	92 500	rocznie	Beneficjent

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

OŚ PRIORYTETOWA V: Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

Cel główny Osi priorytetowej:

Zachowanie dziedzictwa środowiska naturalnego poprzez inwestycje infrastrukturalne zmniejszające negatywne skutki cywilizacji.

Uzasadnienie Osi priorytetowej

Województwo podlaskie odgrywa istotną rolę ekologiczną zarówno w skali kraju, jak i całej Europy. Cechą charakterystyczną środowiska naturalnego województwa podlaskiego jest jego wysoka różnorodność biologiczna. Wynika ona między innymi z dużego zróżnicowania typów krajobrazu oraz zachowania ich w dobrym, niezmiennym stanie. Wybitne przymioty środowiska naturalnego nakładają obowiązek zachowania tych dóbr dla przyszłych pokoleń. 32% powierzchni całego województwa stanowi spójny, wieloprzestrzenny ekologiczny system obszarów chronionych.

Narastające zagrożenia i niekorzystne zjawiska będące wynikiem działalności gospodarczej, wymagają systematycznej troski i dążenia do polepszenia lub zachowania obecnego stanu środowiska naturalnego regionu.

Cele szczegółowe Osi priorytetowej:

- Poprawa jakości powietrza poprzez zmniejszenie ilości zanieczyszczeń,
- Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych,
- Minimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wprowadzenie systemu ich odzyskiwania i unieszkodliwiania,
- Wzrost wykorzystania niekonwencjonalnych źródeł energii,
- Poprawa stanu infrastruktury technicznej na obszarach słabiej rozwiniętych.

Opis Osi priorytetowej

Walory środowiskowe województwa podlaskiego są istotnym atutem regionu. Utrzymanie istniejącego stanu środowiska oraz przeciwdziałanie negatywnym skutkom rozwoju gospodarczego realizowane będzie poprzez: poprawę jakości powietrza, termomodernizację, rozwój gospodarki wodno-ściekowej, rozwój gospodarki odpadami, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz ochronę przyrody.

Oś priorytetowa wdrażana będzie przez dwa działania: rozwój regionalnej infrastruktury ochrony środowiska i rozwój lokalnej infrastruktury ochrony środowiska.

Rozwój regionalnej infrastruktury ochrony środowiska

W ramach tego działania priorytetowo traktowane będą inwestycje z zakresu gospodarki odpadami, w tym w szczególności dotyczące rekultywacji wysypisk, instalacji do unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych, w tym poszpitalnych, przewidziane w Wojewódzkim Planie Gospodarowania Odpadami. W przypadku projektów zlokalizowanych na obszarach objętych interwencją PROW pomoc może być udzielona tylko wtedy, gdy beneficjent nie może skorzystać ze wsparcia PROW.

W ramach RPOWP nie przewiduje się wsparcia działań dotyczących bezpieczeństwa energetycznego (produkcji i dystrybucji prądu i gazu). Problem dystrybucji gazu i prądu

występuje w województwie podlaskim, jednak kondycja ekonomiczna spółek gazowych, przy ograniczonych środkach przeznaczonych na realizację Programu, nie uzasadnia wsparcia budowy sieci dystrybucyjnej. Na terenie województwa przewidziana jest budowa połączenia elektroenergetycznego Polska- Litwa w ramach POIiŚ.

W ramach wsparcia ochrony przyrody i likwidacji zagrożeń ekologicznych przewiduje się wsparcie projektów dotyczących: zachowania bioróżnorodności gatunkowej, edukacji ekologicznej, tworzenia systemów monitorowania środowiska oraz zakupu wyposażenia dla służb odpowiedzialnych za likwidację skutków zagrożeń naturalnych i poważnych awarii.

Rozwój lokalnej infrastruktury ochrony środowiska

Priorytetowym obszarem będzie rozwój gospodarki wodno-ściekowej województwa podlaskiego ze szczególnym uwzględnieniem obszarów chronionych i zabezpieczenia sanitarnego stref zasobowych komunalnych ujęć wody. Główny kierunek działań skierowany będzie na rozbudowę sieci kanalizacyjnej, szczególnie tam, gdzie istnieje niewystarczające wykorzystywanie funkcjonującej infrastruktury oczyszczania ścieków. Ponadto wsparcie uzyska modernizacja, rozbudowa i budowa oczyszczalni ścieków w aglomeracjach poniżej 15 tys. RLM. Przedsięwzięcia z zakresu budowy nowych linii wodociągowych, w stosownych przypadkach czyli tam gdzie będzie to uzasadnione finansowo lub technicznie, realizowane będą w połączeniu z budową systemów kanalizacji zbiorczej, z zastrzeżeniem przypadków, w których budowa systemów kanalizacji zbiorczej nie przyniosłaby korzyści dla środowiska lub powodowałaby nadmierne koszty. Wówczas dopuszczalna będzie budowa nowych linii wodociągowych w połączeniu z budową lub przebudową systemów indywidualnych lub zastosowaniem innych rozwiązań zapewniających ochronę środowiska.

Wsparcie otrzymają, z zastrzeżeniem zapisów Linii demarkacyjnej, projekty dotyczące wykorzystania odnawialnych źródeł energii wraz z budową sieci energetycznej dla celów dystrybucji uzyskanej energii ze źródeł odnawialnych do istniejącej sieci energetycznej.

W ramach Programu finansowane będą projekty dotyczące termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej.

Działania wspierające ograniczenie zmian klimatycznych są istotne, jednakże z uwagi na zakres tematyczny i wymiar finansowy pozytywne oddziaływanie RPOWP na zmiany klimatyczne będzie miało charakter pośredni. Wkład w redukcję emisji gazów cieplarnianych będą miały przedsięwzięcia dotyczące m.in. wsparcia rozwoju transportu przyjaznego środowisku, gospodarki odpadami, modernizacji systemów ciepłowniczych oraz racjonalnego wykorzystania energii.

Beneficjentami Osi priorytetowej mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną
- administracja rządowa
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne
- parki narodowe i krajobrazowe
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)
- organizacje pozarządowe
- spółki wodne
- przedsiębiorcy.

Szczegółowe kategorie beneficjentów kwalifikujące się do objęcia wsparciem wskazane zostaną w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Przy wyborze projektów preferowane będą inwestycje o proekologicznym charakterze (spełniające wymogi ochrony środowiska), a także inwestycje wpisujące się w Strategię Europa 2020 i Strategię UE dla Regionu Morza Bałtyckiego.

Szczegółowe kryteria wyboru projektów zostaną przyjęte przez Komitet Monitorujący i zamieszczone w Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013.

Zasada cross-financing:

W ramach Osi priorytetowej V, w należycie uzasadnionych przypadkach realizacji projektów lub części projektów, **dopuszcza się** możliwość finansowania działań, które należą do obszaru interwencji EFS, w zakresie nie większym niż 10% kosztów kwalifikowanych projektu.

Możliwość ta jest ograniczona jedynie do działań / projektów, które są niezbędne zarówno dla pomyślnej realizacji projektu, jak i bezpośrednio powiązane z projektem (zostanie to określone na dalszym etapie prac).

Komplementarność i demarkacja z innymi programami:

Program	Oś priorytetowa/działanie	Kryteria demarkacji
Finansowanymi przez programy operacyjne realizowane w ramach NSRO 2007-2013		
PO Infrastruktura i Środowisko	Oś priorytetowa I.: Gospodarka wodno – ściekowa Oś priorytetowa II.: Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi Oś priorytetowa III: Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska Oś priorytetowa V : Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych Oś priorytetowa IX: Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna	- wielkość aglomeracji (15000 RLM) - liczba mieszkańców obsługiwanych przez przedsięwzięcia (150 tys. mieszkańców) -wartość projektów -wartość projektów
Finansowanymi przez EFRROW i EFR		
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	Oś 1. Poprawa konkurencyjności sektora leśnego i rolnego Działanie: Zwiększenie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej Oś 2. Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie	- obszar realizacji projektu - rodzaj działalności

	gospodarki wiejskiej Działanie: Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej Działanie: Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw Oś 4. Lider	- lokalizacja przedsiębiorstwa
PO Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich	Oś priorytetowa 2. Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury. Oś priorytetowa 4. Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa	- rodzaj działalności

Kategorie interwencji:

- 39 – Energia odnawialna: wiatrowa
- 40 – Energia odnawialna: słoneczna
- 41 - Energia odnawialna: biomasa
- 42 - Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe
- 43 – Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią
- 44 - Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi
- 45 - Gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną
- 46 - Oczyszczanie ścieków
- 47 – Jakość powietrza
- 51 - Promowanie bioróżnorodności i ochrony przyrody (w tym NATURA 2000)
- 53 – Zapobieganie zagrożeniom (w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnymi i technologicznymi)
- 54 - Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom

Obszar realizacji Osi priorytetowej: teren województwa podlaskiego.

Wskaźniki monitorowania Osi priorytetowej:

**Tabela nr 26. Wskaźniki monitorowania - OŚ PRIORYTETOWA V:
Rozwój infrastruktury ochrony środowiska**

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym *	Zakładana wartość w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Produkt						
5.1. Liczba projektów z zakresu infrastruktury wodno-ściekowej	szt.	0	8	8	rocznie	IZ
5.2 Liczba projektów z zakresu gospodarki odpadami	szt.	0	8	8	rocznie	IZ
5.3. Liczba projektów mających	szt.	0	6	6	rocznie	IZ

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013

na celu poprawę jakości powietrza						
5.4. Liczba projektów z zakresu energii odnawialnej	szt.	0	8	15	rocznie	IZ
5.5 Liczba projektów z zakresu przeciwdziałania zagrożeniom przyrodniczym	szt.	0	4	4	rocznie	IZ
5.6. Dodatkowa moc zainstalowana energii ze źródeł odnawialnych	MW	0	5	23	rocznie	Beneficjent
5.7. Długość wybudowanej sieci wodociągowej w ramach projektów	km	0	15	15	rocznie	Beneficjent
5.8. Długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej w ramach projektów	km	0	27	27	rocznie	Beneficjent
5.9. Liczba nowo utworzonych lub zrehabilitowanych wysypisk śmieci w ramach realizacji programu	szt.	0	8	8	rocznie	Beneficjent
5.10. Powierzchnia terenów zrehabilitowanych w wyniku realizacji projektów	ha	0	20	20	rocznie	Beneficjent
Rezultat						
5.11. Liczba osób przyłączonych do sieci wodociągowej w wyniku realizacji projektów	szt.	0	2 400	2 400	rocznie	Beneficjent
5.12. Liczba osób przyłączonych do sieci kanalizacyjnej w wyniku realizacji projektów	szt.	0	4 000	4 000	rocznie	Beneficjent
5.13. Liczba osób objętych selektywną zbiórką odpadów	szt.	0	104 000	104 000	rocznie	Beneficjent
5.14. Liczba osób zabezpieczonych przed innymi zagrożeniami	szt.	0	1 200 000	1 200 000	rocznie	Beneficjent
5.15. Liczba gospodarstw domowych obsługiwanych przez nowo utworzone wysypisko	szt.	0	2 300	2 300	rocznie	Beneficjent

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

OŚ PRIORYTETOWA VI: Rozwój infrastruktury społecznej

Cel główny Osi priorytetowej:

Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez poprawę jakości infrastruktury społecznej

Uzasadnienie Osi priorytetowej

Mając na uwadze rozwój województwa podlaskiego oraz poprawę jakości życia w regionie, niezbędnym jest zapewnienie odpowiedniego poziomu infrastruktury społecznej i dostępności do niej – w zakresie rozwoju szkolnictwa na wszystkich szczeblach, opieki zdrowotnej oraz zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu.

Cele szczegółowe Osi priorytetowej:

- Wzmocnienie funkcji instytucji i placówek edukacyjnych oraz przygotowanie ich do pełnienia kluczowej roli w procesie tworzenia konkurencyjnej gospodarki regionalnej,
- Wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców,
- Zwiększenie oddziaływania kultury na edukację (w tym kształcenie ustawiczne) mieszkańców regionu,
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i wzmocnienie tożsamości kulturowej regionu
- Poprawa infrastruktury medycznej,
- Poprawa jakości usług z zakresu opieki zdrowotnej i pomocy społecznej,
- Zwiększenie dostępu do specjalistycznych usług z zakresu opieki zdrowotnej.

Opis Osi priorytetowej

Infrastruktura edukacyjna

Zapewnienie odpowiedniego standardu infrastruktury edukacyjnej sprzyjać będzie poprawie jakości kształcenia i wzrostowi poziomu wykształcenia mieszkańców województwa podlaskiego oraz polepszeniu dostępu do edukacji, w tym placówek służących wyrównywaniu szans edukacyjnych. Realizacja zadań w tym zakresie winna opierać się na budowie, rozbudowie i modernizacji przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, szkół wyższych prowadzących działalność dydaktyczną (np. pomieszczenia dydaktyczne, biblioteki, laboratoria, wyposażenie oraz inne obiekty służące prowadzeniu działalności naukowej i badawczej, przyszkolne obiekty sportowe, campusy) oraz zaplecza socjalno-bytowego dla uczniów, studentów, nauczycieli i wykładowców, a także wyposażenie przedszkoli, szkół, placówek edukacyjnych i szkół wyższych w nowoczesny sprzęt i pomoce optymalizujące proces kształcenia.

W zakresie wsparcia edukacji przedszkolnej preferowane będą projekty dotyczące wykorzystania istniejących obiektów po likwidowanych szkołach podstawowych na obszarach wiejskich, prowadzące do ich adaptacji na cele przedszkolne.

W zakresie wsparcia szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych preferowane będą projekty dotyczące remontów i wyposażenia istniejących placówek edukacyjnych oraz budowy obiektów okołopedagogicznych (sale gimnastyczne, baseny przyszkolne, stołówki, boiska, bursy i internaty).

W zakresie szkolnictwa wyższego preferowane będą projekty tworzące bazę edukacyjno-badawczą wzmocniającą rozwój branż priorytetowych dla rozwoju województwa.

Opieka zdrowotna

Dobrze rozwinięta opieka zdrowotna powinna stanowić element kształtowania silnego potencjału społecznego województwa podlaskiego. Dlatego wspierany będzie rozwój infrastruktury ochrony zdrowia gwarantującej łatwy dostęp do usług medycznych, podnoszącej ich standard oraz rozszerzającej możliwości diagnostyczne i terapeutyczne ośrodków medycznych. Wymaga to rozbudowy, modernizacji i zakupu odpowiedniego wyposażenia szpitali, centrów diagnostycznych i innych placówek zapewniających specjalistyczną opiekę medyczną. W celu racjonalnego wykorzystania ograniczonych zasobów finansowych, większość środków zostanie przeznaczona dla zakładów opieki zdrowotnej posiadających kontrakty z instytucją finansującą publiczne świadczenia zdrowotne (np. NFZ), o znaczeniu strategicznym, udzielającym wysoko specjalistycznych i specjalistycznych świadczeń medycznych, które przeciwdziałają głównym powodom zgonów w województwie, w szczególności o specjalności: kardiologia, onkologia, ortopedia i oddziały zakaźne. Profilaktyka i skuteczne leczenie doprowadzi do poprawy stanu zdrowia i jakości życia mieszkańców, co znacząco wpłynie na stan i jakość zasobów ludzkich w Podlaskim. Priorytetowo będą finansowane też oddziały, które według analiz Ministerstwa Zdrowia będą miały największe niedobory łóżkowe do roku 2012, tj.: rehabilitacyjny, psychiatryczno-neurologiczny. Dodatkowo wspierane projekty powinny być zgodne z Narodowym Programem Zdrowia i innymi dokumentami strategicznymi uchwalanymi na poziomie krajowym i regionalnym.

Zachowanie bogactwa dziedzictwa historycznego i kulturowego

Województwo podlaskie jest regionem zróżnicowanym kulturowo, etnicznie i wyznaniowo. Zachowanie bogactwa dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu wymaga wspierania instytucji zajmujących się kulturą i sztuką poprzez rozbudowę, modernizację i zwiększenie dostępności do obiektów kulturalnych oraz budowę nowych ośrodków i centrów kultury. Tego typu wsparcie doprowadzi w rezultacie do zwiększenia i zróżnicowania oferty kulturalnej, a także promocji wewnętrznej i zewnętrznej dorobku kulturalnego regionu. W ramach Osi priorytetowej wspierane będą między innymi inwestycje mające na celu ochronę i konserwację obiektów dziedzictwa kulturowego (z wyłączeniem inwestycji podnoszących atrakcyjność turystyczną województwa, które będą realizowane w Osi III), konserwację zabytków ruchomych, księgozbiorów, archiwów, podnoszących jakość życia i edukację ustawiczną mieszkańców regionu.

W ramach osi, w dziedzinie edukacji, kultury a przede wszystkim usług medycznych priorytetowo traktowane będą projekty o większym stopniu oddziaływania na region – o znaczeniu ponadlokalnym.

Beneficjentami Osi priorytetowej mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia
- jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną
- administracja rządowa
- szkoły wyższe
- osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki
- zakłady opieki zdrowotnej działające w publicznym systemie ochrony zdrowia*

- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej)
- instytucje kultury
- partnerzy społeczni i gospodarczy
- organizacje pozarządowe
- parki narodowe i krajobrazowe
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych
- przedsiębiorcy.

* Beneficjentem może być jedynie podmiot dostarczający świadczenia gwarantowane w ramach kontraktu z Instytucją Finansującą Publiczne Świadczenia Zdrowotne (np. NFZ)

Szczegółowe kategorie beneficjentów kwalifikujące się do objęcia wsparciem wskazane zostaną w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Przy wyborze projektów preferowane będą inwestycje zgodne ze Strategiami Rozwoju: Edukacji, Kultury i Zdrowia dla Województwa Podlaskiego, oparte na wyraźnym rozpoznaniu brakujących usług medycznych w regionie oraz wskazujące problemy w obszarze kultury i edukacji.

Preferowane będą inwestycje o proekologicznym charakterze (spełniające wymogi ochrony środowiska), a także inwestycje wpisujące się w Strategię Europa 2020 i Strategię UE dla Regionu Morza Bałtyckiego.

Szczegółowe kryteria wyboru projektów zostaną przyjęte przez Komitet Monitorujący i zamieszczone w *Szczegółowym opisie osi priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013*.

Zasada cross-financing:

W ramach Osi priorytetowej VI, w należycie uzasadnionych przypadkach realizacji projektów lub części projektów, **dopuszcza się** możliwość finansowania działań, które należą do obszaru interwencji EFS, w zakresie nie większym niż 10% kosztów kwalifikowanych projektu.

Możliwość ta jest ograniczona jedynie do działań / projektów, które są niezbędne zarówno dla pomyślnej realizacji projektu, jak i bezpośrednio powiązane z projektem (zostanie to określone na dalszym etapie prac).

Komplementarność i demarkacja z innymi programami:

Program	Oś priorytetowa/działanie	Kryteria demarkacji
Finansowanymi przez programy operacyjne realizowane w ramach NSRO 2007-2013		
PO Kapitał Ludzki	Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty	- rodzaj projektu
	Priorytet IV Szkolnictwo wyższe i nauka	- rodzaj projektu
	Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach	- rodzaj projektu
	Priorytet II: Rozwój zasobów	

	ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw oraz poprawa stanu zdrowia osób pracujących - Działanie 2.3 – Wzmocnienie potencjału zdrowia osób pracujących oraz poprawa jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia	- rodzaj projektu
PO Rozwój Polski Wschodniej	Oś priorytetowa I: Nowoczesna gospodarka Działanie I.1. Infrastruktura uczelni wyższych	- z wyłączeniem projektów wskazanych do realizacji w ramach PORPW
PO Infrastruktura i Środowisko	Oś priorytetowa XI Kultura i dziedzictwo kulturowe Oś priorytetowa XII: Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia	- wartość projektów - zasięg (regionalny/ponadregionalny) - zasięg (regionalny/ponadregionalny) -organ założycielski
Finansowanymi przez EFRROW i EFR		
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	Oś 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej Działanie: Odnowa i rozwój wsi Oś 4 LEADER	- charakter projektu - obszar realizacji projektu - beneficjent - wartość projektu - obszar realizacji projektu

Kategorie interwencji:

- 58 - Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego
- 75 – Infrastruktura systemu oświaty
- 76 – Infrastruktura ochrony zdrowia
- 77 - Infrastruktura opiekuńczo-wychowawcza

Obszar realizacji Osi priorytetowej: teren województwa podlaskiego z wyłączeniem projektów wspartych w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej

Wskaźniki monitorowania Osi priorytetowej:

**Tabela nr 27. Wskaźniki monitorowania - OŚ PRIORYTETOWA VI:
Rozwój infrastruktury społecznej**

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość wskaźnika w roku bazowym *	Zakładana wartość w roku docelowym (2013)	Zakładana wartość wskaźnika w roku 2015	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Produkt						
6.1. Liczba projektów infrastrukturalnych z zakresu: - edukacji - ochrony zdrowia - kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego	szt.	0	55 37 6	55 37 6	rocznie	IZ
6.2. Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury z zakresu: - edukacji - opieki zdrowotnej - kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego	szt.	0	19 12 6	19 12 6	rocznie	Beneficjent
Rezultat						
6.3. Liczba studentów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów	osoby	0	16 690	20 000	rocznie	Beneficjent
6.4. Liczba uczniów korzystających z infrastruktury wspartej w wyniku realizacji projektów	osoby	0	6 400	7 000	rocznie	Beneficjent
6.5. Potencjalna liczba specjalistycznych badań medycznych przeprowadzonych sprzętem zakupionym w wyniku realizacji projektów	szt./rok	0	416 000	416 000	rocznie	Beneficjent
6.6. Liczba miejsc w przedszkolach wiejskich zbudowanych/zmodernizowanych	szt.	0	300	300	rocznie	Beneficjent
6.7. Liczba dzieci z obszarów wiejskich korzystających z przedszkoli	osoby	0	200	200	rocznie	Beneficjent

* Wartość bazową dla wskaźników operacyjnych stanowią wartości wskaźników kontekstowych

OŚ PRIORYTETOWA VII: Pomoc techniczna

Cel główny Osi priorytetowej:

Wsparcie instytucji uczestniczących we wdrażaniu Regionalnego Programu Operacyjnego w województwie podlaskim

Uzasadnienie i opis Osi priorytetowej

Celem Osi priorytetowej jest osiągnięcie sprawnego systemu zarządzania, wdrażania, monitorowania, oceny i kontroli RPOWP, a także rozpowszechnianie informacji i promocja RPOWP, wzmocnienie potencjału administracyjnego poprzez stworzenie systemu motywacji płacowej i pozapłacowej pracowników oraz zapewnienie płynnego przejścia pomiędzy kolejnymi okresami programowania pomocy strukturalnej.

Środki Pomocy technicznej przeznaczone zostaną na:

- refundację kosztów zatrudnienia wykwalifikowanych kadr obsługujących Program na poziomie województwa a także refundację kosztów zatrudnienia osób zajmujących się zamknięciem realizacji ZPORR
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadry zajmującej się wdrażaniem RPO na lata 2007-2013 oraz programowaniem na kolejny okres programowy poprzez m.in. udział w szkoleniach, seminariach, spotkaniach, konferencjach, stażach, wizytach studyjnych, studiach i innych formach kształcenia ustawicznego oraz zakup literatury fachowej
- organizację szkoleń, warsztatów, seminariów i konferencji dla beneficjentów (m.in. wypełniania wniosków, kwestii zamówień publicznych)
- wsparcie eksperckie realizacji Programu w postaci przeprowadzonych analiz, ekspertyz i ocen dot. RPOWP oraz badań ewaluacyjnych Programu
- zakup wyposażenia biurowego oraz materiałów biurowych, sprzętu komputerowego, specjalistycznych systemów informatycznych związanych z obsługą Programu, sprzętu telekomunikacyjnego, audiowizualnego a także środków transportu i ich eksploatacja
- wsparcie procesu monitorowania, kontroli finansowej i audytu Programu oraz oceny i kontroli realizacji projektów oraz ewaluacji
- stworzenie i utrzymanie lokalnego systemu informatycznego monitoringu i kontroli
- uczestnictwo we wspólnym systemie monitorowania
- organizacja i obsługa posiedzeń Komitetu Monitorującego oraz prac związanych z wyborem projektów
- dofinansowanie różnych form promocji Programu oraz działań informacyjnych poprzez przygotowanie i upowszechnianie materiałów promocyjnych, organizację imprez promujących RPOWP w latach 2007-2013 oraz kolejny okres programowania, publikację oraz upowszechnianie materiałów informacyjnych w postaci m.in. broszur, folderów, biuletynów informacyjnych a także dokumentów programowych i podręczników procedur wdrażania, organizację punktów informacyjnych dot. RPOWP, przygotowanie oraz administrowanie strony internetowej/portalu dot. Programu

- udział w imprezach promujących RPOWP, tworzenie i utrzymanie sieci współpracy w celu wymiany dobrych praktyk, między innymi w ramach inicjatywy „Regiony na Rzecz Zmian Gospodarczych”
- wsparcie budowy, rozbudowy, wynajmu, remontu, adaptacji bądź zakupu powierzchni biurowych oraz bieżącego funkcjonowania Instytucji Zarządzającej RPOWP. Zakup i budowa budynku będą kwalifikowalne pod warunkiem, że wartość amortyzacji budynku w okresie referencyjnym 2007-2015 będzie znacząco niższa niż koszt wynajmu.
- wsparcie procesu programowania na lata 2014-2020 w tym: refundację kosztów zatrudnienia pracowników zajmujących się programowaniem na lata 2014-2020, przygotowanie niezbędnych dokumentów i analiz dot. kolejnego okresu, refundację kosztów konsultacji dot. nowego okresu programowania w tym delegacji w ramach konsultacji oraz organizacji seminariów i konferencji
- wsparcie procesu przygotowania i wdrażania projektów w ramach RPOWP (tzw. Project Pipeline) oraz działań wspomagających przygotowanie potencjalnych beneficjentów do przyszłych interwencji strukturalnych, poprzez dofinansowanie przygotowania dokumentacji projektowej.
- wsparcie kosztów archiwizacji dokumentacji RPOWP

Cele szczegółowe Osi priorytetowej:

- Zwiększenie zdolności administracyjnych do wdrażania RPOWP,
- Działania informacyjne i promocyjne dotyczące wykorzystania funduszy strukturalnych w ramach RPOWP,
- Podnoszenie kwalifikacji personelu zaangażowanego we wdrażanie Programu.

Beneficjentami Osi priorytetowej mogą być:

- Instytucja Zarządzająca RPOWP

Komplementarność z innymi programami:

PO Pomoc techniczna – w ramach POPT nie przewidziano wsparcia dla IZ RPO. Jedynie w ramach systemu zarządzania i monitorowania projektów indywidualnych wsparciem w postaci doradztwa oraz przygotowania dokumentacji zostaną objęte projekty indywidualne. Narodowa Strategia Spójności (Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie)
Strategiczne Wytyczne Wspólnoty

Kategorie interwencji:

- 85 – Przygotowanie, realizacja, monitorowanie i kontrola
- 86 - Ocena, badania/ ekspertyzy, informacja i komunikacja

Obszar realizacji Osi priorytetowej: teren województwa podlaskiego

Wskaźniki monitorowania Osi priorytetowej:

**Tabela nr 27. Wskaźniki monitorowania - OŚ PRIORYTETOWA VII:
Pomoc techniczna**

Numer i nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość w roku bazowym	Zakładana wartość w roku docelowym	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Produkt					
7.1. Liczba bezpośrednio utworzonych nowych etatów (EPC)	szt.	0	120	rocznie	IZ
7.2. Liczba osób objętych szkoleniami i innymi formami doskonalenia zawodowego (pracownicy IZ)	osoboszkolenie	0	2 700	rocznie	IZ
7.3. Liczba osób objętych szkoleniami i innymi formami doskonalenia zawodowego (beneficjenci)	osoboszkolenie	0	4 000	rocznie	IZ
7.4. Liczba ocen, ekspertyz, analiz, studiów, opracowań i koncepcji wykonanych przez ewaluatorów zewnętrznych	szt.	0	15	rocznie	IZ
7.5. Liczba zorganizowanych konferencji, spotkań, seminariów	szt.	0	60	rocznie	IZ
Rezultat					
7.6. Średnioroczna liczba odwiedzin portalu internetowego RPOWP	wejście na portal	0	35 000	rocznie	IZ (dane z portalu)
7.7. Liczba osób korzystających z punktu informacyjnego (wizyty, rozmowy tel.)	osoby	0	21 000	rocznie	IZ
7.8 Liczba wniosków poprawnych formalnie w stosunku do całkowitej liczby złożonych wniosków o dofinansowanie	%	0	50	rocznie	IZ

w ramach realizacji RPOWP					
---------------------------	--	--	--	--	--

V. INDYKATYWNY PLAN FINANSOWY

Indykatywny plan finansowy – Podział środków finansowych EFRR w ramach poszczególnych Osi priorytetowych RPOWP na lata 2007-2013

Tabela nr 28. Indykatywny plan finansowy na lata 2007-2013

	Nazwa Osi priorytetowej	% udział środków przeznaczonych na realizację Osi priorytetowej	Kwota w euro
Oś Priorytetowa I	Wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie	23	156 965 734
Oś Priorytetowa II	Rozwój infrastruktury transportowej	32	216 279 961
Oś Priorytetowa III	Rozwój turystyki i kultury	15	99 263 261
Oś Priorytetowa IV	Społeczeństwo informacyjne	8	50 896 631
Oś Priorytetowa V	Rozwój infrastruktury ochrony środowiska	11	75 455 876
Oś Priorytetowa VI	Rozwój infrastruktury społecznej	8	50 896 631
Oś Priorytetowa VII	Pomoc techniczna	3	22 784 877
RAZEM:		100	672 542 971

Podział środków na poszczególne Osi priorytetowe ustalany był etapowo. Ostatecznie jest on wynikiem bezpośredniej, dogłębnej analizy potrzeb regionu oraz konsultacji społecznych.

Największa alokacja – 32 % (pierwotnie - 32%, po przeglądzie śródkresowym – 30%) została przyznana na działania związane z rozwojem infrastruktury transportowej. Większość z tych środków została przeznaczona na rozwój transportu drogowego. Niezadowolający stan techniczny większości dróg oraz obiektów inżynierskich i wynikający z tego niski poziom

bezpieczeństwa na drogach, przy jednoczesnym ciągłym wzroście natężenia ruchu, wymaga dostosowania parametrów dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych do klas technicznych, które powinny one spełniać. Przedsięwzięcia ukierunkowane będą na stworzenie spójnej i wysokiej jakości sieci dróg. Dążąc do poprawy atrakcyjności inwestycyjnej i transportowej województwa, część środków tej Osi priorytetowej przeznacza się na realizację projektu związanego z transportem lotniczym, który stanowi niezbędny czynnik rozwoju gospodarczego regionu. W ramach tego projektu planuje się przygotowanie koncepcji inwestycyjnej w infrastrukturę regionalnego portu lotniczego wraz z kompletną dokumentacją techniczno-projektową oraz uzyskanie niezbędnych pozwoleń/decyzji.

W związku z tym, iż województwo podlaskie charakteryzuje się niskim potencjałem innowacyjnym będącym wynikiem stosunkowo niskiego poziomu nakładów na sferę badawczo-rozwojową, pierwotnie - 22% a po przeglądzie śródkresowym – 23% całej alokacji na RPOWP przeznacza się na wzrost innowacyjności i wspieranie przedsiębiorczości w regionie. Te środki uzupełniają nakłady na sferę B+R które będą realizowane w regionie z programów krajowych (w szczególności z PO RPW).

Województwo podlaskie posiada duży potencjał przyrodniczo - krajobrazowy do rozwoju turystyki. Rozwój tej branży jest jednak hamowany krótkim okresem turystycznym (krótkie lato i brak atrakcji jesienno - zimowych) oraz bardzo słabo rozwiniętą bazą noclegową. W związku z tym jednym z celów RPO jest pobudzenie rozwoju tego obszaru poprzez współfinansowanie projektów zapewniających atrakcje turystyczno – rekreacyjne przez cały rok. 15 % (pierwotnie - 16%) alokacji na infrastrukturę turystyczną jest szansą rozwoju tego sektora i wzrostu jego znaczenia w regionalnej gospodarce.

Pierwotnie - 10 %, a po przeglądzie śródkresowym -11% środków przeznaczono na rozwój infrastruktury ochrony środowiska. Województwo posiada czyste środowisko, które nie wymaga dużych interwencji poprawiających jego stan. Działania ukierunkowane będą głównie na poprawę i rozbudowę sieci kanalizacyjnej oraz rozwój gospodarki wodno-ściekowej. Dodatkowo realizowane będą inwestycje z zakresu odnawialnych źródeł energii. Ich realizacja wpłynie na poprawę warunków życia mieszkańców regionu oraz zwiększy dostępność terenów atrakcyjnych turystycznie.

Na Oś Priorytetową IV *Spółczeństwo informacyjne* przeznaczono 8% środków. Taka alokacja pozwoli na kontynuację realizacji działania 1.5 ZPORR, w ramach którego wdrażany jest duży projekt zapewniający sprawną administrację w 99 jst. Województwo podlaskie jest jednym z pierwszych województw, w którym wdrażano projekt z dziedziny społeczeństwa informacyjnego. Zaawansowane są procesy elektronicznego obiegu dokumentów w urzędach. Kolejnym krokiem będzie rozbudowanie sprawnych systemów e-usług.

Środki przyznane na realizację osi priorytetowej VI – 8% alokacji na Program - skupią się głównie na budowie, rozbudowie i modernizacji obiektów związanych z infrastrukturą edukacji i ochrony zdrowia w celu zapewnienia odpowiedniego standardu usług i polepszenia ich dostępności.

Tabela nr 29. Środki finansowe dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego w podziale na lata (w euro)

	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego / Europejski Fundusz Społeczny	Fundusz Spójności	Ogółem
	1	2	3=1+2
2007	89 187 951	-	89 187 951
2008	91 276 456	-	91 276 456
2009	93 351 209	-	93 351 209
2010	92 133 416	-	92 133 416
2011	98 848 588	-	98 848 588
2012	102 697 208	-	102 697 208
2013	105 048 143	-	105 048 143
2007-2013	672 542 971	-	672 542 971

Tabela nr 30. Środki finansowe dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego w podziale na Osie Priorytetowe oraz źródła finansowania (w euro)

	Wkład wspólnotowy	Wkład krajowy			Ogółem	Wskaźnik wkładu funduszy UE	Dla celów informacyjnych	
		Ogółem	Krajowy wkład publiczny	Wkład prywatny			Pożyczki EBI	Inne finansowanie
	1	2=3+4	3	4	5=1+2	6=1/5	7	8
Oś Priorytetowa 1	156 965 734	91547 442	58 791 224	32 756 218	248 513 176	0,63	0	0
Oś Priorytetowa 2	216 279 961	0	0	0	216 279 961	1,00	0	0
Oś Priorytetowa 3	99 263 261	16 848 340	15 047 979	1 800 361	116 111 601	0,85	2 609 219	0
Oś Priorytetowa 4	50 896 631	0	0	0	50 896 631	1,00	0	0
Oś Priorytetowa 5	75 455 876	11 288 272	10 232 323	1 055 949	86 744 148	0,87	0	0
Oś Priorytetowa 6	50 896 631	0	0	0	50 896 631	1,00	149 537	0
Oś Priorytetowa 7	22 784 877	0	0	0	22 784 877	1,00	0	0
Ogółem	672 542 971	119 684 054	84 071 526	35 612 528	792 227 025	0,849	2 758 756	0

Poziomu współfinansowania EFRR liczony jest w odniesieniu do krajowych wydatków kwalifikowanych.

Tabela nr 31. Podział środków finansowych wg kategorii, zaprogramowanego wykorzystania wkładu funduszy w RPOWP na lata 2007-2013 (w euro)

Kwestie priorytetowe	
Kod	Razem
1	
2	9 680 862
3	5 930 925
4	
5	41 086 701
6	56 503
7	20 000 000
8	90 660 367
9	23 324 482
10	27 067 431
11	
12	
13	23 829 200
14	280 354
15	
16	
17	
18	8 140 755
19	
20	
21	
22	
23	191 554 125
24	
25	9 924 961
26	
27	
28	660 000
29	6 000 120
30	
31	2 693 016
32	
33	
34	
35	
36	
37	
38	
39	7 478 339
40	3 454 493
41	9 125 824
42	6 776 432
43	14 787 421
44	12 263 644
45	1 299 418

Forma finansowania	
Kod	Kwota
1	632 542 971
2	40 000 000
3	
4	
rezerwa	
Suma	672 542 971

Terytorium	
Kod	Kwota
1	414 616 985
2	
3	
4	
5	257 925 986
6	
7	
8	
9	
10	
0	
rezerwa	
Suma	672 542 971

46	8 941 980
47	
48	
49	
50	
51	2 139 909
52	
53	5 973 530
54	3 214 886
55	868 135
56	1 954 014
57	41 796 964
58	6 622 234
59	6 186 427
60	
61	
62	
63	
64	
65	
66	
67	
68	
69	
70	
71	
72	
73	
74	
75	12 769 358
76	26 604 081
77	1 500 000
78	
79	15 111 203
80	
81	
82	
83	
84	
85	20 194 022
86	2 590 855
RAZEM	672 542 971
SUMA z RPO	672 542 971

Tabela nr 32. Podział środków finansowych RPOWP wg kategorii interwencji realizujących cele lizbońskie

PODLASKIE		
kod	wkład UE do pro-lizbońskich kategorii interwencji	% udział pro-lizbońskich kat. interwencji na poziomie RPOWP
B+RT, INNOWACJE PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	190 739 840,0	28,4%
1. Działalność B+RT prowadzona w ośrodkach badawczych	-	0,0%
2. Infrastruktura B+RT	9 680 862,0	1,4%
3. Transfer technologii i udoskonalenie sieci współpracy	5 930 925,0	0,9%
4. Wsparcie na rzecz rozwoju B+RT, w szczególności w MŚP	-	0,0%
5. Usługi w zakresie zaawansowanego wsparcia dla przedsiębiorstw i grup przedsiębiorstw	41 086 701,0	6,1%
6. Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska	56 503,0	0,0%
7. Inwestycje w przedsiębiorstwa bezpośrednio związane z dziedziną badań i innowacji	20 000 000,0	3,0%
8. Inne inwestycje w przedsiębiorstwa	90 660 367,0	13,5%
9. Inne działania mające na celu pobudzanie badań, innowacji i przedsiębiorczości w MŚP	23 324 482,0	3,5%
SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE	51 176 985,0	7,6%
10. Infrastruktura telekomunikacyjna	27 067 431,0	4,0%
11. Technologie informacyjne i komunikacyjne	-	0,0%
13. Usługi i aplikacje dla obywateli	23 829 200,0	3,5%
14. Usługi i aplikacje dla MŚP	280 354,0	0,0%
TRANSPORT	6 660 120,0	1,0%
28. Inteligentne systemy transportowe	660 000,0	0,1%
29. Porty lotnicze	6 000 120,0	0,9%
ENERGIA	41 622 509,0	6,2%
39. Energia odnawialna: wiatrowa	7 478 339,0	1,1%
40. Energia odnawialna: słoneczna	3 454 493,0	0,5%
41. Energia odnawialna: biomasa	9 125 824,0	1,4%
42. Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe	6 776 432,0	1,0%
43. Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	14 787 421,0	2,2%
Łączny wkład UE w ramach pro-lizbońskich kategorii interwencji	290 199 454,0	43,1%
Łączny wkład UE do RPOWP	672 542 971,0	
Łączny wkład UE do NSRO w ramach celu Konwergencja	68 516 853 343,2	0,4%

VI. SYSTEM REALIZACJI REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013

PRZEPISY WYKONAWCZE

1. Kompetencje instytucji zaangażowanych w zarządzanie regionalnym programem operacyjnym.

A. Koordynacja

Koordynacja na poziomie NSRO - Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego prowadzi nadzór nad prawidłowym funkcjonowaniem systemu realizacji NSRO, a także odpowiada za prowadzenie badań ewaluacyjnych na poziomie NSRO, w tym badań horyzontalnych oraz badań uzupełniających i badań *ad hoc*, wynikających z monitorowania realizacji NSRO.

Koordynacja 16 Regionalnych Programów Operacyjnych – Instytucja Koordynująca Regionalne Programy Operacyjne

Funkcję Instytucji Koordynującej RPO (IK RPO) pełnić będzie Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego obsługiwany w przedmiotowym zakresie przez Departament Koordynacji Programów Regionalnych (DPR) w ramach MRR.

Instytucja Koordynująca RPO odpowiedzialna jest w szczególności za:

- weryfikację regionalnych programów operacyjnych pod względem ich zgodności z NSRO;
- negocjowanie regionalnych programów operacyjnych z KE we współpracy z instytucjami zarządzającymi RPO;
- zapewnienie spójności stosowanych wytycznych;
- monitorowanie efektów wdrażania RPO w regionach (analizy porównawcze).

Wzajemne relacje oraz szczegółowy zakres obowiązków i podział zadań między Instytucją Koordynującą RPO a Instytucją Zarządzającą RPO Województwa Podlaskiego zostaną określone w porozumieniu zawartym między tymi instytucjami.

B. Zarządzanie Regionalnym Programem Operacyjnym

Instytucja Zarządzająca RPO

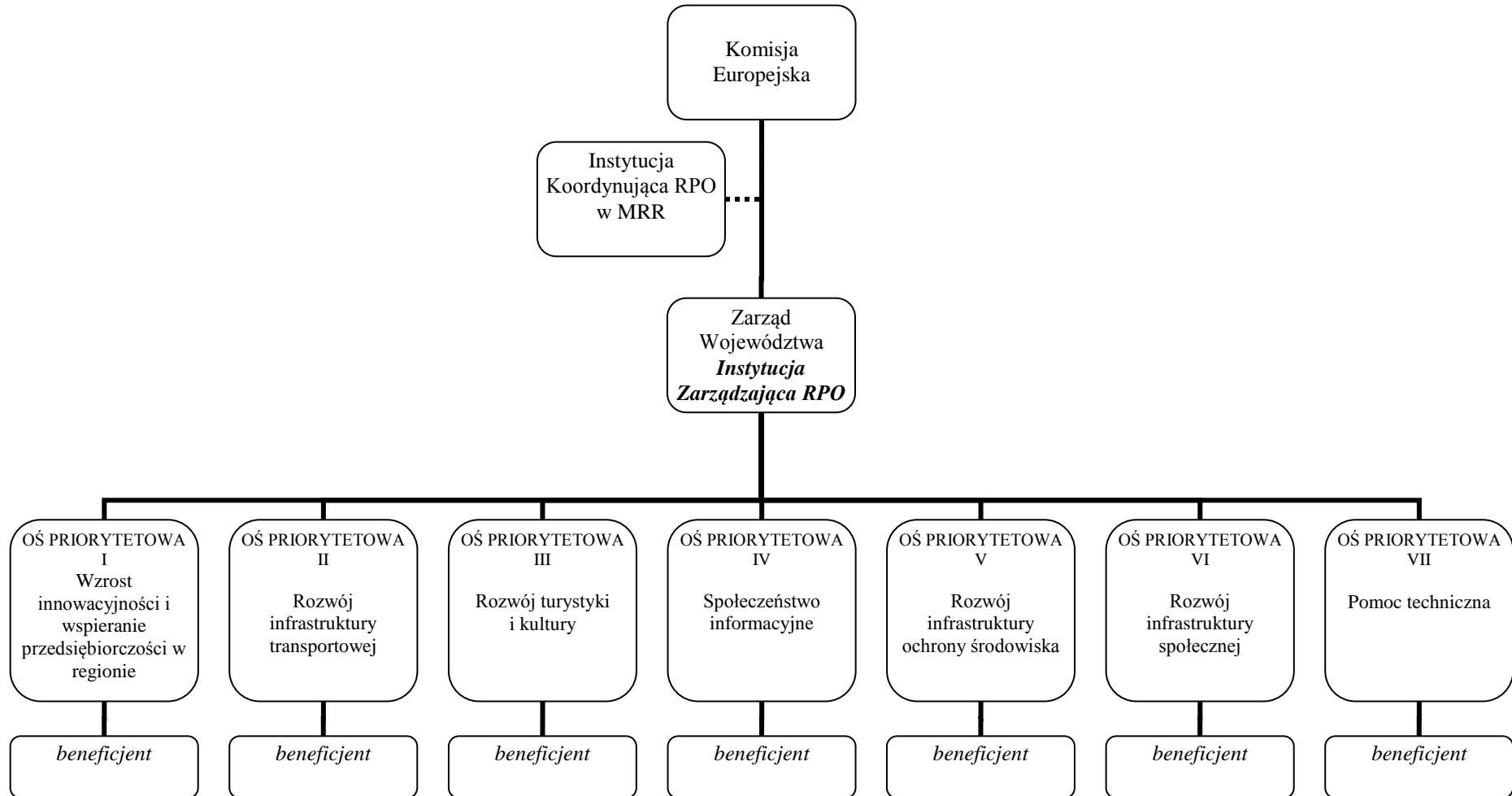
Funkcję Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2007 - 2013 zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju pełni Zarząd Województwa Podlaskiego. Zgodnie z regulaminem wewnętrznym przygotowanym przez Zarząd Województwa obowiązki IZ sprawuje jednostka organizacyjna w ramach Urzędu Marszałkowskiego - obecnie Departament Zarządzania RPO.

Instytucja Zarządzająca, zgodnie z art. 60 rozporządzenia Rady nr 1083/2006, jest odpowiedzialna za zarządzanie regionalnym programem operacyjnym i jego realizację zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami, a w szczególności za:

- zapewnienie, że operacje są wybierane do finansowania zgodnie z kryteriami mającymi zastosowanie do regionalnego programu operacyjnego oraz że spełniają one mające zastosowanie zasady wspólnotowe i krajowe przez cały okres ich realizacji;
- weryfikację, że współfinansowane towary i usługi są dostarczone oraz że wydatki zadeklarowane przez beneficjentów na operacje zostały rzeczywiście poniesione i są zgodne z zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- zapewnienie istnienia informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach regionalnego programu operacyjnego oraz zapewnienie, że dane na temat realizacji, niezbędne do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny są gromadzone;
- zapewnienie utrzymywania przez beneficjentów i inne podmioty uczestniczące w realizacji operacji odrębnego systemu księgowego albo odpowiedniego kodu księgowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją, bez uszczerbku dla krajowych zasad księgowych;
- zapewnienie, że ocena regionalnego programu operacyjnego, o której mowa w art. 48 ust. 3 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 jest prowadzona zgodnie z art. 47 ww. rozporządzenia;
- ustanowienie procedur dla zapewnienia, że wszystkie dokumenty dotyczące wydatków i audytów, wymagane do zapewnienia właściwej ścieżki audytu, są przechowywane zgodnie z wymogami art. 90 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- zapewnienie otrzymywania przez instytucję certyfikującą wszystkich niezbędnych informacji o procedurach i weryfikacjach prowadzonych w odniesieniu do wydatków na potrzeby poświadczenia;
- kierowanie pracą Komitetu Monitorującego i dostarczanie mu dokumentacji wymaganej w celu umożliwienia monitorowania jakościowego realizacji programu operacyjnego w świetle jego szczegółowych celów;
- udział w pracach Podkomitetu Monitorującego POKL (Marszałek, Wicemarszałek lub członek Zarządu Województwa będzie przewodniczącym Podkomitetu Monitorującego POKL)
- opracowanie i przedkładanie Komisji rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji, po ich uprzednim zatwierdzeniu przez komitet monitorujący;
- zapewnianie przestrzegania wymogów w zakresie informacji i promocji ustanowionych w art. 69 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- dostarczanie Komisji Europejskiej informacji umożliwiających jej dokonanie oceny dużych projektów.
- Opracowanie zasad i monitorowanie przestrzegania poziomu cross-finansingu.

Instytucja Zarządzająca RPO Województwa Podlaskiego może zlecić wykonywanie części swoich zadań o charakterze zarządczym lub operacyjnym do innych podmiotów. Dokonując delegacji, Instytucja Zarządzająca RPO Województwa Podlaskiego zachowuje jednak całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji RPO.

Schemat nr 6. Schemat instytucjonalny RPO Województwa Podlaskiego

Instytucje Pośredniczące

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego nie zakłada powołania Instytucji Pośredniczących.

Instytucja Certyfikująca

Zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, minister właściwy ds. rozwoju regionalnego certyfikuje Komisji Europejskiej prawidłowość poniesienia wydatków w ramach programów operacyjnych. Instytucja Certyfikująca, to komórka organizacyjna utworzona zarządzeniem ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, odpowiedzialna za certyfikację wydatków ponoszonych w ramach EFRR, EFS i FS. IC w zakresie realizowanych zadań jest komórką niezależną od komórek wykonujących funkcje instytucji zarządzających poszczególnymi programami operacyjnymi, wchodzących w skład odrębnych pionów podległych innym Członkom Kierownictwa Ministerstwa. Członek Kierownictwa MRR nadzorujący Instytucję Certyfikującą podlega bezpośrednio Ministrowi Rozwoju Regionalnego i podejmuje w sposób niezależny decyzje w zakresie dokonywania oraz wstrzymywania procesu poświadczania deklaracji wydatków oraz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej. Obsługę Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie zadań Instytucji Certyfikującej zapewnia Departament Instytucji Certyfikującej. Instytucja Certyfikująca odpowiada w szczególności za:

- opracowanie i przedłożenie Komisji Europejskiej poświadczonych deklaracji wydatków i wniosków o płatność;
- poświadczanie, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej;
- poświadczanie, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- zapewnianie, do celów poświadczania wydatków, że otrzymała od Instytucji Zarządzającej odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, wyników kontroli/audytów wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz krajowego współfinansowania, prowadzonych przez uprawnione instytucje;
- utrzymywanie w formie elektronicznej zapisów księgowych dotyczących wydatków zadeklarowanych do Komisji Europejskiej;
- prowadzenie ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla operacji oraz przesyłanie do Komisji Europejskiej rocznej deklaracji w tym zakresie;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, informacji o wykrytych nieprawidłowościach w programie operacyjnym;
- analizowanie, do celów poświadczania wydatków, procedur Instytucji Zarządzających;
- przeprowadzanie kontroli w Instytucjach Zarządzających lub w instytucjach do których IZ delegowała swoje zadania oraz w szczególnych przypadkach przeprowadzanie czynności kontrolnych u beneficjentów;
- monitorowanie zasady n+3/n+2 na podstawie danych otrzymywanych od Instytucji Zarządzającej.

Zgodnie z art. 35 ust. 9 *ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* zadania ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, wynikające z art. 35 ust. 2 pkt 7 ww. ustawy, mogą zostać przekazane Wojewodzie, w zakresie i na zasadach określonych w odrębnym porozumieniu. Instytucja Certyfikująca w MRR deleguje Wojewodom część swoich zadań w zakresie certyfikacji, przy zachowaniu odpowiedzialności za delegowane zadania zgodnie z art. 59 ust. 2 *rozporządzenia nr 1083/2006*. Powierzenie Wojewodom wykonywania części zadań Instytucji Certyfikującej następuje, zgodnie z art. 12 *rozporządzenia nr 1828/2006* oraz art. 35 ust. 9 *ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*, poprzez zawarcie przez Ministra Rozwoju Regionalnego porozumień z poszczególnymi Wojewodami. Wojewodowie, do których delegowane są zadania Instytucji Certyfikującej, pełnią funkcję Instytucji Pośredniczących w Certyfikacji. Komórki organizacyjne w urzędach wojewódzkich, które obsługują Wojewodę w zakresie delegowanych zadań, są funkcjonalnie niezależne od komórek, które wykonują zadania delegowane przez Instytucję Zarządzającą. Instytucja Certyfikująca deleguje Wojewodzie jako Instytucji Pośredniczącej w Certyfikacji w szczególności następujące zadania:

- weryfikację pod względem formalnym i rachunkowym otrzymanego od Instytucji Zarządzającej poświadczenia wydatków oraz wniosku o płatność dla Regionalnego Programu Operacyjnego;
- poświadczanie przed IC, że deklaracja wydatków jest dokładna, wynika z wiarygodnych systemów księgowych i jest oparta na weryfikowalnej dokumentacji uzupełniającej;
- poświadczanie przed IC, że zadeklarowane wydatki są zgodne z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi;
- zapewnianie, do celów poświadczania wydatków, że otrzymała od Instytucji Zarządzającej RPO odpowiednie informacje na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, wyników kontroli/audytów wykorzystania środków z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności oraz krajowego współfinansowania, prowadzonych przez uprawnione instytucje;
- przeprowadzanie kontroli w Instytucji Zarządzającej RPO lub w instytucjach do których IZ delegowała swoje zadania oraz w szczególnych przypadkach przeprowadzanie czynności kontrolnych u beneficjentów;
- analizowanie, do celów poświadczania wydatków, procedur Instytucji Zarządzającej RPO;
- uwzględnianie, do celów poświadczania wydatków, informacji o stwierdzonych nieprawidłowościach w ramach RPO;
- analizowanie elektronicznej ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych po anulowaniu całości lub części wkładu dla danego projektu, prowadzonej przez Instytucję Zarządzającą lub instytucje, do których IZ delegowała swoje zadania.

Instytucja Audytowa

Określone w rozporządzeniu Rady nr 1083/2006 zadania Instytucji Audytowej wykonuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, którego funkcję pełni sekretarz lub podsekretarz stanu w Ministerstwie Finansów, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej³⁰. Instytucja Audytowa jest niezależna od Instytucji Zarządzającej RPO, Instytucji Pośredniczących, Instytucji Pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej.

30 Dz.U. z 2004 r., nr 8 poz. 65 ze zmianami

Zadania Instytucji Audytowej wykonywane są za pośrednictwem jednostek organizacyjnych kontroli skarbowej podległych Generalnemu Inspektorowi Kontroli Skarbowej, tj. wyodrębnionej komórki organizacyjnej w Ministerstwie Finansów (obecnie Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z UE) oraz Urząd Kontroli Skarbowej w Białymstoku. W każdym z urzędów kontroli skarbowej zostały utworzone wyodrębnione komórki organizacyjne odpowiedzialne za kontrolę środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Instytucja Audytowa odpowiedzialna jest za ogół prac związanych z wydaniem zapewnienia, że system zarządzania i kontroli RPO spełnia wymogi rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, w tym za przygotowanie przed złożeniem pierwszego wniosku o płatność okresową, lub nie później niż w terminie 12 miesięcy od zatwierdzenia RPO, sprawozdania zawierającego wyniki oceny utworzenia systemów i opinii na temat zgodności systemu zarządzania i kontroli PO/RPO z art. 58-62 rozporządzenia. Prace w ramach audytu zgodności przeprowadzane są przez Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej oraz Urząd Kontroli Skarbowej w Białymstoku, opinię podpisuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej.

Instytucja Audytowa zapewnia, iż czynności audytowe uwzględniają uznane w skali międzynarodowej standardy audytu. Do głównych zadań IA należy w szczególności:

1. zapewnienie prowadzenia audytów w celu weryfikacji skutecznego funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli PO/RPO,
2. zapewnienie prowadzenia audytów operacji na podstawie stosownej próby w celu weryfikacji zadeklarowanych wydatków,
3. przedstawianie KE, w terminie dziewięciu miesięcy od zatwierdzenia PO/RPO, strategii audytu obejmującej podmioty, które będą przeprowadzać audyty, o których mowa w p. 1. i 2., metodologię, która zostanie zastosowana, metody doboru próbek danych dla potrzeb audytu operacji oraz indykatywny rozplanowanie audytów w celu zapewnienia przeprowadzenia audytu głównych podmiotów oraz równomiernego rozkładu audytów w całym okresie programowania,
4. do dnia 31 grudnia każdego roku w latach 2008–2015:
 - a) przedłożenie KE rocznego sprawozdania audytowego, przedstawiającego wyniki audytów przeprowadzonych w okresie poprzednich 12 miesięcy, zakończonym dnia 30 czerwca danego roku, zgodnie ze strategią audytu dla RPOWP oraz informującego o wszelkich brakach wykrytych w systemie zarządzania i kontroli RPOWP. Pierwsze sprawozdanie, które należy złożyć do dnia 31 grudnia 2008 r., obejmuje okres od dnia 1 stycznia 2007 r. do dnia 30 czerwca 2008 r. Informacje dotyczące audytów przeprowadzonych po dniu 1 lipca 2015 r. zostają włączone do końcowego sprawozdania audytowego, stanowiącego uzupełnienie deklaracji zamknięcia,
 - b) wydawanie opinii, na podstawie kontroli i audytów przeprowadzonych na jej odpowiedzialność, w kwestii tego, czy system zarządzania i kontroli funkcjonuje skutecznie, tak aby dawać racjonalne zapewnienie, że deklaracje wydatków przedstawione KE są prawidłowe, oraz aby dawać tym samym racjonalne zapewnienie, że transakcje będące ich podstawą są zgodne z prawem i prawidłowe,
 - c) przedkładanie, częściowego zamknięcia RPOWP, deklaracji częściowego zamknięcia zawierającej ocenę zgodności z prawem i prawidłowości danych wydatków,
 - d) przedłożenie KE, nie później niż dnia 31 marca 2017 r., deklaracji zamknięcia, zawierającej ocenę zasadności wniosku o wypłatę salda końcowego oraz zgodności

z prawem i prawidłowości transakcji będących podstawą wydatków objętych końcową deklaracją wydatków, do której dołącza się końcowe sprawozdanie audytowe.

W ramach wyżej opisanych prac Departament Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej nadzoruje, koordynuje i zapewnia odpowiednią jakość pracy urzędu kontroli skarbowej.

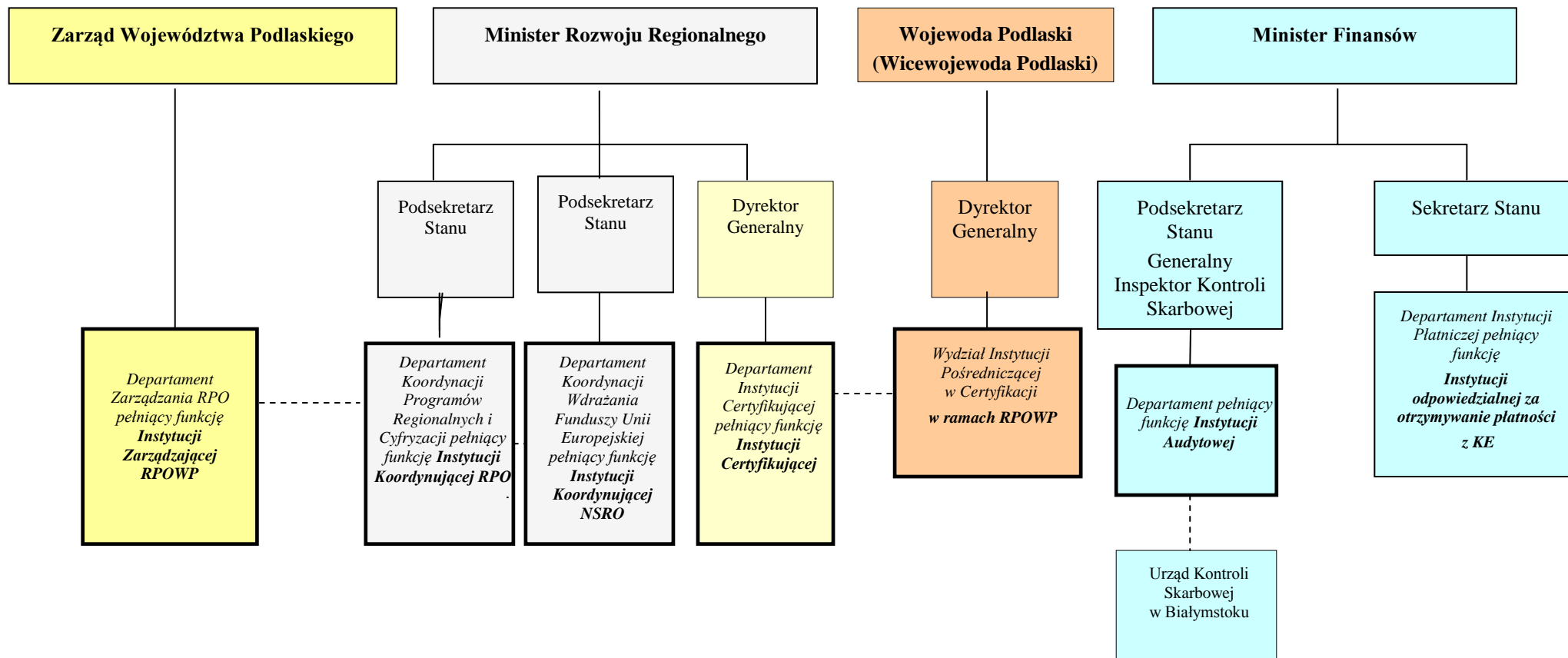
Celem zapewnienia jakości prac wykonywanych przez urzędy kontroli skarbowej, Departament ten zapewnia stosowanie odpowiednich mechanizmów kontroli. Polegają one w szczególności na:

- wprowadzeniu systemu zarządzania dokumentacją (w tym określenie kryteriów jej sporządzania, weryfikacji i akceptacji, standaryzacja oraz informatyzacja dokumentacji),
- nadzorze nad wykonywaniem prac (przypisanie pracownikom odpowiedzialności za wykonanie zadania i weryfikacja jego wykonania),
- przeprowadzaniu corocznie kontroli mających na celu sprawdzenie jakości wykonanych prac (w ramach tzw. *re-performance audits* oraz audytów mających na celu weryfikację poprawności stosowania przez urzędy kontroli skarbowej metodologii).

Instytucja właściwa dla otrzymywania płatności

Instytucją odpowiedzialną za otrzymywanie płatności dokonywanych przez KE jest Ministerstwo Finansów. Zgodnie z regulaminem pracy Ministerstwa Finansów obsługą rachunków bankowych, na które będą dokonywane płatności ze środków wspólnotowych zajmuje się obecnie Departament Instytucji Płatniczej.

Schemat nr 7. Schemat organizacyjny wskazujący rozmieszczenie Instytucji Zarządzających RPOWP, Instytucji Koordynującej RPOWP, Instytucji Certyfikującej i Instytucji Audytowej oraz instytucji odpowiedzialnej za otrzymywanie płatności z KE

Procedura wyboru projektów

Wybór projektu uzależniony będzie od spełnienia kryteriów zatwierdzonych przez Komitet Monitorujący (zgodnie z art. 65 lit. b rozporządzenia 1083/2006), oraz od zatwierdzenia projektu do dofinansowania przez IZ. Te strategiczne, formalne i merytoryczne kryteria (z włączeniem przygotowania odpowiedniej dokumentacji i gotowości do wdrożenia) będą jednakowe dla wszystkich potencjalnych beneficjentów wszystkich projektów dotyczących danej kategorii operacji RPOWP.

W ramach programu stosowane będą następujące tryby wyboru projektów: indywidualny, konkursowy, systemowy, pomocy technicznej. W zależności od charakteru danej osi priorytetowej zapewniona zostanie odpowiednia równowaga pomiędzy różnymi trybami wyboru projektów. Zastosowanie danego trybu wyboru projektów winno służyć polepszaniu osiągania strategicznych celów poszczególnych osi priorytetowych RPOWP. Szczegóły, co do zakresu zastosowania danego trybu w danej osi priorytetowej oraz instytucji uczestniczących w procedurze wyboru będą określone w „Szczegółowym opisie osi priorytetowych RPOWP na lata 2007-2013”.

Krajowy System Informatyczny na okres 2007-2013 (SIMIK 07-13)

Minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, obsługiwany przez Departament Koordynacji i Zarządzania Podstawami Wsparcia Wspólnoty w MRR, prowadzi nadzór nad przygotowaniem nowego systemu informatycznego i określa standardy w zakresie gromadzenia danych przez wszystkich uczestników systemu realizacji NSRO. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, obsługiwany przez Departament Rozwoju Systemów Informatycznych w MF, odpowiada za budowę i rozwój systemu informatycznego na podstawie standardów w zakresie gromadzenia danych określonych przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego.

Poszczególne moduły Krajowego Systemu Informatycznego będą gotowe do użytku od lipca br. Pełną zdolność operacyjną w zakresie wszystkich komponentów System osiągnie pod koniec 2007 r.

Zgodnie z artykułem 58 d) oraz artykułem 60 c) rozporządzenia 1083/2006 system zarządzania i kontroli powinien posiadać wiarygodne, skomputeryzowane systemy rachunkowości i księgowości, monitorowania i sprawozdawczości finansowej mające na celu zapewnienie rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach programu operacyjnego oraz zapewnienie gromadzenia danych na temat realizacji każdej operacji niezbędnych do celów zarządzania finansowego, monitorowania, weryfikacji, audytu i oceny.

Dla celów zarządzania i sprawozdawczości, w Instytucji Zarządzającej, instytucjach pośredniczących, instytucjach pośredniczących II stopnia oraz Instytucji Certyfikującej będą wykorzystywane dwa podstawowe systemy informatyczne tj.:

- system finansowo-księgowy spełniający wymogi ustawy o rachunkowości,
- Krajowy System Informatyczny monitoringu i sprawozdawczości

oraz opcjonalnie lokalny system monitoringu i sprawozdawczości na poziomie instytucji odpowiedzialnej za wdrażanie programu operacyjnego.

Krajowy System Informatyczny jest zgodny i kompatybilny z systemem sprawozdawczości i monitorowania ustanowionym dla programu operacyjnego.

Dostęp do danych gromadzonych w Krajowym Systemie Informatycznym będą miały wszystkie podmioty uczestniczące w procesie wdrażania, tj. Instytucja Zarządzająca,

instytucje pośredniczące, instytucje pośredniczące II stopnia, Instytucja Certyfikująca oraz Instytucja Audytowa, w zakresie niezbędnym dla prawidłowego realizowania zadań.

Krajowy i lokalne systemy monitoringu i sprawozdawczości

Krajowy System Informatyczny (system scentralizowany) udostępniony dla potrzeb monitoringu i sprawozdawczości będzie gromadził na poziomie kraju dane niezbędne dla systemu zarządzania i kontroli ustanowionego dla programu operacyjnego.

Charakterystyka Krajowego Systemu Informatycznego

Zgodnie z przyjętymi założeniami Krajowy System Informatyczny będzie przede wszystkim systemem rejestracyjnym, tzn. będzie gromadził dane, wprowadzane do centralnej bazy danych po wystąpieniu zdarzeń. W szczególności system będzie umożliwiał gromadzenie informacji w następującym zakresie:

- ewidencja danych dotyczących programów operacyjnych,
- obsługa cyklu życia projektu, w tym:
 - ewidencjonowanie wniosków aplikacyjnych spełniających wymogi formalne,
 - ewidencjonowanie dużych projektów w zakresie określonym przez Rozporządzenie KE (WE) nr 1828/2006,
 - ewidencjonowanie umów o dofinansowanie,
 - ewidencjonowanie wniosków o płatność,
 - ewidencjonowanie danych dotyczących kontroli poszczególnych projektów,
 - ewidencja wskaźników postępu rzeczowego, w tym prowadzenie jednolitego słownika wskaźników,
- ewidencja danych dotyczących nieprawidłowości,
- prowadzenie rejestru kwot odzyskanych (w tym rejestru dłużników)

Ponadto Krajowy System Informatyczny będzie umożliwiał tworzenie określonych raportów, w szczególności:

- zestawień wydatków z poziomu instytucji pośredniczącej oraz zestawień wydatków i wniosków o płatność przygotowywanych na wyższych poziomach,
- prognozy wydatków.

System będzie obejmował i dostarczał dane określone w Załączniku III rozporządzenia implementacyjnego 1828/2006.

Architektura Krajowego Systemu Informatycznego

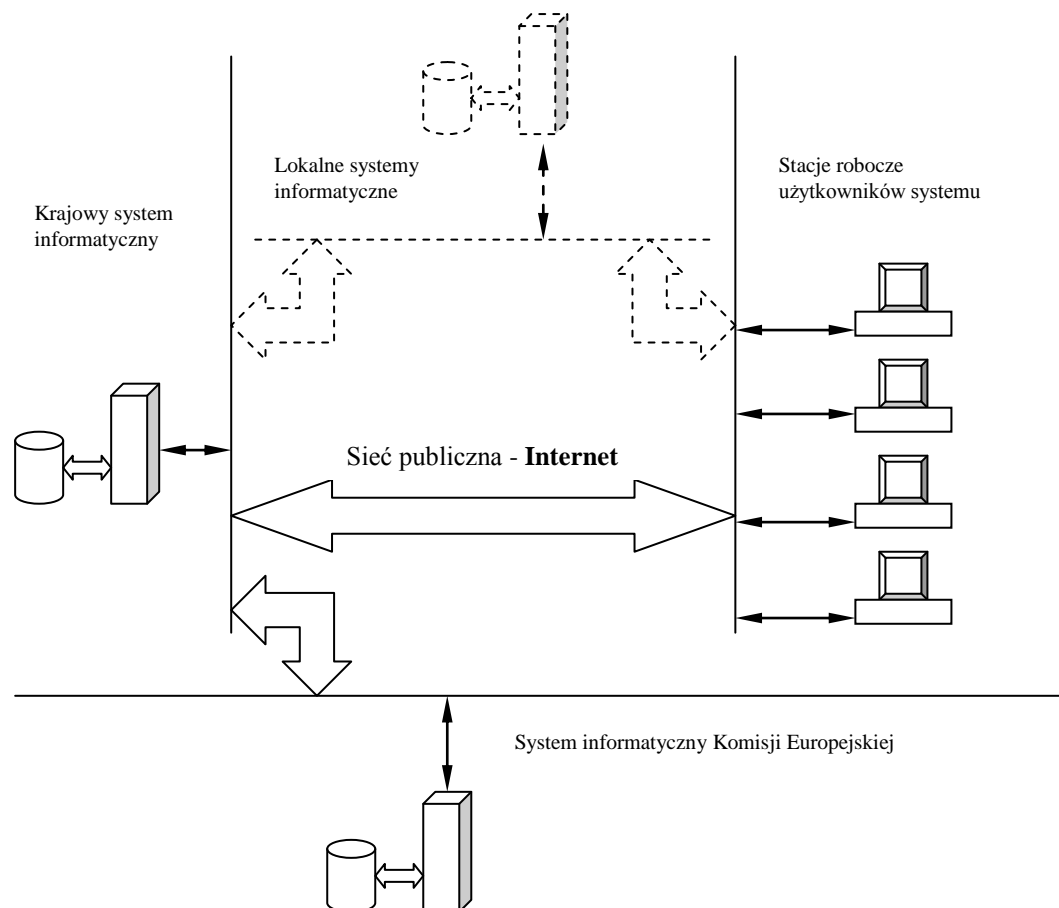
Krajowy System Informatyczny zbudowany jest w oparciu o technologię webową, tzn. dostęp do danych gromadzonych w centralnej bazie danych realizowany jest za pośrednictwem przeglądarki internetowej uruchamianej na komputerze z dostępem do publicznej sieci Internet.

W ramach RPOWP wdrożony zostanie krajowy system informatyczny wspierający realizację NSRO, finansowany ze środków osi priorytetowej 2 Wsparcie informatyczne realizacji NSRO w ramach PO PT 2007-2013.

Jednocześnie dopuszcza się możliwość budowy odrębnego systemu informatycznego na potrzeby zarządzania i wdrażania RPOWP. System będzie w pełni kompatybilny z krajowym systemem informatycznym, a zakres gromadzonych i przetwarzanych w nim danych będzie

zgodny z zakresem danych określonym w załączniku III do Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.”

Schemat nr 8. Schemat architektury Krajowego Systemu Informatycznego

Opis procedur przewidzianych dla zapewnienia niezawodności komputerowych systemów raportowania księgowego, monitoringu i finansowego

Polityka bezpieczeństwa Krajowego Systemu Informatycznego realizowana jest na wielu płaszczyznach.

Wykorzystanie bezpiecznego protokołu https wraz odpowiednią architekturą dostępowych urządzeń sieciowych w siedzibie wykonawcy systemu, minimalizuje ryzyko włamania oraz dostępu, a co za tym idzie i modyfikacji danych w systemie przez osoby nieupoważnione. Ponadto uniemożliwia zmianę danych w trakcie transmisji danych na serwer.

Rozbudowana funkcjonalność nadawania uprawnień dla użytkowników (trójwymiarowy model uprawnień: funkcja systemu, poziom wdrażania, region) powoduje, że mają oni dostęp tylko do tych danych, które są niezbędne do realizowania zadań.

Odpowiednia polityka wykonywania kopii bezpieczeństwa gwarantuje, że w przypadku poważnej awarii systemu, której skutkiem jest zniszczenie bazy danych, możliwość odtworzenia danych gromadzonych w systemie maksymalnie na jeden dzień przed wystąpieniem awarii.

Informacje dotyczące wewnętrznego obiegu informacji pomiędzy „podmiotem centralnym (MS Liaison)” oraz podmiotami zgłaszającymi zapotrzebowanie na dostęp/modyfikację praw dostępu do SFC2007

Elektroniczna wymiana danych z Komisją Europejską zgodnie z art. 39 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r.

Zasady dostępu do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską (SFC2007) zostały uregulowane w *Procedurze przyznawania dostępu użytkownikom do systemu elektronicznej wymiany danych z Komisją Europejską SFC2007* opracowanej przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Zgodnie z niniejszą procedurą funkcja MS Liaison dla Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, wynikająca z obowiązku nałożonego przepisami z art. 41 *Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006*, zgodnie z którymi Państwa Członkowskie występują o prawa dostępu do systemu SFC2007 w sposób scentralizowany, została przypisana jednostce organizacyjnej w ramach Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Zgodnie z zasadami ustanowionymi przez Komisję, funkcje MS Liaison oraz MS Liaison Deputy pracowników pełnią wyznaczeniu i zatwierdzeni przez służby Komisji pracownicy ww. jednostki organizacyjnej.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa dostępu do systemu SFC2007 ww. *Procedura* określa zasady na jakich użytkownicy ubiegają się o dostęp. Zgodnie z przyjętym na poziomie krajowym założeniem i strukturą *Node Hierarchy* dostęp do systemu uzyskują (jako tzw. *Key Users*) wyłącznie pracownicy następujących instytucji:

- Instytucji koordynującej na poziomie krajowym (status *Member State Authority*)
- Instytucji Zarządzającej programem (status *Member State Managing Authority*)
- Instytucji Certyfikującej (status *Certifying Authority*)
- Instytucji Audytowej (status *Audit Authority*).

Procedura określa także zasady weryfikacji zgłoszonego kandydata na użytkownika przez MS Liaison i adekwatności wnioskowanego zakresu uprawnień (*Permissions, Role*), a także zasady informowania o wszelkich zmianach dotyczących *Key Users*.

Monitorowanie

Komisja Europejska nakłada na państwa członkowskie obowiązek monitorowania wydatków i efektów rzeczowych wdrażania programów operacyjnych w celu racjonalnego, sprawnego i efektywnego wykorzystania środków strukturalnych.

Monitorowanie jest to proces systematycznego zbierania, raportowania i interpretowania danych opisujących postęp i efekty programu (wskaźniki). Monitoring spełnia m.in. rolę systemu wczesnego ostrzegania o ewentualnych nieprawidłowościach.

W monitorowaniu biorą udział wszystkie podmioty zaangażowane we wdrażanie programu.

Komitet Monitorujący Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego zostanie powołany w ciągu trzech miesięcy od daty przekazania Polsce decyzji o zatwierdzeniu programu przez Komisję Europejską. W skład komitetu wejdą przedstawiciele m.in. instytucji zarządzającej, ewentualnie instytucji pośredniczących, ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego jako koordynatora RPO, samorządów terytorialnych oraz partnerów społecznych i gospodarczych, organizacji pozarządowych (m.in. partnerzy środowiskowi oraz w charakterze obserwatora przedstawiciel instytucji odpowiedzialnej za wdrażanie PROW.)

Komitet Monitorujący Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego upewnia się co do skuteczności i jakości realizacji regionalnego programu operacyjnego zgodnie z następującymi przepisami:

- analizuje i zatwierdza kryteria wyboru projektów w ramach regionalnego programu operacyjnego w terminie sześciu miesięcy od zatwierdzenia programu operacyjnego i zatwierdza wszelkie zmiany tych kryteriów zgodnie z potrzebami programowania;
- dokonuje okresowego przeglądu postępów na drodze do osiągnięcia konkretnych celów programu operacyjnego na podstawie dokumentów przedkładanych przez instytucję zarządzającą;
- analizuje wyniki wdrażania, w szczególności osiągnięcie celów określonych dla każdej osi priorytetowej oraz oceny, o której mowa w art. 48 ust. 3 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- analizuje i zatwierdza roczne i końcowe sprawozdania z realizacji, o których mowa w art. 67 rozporządzenia Rady nr 1083/2006;
- jest informowany o treści rocznego sprawozdania audytowego lub jego części odnoszącej się do regionalnego programu operacyjnego i o wszelkich istotnych uwagach, jakie Komisja może przedstawić po przeanalizowaniu tego sprawozdania lub odnoszących się do tej części sprawozdania;
- może występować do instytucji zarządzającej z wnioskiem o przeprowadzenie wszelkiego rodzaju przeglądów lub analizy programu operacyjnego mogących prawdopodobnie przyczynić się do osiągnięcia celów funduszy, o których mowa w art. 3 rozporządzenia Rady nr 1083/2006, lub do usprawnienia jego zarządzania programem, w tym zarządzania finansowego;
- analizuje i zatwierdza wszelkie wnioski o zmianę treści decyzji Komisji w sprawie wkładu funduszy.

Sprawozdawczość

Od 2008 roku, a następnie do 30 czerwca każdego roku, Instytucja Zarządzająca przesyłać będzie do Komisji Europejskiej sprawozdanie roczne, a do 31 marca 2017 roku raport końcowy z realizacji RPOWP.

Sprawozdania zawierać będą następujące informacje:

- postęp osiągnięty w realizacji programu operacyjnego i osi priorytetowych w odniesieniu do konkretnych, weryfikowalnych celów przy użyciu wskaźników przyjętych w RPOWP
- informacje o wykonaniu finansowym programu operacyjnego, z wyszczególnieniem dla każdej osi priorytetowej:

- wydatków poniesionych przez beneficjentów, zawartych we wnioskach o płatność przesłanych instytucji zarządzającej i odnośnego wkładu publicznego,
- całkowitej kwoty płatności otrzymanych od Komisji i danych ilościowych dotyczących wskaźników finansowych zawartych Regionalnego RPOWP,
- wydatków poniesionych przez podmiot odpowiedzialny za dokonywanie płatności na rzecz beneficjentów
- wyłącznie do celów informacyjnych, indykatorywny podział alokacji funduszy według kategorii,
- kroki podjęte przez Instytucję Zarządzającą lub Komitet Monitorujący w celu zapewnienia jakości i skuteczności realizacji, w szczególności:
 - działania w zakresie monitorowania i oceny, w tym sposoby gromadzenia danych,
 - zestawienie wszelkich istotnych problemów napotkanych w trakcie realizacji programu operacyjnego oraz wszelkich podjętych środków, w tym w stosowanych przypadkach, w odpowiedzi na uwagi zgłoszone przez Komisję
 - wykorzystanie pomocy technicznej.
- środki podjęte w zakresie przekazywania informacji o programie operacyjnym i jego promocji,
- informacje o znaczących problemach związanych z przestrzeganiem prawa wspólnotowego napotkanych podczas realizacji programu operacyjnego oraz podjęte środki zaradcze
- w stosownych przypadkach, postęp i finansowanie dużych projektów,
- wykorzystanie pomocy uwolnionej w wyniku anulowania dotacji na skutek jej nieprawidłowego wykorzystania,
- informacje na temat przypadków wykrycia zasadniczych modyfikacji trwałości projektów.

Ewaluacja

Za prowadzenie ewaluacji RPOWP odpowiada Instytucja Zarządzająca.

Rolą Instytucji Zarządzającej jest w szczególności:

- zapewnienie środków finansowych, w ramach pomocy technicznej, na prowadzenie ewaluacji,
- pozyskiwanie i gromadzenie odpowiednich danych z systemu monitoringu,
- opracowanie Planu ewaluacji PO oraz koordynacja procesu realizacji celów Planu,
- zapewnienie przeprowadzenia ewaluacji ex-ante programu operacyjnego (w przypadku RPO ewaluacja ex-ante przeprowadzona została przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego we współpracy z IZ RPO) ,
- zapewnienie przeprowadzania ewaluacji operacyjnych związanych z monitorowaniem realizacji programu, w szczególności w przypadku, gdy wyniki monitoringu wykazują znaczące odstępstwa od początkowo określonych celów lub gdy zgłoszone są propozycje zmian w programie,
- zapewnienie przeprowadzania ewaluacji strategicznych, w szczególności tych, które wskazane są w Planie ewaluacji NSRO jako obligatoryjne dla wszystkich programów operacyjnych,

- przekazywanie wyników ewaluacji właściwemu dla danego programu komitetowi monitorującemu oraz Krajowej Jednostce Oceny, a także Komisji Europejskiej na jej życzenie (do Komisji Europejskiej powinny być przesyłane wyniki ewaluacji o których mowa w rozdziale 3 pkt. 8 lit. b),
- upublicznianie wyników przeprowadzonych ewaluacji,
- współpraca z Krajową Jednostką Oceny w zakresie przeprowadzenia do dnia 30 czerwca 2011 roku ewaluacji stopnia realizacji programu operacyjnego, której wyniki posłużą do dokonania alokacji krajowej rezerwy wykonania.
- współpracę z Krajową Jednostką Oceny oraz Komisją Europejską przy ewaluacjach inicjowanych z ich inicjatywy,
- współpracę z Krajową Jednostką Oceny oraz Komisją Europejską przy ewaluacji ex – post,
- przestrzeganie wytycznych Krajowej Jednostki Oceny oraz stosowanych w Unii Europejskiej ogólnie przyjętych standardów ewaluacji funduszy strukturalnych,
- monitorowanie procesu wdrażania rekomendacji sformułowanych w wyniku przeprowadzonych ewaluacji.

Przeprowadzane ewaluacje będą miały charakter:

- **ewaluacji strategicznych** których celem będzie ocena i analiza ewolucji RPOWP w odniesieniu do celów społeczno- gospodarczych regionu oraz do odpowiednich priorytetów polityk krajowych i wspólnotowych
- **ewaluacji operacyjnych**, których celem będzie wspieranie procesu monitorowania RPOWP (m.in. w przypadku, gdy system monitoringu wykaże znaczące odchylenia od zakładanych celów oraz w przypadku wprowadzenia znaczących zmian w RPOWP), prowadzonych przed (ewaluacja ex-ante), podczas (ewaluacja bieżąca), oraz po zakończeniu (ewaluacja ex post) realizacji programu.
- **ewaluacji bieżących**, które przeprowadzane będą w następujących przypadkach (określonych w Rozporządzeniu Rady nr 1083/2006):
 - w przypadku gdy monitorowanie ujawniło znaczące odchylenia od założonych pierwotnie celów. Głównym celem ewaluacji podejmowanej w wyniku odnotowania znaczącego odchylenia od założonych pierwotnie celów jest identyfikacja przyczyn odchylenia oraz sformułowanie rekomendacji pozwalających rozwiązać zdiagnozowane w trakcie ewaluacji problemy (w tym rekomendacje dotyczące zmian w programie operacyjnym). Decyzję o konieczności przeprowadzenia ww. ewaluacji podejmuje Instytucja Zarządzająca RPOWP,
 - w przypadku gdy składane są wnioski o dokonanie przeglądu programu operacyjnego lub jego części zgodnie z art. 33 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 w sytuacji gdy zmiany w programie związane z ww. przeglądem dotyczą: realokacji finansowych, celów programu operacyjnego oraz osi priorytetowych lub istotnych elementów systemu wdrażania. Wyniki ww. ewaluacji sformułowane w postaci rekomendacji powinny stanowić uzasadnienie dla decyzji o dokonaniu (lub nie) ww. zmian w programie. W przypadku niewielkich lub technicznych przeglądów programów operacyjnych nie jest niezbędne przeprowadzanie ww. ewaluacji.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady nr 1083/2006 za przeprowadzenie ewaluacji po zakończeniu realizacji programów operacyjnych (ewaluacja ex-post) odpowiedzialna jest Komisja Europejska. Obowiązkiem Instytucji Zarządzającej, Instytucji Koordynującej RPO

oraz Krajowej Jednostki Oceny jest współpraca z Komisją Europejską w zakresie wymaganym przez KE i niezbędnym do wykonania ewaluacji ex post.

Instytucja Koordynująca RPO przygotowuje **Plan ewaluacji kwestii horyzontalnych** w ramach 16 RPO

Instytucja Zarządzająca przygotowuje **Plan ewaluacji programu operacyjnego**, którego celem jest wskazanie sposobu organizacji procesu ewaluacji na danym poziomie wdrażania oraz głównych kierunków ewaluacji podejmowanych przez Instytucję Zarządzającą oraz Instytucję Koordynującą RPO w okresie 2007-2013.

Plany ewaluacji przesyłane są przez Instytucje Zarządzające oraz Instytucję Koordynującą RPO do akceptacji Krajowej Jednostki Oceny w zakresie spójności z Planem ewaluacji NSRO.

Do 31 grudnia każdego roku Instytucje Zarządzające oraz Instytucja Koordynująca RPO przesyłają Okresowe plany ewaluacji, zawierające listę ewaluacji planowanych do przeprowadzenia w roku następnym na wszystkich poziomach wdrażania danego programu operacyjnego. Pierwszy Plan ewaluacji zostanie sporządzony w ciągu miesiąca od przyjęcia RPOWP przez KE).

Do końca marca każdego roku Instytucja Zarządzająca oraz Instytucja Koordynująca RPO przekazuje do Krajowej Jednostki Oceny roczną informację dotyczącą działań w zakresie ewaluacji realizowanych w roku poprzednim.

W celu zachowania obiektywności wyników i niezależności pracy ewaluatora, ewaluacje będą wykonywane głównie przez podmioty zewnętrzne (ewaluatorów zewnętrznych) funkcjonalnie niezależne od Instytucji Certyfikującej oraz Instytucji Audytowej, zgodnie z art. 47 ust. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006. Instytucja Zarządzająca zastrzega sobie możliwość przeprowadzania dodatkowych ewaluacji we własnym zakresie (ewaluacje wewnętrzne), zachowując obiektywność i niezależność. Ewaluacje wewnętrzne będą miały charakter uzupełniający w stosunku do ewaluacji zewnętrznych, stanowiących główny instrument ewaluacji programów operacyjnych.

Realizacja poszczególnych ewaluacji odbywa się w ramach trzech głównych etapów:

- przygotowanie ewaluacji,
- wybór wykonawcy (w przypadku ewaluacji zewnętrznych),
- realizacja badania ewaluacyjnego.

Raport końcowy z każdej ewaluacji na każdym poziomie wdrażania powinien zostać przekazany przez Instytucję Zarządzającą do Krajowej Jednostki Oceny.

Raporty końcowe z ewaluacji bieżących będą przekazywane przez Instytucję Zarządzającą do Komisji Europejskiej.

Wyniki każdej ewaluacji będą przedkładane właściwemu komitetowi monitorującemu.

Wszystkie raporty z ewaluacji zostaną upublicznione na stronie internetowej Instytucji Zarządzającej i Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Kontrola

W zakresie kontroli realizacji RPOWP podstawową funkcją kontrolną Instytucji Zarządzającej jest:

1. Weryfikacja wydatków polegająca na sprawdzeniu:
 - dostarczenia towarów i usług współfinansowanych w ramach projektów,
 - faktyczności poniesienia wydatków na operacje zadeklarowanych przez beneficjentów,
 - zgodności poniesienia wydatków z zasadami wspólnotowymi i krajowymi – w tym polityki horyzontalne: konkurencji, ochrony środowiska i niedyskryminacji.
2. Opracowanie w formie pisemnej standardów i procedur przeprowadzenia weryfikacji wniosków o płatność oraz kontroli na miejscu
3. Przechowywanie informacji nt. wszystkich przeprowadzonych weryfikacji i kontroli tj. informacji dotyczących zakresu, terminu oraz wyników weryfikacji i kontroli, a także środków podjętych w wyniku wykrycia nieprawidłowości

Komunikacja i Promocja

Zgodnie z zapisami art. 2 pkt 1 Rozporządzeniu Komisji (WE) nr 1828/2006 określającym zasady wdrażania Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego ogólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Polska przygotowuje Strategię Komunikacji Funduszy Europejskich w Polsce na lata 2007-2013 dla wszystkich funduszy i programów. Wspólna Strategia ma na celu zapewnienie skutecznej koordynacji działań prowadzonych przez poszczególne instytucje, dzięki której wzrośnie skuteczność i efektywność działań informacyjnych i promocyjnych.

Strategia komunikacji jest przygotowywana przez Instytucję Koordynującą NSRO (umiejscowioną w strukturze ministerstwa właściwego ds. rozwoju regionalnego) we współpracy z Instytucjami Zarządzającymi. Uwzględnia ona zasady przyjęte w Wytocznych Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie informacji i promocji.

Strategia komunikacji określa podstawowe zasady prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych na potrzeby wszystkich programów operacyjnych i Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, a w szczególności cele i ideę przewodnią, określenie grup docelowych, wskazanie instytucji zaangażowanych w działania informacyjne i promocyjne, a także wymagane minimum podejmowanych działań.

Instytucja Zarządzająca opracuje dla programu operacyjnego Plan komunikacji zawierający cele działań, charakterystykę grup docelowych, opis planowanych działań informacyjnych, promocyjnych i szkoleniowych, opis podziału zadań i stopnia odpowiedzialności w zakresie działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych pomiędzy IZ i poszczególne IP i IW (IP2), opis działań IZ, IP, IW/IP2 i innych partnerów zaangażowanych w proces informowania i promocji w obrębie programu operacyjnego, z uwzględnieniem podmiotów, o których mowa w art. 5 ust. 3 rozporządzenia wykonawczego, ramowy harmonogram, indykatorywny budżet, sposób ewaluacji działań oraz zasady sprawozdawczości ze stopnia realizacji działań promocyjno-informacyjnych i szkoleniowych. Plan komunikacji PO podlega konsultacji z IK NSRO w zakresie ich zgodności ze Strategią komunikacji, a następnie akceptacji Komitetu Monitorującego program.

Instytucja Zarządzająca będzie przygotowywać również roczny plan działań o charakterze wykonawczym.

Plan Działań Informacyjnych i Promocyjnych RPOWP na lata 2007-2013

Instytucja Zarządzająca przygotowała Plan Działań Informacyjnych i Promocyjnych RPOWP na lata 2007-2013, który ma przyczynić się do maksymalnego wykorzystania środków unijnych alokowanych w ramach programu. Osiągnięcie tego celu nastąpi poprzez rozpowszechnianie informacji na temat możliwości wykorzystania dostępnych środków pomocy strukturalnej. Działania informacyjne i promocyjne prowadzone będą w celu zwiększenia świadomości opinii publicznej oraz potencjalnych beneficjentów, co do roli i wkładu środków pomocy strukturalnej Unii Europejskiej w proces rozwoju województwa podlaskiego.

Plan Działań Informacyjnych i Promocyjnych formułuje zadania planu informacyjnego, jego główne instrumenty, definiuje grupy odbiorców (grupy docelowe) oraz określa sposób finansowania działań.

Będzie on realizowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego (funkcjonujący obecnie w ramach Urzędu Departament Polityki Regionalnej i Funduszy Strukturalnych).

Wdrażanie Planu Działań Informacyjnych i Promocyjnych następować będzie poprzez realizację działań skierowanych do poszczególnych grup docelowych, w oparciu o strategię informacyjną, jej instrumenty oraz harmonogram.

Docelowe grupy odbiorców

1. Beneficjenci - działania informacyjno-promocyjne kierowane będą do podmiotów uprawnionych do korzystania z pomocy w ramach RPOWP lata 2007-2013. Odbiorcą działań informacyjnych będzie ponadto szeroko rozumiana opinia publiczna, której integralną częścią są zarówno potencjalni jak i faktyczni projektodawcy.
2. Opinia publiczna – kluczową rolę we wdrażaniu funduszy Unii Europejskiej pełni skuteczne informowanie opinii publicznej o dostępności środków pomocy strukturalnej ze strony Wspólnoty, jej wymiarze i przeznaczeniu oraz uświadomienie roli Unii Europejskiej oraz instytucji regionalnych i lokalnych w jej wykorzystaniu. Powszechna wiedza na temat działań związanych z wdrażaniem oraz wykorzystaniem środków Unii Europejskiej służyć będzie prezentacji korzyści płynących z członkostwa we Wspólnocie, budowaniu pozytywnego wizerunku podmiotów zaangażowanych w proces wdrażania pomocy, jak również przyczyni się do poparcia dla inwestycji, których bezpośrednim beneficjentem będą mieszkańcy regionu.
3. Inne podmioty – instytucje, osoby uczestniczące w realizacji Planu Działań Informacyjnych i Promocyjnych, w szczególności:
 - Komisja Europejska,
 - Instytucja Zarządzająca,
 - lokalne i regionalne władze samorządowe,
 - radni Sejmiku Województwa Podlaskiego,
 - członkowie Regionalnego Komitetu Sterującego,
 - członkowie Komitetu Monitorującego,
 - pracownicy administracji szczebla regionalnego.

Działania informacyjne podejmowane będą przez trzy Punkty Informacji i Promocji w województwie podlaskim. Główny punkt będzie się mieścił w siedzibie IZ RPOWP, a dwa w podregionach: w Łomży i Suwałkach.

Finansowanie działań w ramach Planu Działań Informacyjnych i Promocyjnych oparte będzie o środki własne oraz o środki w ramach Pomocy Technicznej RPOWP.

Strategia osiągnięcia celów Planu Działań Informacyjnych i Promocyjnych:

- skuteczne informowanie opinii publicznej o dostępności pomocy UE, jej wymiarze i przeznaczeniu; uświadamianie roli Unii Europejskiej oraz instytucji regionalnych i lokalnych w tym procesie,
- rozpowszechnianie informacji o możliwościach skorzystania ze środków funduszy europejskich dla określonych grup docelowych, w szczególności o kryteriach oceny i wyboru projektów oraz obowiązujących w tym zakresie procedurach,
- zapewnienie dostępu do materiałów informacyjnych, wniosków aplikacyjnych oraz dokumentów programowych i podręczników z zakresu pomocy strukturalnej,
- dostarczanie i upowszechnianie informacji o zgłaszanych i realizowanych projektach oraz wykorzystanych i dostępnych środkach a także przekazywanie informacji o procedurach finansowych, monitoring i raportowania,
- wykorzystywanie nowoczesnych technologii (np.: Internetu) w celu usprawnienia komunikacji i wymiany doświadczeń między podmiotami realizującymi Plan Działań Informacyjnych i promocyjnych oraz między tymi ostatnimi a potencjalnymi projektodawcami,
- współpraca z osobami wyznaczonymi w gminach i powiatach (związkach jst) przez władze lokalne - pełniącymi rolę lokalnych informatorów odnośnie pomocy strukturalnej.

Ocena działań informacyjnych i promocyjnych

Instytucje Zarządzająca RPOWP będzie opracowywała sprawozdania okresowe, roczne i końcowe z realizacji Planu Działań Informacyjnych i Promocyjnych. Raport roczny z wykonania Planu będzie przedstawiony do zatwierdzenia przez Komitet Monitorujący RPOWP i stanowić będzie część raportu rocznego z realizacji RPOWP na lata 2007-2013.

Przebieg finansowy

1. Przebieg finansowy między KE a krajem członkowskim

Komisja Europejska przekazuje środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego/Europejskiego Funduszu Społecznego/Funduszu Spójności na finansowanie programu w formie płatności zaliczkowych, płatności okresowych i płatności salda końcowego. Powyższe środki wpływają na wyodrębniony rachunek bankowy, prowadzony w euro i zarządzany przez Ministra Finansów.

2. Finansowanie programu³¹

Na potrzeby finansowania programu w ramach budżetu państwa wyodrębniono budżet środków europejskich, z którego przekazywane są środki odpowiadające wkładowi UE. Współfinansowanie krajowe z budżetu państwa przekazywane jest przez właściwego dysponenta części budżetowej w formie dotacji celowej.

³¹ Nie dotyczy pomocy technicznej. Projekty pomocy technicznej finansowane są ze środków właściwego dysponenta części budżetowej lub w przypadku instytucji niebędących dysponentem ze środków dotacji celowej.

Środki odpowiadające wkładowi UE są przekazywane do beneficjentów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego (Płatnik), który wypłaca je na podstawie zleceń wypłaty środków wystawianych przez instytucję podpisującą umowę o dofinansowanie (IZ/IP/IPII) z beneficjentem.

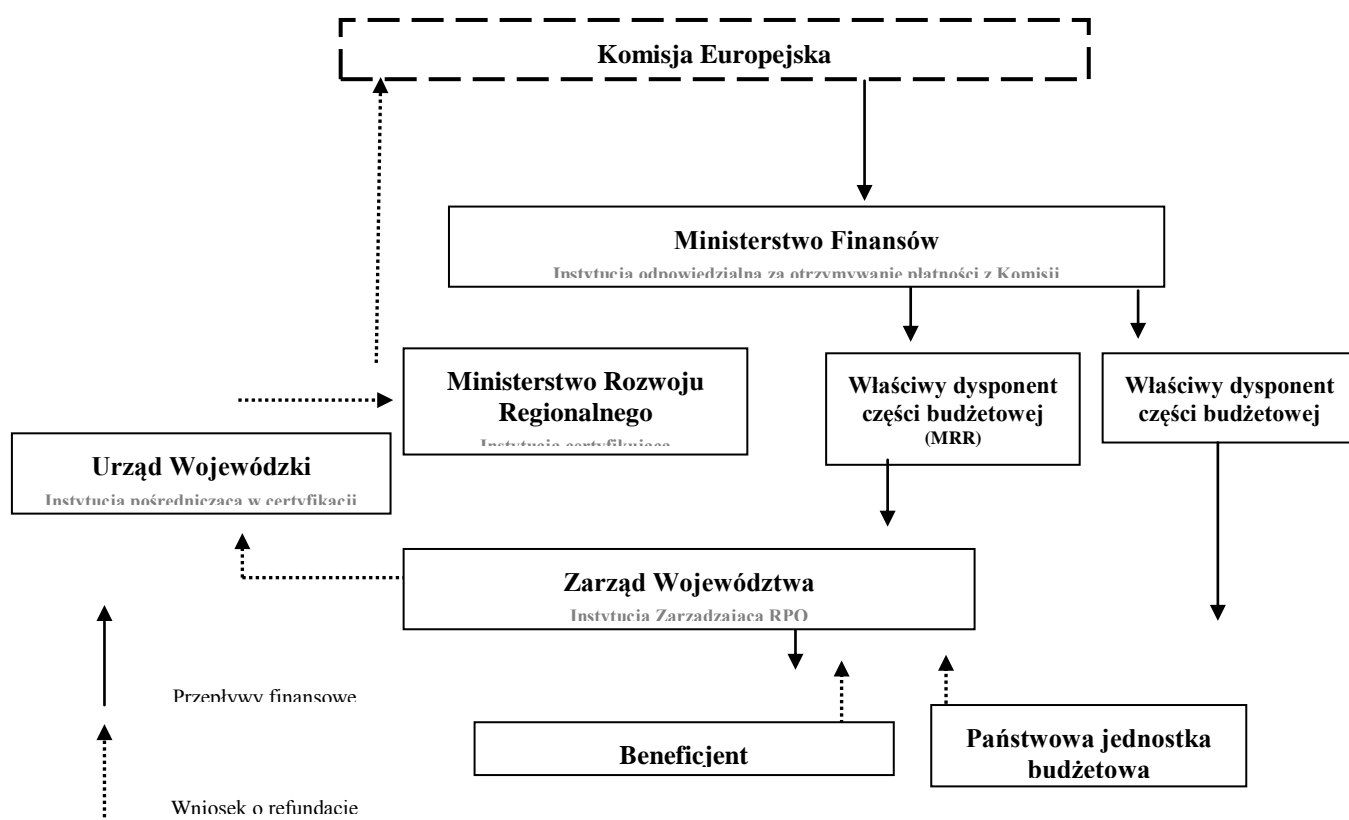
Środki w ramach współfinansowania krajowego z budżetu państwa są wypłacane beneficjentom przez IZ/IP/IPII.

Wypłata na rzecz beneficjenta zarówno w części środków UE, jak i współfinansowania z budżetu państwa może mieć formę płatności zaliczkowych bądź zwrotu poniesionych przez beneficjenta wydatków.

Środki na rzecz beneficjentów są przekazywane na podstawie umowy o dofinansowanie³² oraz wniosku beneficjenta o płatność, z uwzględnieniem wcześniejszych wypłat.

Wydatki beneficjenta wykazywane w składanym przez niego wniosku o płatność, są ujmowane przez IZ/IP/IPII w deklaracjach wydatków składanych do IPOC, a następnie do IC, celem certyfikacji wydatków do KE.

Schemat nr 9. Schemat przepływów finansowych

³² W przypadku projektów własnych Instytucji Zarządzającej środki będą przekazywane na podstawie uchwały Zarządu Województwa oraz/lub zatwierdzonego wniosku o płatność.

W ramach systemu monitorowania przepływów finansowych IZ będzie monitorowała wysokość wydatków kwalifikowanych, w tym wydatków stanowiących współfinansowanie krajowe. IZ będzie dokonywała wyliczenia poziomu dofinansowania ze środków UE na poziomie osi priorytetowej w taki sposób, aby wkład funduszy UE nie przekraczał poziomu przyjętego w PO/RPO dla danej osi priorytetowej.

Procedury dotyczące uzyskanych odsetek

W ramach programu operacyjnego odsetki narosłe od środków otrzymanych przez poszczególne instytucje biorące udział w finansowaniu PO przeznaczone są na realizację danej osi priorytetowej/działania Programu i są wykazywane w sprawozdaniu z realizacji osi priorytetowej/działania.

Dla obsługi środków otrzymywanych z UE w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 zostanie utrzymany podobny system rachunków bankowych jak dla perspektywy 2004-2006, czyli rachunki I poziomu – funduszowe i rachunki II poziomu – programowe.

Wszystkie rachunki bankowe, zarówno funduszowe jak i programowe będą oprocentowane, a odsetki będą dopisywane do stanów na rachunkach. Niezwłocznie po naliczeniu odsetek Instytucja przyjmująca środki z KE będzie przekazywała odpowiednie kwoty na rachunek dochodów Budżetu Państwa i będą one wykorzystane na współfinansowanie krajowe.

VII. OCENA PROGRAMU PRZED ROZPOCZĘCIEM REALIZACJI (OCENA EX-ANTE) WRAZ Z OCENĄ SPODZIEWANEGO EFEKTU MAKROEKONOMICZNEGO

Zgodnie z wymogiem art. 48 ust. 2 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 i na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, firma WYG International Sp. z o.o. opracowała ocenę ex-ante projektu RPOWP (wersja zaakceptowana przez Zarząd Województwa Podlaskiego w czerwcu 2006 r.). Jednocześnie przebiegał proces tworzenia podstaw prawnych dla programów operacyjnych, ich konstruowanie i modyfikowanie oraz ocena. Uwarunkowania te stanowiły istotne (ale prawdopodobnie nieuniknione) ograniczenie, tak dla regionu przygotowującego przedmiotowy program regionalny, jak i dla zespołu dokonującego jego ewaluacji. Ocena RPOWP zawiera wszystkie standardowe elementy, przewidziane dla oceny programów operacyjnych i uwzględnia specyfikę regionu. Metodologia oceny jest zgodna z metodologią oceny ex-ante programów operacyjnych na lata 2007-2013, określonej przez Komisję Europejską w październiku 2005 roku.

Zakres oceny RPO obejmuje:

- weryfikację analizy społeczno-ekonomicznej oraz jej jakości w świetle zidentyfikowanych potrzeb rozwoju regionu (*zadanie badawcze 1*),
- ocenę uzasadnienia ekonomicznego oraz spójności wewnętrznej części projekcyjnej RPO (*zadanie badawcze 2*),
- ocenę spójności zewnętrznej części RPO z politykami wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi (*zadanie badawcze 3*).

- ocenę oczekiwanego rezultatu i oddziaływania (*zadanie badawcze 4*)
- ocenę proponowanego systemu wdrażania programu operacyjnego (*zadanie badawcze 5*)

Założenia RPO, w tym zwłaszcza diagnozę, cele, priorytety i działania oceniano przede wszystkim w świetle takich dokumentów strategicznych, jak:

- Strategiczne Wytyczne Wspólnoty - w odniesieniu do poziomu Unii Europejskiej,
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Strategia Rozwoju Kraju, programy i polityki ochrony środowiska w skali kraju - w odniesieniu do poziomu krajowego,
- Strategia Rozwoju Województwa - w odniesieniu do poziomu regionalnego.

Znaczenie uzupełniające w badaniu spójności zewnętrznej ma szereg innych dokumentów dotyczących procesów gospodarczych i społecznych, ekologii oraz zagospodarowania przestrzennego. Każde zadanie badawcze oceny *ex-ante* zawiera rozwinięcie oraz wnioski i rekomendacje, które zostały wykorzystane dla potrzeb doskonalenia treści RPO.

Wnioski i rekomendacje

Diagnoza programu operacyjnego (Zadanie 1)

Część diagnostyczna RPO oceniona została jako poprawna. Trafnie dobrano obszary diagnostyczne i zidentyfikowano problemy rozwojowe regionu, jego potrzeby i towarzyszące temu wyzwania. Oceniono, że poprawnie opisane zostały zjawiska, które mogą wpływać (tak pozytywnie, jak i negatywnie) na dynamikę działań modernizacyjnych w regionie. Poziom trafności i użyteczności analizy SWOT ogólnie oceniono pozytywnie. W sposób relatywnie poprawny wskazano silne i słabe strony regionu, jak również skojarzone z nimi szanse i zagrożenia. Poziom kompletności diagnozy oraz analizy SWOT zawartej w RPOWP ogólnie oceniono jako poprawny, ale niekompletny.

Poniżej przedstawiono rekomendacje, a kolejność wskazania oznacza ich wagę.

Rekomendowano:

- uzupełnienie części diagnostycznej o dodatkowe elementy prognostyczne,
- dokonanie ekstrapolacyjnego rozpoznania następstw dotychczasowych trendów rozwoju regionu przy założeniu braku interwencji,
- podniesienie wartości informacyjnej przywoływanych danych poprzez opisanie ich dynamiki, zestawienie ich z sytuacją w innych regionach, określenie ich konsekwencji dla procesów rozwoju regionu,
- zapewnienie pełnej logicznej i merytorycznej korelacji pomiędzy częścią diagnostyczną a jej syntezą wyrażoną analizą SWOT,
- weryfikacja zasadności przypisywania danych zjawisk i procesów do określonego wymiaru analizy SWOT,
- aktualizacja prezentowanych danych.

Część projekcyjna programu operacyjnego (Zadanie 2)

Część projekcyjna RPO ogólnie uznana została za poprawną, jednak zalecono uzupełnienia i nadanie jej większej precyzji opisu. Projektowane interwencje oceniono jako potencjalnie skuteczne i efektywne. Uznano za niemożliwą pełną ocenę trafności projekcji finansowych i rekomendowano:

- uzupełnienie opisów celów szczegółowych,

- uzupełnienie charakterystyk priorytetów,
- przejrzyste opisanie działań, ich charakterystyk i narzędzi ich realizacji, jak również przygotowanie wskaźników ich monitorowania, opisanie typów projektów realizowanych w ramach działań,
- rozszerzenie kategorii beneficjentów: w priorytecie II – organizacje społeczne, w priorytecie III – firmy, w priorytecie IV – firmy, w priorytecie V – NGO,
- przygotowanie indykatywnego planu finansowego oraz dodatkowych tabel finansowych zgodnie z wzorem właściwego rozporządzenia,
- przygotowanie indykatywnego wykazu dużych projektów (major projects), listy programów pomocy publicznej oraz wykazu projektów kluczowych.

Spójność zewnętrzna programu operacyjnego (Zadanie 3)

Przeprowadzona analiza spójności zewnętrznej RPOWP z nadrzędnymi dokumentami programowymi (*Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty, Strategią Lizbońską, Narodowych Strategijnymi Ramami Odniesienia*) oraz podstawowymi krajowymi politykami i programami ochrony środowiska, jak i z *PO Rozwój Polski Wschodniej* oraz *Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku* wskazuje na jej wysoki poziom występowania. Spójność tę dostrzeżono zarówno na poziomie ustaleń diagnostycznych, wartości i celów konstytutywnych dla analizowanych dokumentów jak i w sferze priorytetowych obszarów interwencji.

Ocena oczekiwanych rezultatów i oddziaływania (Zadanie 4)

Oceniono, że lista wskaźników RPOWP wymaga licznych uzupełnień i zmian. Zalecono wprowadzenie wskaźnika rezultatu w postaci „liczby nowo utworzonych miejsc pracy jako bezpośredniego efektu interwencji (w podziale na mężczyzn i kobiety)” na poziomie RPO, co wymaga wprowadzenia go również na poziomie wszystkich priorytetów, jeśli przewiduje się powstanie takich miejsc. Wskaźniki rezultatu celu głównego winny zawierać miary wpływu RPO na wzrost PKB oraz spadek bezrobocia w regionie, obliczone na podstawie modelu HERMIN. Wskaźniki realizacji priorytetów uznano za prawidłowe i merytorycznie uzasadnione, a także zgodne z wymogami UE, lecz zostały niewłaściwie przyporządkowane. Rekomendowano określenie wartości bazowych i docelowych dla wszystkich wskaźników. Uznano, że monitoring RPO Podlaskiego powinien również zawierać listę wskaźników kontekstowych. Wybrane wskaźniki mogą zostać wykorzystane jako wskaźniki oddziaływania na poziomie celów szczegółowych, głównie dla potrzeb określenia tła regionalnego dla przemian wywołanych interwencją w ramach priorytetów związanych z danym celem szczegółowym.

System wdrażania programu operacyjnego (Zadanie 5)

Opis systemu wdrażania uznano za dość ogólny i opierający się głównie na rozporządzeniach unijnych, NSRO i dostępnych w chwili przygotowywania analizowanej wersji Programu operacyjnego wytycznych MRR. Rekomendowano doprecyzowanie opisu w następujących obszarach:

- struktura zarządzania - pokazanie sposobu funkcjonowania całego systemu i przekonanie czytelnika, że system jest w stanie funkcjonować sprawnie, efektywnie i przejrzysto; oprócz wypunktowania kompetencji poszczególnych instytucji należałoby zarysować sposób ich funkcjonowania, wzajemnej współpracy na rzecz efektywnego i skutecznego wdrażania RPO,

- instytucje pośredniczące (ewentualnie wdrażające) – wskazanie ich przynajmniej w kontekście przedmiotowym, co oznacza wskazanie, jakie priorytety i działania będą wydzielane na zewnątrz IZ RPO i do ilu instytucji oraz wskazanie powodów takiej decyzji,
- instytucja audytująca, certyfikująca i urząd wojewódzki jako instytucja pośrednicząca w certyfikacji i jednostka ewaluacyjna w ramach IZ - należy również zweryfikować opisy instytucji w kontekście luk i sprzeczności w kompetencjach,
- dodanie opisów instytucji audytującej, certyfikującej i urzędów wojewódzkich, składu Komitetu Monitorującego RPO, jednostki ewaluacyjnej; opisy elementów promocji programu, bardziej precyzyjne opisy systemu finansowego, aby możliwa była ocena przejrzystości procedur uruchamiania i obiegu przepływów finansowych. Należy również dopisać do kompetencji instytucji zarządzającej ogólne procedury wymiany danych elektronicznych dotyczących płatności, monitoringu i oceny,
- skupienie (zgodnie z NSRO) w Komitecie Monitorującym RPO (działającym w imieniu Zarządu Województwa) koordynacji celów strategii rozwoju danego województwa, z celami i mechanizmami realizacji na poziomie regionalnym różnych programów operacyjnych celu 1 i celu 3 polityki spójności i wspólnej polityki rolnej,
- wskazanie ogólnych narzędzi i instrumentów wymiany doświadczeń i tworzenia sieci na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym w kontekście tworzenia wspólnotowej wartości dodanej przez system wdrażania.

Zmiany wprowadzone do RPOWP jako efekt procesu oceny:

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 na etapie opracowywania podlegał wielu zmianom, co było efektem prowadzonych konsultacji społecznych Programu, a także wynikało z uwzględnienia rekomendacji przedstawionych na spotkaniach i w drodze wymiany korespondencji z ewaluatorami, a ostatecznie zawartych w raporcie "Ocena szacunkowa projektu Programu Operacyjnego na lata 2007-2013 Województwa Podlaskiego". Przedstawione w nim wnioski i rekomendacje posłużyły do dokonania zmian w projekcie dokumentu i wpłynęły na ostateczny kształt Programu.

W części *diagnostycznej* uzupełniono analizę społeczno-gospodarczą, przedstawione zagadnienie wzbogacono o dane pokazujące dynamikę wskaźników opisujących region na tle kraju i UE. Dodano też nowe, bądź zmodyfikowano już istniejące zagadnienia. Skorelowano diagnozę z analizą SWOT. W analizie SWOT wprowadzono duże zmiany, wykluczając powtarzające się zagadnienia, porządkując je wg szans, zagrożeń oraz słabych i silnych stron, a także hierarchizując je. W części *projekcyjnej* RPO uzupełniono opis celów szczegółowych i charakterystyki priorytetów. Dopracowano również charakterystyki działań i wskaźniki ich monitorowania. Kategorie beneficjentów zostały rozszerzone zgodnie ze wskazówkami. Możliwe było też rozbudowanie części dotyczącej planowania finansowego. W zakresie *oczekiwanych rezultatów i oddziaływań* dopracowano system wskaźników rezultatu celu głównego i poszczególnych priorytetów. Określono wielkości bazowe i docelowe dla wszystkich wskaźników. Rozbudowana została też część RPO poświęcona systemowi wdrażania programu operacyjnego (system zarządzania wraz ze wskazaniem wszystkich instytucji zaangażowanych we wdrażanie RPO, łącznie z ich kompetencjami i zadaniami).

Wyniki oceny ex-ante będą wykorzystywane również w trakcie prac nad systemem realizacji Programu.

Ocena spodziewanego efektu makroekonomicznego wykorzystania środków w ramach RPOWP

Na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową opracował "Prognozę oddziaływania makroekonomicznego realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013". Opracowanie zawiera wyniki symulacji dla najważniejszych kategorii ekonomicznych w okresie objętym przez RPO oraz dla siedmiu lat następnych. Przyjęto hipotetyczne założenie, że gospodarka polska nie otrzymuje w tym okresie żadnych innych środków z funduszy unijnych oraz, że poziom absorpcji funduszy w ramach RPO wyniesie 100%. Analiza została przeprowadzona przy wykorzystaniu modelu MaMoR2 będącego tzw. obliczeniowym modelem równowagi ogólnej (ang. *computable general equilibrium model*, CGE).

Analiza wpływu środków RPO na PKB wykazuje, że jego poziom będzie najniższy w trzech pierwszych latach wykorzystywania funduszy, po czym w latach kolejnych zacznie wzrastać osiągając swoje maksimum w 2015 r. wynoszące 3,4% powyżej poziomu referencyjnego (poziom referencyjny odnosi się do projekcji sytuacji ekonomicznej w przypadku braku środków). Podobnie wygląda analiza wpływu na dynamikę PKB; największe zwiększenie dynamiki wzrostu PKB ma miejsce w 2013 r. gdy wynosi ona 0,65pp. Od strony popytowej, wzrost produktu krajowego brutto pozwala na wzrost konsumpcji prywatnej i nakładów inwestycyjnych. Spożycie prywatne rośnie już w pierwszych okresach symulacji osiągając w roku 2013 poziom 1,8% powyżej referencyjnego. Po roku 2015 analizy nieznacznie się obniża jednak nadal pozostaje na istotnym poziomie. Nakłady inwestycyjne pozostają powyżej poziomu referencyjnego niemal w całym okresie wydatkowania środków (wzrastają wraz z dopływem nowych środków i dopiero w drugiej połowie okresu symulacji dynamika inwestycji ulega zmniejszeniu). Najwyższy poziom inwestycji zauważalny jest w roku 2013 (18,2% powyżej poziomu referencyjnego). Poprawa sytuacji w gospodarce nie pozostanie bez wpływu na rynek pracy (i poziom bezrobocia). Wysokie zwiększenie PKB pozwala na zauważalny wzrost zatrudnienia. W efekcie wykorzystania funduszy średni poziom zatrudnienia w latach 2007-2013 podniesie się w stosunku do referencyjnego o 0,1% (0,5% w latach 2007-2020), a w 2013 roku różnica ta wyniesie 0,5%. Analizowane środki pozwolą więc na zwiększenie poziomu zatrudnienia średniorocznie o 0,1 tys. osób w latach 2007-2013 (1,2 tys. osób w latach 2007-2020), w relacji do scenariusza bazowego. Jednocześnie obserwujemy wzrost wynagrodzeń realnych w odniesieniu do poziomu referencyjnego. W latach 2007-2013 są one średnio wyższe o 1,1% od obserwowanych w scenariuszu będącym punktem odniesienia (2,4% w latach 2007-2020). W 2013 roku wynagrodzenia są o 3,1% powyżej wartości referencyjnej i dalej wzrastają osiągając maksymalne odchylenia w latach 2015-2016 w wysokości 4,2%. Łączne realne dochody ludności brutto są w latach 2007-2013 średnio wyższe od obserwowanych w scenariuszu bazowym o 1,0% (1,8% w latach 2007-2020). W 2013 roku odchylenie wynosi 2,5%. Oprócz rosnących dochodów z tytułu pracy, do zwiększenia dochodów brutto przyczynia się także zwiększenie przychodów z kapitału, którego dysponentem są gospodarstwa domowe. Zwiększony napływ środków powoduje wzrost wydajności pracy. W latach 2007-2013 poziom referencyjny został przekroczony o średnio 1,0%, a w 2013 roku różnica wynosi 2,1% (w latach 2007-2020 średnie odchylenie wynosi 1,4%). Biorąc pod uwagę, że poziom zatrudnienia w gospodarce w latach objętych RPO jest wyższy od wartości referencyjnej średnio o 0,1%, oznacza to zdecydowanie większy wkład wzrostu wydajności pracy we wzrost PKB. Analizowane środki wpływają bezpośrednio na zasoby infrastruktury oraz kapitału rzeczowego. Wartość infrastruktury podstawowej wzrasta w wyniku działań

finansowanych z analizowanych środków średnio o 1,1% w relacji do poziomu ze scenariusza bazowego w latach 2007-2013 (2,5% w latach 2007-2020). W roku 2013 odchylenie wynosi 3,0% (i wzrasta w kolejnych latach, dopóki wydatkowane są środki). Środki analizowanego programu powodują zmiany zasobu kapitału rzeczowego. Średni jego zasób w przedsiębiorstwach w latach 2007-2013 wzrasta w stosunku do poziomu referencyjnego o 0,8% (1,9% w latach 2007-2020). W 2013 roku odchylenie wynosi 2,4% i dalej wzrasta, ponieważ w gospodarce trwa proces dostosowawczy, a ponadto w kolejnych dwóch latach ponoszone są dalsze nakłady inwestycyjne finansowane z analizowanych środków. Najwyższy poziom osiąga w 2016 roku (3,6%) a w 2020 roku odchylenie od poziomu bazowego wynosi 2,4%.

VIII. PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO PROJEKTU REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013

Zarząd Województwa Podlaskiego jako Instytucja Zarządzająca RPOWP oświadcza, iż podczas opracowania kolejnych wersji Programu zostały wzięte pod uwagę wszelkie propozycje i zastrzeżenia nadesłane w toku konsultacji społecznych, w tym kwestie środowiskowe.

Podstawy prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001) w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko (tzw. dyrektywa SEA - *Strategic Environmental Assessment*)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2006, Nr 129, poz. 902, z późn. zm.) – art. 40 nakładający obowiązek *Postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji planów i programów*.

Wykonawca Prognozy

Zespół pod kierownictwem Piotra Mioduszewskiego, ekofizjografa specjalisty w zakresie ochrony środowiska, z doświadczeniem w wykonywaniu prognoz wpływu na środowisko dotyczących planowania przestrzennego, oraz wykonywaniu opracowań z zakresu gleboznawstwa i siedliskoznawstwa.

Cel wykonania prognozy

Zgodnie z art. 4 preambuły do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE w sprawie oceny oddziaływania niektórych planów i programów na środowisko: *Ocena wpływu na środowisko jest ważnym narzędziem służącym do uwzględnienia aspektów środowiskowych w procesie przygotowania i przyjmowania niektórych planów i programów, które potencjalnie mogą powodować znaczący wpływ na środowisko w Państwach Członkowskich, ponieważ zapewnia, że taki wpływ planów i programów jest brany pod uwagę w czasie przygotowania tych dokumentów i przed ich przyjęciem.*

Celem prognozy oddziaływania na środowisko projektu Programu była ocena stopnia uwzględnienia w Programie zasad zrównoważonego rozwoju wraz z oceną skutków środowiskowych jego realizacji. W tym celu przeprowadzono:

- analizę oraz ocenę stopnia i sposobu uwzględnienia aspektów środowiskowych i zagadnień zrównoważonego rozwoju w Programie,
- identyfikację i ocenę potencjalnych (pozytywnych i negatywnych) skutków środowiskowych działań proponowanych w Programie w ramach poszczególnych osi priorytetowych. Prognoza była wykonywana zgodnie z wymogami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, w myśl której przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko wymagają projekty polityk, strategii, planów lub programów, których opracowywanie przez centralne lub wojewódzkie organy administracji publicznej jest przewidziane w ustawach.

Prace nad Prognozą oceny oddziaływania na środowisko projektu Programu podzielono na następujące etapy:

- ustalenie kryteriów oceny osi priorytetowych Programu,
- ustalenie stopnia zależności między poszczególnymi działaniami zapisanymi w Programie a zagadnieniami ochrony środowiska zawartymi w kryteriach oceny,
- ocena i opis oddziaływań na środowisko oraz możliwości wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju wraz z propozycjami zmian w projekcie dokumentu RPOWP,
- przygotowanie raportu końcowego Prognozy i konsultacje.

Zgodnie z art. 44 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, do przyjętego Programu załącza się pisemne informacje o sposobie wykorzystania:

- ustaleń zawartych w Prognozie oddziaływania na środowisko,
- opinii i uzgodnień organu ochrony środowiska oraz Głównego Inspektora Sanitarnego
- wyników udziału społeczeństwa
- informacji o metodach oraz częstotliwości przeprowadzania analizy realizacji postanowień dokumentu.

Wyniki konsultacji społecznych

W dniu 26 lipca 2006 r. zostały rozpoczęte konsultacje społeczne programu wraz z prognozą oddziaływania na środowisko w trybie art. 43 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska. Projekt RPO z prognozą oddziaływania na środowisko poddany został konsultacjom społecznym w ramach organizowanych przez Urząd Marszałkowski konferencji regionalnych i powiatowych.

- Pierwsza konferencja regionalna odbyła się w Suwałkach - 4 lipca 2006 roku
- Kolejna konferencja regionalna odbyła się w Łomży - 24 sierpnia 2006 r.
- Ostatnia z konferencji odbyła się w Białymstoku - 31 sierpnia 2006 roku.

Od września do listopada 2006 roku miały miejsce konsultacje powiatowe, w których udział wzięli przedstawiciele gmin, powiatów i ich jednostek organizacyjnych, miejscowe przedsiębiorstwa, stowarzyszenia, agencje oraz organizacje pozarządowe. Konsultacje odbywały się pod patronatem Marszałka Województwa Podlaskiego a zorganizowane zostały przez Białostocką Fundację Kształcenia Kadr. Spotkania miały na celu przybliżenie treści RPO WP 2007-2013 oraz zebranie uwag samorządu lokalnego. Na spotkaniach prezentowano podstawowe założenia i priorytety projektu RPO z prognozą oddziaływania na środowisko oraz rozpowszechniano materiały informacyjne w formie drukowanej oraz elektronicznej.

Dodatkowo, Zarząd Województwa zapewniając możliwość udziału społeczeństwa w procesie konsultacji poprzedzającym przejęcie dokumentów programowych, 26 lipca 2006r. na łamach prasy lokalnej opublikował ogłoszenie, iż na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego (regionalny portal Wrota Podlasia) zamieszczony został projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko (uwagi drogą pocztową oraz w formie elektronicznej w postaci tabeli zamieszczonej na stronach zbierane były do dnia 31 sierpnia).

Uwagi zgłoszone w trakcie konsultacji dotyczące zagadnień ochrony środowiska i Prognozy zostały przeanalizowane i uwzględnione w zaktualizowanej wersji Prognozy

oddziaływania na środowisko, w której uwzględniono również inne zmiany wprowadzone do projektu RPOWP w wyniku przeprowadzonych konsultacji.

Dokument był prezentowany przez Wykonawcę na konferencji, która odbyła się w dniu 28 listopada 2006 r. w Warszawie. Jednocześnie Ministerstwo Rozwoju Regionalnego skierowało pisma do liderów organizacji pozarządowych oraz opiniotwórczych instytucji naukowych zapraszające do czynnego wzięcia udziału w konferencjach, w tym przede wszystkim konferencji dotyczącej wstępnej wersji dokumentu Prognozy. Proces konsultacji zakończył się w dniu 5 grudnia 2006 r.

Ustalenia zawarte w Prognozie oddziaływania na środowisko RPOWP

Przeprowadzona analiza oddziaływania na środowisko planowanych w ramach RPOWP na lata 2007 – 2013 działań stanowiła jeden z zasadniczych elementów SEA – procedury oceny oddziaływania tego programu na środowisko. Podstawą prognozy była przeprowadzona ocena stanu środowiska województwa, która posłużyła do oceny współzależności pomiędzy środowiskiem, a proponowanymi zamierzeniami w RPOWP oraz oceny na ile sprzyjają środowisku i zdrowiu, a na ile mogą stanowić zagrożenie. Następnie opisano wraz z komentarzem i ewentualnymi działaniami zaradczymi prognozowane oddziaływania na środowisko w poszczególnych osiach priorytetowych.

Wyniki wykonanej Prognozy oddziaływania na środowisko prowadzą do stwierdzenia, że przyjęte priorytety i kierunki działań w zakresie rozwoju gospodarczego promują i wspierają innowacyjność i nowe technologie w małych i średnich przedsiębiorstwach, a także działania inwestycyjne służące dostosowaniu infrastruktury przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska.

Przyjęte osie priorytetowe i kierunki działań nie promują inwestycji dużych, zagrażających środowisku przyrodniczemu i zdrowiu ludności województwa oraz znacząco oddziałujących na środowisko w zakresie korzystania ze środowiska.

Pozwala to na prognozowanie rozwoju gospodarczego województwa zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju i ekorozwoju, pod warunkiem przestrzegania wymogów ochrony środowiska na każdym z etapów prowadzenia inwestycji i przyszłej działalności przedsiębiorstwa.

Negatywne oddziaływanie na środowisko związane będzie głównie z zajęciem terenu pod inwestycje budowlane i instalacje.

Najpoważniejsze (z zawartych w RPOWP) potencjalne zmiany w środowisku przewiduje się w wyniku realizacji zadań ujętych w Osi priorytetowej II - Rozwój infrastruktury transportowej.

Zmiany te związane będą ze znaczącymi inwestycjami w infrastrukturę drogową oraz budowę lotniska. Ich niekorzystne oddziaływanie na środowisko przejawiać się będzie zajęciem terenu, wyłączeniem ze struktur przyrodniczych gruntów rolnych i leśnych, przecięciem poprzecznym ekosystemów dolinnych, korytarzy migracyjnych zwierząt i zakłóceniami w ich funkcjonowaniu. Wskazanim niekorzystnym zmianom w środowisku mogą zapobiegać lub w znaczący sposób je minimalizować, optymalne lokalizacje i projekty budowy uwzględniające ochronę środowiska i ciągłość powiązań przyrodniczych. Odpowiednie zapisy w tym zakresie znalazły się w Programie przy określeniu kryteriów kwalifikowania działań. W Programie znalazł się też zapis, że współfinansowanie projektów, które negatywnie oddziałują na potencjalne obszary Natura 2000 (tzn. te obszary, które w opinii Komisji Europejskiej powinny zostać wyznaczone 1 maja 2004 roku, ale nie zostały wyznaczone przez Polskę), nie będzie dozwolone.

Ponadto znacząca część działań realizowanych w ramach Osi priorytetowej II, oprócz niekorzystnych zmian, równoległe wpływać będzie w znaczący sposób na poprawę bezpieczeństwa i zdrowia ludzi, jak również w pewnych aspektach na poprawę stanu środowiska.

Główne działania z zakresu ochrony środowiska zawarte są w Osi priorytetowej V, której celem jest zachowanie dziedzictwa środowiska naturalnego poprzez inwestycje infrastrukturalne zmniejszające negatywne skutki cywilizacji.

W wyniku realizacji działań przewidzianych w ramach Osi priorytetowej V można spodziewać się następujących rezultatów:

- ograniczenia emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych oraz jej skutków pochodzących z urządzeń energetyki cieplnej, przemysłu – zwłaszcza spożywczego, składowisk odpadów komunalnych, oczyszczalni ścieków, wytwórni mas bitumicznych oraz emisji zanieczyszczeń komunikacyjnych – prowadzących do poprawy stanu sanitarnego środowiska,
- utrzymania ilości wód powierzchniowych na poziomie zapewniającym ochronę równowagi ekologicznej (przepływy nienaruszalne),
- eliminowania źródeł zanieczyszczeń, zwłaszcza w zlewniach rzek wchodzących w skład obszarów chronionych i poprawy czystości rzek,
- zmniejszenia negatywnego oddziaływania odpadów z unowocześnieniem gospodarowania nimi, a w efekcie poprawy stanu czystości środowiska,
- zmniejszenia negatywnego oddziaływania przemysłu na środowisko,
- ochrony atrakcyjnych terenów przyrodniczych przed negatywnymi skutkami zagospodarowania turystycznego i zachowanie warunków właściwego funkcjonowania,
- wzrostu udziału wytwarzanej energii ze źródeł odnawialnych: wiatrowej, słonecznej, biomasy, hydroelektrycznej, geotermicznej i innych,
- poprawy jakości i dystrybucji wody pitnej,
- zintegrowanego zapobiegania i kontroli zanieczyszczeń,
- promocji bioróżnorodności i ochrony natury, w tym wdrażania programu NATURA 2000,
- zmniejszenia i zapobiegania ryzykom awarii przemysłowych, katastrof drogowych i ekologicznych.

Rezultaty te mogą być tym lepsze, im skuteczniejsza będzie koordynacja działań w ramach wdrażania RPOWP oraz innych programów ochrony środowiska, a także kierowanie działań na obszary, których stan środowiska tego wymaga.

Pozytywne efekty dla ochrony środowiska może przynieść promowanie rozwiązań innowacyjnych we wspieraniu przedsiębiorczości. Pożądane są innowacje w dziedzinach przemysłu, w zakresie technologii oszczędzających podstawowe surowce: wodę i energię oraz tereny inwestycyjne.

Pośrednio pozytywny wpływ na środowisko przyrodnicze przyniosą działania proponowane w RPOWP związane z :

- edukacją, mającą na celu podniesienie wykształcenia i świadomości mieszkańców regionu; osoby wykształcone przejawiają znacznie większą troskę o stan środowiska przyrodniczego,
- przedsięwzięciami wspierającymi aktywność społeczną oraz działalność organizacji pozarządowych.

Stwierdzono również, że zaniechanie działań w sferze ekologicznej może doprowadzić do degradacji środowiska przyrodniczego i w konsekwencji obniżenia jego walorów,

pogorszenia standardu życia i zdrowia mieszkańców, spadku konkurencyjności środowiska w stosunku do pozostałych części kraju oraz innych regionów Europy.

Uwzględnienie ustaleń zawartych w Prognozie oddziaływania na środowisko.

Uwagi wniesione w trakcie konsultacji społecznych stanowiły, oprócz wyników Prognozy, podstawę do sformułowania propozycji mających wzmacniać z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju pozytywne elementy Regionalnego Programu Operacyjnego oraz eliminować lub minimalizować zagrożenia wynikające z elementów negatywnych.

Efektem tego, jak również uwag KE, było wzmocnienie rangi czynników środowiskowych w formułowaniu celów i planowanych do wsparcia działań w kolejnych modyfikacjach Programu.

W końcowej wersji projektu RPOWP wprowadzono w zasadach realizacji Programu:

- zasadę współfinansowania projektów lokalizowanych na terenach objętych ochroną i przewidzianych do objęcia w ramach programu NATURA 2000 tylko w pełni zgodnych z postanowieniami dyrektyw ooś, siedliskowej i ptasiej. W fazie wyboru projektów zostaną zastosowane odpowiednie kryteria kwalifikacyjne celem zagwarantowania, że projekty te spełnią wymagania przez wyżej wymienione dyrektywy,
- zasadę konsensusu przy realizacji celów pomiędzy efektywnością ekonomiczną podejmowanych działań, a wymogami związanymi z promocją zasad zrównoważonego rozwoju przy zachowaniu walorów środowiska naturalnego,
- niewspierania inwestycji o znaczącym oddziaływaniu na środowisko lokalizowanych na potencjalnych obszarach Natura 2000,
- zasadę realizacji celów RPOWP ukierunkowanych na osiąganie wzrostu gospodarczego, przy jednoczesnym ograniczaniu negatywnych skutków rozwoju, poprzez zachowanie walorów środowiska naturalnego i ładu przestrzennego oraz warunków spełnienia wymogów ochrony środowiska i technologii proekologicznych wspieranych inwestycji,
- warunki promujące nowoczesne technologie proekologiczne,
- rozszerzony zakres działań wspierających ochronę przyrody i bioróżnorodności oraz wdrażających program NATURA 2000.

Jako główne kryteria oceny działań we wszystkich osiach priorytetowych wprowadzono: efektywność energetyczną gospodarki, ochronę środowiska, wzrost udziału odnawialnych źródeł energii. Wprowadzone zmiany podnoszą znaczenie ochrony środowiska w realizacji RPOWP i pozwalają na praktyczną realizację zasady zrównoważonego rozwoju województwa podlaskiego.

Metody oraz częstotliwość przeprowadzania analizy realizacji postanowień dokumentu.

System monitoringu skutków środowiskowych poszczególnych projektów realizowanych w ramach RPOWP powinien być elementem systemu monitoringu Programu. Zgodnie z zapisami w RPOWP przewiduje się powołanie Komitetu Monitorującego. Do jego głównych zadań należy:

- rekomendowanie działań i kryteriów wyboru projektów w ramach RPOWP (kryteria te podlegają rewizji w zależności od potrzeb),

- rozpatrywanie propozycji przesunięć środków w ramach priorytetów RPOWP,
- okresowe badanie postępu w zakresie osiągnięcia celów RPOWP,
- rozpatrywanie i zatwierdzanie przygotowanych przez Instytucję Zarządzającą sprawozdań,
- opiniowanie zmian „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013”.

Monitorowanie znaczącego wpływu Programu na środowisko oraz analiza zmian w środowisku przebiegać będą jako proces ciągły, trwający do momentu zakończenia realizacji RPOWP. Dlatego, do zadań Komitetu Monitorującego należeć będzie również monitorowanie wpływu realizacji poszczególnych projektów na środowisko, jak również analiza wpływu na środowisko kumulowanych działań realizowanych na określonym obszarze lub podobnym zakresie oddziaływania.

Monitorowanie wpływu realizacji działań na środowisko zarówno w wymiarze negatywnym jak też pozytywnym będzie prowadzone na podstawie wskaźników określonych w Programie, dających możliwość oceny zmian w środowisku i wskazanych w Prognozie.

Wskaźniki monitoringu wpływu RPOWP na lata 2007-2013 na środowisko:

Ze statystyki publicznej

- Ludność korzystająca z kanalizacji (w tym na wsi)
- Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem (w tym na wsi)
- Ludność korzystająca z wodociągów (w tym na wsi)
- Ludność korzystająca z wodociągów w % ludności ogółem (w tym na wsi)
- Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem (w tym na wsi)
- Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza:
 - pyłowych
 - gazowych (w tym dwutlenku siarki oraz tlenków azotu)
 - gazowych (bez CO²)
- Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane:
 - na km² powierzchni
 - w % ścieków wymagających oczyszczania
- Odpady wytworzone w ciągu roku:
 - ogółem
 - poddane odzyskowi
- Odpady komunalne zebrane
- Energia pochodząca z odnawialnych źródeł (Moc zainstalowana)
- Udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem
- Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej
- Grunty zrekultywowane
- Grunty zagospodarowane
- Grunty zdegradowane
- Emisja CO₂

Zbierane w systemie monitorowania projektów RPOWP

- Liczba projektów z zakresu infrastruktury wodno-ściekowej

- Liczba projektów z zakresu gospodarki odpadami
- Liczba projektów mających na celu poprawę jakości powietrza
- Liczba projektów z zakresu energii odnawialnej
- Liczba projektów z zakresu przeciwdziałania zagrożeniom przyrodniczym
- Dodatkowa moc zainstalowana energii ze źródeł odnawialnych
- Liczba osób przyłączonych do sieci wodociągowej w wyniku realizacji projektów
- Liczba osób przyłączonych do sieci kanalizacyjnej w wyniku realizacji projektów
- Liczba nowoutworzonych lub zrekultywowanych wysypisk śmieci w ramach realizacji programu
- Liczba osób objętych selektywną zbiórką odpadów
- Liczba osób zabezpieczonych przed innymi zagrożeniami
- Powierzchnia terenów zrekultywowanych w wyniku realizacji projektów

Opinia Wojewody Podlaskiego i Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego

Projekt RPOWP z Prognozą oddziaływania na środowisko opiniowany był w ramach procedury oddziaływania na środowisko przez Wojewodę Podlaskiego i Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego.

Uwagi Wojewody odnoszące się do uaktualnienia Prognozy do kolejnych modyfikacji Programu oraz błędów technicznych, zostały uwzględnione w zaktualizowanych wersjach Prognozy.

Wojewódzki Inspektor Sanitarny nie wniósł uwag dotyczących Prognozy.

Z pełną treścią Prognozy można zapoznać się pod adresem: www.rpowp.wrotapodlasia.pl.

IX. KONSULTACJE SPOŁECZNE PROJEKTU REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 – 2013

Wprowadzenie

„Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” jest instrumentem polityki regionalnej realizującym strategiczne cele i priorytety „Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020”. Dokument jednocześnie realizuje założenia „Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013”, które integrują główne priorytety Strategicznych Wytycznych Wspólnoty (SWW) z priorytetami polskimi.

„Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” wskazuje i definiuje najbardziej istotne zagadnienia rozwoju gospodarczo – społecznego województwa podlaskiego. Przedstawia główne potrzeby województwa i kierunki ich realizacji.

Ewaluacja dokumentu

Prace nad przygotowaniem Regionalnego Programu Operacyjnego rozpoczęły się w 2005 roku.

W czerwcu 2005 r. Zarząd Województwa Podlaskiego zaakceptował „Wstępny zarys Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013”. Wskazane w nim zostały cele i priorytety rozwoju, jakie województwo podlaskie będzie realizowało w nadchodzącym okresie programowania.

W październiku 2005 r. przygotowany został „Wstępny projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013”.

17 maja 2006 roku odbyło się spotkanie dwustronne, na którym szczegółowo omówiony został projekt dokumentu, a uwagi, podczas niego zgłoszone, zostały uwzględnione.

W czerwcu 2006 roku Zarządowi Województwa Podlaskiego został przedstawiony „Wstępny projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” celem akceptacji.

W wyniku napływających nowych wytycznych i nowych dokumentów programowych na szczeblu ministerialnym struktura układu RPO ulegała ciągłym zmianom.

W związku z zapisami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska projekt RPO został poddany ocenie oddziaływania na środowisko i wykonana została „Prognoza oddziaływania na środowisko projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013”.

We wrześniu 2006 r. Zarząd Województwa Podlaskiego zaakceptował „Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” i „Planem inwestycyjnym” zawierającym wykaz kluczowych projektów, których realizacja ma istotny wpływ na osiągnięcie celów określonych na poziomie programu operacyjnego (zgodnie z procedurami przygotowania programów operacyjnych).

W październiku 2006 roku zaakceptowana została kolejna wersja Projektu RPOWP 2007-2013, która została przesłana do Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w celu

przeprowadzenia konsultacji i uzgodnień międzyresortowych – zgodnie z uchwałą nr 49 Rady Ministrów z dnia 19 marca 2002r. Regulamin Pracy Rady Ministrów.

W listopadzie pod obrady Zarządu Województwa Podlaskiego przedłożono wersję projektu RPO uwzględniającą nadesłane przez Ministerstwa uwagi. W tym kształcie została ona przekazana Komitetowi Rady Ministrów, a następnie Radzie Ministrów.

W dniu 1 maja 2007 r. odbyła się I runda negocjacji z Komisją Europejską, podczas której ustalono kolejne zmiany w Programie, przygotowując się do II rundy negocjacyjnej, która miała miejsce w dniu 6 września 2007 r. Tym samym zakończono proces negocjacji programu.

Witryna internetowa

Wraz z rozpoczęciem prac na Regionalnym Programem Operacyjnym uruchomiona została strona internetowa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego (www.wrotapodlasia.pl/pl/gospodarka/polityka_regionalna), na której publikowane były bieżące informacje o Programie, o stanie prac, podejmowanych działaniach oraz organizowanych spotkaniach i konferencjach.

Pierwsze ogłoszenie o rozpoczęciu konsultacji projektu RPOWP zostało zamieszczone już w listopadzie 2005 roku. W ciągu kilku miesięcy, nadesłanych zostało bardzo dużo propozycji zmian od przedstawicieli środowisk samorządowych i ich jednostek organizacyjnych, pracodawców, instytucji kultury i nauki, organizacji ekologicznych, przedsiębiorców i ich związków, stowarzyszeń, szkół wyższych, kościołów i związków wyznaniowych, parków narodowych, instytucji otoczenia biznesu i organizacji wspierających rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności, banków, spółdzielni i wspólnot mieszkaniowych.

Informacja w prasie

Zarząd Województwa Podlaskiego 5 czerwca 2006r. za pośrednictwem ogłoszenia w prasie lokalnej rozpoczął prace nad planem inwestycyjnym, zapraszając potencjalnych beneficjentów do zgłaszania projektów.

Zarząd Województwa zapewniając możliwość udziału społeczeństwa w procesie konsultacji poprzedzającym przejście dokumentów programowych, 26 lipca 2006r. na łamach prasy lokalnej opublikował ogłoszenie, iż na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego zamieszczony został projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko (uwagi drogą pocztową oraz w formie elektronicznej w postaci tabeli zamieszczonej na stronach zbierane były do dnia 31 sierpnia).

Konsultacje

Zgodnie z Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2005 roku w sprawie trybu i terminów konsultacji, współdziałania i współpracy przy opracowywaniu Narodowego Planu Rozwoju, programów operacyjnych i strategii wykorzystania Funduszu Spójności, Projekt „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” poddany został konsultacjom.

Jednym z pierwszych etapów konsultacji były tzw. konsultacje wewnętrzne, które odbyły się w marcu 2006 roku. Brali w nich udział Departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego, których uwagi merytoryczne zostały uwzględnione.

Odbyły się liczne spotkania i konferencje organizowane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w celu przekazania samorządom informacji dotyczących zakresu rzeczowego i układu Programu.

Poza tym Program konsultowany był w czasie organizowanych konferencji regionalnych, w których udział wzięli przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, partnerów społecznych i gospodarczych oraz innych instytucji istotnych z punktu widzenia rozwoju regionu.

Spotkania konsultacyjne

Jedną z pierwszych konferencji w 2006 roku, na której konsultowany był „Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013” było spotkanie w Jachrance w dniach 26-27 stycznia dla przedstawicieli Krajowego Systemu Usług dla MSP. Spotkanie miało przybliżyć i zweryfikować zapisane w RPO schematy wsparcia dla ośrodków KSU i innych organizacji wspierających przedsiębiorczość w regionach.

Zawarte w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013 zapisy dotyczące ochrony środowiska zostały skonsultowane w ramach konferencji, która odbyła się w ośrodku szkoleniowym Ministerstwa Środowiska w Dębie pod Warszawą w dniach 2-3 marca 2006 roku. Tematem przewodnim konferencji było ustalenie linii demarkacyjnej pomiędzy PO Infrastruktura i Środowisko a RPO.

Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, kraj nasz zobowiązany jest do stosowania regulacji wspólnotowych dotyczących udzielania pomocy ze środków publicznych. Liczne dokumenty w postaci wytycznych i not Komisji Europejskiej odnoszące się do pomocy publicznej dotyczą również Regionalnego Programu Operacyjnego. Skomplikowane procedury udzielania pomocy publicznej były tematem spotkania w Konstancinie w dniach 13-14 kwietnia 2006 r.

W dniach 26 – 27 kwietnia 2006 r. w Ośrodku Szkoleniowym Lasów Państwowych w Malinówce odbyła się narada specjalistów ds. Integracji z Unią Europejską z regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych. Jednym z tematów konferencji była prezentacja projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013.

W dniach 9-10 maja 2006 r. w Ptasiej Osadzie nad Narwią odbyły się regionalne warsztaty „Lokalne inicjatywy na rzecz ochrony środowiska. Partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju” zorganizowane przez Dolnośląską Fundację Ekorozwoju, Instytut Ekonomii Środowiska i WWF (World Wide Found for Nature). Warsztaty te przeznaczone były dla przedstawicieli samorządów gminnych oraz partnerów pragnących wziąć aktywny udział w realizacji lokalnych inicjatyw proekologicznych i kształtowaniu ekologicznego wizerunku gminy.

22 maja 2006 roku odbyły się w Białymstoku konsultacje społeczne projektu Narodowej Strategii Spójności oraz projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013. W spotkaniu wzięło udział szerokie grono przedstawicieli różnych środowisk. W tym reprezentanci samorządów, związków zawodowych regionalnej administracji państwowej, instytucji rozwoju regionalnego a także posłowie, senatorowie,

przedsiębiorcy, pracodawcy oraz przedstawiciele świata kościołów, świata nauki, kultury i młodzieży.

Od czerwca do września 2006 roku odbywały się w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego spotkania robocze dotyczące ustalenia wskaźników monitoringu i ewaluacji, będące miarą celów, jakie mają zostać osiągnięte, zaangażowanych zasobów, uzyskanych produktów, efektów oraz innych zmiennych produktu i rezultatu do RPO.

Konsultacje regionalne

Istotnym wpływ na kształt RPO województwa podlaskiego miały konferencje dotyczące regionalnych konsultacji Programu, organizatorem których był Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego. Prezentowane były główne założenia, cele i priorytety Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013. Spotkania były okazją do bezpośredniego skonfrontowania oczekiwań lokalnych środowisk z treścią RPO. Wzięły w nich udział wszystkie środowiska zaangażowane w proces rozwoju województwa: przedstawiciele samorządów terytorialnych i ich organizacji, samorządy gospodarcze, instytucje rozwoju regionalnego, organizacje przedsiębiorców i pracodawców, przedstawiciele firm, związki zawodowe, przedstawiciele organizacji pozarządowych, posłowie i senatorowie. Na konferencjach wraz z RPOWP 2007-2013 prezentowana i konsultowana była również „Prognoza oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013”. Na spotkaniach rozpowszechniano materiały informacyjne dotyczące RPOWP 2007-2013 w formie drukowanej oraz elektronicznej.

- Pierwsza konferencja regionalna odbyła się w Suwałkach - 4 lipca 2006 roku
- Kolejna konferencja regionalna odbyła się w Łomży - 24 sierpnia 2006 r.
- Ostatnia z konferencji odbyła się w Białymstoku - 31 sierpnia 2006 roku.

Konsultacje powiatowe

Od września do listopada 2006 roku miały miejsce konsultacje powiatowe, w których udział wzięli przedstawiciele gmin, powiatów i ich jednostek organizacyjnych, miejscowe przedsiębiorstwa, stowarzyszenia, agencje oraz organizacje pozarządowe. Konsultacje odbywały się pod patronatem Marszałka Województwa Podlaskiego a zorganizowane zostały przez Białostocką Fundację Kształcenia Kadr. Spotkania miały na celu przybliżenie treści RPOWP 2007-2013 oraz zebranie uwag samorządu lokalnego.

Tabela 33. Zestawienie przeprowadzonych konsultacji powiatowych w województwie podlaskim

Harmonogram seminariów powiatowych projektu SAMORZĄD W UNII EUROPEJSKIEJ		
Lp.	Powiat	Termin i miejsce seminarium
1.	Sejny	26 września 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Sejnach ul. Piłsudskiego 34, 16-500 Sejny
2.	Grajewo	27 września.2006 r. sala w Zespole Szkół w Wojewodzinie Wojewodzin 52, 19-200 Grajewo

3.	Zambrów	28 września 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Zambrowie ul. Fabryczna 3, 18 – 300 Zambrów
4.	Łomża	2 października 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Łomży ul. Szosa Zambrowska 1/27 , 18-400 Łomża
5.	Kolno	4 października 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Kolnie ul. Wojska Polskiego 20, 18-500 Kolno
6.	Hajnówka	11 października 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Hajnówce ul. A Zina 1, 17-200 Hajnówka
7.	Siemiatycze	16 października 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Siemiatyczach ul. Legionów Piłsudskiego 3, 17-300 Siemiatycze
8.	Białystok	18 października 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Białymstoku ul. Borsucza 2, 15-569 Białystok
9.	Suwałki	19 października 2006 r. sala konferencyjna Restauracji „Karczma Polska” ul. Kościuszki 101 a, 16-400 Suwałki
10.	Augustów	21 października 2006 r. sala konferencyjna Oficerskiego Yacht Clubu „Pacyfik” ul. Sportowa 1, 16-300 Augustów
11.	Wysokie Mazowieckie	23 października 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Wysokiem Mazowieckiem ul. Ludowa 15 a, 18-200 Wysokie Mazowieckie
12.	Sokółka	26 października 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Sokółce ul. Piłsudskiego 8, 16 – 100 Sokółka
13.	Bielsk Podlaski	03 listopada 2006 r. świetlica Bursy Szkolnej ul. Mickiewicza 122, 17-100 Bielsk Podlaski
14.	Mońki	06 listopada 2006 r. siedziba Starostwa Powiatowego w Mońkach ul. Słowackiego 5a, 19-100 Mońki

Duży wpływ na kształt RPOWP miały organizowane spotkania informacyjne i zgłaszane uwagi do Programu w ramach szeroko zakrojonych konsultacji regionalnych oraz konsultacji międzyresortowych.

Ponadto, zgodnie z postawieniami ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska dokumenty dotyczące rozwoju regionu oraz różnych dziedzin gospodarki wraz z prognozą oddziaływania na środowisko podlegają dodatkowo opiniowaniu przez właściwe organy. Wymagane opinie wraz z uwagami do projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013 (wersja z 27 października 2006 r.) oraz projektu „Prognozy oddziaływania na środowisko Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013” zgłoszone zostały przez Wojewodę Podlaskiego oraz Państwowego Inspektora Sanitarnego w Białymstoku i uwzględnione w pracach nad projektem dokumentu.

X. ZAŁĄCZNIKI

DUŻE PROJEKTY

W ramach RPOWP na lata 2007-2013 realizowano duży projekt pod nazwą: Stadion piłkarski w regionie północno-wschodniej Polski wraz z zapleczem treningowym.

XI. PRZEGLĄD I RENEGOCJACJE PROGRAMÓW OPERACYJNYCH W RAMACH NSRO NA LATA 2007-2013

Dotyczy zmiany Programu dokonanej w roku 2011

1. Podstawy prawne i formalne

- a) Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999 (DZ.U.U.E.L.06.210.25 z późn. zm.),
- b) Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U.09.84.712 t.j. z późn. zm.),
- c) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego dotyczące dokonywania przeglądu i renegocjacji z Komisją Europejską programów operacyjnych w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 z dnia 1 września 2008 r.,

oraz opracowania na potrzeby dokonania przeglądu śródkresowego RPOWP na lata 2007-2013

- d) Dokument „*Ukierunkowanie środków wspólnotowych w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych*”,
- e) Wynik ewaluacji przeprowadzonej na zlecenie IZ RPOWP pt.: „*Analiza efektów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013 pod kątem renegocjacji z Komisją Europejską zmian w Programie oraz podziału Krajowej Rezerwy Wykonania*”.

2. Program jest zgodny z następującymi dokumentami strategicznymi:

- a) Strategia Lizbońska,
- b) Strategia UE 2020,
- c) Strategia UE dla Regionu Morza Bałtyckiego,
- d) Raport Polska 2030,
- e) Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020

3. Krótki opis wprowadzonych zmian do Programu

Region otrzyma dodatkowe środki do wykorzystania na działania przewidziane do realizacji w ramach Programu, które będą pochodziły z podziału Krajowej Rezerwy Wykonania i Dostosowania Technicznego. Komitet Koordynacyjny NSRO zatwierdził 9 lutego 2011 r. podział 512 mln Euro z Krajowej Rezerwy Wykonania przeznaczonych dla Regionalnych Programów Operacyjnych na lata 2007-2013. Kwota 27 570 809,00 Euro została

przeznaczona dla RPOWP. Dodatkowo województwo uzyskało 5 764 279,00 Euro w ramach Dostosowania Technicznego oraz 3 000 000,00 Euro przeznaczone na rewitalizację ekonomiczną gminy Łapy.

Dodatkowe środki w zmienionym Programie zostały przeznaczone na następujące obszary:

- Działanie 1.1 *Tworzenie warunków dla rozwoju innowacyjności* – 1.000.000 euro, tj. 2,75 % (gmina Łapy)
- Działanie 1.2 *Region atrakcyjny inwestycjom* – 2.000.000 euro, tj. 5,50 % (gmina Łapy)
- Działanie 1.3 *Wsparcie instytucji otoczenia biznesu* – 4.000.000 euro, tj. 11 % (fundusze poręczeniowe i pożyczkowe)
- Działanie 1.4 *Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw* – 10.000.000 euro, tj. 27,52 %
- Działanie 3.2 *Wsparcie inwestycyjne przedsiębiorstw z branży turystycznej* – 7.500.000 euro, tj. 20,64%
- Działanie 5.2 *Rozwój lokalnej infrastruktury ochrony środowiska (odnawialne źródła energii)* – 11.835.088 euro, tj. 32,57 % .

Ponadto, zwiększony został poziom dofinansowania z EFRR w Osi priorytetowej VII Pomoc Techniczna do 100%.

Działania IZ RPOWP przy wprowadzaniu zmian wpisują się w **Strategię Europa 2020**, u podstaw której leżą trzy priorytety:

- rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Ponadto realizacja Programu będzie również przyczyniała się do realizacji zapisów **Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego**. Deklarowanym celem Strategii jest aktywizacja potencjału, który powstał w regionie Morza Bałtyckiego w wyniku rozszerzenia UE w 2004 r. Cel ten ma być osiągnięty poprzez realizację następujących 4 filarów tematycznych:

- ochrona środowiska;
- dobrobyt;
- dostępność i atrakcyjność regionu;
- zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony w regionie.

Działania dotychczasowe oraz te, na które przeznacza się dodatkowe środki dla Programu przyczyniają się do zapewnienia wzrostu gospodarczego województwa i wszystkie wpisują się w priorytety Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego.

W zmienionym Programie dodatkowe środki finansowe zostały przypisane do właściwych kategorii interwencji, środki przeznaczone pierwotnie na budowę lotniska regionalnego zostały w znacznej części przesunięte na budowę dróg regionalnych – zmieniono tabele finansowe Programu, wprowadzono poprawki do systemu wskaźników w zakresie ich adekwatności, specyfiki czy mierzalności wraz z doprecyzowaniem możliwych do osiągnięcia ich wartości docelowych, a także poprawiono opisy osi priorytetowych, w pełni dostosowując je np. do zapisów linii demarkacyjnej. W opisie Osi priorytetowej II doprecyzowano zapisy w zakresie transportu lotniczego w związku z rezygnacją z realizacji projektu zakładającego budowę lotniska regionalnego w ramach obecnej perspektywy

finansowej oraz podjęcie decyzji o realizacji projektu mającego na celu opracowanie kompletnej dokumentacji na potrzeby realizacji części infrastrukturalnej inwestycji w kolejnym okresie programowania. Zapis obecny wskazuje również stan faktyczny procedowania nad wyborem najkorzystniejszej lokalizacji pod budowę lotniska o kodzie referencyjnym 4D (lotnisko regionalne). Opis Osi priorytetowej III uzupełniono o warunki, pod którymi udzielane może być wsparcie inwestycyjne w bazę noclegową, gdzie wskazano, że inwestycje te będą realizowane wyłącznie na obszarach najbardziej atrakcyjnych turystycznie zgodnie ze strategią rozwoju turystyki w tych gminach, które są w dużym stopniu zależne od sektora turystycznego ze względu na ich walory środowiskowe (NATURA 2000) i gdzie można udowodnić znaczący wpływ inwestycji na lokalny rynek pracy. Ponadto, dodano zapis, że inwestycje dot. budowy obiektów zbiorowego zakwaterowania będą stanowiły część szerszej zintegrowanej oferty turystycznej, a także będą wykazywać potencjał innowacyjny oraz zapewniać wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego. Dodatkowo zapisano, że region będzie rozwijał swoje kanały marketingu oraz zapewni dostępność międzynarodową swoich obiektów poprzez poprawę atrakcyjności dla turystyki zagranicznej. Podjęte będą też starania zapewnienia efektu synergii z kampanią promocyjną walorów turystycznych w ramach PO Rozwój Polski Wschodniej.

Zmiana Programu pozwoliła też precyzyjnie opisać komplementarność działań realizowanych w ramach poszczególnych osi RPOWP z innymi programami operacyjnymi. Zmieniony dokument zawiera także zmiany techniczne dokonane w roku 2009 (modyfikacje dostosowujące zapisy Programu do zmian wprowadzonych ustawą o finansach publicznych z dnia 27.08.2009 r.), które zostały zaakceptowane przez Komisję Europejską, a w ramach przeglądu śródkresowego zostaną wprowadzone do RPOWP.

IZ RPOWP, po uzyskaniu pozytywnej opinii Regionalnego Inspektora Ochrony Środowiska oraz Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego, ***postanowiła odstąpić od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania zmienionego Programu na środowisko.*** W opinii Instytucji Zarządzającej Programem wprowadzono niewielkie modyfikacje przyjętego już dokumentu, a realizacja jego postanowień nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko. Środki, które zostały dodatkowo alokowane dla RPOWP stanowią w sumie tylko 5,7 % wartości pierwotnej alokacji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na Program (636 mln Euro). W ramach niniejszego zmienionego RPOWP nie zaplanowano alokowania środków na nowe obszary wsparcia, które nie byłyby wcześniej zaakceptowane przez Komisję Europejską. Ponadto, wszelkie projekty inwestycyjne beneficjentów mogą być realizowane w ramach Programu po uprzednim przedstawieniu dokumentów z zakresu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko lub na obszary Natura 2000, co jest szczegółowo weryfikowane w Instytucji Zarządzającej RPOWP przez oceniających wnioski o dofinansowanie składane przez projektodawców ubiegających się o dofinansowanie ze środków unijnych. Aż 32,57 % dodatkowych środków dla Programu planuje się przeznaczyć na działania związane z ochroną środowiska – wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii.

WYKAZ SKRÓTÓW UŻYTYCH W PROGRAMIE

AGC	Umowa Europejska o Głównych Sieciach Kolejowych
AGTC	Umowa Europejska o Ważniejszych Międzynarodowych Liniach Tranzytu Kombinowanego i Obiektach Towarzyszących
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BIZ	Bezpośrednie Inwestycje Zagraniczne
B+RT	Sektor Badań i Rozwoju
CKP / CKU	Centrum Kształcenia Praktycznego / Centrum Kształcenia Ustawicznego
CPMR	Konferencja Peryferyjnych Morskich Regionów Europy
DPR	Departament Koordynacji Programów Regionalnych
EFR	Europejski Fundusz Rybacki
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
ERDF	European Regional Development Fund (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego)
FDI	Fundusz Dotacji Inwestycyjnych
GDDKiA	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad
GUS	Główny Urząd Statystyczny
ICT	Technologia Informacyjna i Komunikacyjna
IK	Instytucja Koordynująca
IP	Instytucja Pośrednicząca
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-Accession
IW	Instytucja Wdrażająca
IW INTERREG	Inicjatywa Wspólnotowa o Współpracy Przygranicznej
IWIPK	Indykatorywny Wykaz Indywidualnych Projektów Kluczowych dla RPOWP
IZ	Instytucja Zarządzająca
KE	Komisja Europejska
KOP	Komisja Oceniająca Projekty
KPOŚK	Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych
MOP	Miejsce Obsługi Podróżnych
MRR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
MSWiA	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
MŚP	Małe i Średnie Przedsiębiorstwa
NSRO	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013
NTS	Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych
NUTS	Nomenclature of Territorial Units Statistics
PAiIZ	Państwowa Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych
PIAP	Publiczne Punkty Dostępu do Internetu
PHARE SSG	PHARE Spójność Społeczna i Gospodarcza
PLN	Międzynarodowe oznaczenie „polski złoty”
PKB	Produkt Krajowy Brutto
PKP	Polskie Koleje Państwowe
PKP PLK	Polskie Koleje Państwowe Polskie Linie Kolejowe
PO	Program Operacyjny
PRI	Plan Rozwoju Instytucjonalnego
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
PT	Pomoc Techniczna
PAOW	Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich

RIS	Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podlaskiego
PO RPW	Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej
RPOWP	Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development
SEA	Strategic Environmental Assessment (Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko)
SSSE	Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna S.A.
SWW	Strategiczne wytyczne Wspólnoty dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej na lata 2007-2013
UE	Unia Europejska
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004-2006
ZPP	Zielone Płuca Polski

WSKAŹNIKI KONTEKSTOWE

L.p	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość wskaźnika	Stan w roku	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Uwagi*
SPOŁECZEŃSTWO							
1.	Ludność w województwie podlaskim – ogółem, w tym miasta wieś	tys.	1199,7 709,9 489,7	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej VI
2.	Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały - saldo ogółem w tym w miastach na wsi - saldo migracji zewnętrznej	osoby	-1838 -1367 -471 -103	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej VI
3.	Wykształcenie ludności w wieku 15 lat i więcej (ogółem=100) - średnie i policealne - zasadnicze zawodowe - wyższe w tym na wsi	%	32,1 18,9 9,5 3,7	20.V. 2002	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej VI
4.	Liczba absolwentów szkół wyższych (państwowych i niepaństwowych łącznie z cudzoziemcami)	osoby	10 366	2004/2005		GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej VI
5.	Gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty w tym z dostępem do Internetu	w % ogółu gospodarstw domowych	30,59 19,66	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej IV
6.	Szkoły dla dzieci, młodzieży i dorosłych wyposażone w komputery Udział szkół wyposażonych w komputery według poziomu kształcenia: - szkoły podstawowe - gimnazja - szkoły ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, - policealne	w % danej grupy szkół	822 93,6 79,8 32,7 22,6	2005/2006	NTS 2, miasto/wieś	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej IV
RYNEK PRACY. BEZROBOCIE							
1.	Ludność aktywna zawodowo ogółem		499		NTS 2, miasto/wieś	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I

L.p	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość wskaźnika	Stan w roku	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Uwagi*
	w tym pracujący w tym wieku produkcyjnym w tym do 25lat 25-55 lat 55 i więcej lat w tym: - kobiety - mężczyźni	tys.	422 395 38 330 54 227 272	IV kwartał 2005r.			
2.	Pracujący ogółem w tym: rok poprzedni=100 w sektorze prywatnym w MSP	osoby (%) osoby	387 933 99,8% 294 751 121 087	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
3.	Wskaźnik zatrudnienia według BAEL: Ogółem Z ogółem w wieku: 15-24 25-34 35-44 45-54 55 lat i więcej Mężczyźni Kobiety	%	46,6 22,1 69,9 79,5 70,0 19,2 55,1 38,9	IV kwartał 2005	NTS 2, miasto/wieś	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
4.	Liczba osób pracujących w rolnictwie	osoby	136 906	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
5.	Stopa bezrobocia: wg BAEL - w tym kobiety Rejestrowanego - w tym kobiety	%	15,6 19,4 15,6	IV kwartał 2005	NTS 2; miasto/wieś	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
GOSPODARKA							
1.	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca	zł	18 056	2004	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
2.	Wzrost PKB (w cenach bieżących) rok poprzedni=100	%	107,7	2004	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
3.	Wartość dodana brutto na 1 pracującego wg rodzajów działalności: ogółem -rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo -przemysł	zł	49750 17755 54984	2004	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I

L.p	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość wskaźnika	Stan w roku	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Uwagi*
	w tym przetwórstwo przemysłowe -budownictwo - usługi rynkowe - usługi nierynkowe		53064 73383 78358 55096				
4.	Pracujący w gospodarce narodowej według rodzajów działalności (województwo=100) ogółem -rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo -przemysł w tym przetwórstwo przemysłowe -budownictwo - usługi rynkowe - usługi nierynkowe	%	100,0 36,0 15,1 13,7 3,4 27,1 18,5	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
5.	Pracujący w gospodarce narodowej według rodzajów działalności (rok poprzedni=100) ogółem -rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo -przemysł w tym przetwórstwo przemysłowe -budownictwo - usługi rynkowe - usługi nierynkowe	%	99,8 100,0 95,9 95,7 101,6 100,4 101,6	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
6.	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w tym: Małe (do 9 osób) Średnie (10-49 osób) Duże (50 osób i więcej)	liczby bezwzg.	88915 84898 3240 777	2005	NTS2 Miasto/wieś	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
7.	Nakłady inwestycyjne na środki trwałe na 1 mieszkańca (w gospodarce narodowej) w tym sektora prywatnego	zł	2720 1539	2005	NTS 2	GUS NBP	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I

L.p	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość wskaźnika	Stan w roku	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Uwagi*
8.	Nakłady* na działalność badawczo-rozwojową ogółem (ceny bieżące) *Bez amortyzacji środków trwałych	tys. zł	61421,7	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
9.	Zatrudnieni w działalności badawczej i rozwojowej	osoby	2386	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
10.	Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle* ogółem (ceny bieżące) * Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób	tys. zł	304 543,7	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
11.	Wartość produkcji sprzedanej przedsiębiorstw innowacyjnych* w przemyśle * Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49	tys. zł	8 851 396,6	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
12.	Wartość produkcji sprzedanej wyrobów nowych wprowadzonych na rynek w latach 2003-2005 przedsiębiorstw innowacyjnych* w przemyśle * Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49	tys. zł	856 307,2	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej I
TRANSPORT							
1.	Drogi publiczne o twardej nawierzchni Stan w dniu 31 XII - wojewódzkie - powiatowe - gminne	km	1243,0 6451,8 2341,1	2005	NTS 2	Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad.	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej II
2.	Linie kolejowe eksploatowane* Stan w dniu 31 XII *Sieć PKP i innych podmiotów będących zarządcami sieci kolejowej.	km	682	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej II

L.p	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość wskaźnika	Stan w roku	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Uwagi*
3.	Ludność w miastach obsługiwanych przez zakłady komunikacji miejskiej Przewozy pasażerów komunikacją miejską* *Przedsiębiorstwa i zakłady komunikacji miejskiej o liczbie pracujących powyżej 9 osób.	tys osób mln	544 112	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej II
4.	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych: -na 100 tys. pojazdów* -na 100 tys. ludności *Zarejestrowanych w starostwach powiatowych.	osoby	39,30 17,60	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej II i
5.	Ofiary śmiertelne wypadków drogowych w stosunku do roku poprzedniego (rok poprzedni – 2004 =100) -na 100 tys. pojazdów* -na 100 tys. ludności *Zarejestrowanych w starostwach powiatowych	%	100,8 106,2	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej II
6.	Liczba wypadków na drogach	szt.	1.185	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej II
ŚRODOWISKO							
1.	Ludność korzystająca z kanalizacji - w tym na wsi Ludność korzystająca z kanalizacji w % ludności ogółem - w tym na wsi	tys. tys. % %	692,9 72,1 57,8 14,7	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
2.	Ludność korzystająca z wodociągów - w tym na wsi Ludność korzystająca z wodociągów w % ludności ogółem - w tym na wsi	tys. tys. % %	1034,2 354,2 86,2 72,3	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V

L.p	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość wskaźnika	Stan w roku	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Uwagi*
3.	Ludność korzystająca* z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem** - w tym na wsi * Do 2000 r. określona jako ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków; na podstawie szacunków; stan w dniu 31 XII. ** Na podstawie bilansów	% %	61,2 14,2	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
4.	Całkowita emisja zanieczyszczeń powietrza* - pyłowych - gazowych w tym dwutlenku siarki w tym tlenków azotu** - gazowych (bez CO ²) *Zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. ** W przeliczeniu na dwutlenek azotu.	t/rok t/km ² t/rok t/ km ² t/rok t/rok t/rok	2004 0,1 1799787 89,2 5251 3627 12501	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
5.	Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane: - na km ² powierzchni - w % ścieków wymagających oczyszczania	dam ³ %	1,9 99,2	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
6.	Odpady wytworzone w ciągu roku - ogółem - poddane odzyskowi	tys. t/rok tys. t/rok	927,9 795,1	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
7.	Odpady komunalne zebrane	t	267990,50	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
8.	Energia pochodząca z odnawialnych źródeł (Moc zainstalowana)	MW	3,36	2005	NTS 2	Agencja Rynku Energii	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
9.	Udział produkcji energii z OZE w produkcji ogółem	%	1,3	2005	NTS 2	Min. Gospodarki, Prezes Urzędu Regulacji Energetyki i/ GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
10.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w % powierzchni ogólnej	%	32	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
11.	Grunty zrekultywowane Grunty zagospodarowane Grunty zdegradowane	ha	58 8 115	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V
12.	Emisja CO ₂	tys. ton	1787,3	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej V

L.p	Zmienna/Wskaźnik	Jednostka miary	Wartość wskaźnika	Stan w roku	Przekrój terytorialny (NTS)	Źródło	Uwagi*
TURYSTYKA							
1.	Liczba turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania	szt.	180	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej III
2.	Miejsca noclegowe	szt.	11 769	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej III
3.	Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania -w tym turystom zagranicznym	w tys.	806,1 132,0	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej III
4.	Korzystający z noclegów -w tym turyści zagraniczni	osoby	398271 85981	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej III
5.	Placówki gastronomiczne w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania	szt.	168	2005	NTS 2	GUS	kontekst dla wskaźników Osi Priorytetowej III